HANSAKOSHA

हंसकोश.

म्हणजे

राष्ट्र भाषेच्या कवितांमधील कठीण व निवडक शद्बांचा

कोश.

हा ग्रंथ परोपकार बुध्दीनें लोककल्याणार्थ

रा·रा· रघुनाथ भास्कर गोडबोले

याणीं रचिला

तो

मुंबई पुणें पेठ शनवार येथें नारो आप्पाजी गोडबोले यांचे

छापखान्यांत छापिला

आवृत्ति पहिली.

१७८५

सन १८६३ इसवी रोजीं तयार झाला

४७ चा आक्ट २० प्रमाणें

रजिष्टर केला आहे

किंमत रुपये.

प्रस्तावना.

श्रीमत्परमेश्वर निर्मित महाभूमीच्या ठायीं, जें हें प्रसिध्ध भरत खंड आहे. यांतील कित्येक देशांत स्व स्व प्राकृत भाषांतून सगुण निर्गुण भगवत्स्वरूप विषयक अद्वैत शांतिरसानें कवितारूपानें व्याख्यान करणारे जे अलीकडे महान् महान् साधुकवि होऊन गेले आहेत, त्यांचे कविता शक्तीस आधार म्हटला असतां प्राचीन व्यास वाल्मीकि प्रभृति संस्कृत कविश्रेष्ठ यांचीच काव्यें होत. तथापी, सूक्ष्म दृष्टीनें विचार करून पाहतां असें समजतें कीं, वरील कवींचीं काव्यें, कलियुग लागल्यावर थोड्याच अवकाशानें बौध्धादिक अनेक बाह्य मतांनीं उच्छेदित करून नष्ट केलीं होतीं, तीं श्रीमच्छंकराचार्य जगद्गुरु यांणीं, साकल्यें करून उदयास आणून आपल्या अत्युत्तमज्ञानभक्तियुक्त रसभरित वाणीनें भूषित केलीं, म्हणूनच अर्वाचीन कवींच्या कविता शक्तीस आधार झालीं, एऱ्हवीं झालीं नसतीं, आणि असेंच आहे म्हणून, सर्व मोठमोठे कवि त्यांस, आप आपल्या ग्रंथांत फार मोठा मान देऊन, अत्याल्हाद पूर्वक स्तुत्य भाव रूपानें स्तवितात. अतएव कलियुगामध्यें संस्कृताचे आद्यकवि व सकल संस्कृत आणि प्राकृत कवींच्या कविताशक्तीस आधारभूत श्रीमज्जगद्गुरु-आचार्यच होत.

श्रीमज्जगद्गुरु यांच्या प्रस्थानत्रय व्याख्यानाचें प्रतीक घेऊन, प्रथमतः त्यांचे शिष्य श्रीधराचार्य व सुरेश्वराचार्य ह्या दोघांनीं, श्रीमद्भागवत व्याख्या, व वार्तिक व्याख्या अनुक्रमें करून लिहिल्या, आणि नंतर पुढेंही तोच आधार धरून संस्कृत व प्राकृत ग्रंथकार श्रीविद्यारण्य मुकुंदराजादिक यांणीं, आप आपले ग्रंथ लिहिले.

श्रीमुकुंदराज महाराज भाषेचे आद्यकवि होत, हें बहुजन संमत आहेच. तथापि, कित्येक म्हणतात कीं, ज्यांचा जन्म युधिष्ठिर शकांत झाला होता. व ज्यांस कलिमलांत धरून एकनाथानीं नमन केलें आहे. असे जे हठ योग निपुण पुरुष चांगदेव वटेश्वर, ते आद्यकवि असावेत, त्यास विचार करून पाहतां ही गोष्ट युक्तीक आहे खरी, परंतु जसे वसिष्ठादिक पुरातन कवि असोत, संस्कृतांत आद्यकवीची पदवी वाल्मीकीसच मिळाली आहे. तसे चांगदेव वटेश्वर पुरातन प्राकृत कवि असतां ही, प्राकृतांत आद्यकवीची पदवी बहुजन संमतानें मुकुंदराजासच मिळाली आहे.

वर लिहिलेला चांगदेव यांचा जन्मकाळ, व कविताशक्ति, या दोहोंवरून-

असें सिध्ध होतेंकीं, श्रीमच्छंकराचार्य हे त्यांच्या आधींचे फार वर्षी मागले होत. म्हणजे आणखी कित्येक आधार अविद्वानांचीसंमतें, यांवरून त्यांस होऊन गेल्या ला ५००० सुमारें वर्षें झालीं आहेत.

महाराष्ट्र भाषेचे आद्य कवि, व जयत्पाल राजाचे गुरु मुकुंदराज यांणीं आचार्योक्तिवरून प्रथमतः ओवीबध्ध असा विवेक सिंधु नामक ग्रंथ रचिला. व कांहीं अवकाशानें मागून परमामृत म्हणून लहानसें पुस्तक लिहिलें, या दोन ही ग्रंथांतील, ओव्यांचा विचार करून पाहातां, संस्कृता मध्यें जो अनुष्टुभ छंद आहे. त्याच्याच साम्यतेच्या ह्या म्हणावयास चिंता नव्हती, परंतु त्यांचीं अक्षरें कधीं कधीं ३२ व कधीं कधीं दोन तीन अक्षरांच्या फेरानें अधिक किंवा उणीं अ शीं आढळतात, म्हणून, व अन्य कित्तेक कारणांवरून, ओवी छंद हा संस्कृत-छंदाहून अगदीं भिन्न आहे, असाच निर्णय ठरला आहे.

दासबोधादि कित्तीएक लहान मोठे ग्रंथ, विवेकसिंधूच्याच तोडीचे आ हेत. परंतु ज्ञानेश्वरी व एकनाथी भागवत याग्रंथांच्या ओव्या अनुक्रमानें विवे क सिंधूच्या ओव्यांहून नऊ नऊ दाहा दाहा अक्षरांनीं उण्याव अधिक अशा आ हेत, म्हणजे ज्ञानेश्वरीची ओवी बावीस अथवा चोवीस अक्षरांची व भागवताची ओवी ४२ किंवा ४४ अक्षरांची आदिकरून आहे, आणि यावरून ओवीच्या-परम लघुत्वाची व दीर्घत्वाची सीमा आतां लिहिलेल्या प्रमाणाहून अधिक अ थवा उणी नसोन, ही कविता, कवींच्या मर्जीप्रमाणें म्हणजे स्वछंद कविता आहे असें सिध्ध होतें.

ओवीबध्ध कविता म्हणून जेवढी, तेवढी जशी स्वछंद आहे, असीच, अभं ग, नाना प्रकारचीं पदें, कटिबंध, व दोहोरे, आदिकरून कविता ही ही स्वछंदच आहे, संस्कृत छंदास अनुसरून कविता करणारे एक वामन दुसरे मोरोपंत व-तिसरे रघुनाथ पंडित हे मात्र तीन कवि होऊन गेले. आणि, जरी यांची कवि ता शास्त्रीय छंदोबध्ध असून गोड आहे, तरी तीहून स्वछंद कवितेची मान्य-ता लोकांत फार आहे, स्वछंद कविता करणारें जे साधुमंडळ, त्यांत रामदास स्वामीकृत मन बोधाचे श्लोक, येवढे मात्र संस्कृत छंदास अनुसरून आहेत.

या प्रमाणें ज्या महाराष्ट्र भाषेच्या कवितारूप ग्रंथांतील निवडक निवडक भागांचा संग्रह ह्या पुस्तकांत केला आहे, त्या ग्रंथाच्या उत्पत्तीस मूळकाय, छंद को णता, व अक्षर नियम कसा असतो, इत्यादि संक्षेपें करून सांगितलें. आ तां ह्या पुस्तका विषयीं थोडेसें सांगतों, हें पुस्तक म्हणजे महाराष्ट्र भाषेच्या-

कित्येक कवितां मधील कठिण शब्दांचा कोश भांडारा मध्यें, जसा अमोल व दुर्मिळ संग्रहार्ह वस्तुंचा संग्रह असतो, तसाच कवितां मधील ज्या शब्दां चा अर्थावबोध झाल्या शिवाय त्या उत्तम प्रकारें लागत नाहींत, अत एव जे कवितां मधील इतर शब्दांहून संग्रह योग्य, त्यांचा संग्रह यथामति ह्या को शांत केला आहे.

कवितां मधील कठिण शब्द कोश, रचण्या विषयींचा उद्गार मना मध्यें ये ऊन, केवळ आरंभ करून ठेवल्याला, सुमारें सात वर्षे झालीं, परंतु मला दुसरें कांही मोठें कार्य आधींच आरंभिलेलें सत्वर कडेस लावण्याचें अगत्य होतें. म्हणून हें काम तसेंच ठेऊन, मी तिकडे लक्ष दिलें, पुढें तें काम हा शके १७७१ मध्यें कडेस लागून गेलें, तरी कोशाचें काम हातीं धरण्यास चांगलें पर्यें-मनांत येईना, तशांत मध्यंतरीं दास बोध ग्रंथापुरती लहानशी परिभाषा-मज कडून लिहून तयार झाल्या मुळें तर, हें काम मागेंच पडत चाललें होतें. तों कांहीं कारण परत्वानें मी पुण्यास आलों, व वर्ष साहा महिनें येथें राहाणार आहें. असें पाहून, ह्या कोश कडेस लावण्या विषयीं माझे कित्येक मित्र यांणीं फार गळ घातला, त्यांच्या गिडे मुळें मना प्रकार न करतां, कित्येक ग्रंथ जम ऊन, या जवर सतत आठ महिनें श्रम करून, परोपकारोद्देशानें हें काम कडेस लाविलें.

कोश रचना करते वेळीं, दुर्बोध शब्दांस ग्रंथांतील ओव्या लाव्याव्या, अ थवा संस्कृतादि संज्ञा त्यांपुढें दर्शवाव्या, हें मनांत नव्हतें. परंतु हें काम चाल लें असतां रा० कृष्णशास्त्री चिपळोणकर यांणीं पाहिलें, तेव्हां त्यांणीं सुच विलें कीं, यांस ओव्या व संस्कृतादि संज्ञा लागल्या असतां फारच उपयोगा स कांस होईल, यावरून त्यांचा फार आभार मानून, मी त्या प्रमाणें व्यवस्था ठेऊन नाम विशेषणादि संज्ञा प्रति एक शब्दास ह्या अधिक लावल्या आहेत. आतां ज री मराठी शब्द बहुधा संस्कृताचे अपभ्रंश आहेत तरी जे शब्द ठळक अपभ्रंश दिसतात त्यांस मात्र त्या संज्ञा लाविल्या असून इतरांची गणना प्राकृतांतच केली आहे.

शब्द निवडीत असतां प्रमकादि साधुशुद्धी साठीं जे शब्दांचे फेरफार होतात ते पुष्कळ अंशींमला नियमित दृष्टीस पडूं लागल्या वरून, मनांत आलें कीं, यां विषईं कां हीं नियम बांधावे. मग सर्व शब्द निवडून झाल्यावर एके दरानें फार विस्तार न होतां पाहूं लागलों तों, त्यांचे थोडा नियम होऊं लागले, मग त्यांचे नि तके-नियम बांधून, व त्यांचा दृढाभ्यास होण्या करितां कित्येक प्रश्नोत्तरें त्यांस-जोडून, एक टिपण कोशास जोडण्या करितां तयार केलें, आणि कवितां मधून श-

ह्यांस प्रत्यय व अव्ययें कोणकोणती लागतात ती, व क्रियाविशेषणें, ह्यां हीं संपूर्ण निवडून काढून दुसें टिपणही जोडण्या करितां तयार केलें, हीं दोनही टिपणें अगदीं निःसंशय झालीं आहेत.

कवितेमध्यें क्रियापदाचें प्रकरण फार चमत्कारीक आहे, त्याचें ही एक टिपण करावें असें मनांत मात्र आलें होतें. परंतु तो विचार फार व्यापक असल्यामुळें, सध्याच्या प्रसंगीं तिकडे चित्त देण्याचें मनांतून नसतांही, वरलिहिले माझे विद्वानमित्र यांची त्याविषयीं फार अभिरुची दिसल्यामुळें, यथामति त्याचाही थोडासा विचार करून, जी माला सिध्द केली, तें तिसरें टिपण ह्या कोशास जोडिलें, व हें जरी पूर्ण दशेस आलें नसलें तरी येवढ्यावरून कवितां मधील क्रियापदांची पुष्कळ समजूत पडेल असा भरंवसा आहे.

महाराष्ट्र भाषेंत जे आज पर्यंत कवि होऊन गेले. त्यां मध्यें बहुतेकांचीं वर्णनें कित्येक ग्रंथांतून आलीं असोत, ज्यांचीं नावें सुद्धांच आलीं नाहींत. अथवा नावें आलीं असोत ज्यांच्या कविता आल्या नाहींत. त्या अवशिष्ट कवि व कवितां विषयीं संक्षेपसें लहानसें टिपण रा॰ कृष्णराय रामचंद्र यांणीं आपून दिलें, तें आल्हाद पूर्वक ग्रहण करून ह्या कोशास चौथें असें म्हणून जोडिलें.

या प्रमाणें कोशास पूर्वोक्त टिपणें जोडण्याची सिध्द झाल्यावर मनांत आलें कीं, ह्यांत थोडे कवितांमधील वेंचे पाहावे मग तेही थोडे सोळा करून त्यास जोडिले, आणि ह्या ग्रंथांत सार सार अथवा निवडक प्रकरणांचा संग्रह आहे म्हणून याचें नांव हें सारकोश असें ठेविलें.

कोश पाहण्याची सूचना.

ह्या कोशांत एका शब्दाचे जे नाम विशेषणादि भेद करून अनेकार्थ कवितेंत होतात. तितके ही तो शब्द एक वारच लिहून त्यापुढें आंकडे व ओव्यांच्या संख्या घालून लिहिले असून, कोठे कोठे समयास सुचलीं तसीं वाक्यें ही लिहिलीं आहेत. तर कोश पाहणारांनीं जो अर्थ ज्या प्रसंगास इष्ट असेल तो घेत जाऊन कोणतीही कविता पाहात जावी.

अ, आ - ए, ऐ - ण, न - ओ, औ आदिकरून अक्षरांचा ओपी प्रथम मराठी कवितेंत फार घोटाळा आहे. म्हणून तशा शब्दांची साधारण पणानें निवडकर वली तितकी केली, व जेथे दोन ही प्रकारच्या शब्दांची प्रबळ रूढी दिसून आली, तेथे दोनी ही प्रकार निश्चित करून कोशांत ते शब्द कोठे कोठे दुहेरी लिहिले.

ह्या कोशांत जे शब्द पाहतांच अर्थ मनांत येत नाहीं, त्यांस मात्र ओव्यांच्या सं

ण्या केल्या आहेत, त्यांत कोठे कोठे शेंकडा एकदोन शद्बांस ओव्या लागणें अवश्य अ सून लागल्यागेल्यानाहींत, त्यां विषयीं सज्जनानीं क्षमाकरावी. व कोठे कोठे ओव्यां चे सलग दोन दोन आंकडे आले आहेत. ते प्रतीच्या विरोधामुळें ग्रंथपाहाणारां स पुढें आडचण पडूंनये म्हणून आले आहेत. इतक्यावरही यांत लिहिलेले- आंकडे कदाचित्त एकाद्या प्रतीशीं नमिळतीलतर दोन तीन ओव्यांच्या फेरानें- कोशपाहाणारांनीं ते पाहातजावें.

महाराष्ट्र कवितांचे ग्रंथ, वेदांत शास्त्र पध्धतीस अनुसरून असतात. म्ह णून त्यांचे अर्थ जसे होतात तसेच उत्तम प्रकारें लिहिलें आहेत, त्यांत कोणास हात घालण्या जोगें ठेविलें नाहीं, व जेथे लक्षणें लिहिण्याचा प्रसंग आला ते थेंतीं; सुलभसुलभ शद्बांनीं लिहून सत्वर ध्यानांत येतील असें केलें आहे.

महाराष्ट्र कवितोद्देशानें हा कोश पाहाणारांस विशेषें करून असें सांग णें आहे कीं, केवळ त्याणीं शद्ब पाहाण्यांत निमग्न होऊंनये, तर प्रथम शद्ब पा हून पुढें शद्बाचा अर्थ मनांत आणण्याचा यत्न करीत जावा. व अर्थ मनांत आ णल्यावर त्याच्या वरची पदवी ज्या द्वारानें मिळेल तें द्वार शोधून, ती साध्य क रावी. खालीं खालीं घसरत जाऊंनये या विषयीं पंचदशी मध्यें ब्रम्हानंदा- च्या पहिल्या आध्यायांत जे वाक्य आहे, ते येथे लिहून दाखविलेलें पाहून- स्वहितेछु याणीं वर्तणूक ठेवावी.

श्लोक

॥शद्बानेवपठन्त्याहो तेषामर्थंचपश्यसि ॥
॥शद्बपाठेऽर्थबोधस्तेसंपाद्यस्तेनशिष्यते।।१॥
॥अर्थव्याकरणादूर्ध्वंसाक्षात्कारोऽवशिष्यते ॥
॥स्यात्कृतार्थस्त्वधीर्यावत्तावद्गुरुमुपास्वभो॥२॥

आतां प्रस्तावनेचा उपसंहार करितानां शेवटील प्रार्थना ही आहे कीं, हा कोश स्वल्पे समर्थीं, महाराष्ट्र भाषेंतले कठिण शद्ब प्रचुर. ज्ञानेश्वरी, अमृतानु भव, एकनाथी भागवत, रुक्मिणी स्वयंवर, दासबोध, रामविजय, शिवली- लामृत, वाक्यवृत्ति, मोरोपंती कित्येक आर्या, व वामनी कित्येक श्लोक, आदिकरू न निवडक निवडक ग्रंथ घेऊन, त्यांतले ही निवडक निवडक शद्ब तितके यथा मती निवडून, जो हा ग्रंथ सिध्ध केला, यांत शद्ब एकंदर सात हजारांवर आहेत, त शी हे शद्ब थोडे म्हणून सज्जनांनीं उदास होऊंनये, कांकीं प्रत्यय व अव्ययें यां चें टिपण यांत असल्यानें. तसीच क्रियापद माला व सोळा नियम यांत गुंफू

न ठेवल्यानें, कोशांतील शद्बांशिवाय शलावधी शद्बांचा संग्रह यांत झालेलाच आहे, तथापी, सकलभूत मात्रनिवासी परमात्मा यास, तत् संतोषार्थ हें कार्य स्वशक्त्यनुरूप लहानशा उपायनरूपानें समर्पण केलें आहे.

ह्याग्रंथांत मानलेल्या संज्ञांची सूचना.

विवे०	म्हणजे	विवेकसिंधु.	दा०	म्हणजे	दासबोध.
पू०	म्ह०	पूर्वार्ध्द.	द०	म्ह०	दशक.
उ०	म्ह०	उत्तरार्ध्द.	स०	म्ह०	समास.
प०	म्ह०	परमामृत.	आग०	म्ह०	आगमसार.
ओ०	म्ह०	ओवी.	पंचि०	म्ह०	पंचिका.
ज्ञा०	म्ह०	ज्ञानेश्वरी.	सदा०	म्ह०	सदाचार.
अ०	म्ह०	अध्याय.	वा०	म्ह०	वाक्यवृत्ति.
अमृ०	म्ह०	अमृतानुभव.	सं०	म्ह०	संस्कृत.
प्र०	म्ह०	प्रकरण.	सं०अप०	म्ह०	संस्कृताचा अपभ्रंश.
भा०	म्ह०	भागवत एकनाथी.	प्रा०	म्ह०	प्राकृत.
रुक्मि०	म्ह०	रुक्मिणीस्वयंवर.	ना०	म्ह०	नाम.
धा०ना०	म्ह०	धातुसाधित नाम.	वि०	म्ह०	विशेषण.
क्रि०	म्ह०	क्रियापद.	क्रि०अ०अ०	म्ह०	क्रियाविशेषण अव्यय.
श०अ०	म्ह०	शद्बयोगी अव्यय.			
स०ना०	म्ह०	सर्वनाम.	अव्य०	म्ह०	अव्यय.
धा०अ०	म्ह०	धातुसाधित अव्यय.	संबो०	म्ह०	संबोधन.
मुक्ते०वन०	म्ह०	मुक्तेश्वरी वनपर्व.	धा०वि०	म्ह०	धातुसाधित विशेषण.

☞ ह्याग्रंथांत हरएक प्रकारें सुधारणा करणें व पुनरावृत्ति छापणें आदिकरून सर्व प्रकारचा हक्क ग्रंथकर्त्यांनीं आपल्याकडे ठेविला आहे.

अनुक्रमणिका.

श्री.

कवि आणि कविता यांविषयीं जो विशेष शोध लागला त्याचें वर्णन.

भाग पहिला.

प्रकरण १

श्रीरंगनाथ.

रंगनाथ स्वामी कविमालेंत प्रख्यात आहेत, यांनीं केलेल्या पदांविषयीं ची सर्वांस माहिती आहे, परंतु यांची लघुवासिष्ठावर ओवीबध्ध टीका आहे. ती विषयीं कोणास माहिती नाहीं; ही टीका प्रस्तुत निगडीइ सातारा येथें आहे.

श्रीबहिरंभट्ट.

हा कवि ब्राम्हण होता, याचें वर्णन फार चमत्कारिक भक्तिविजयांत लिहिलेलें आहे. तो मोठा विद्वान् व कवि होता. श्रीमद्भागताच्या दशम स्कंधावर याची ओवी बध्ध टीका आहे; व ती चाळीसहजारांवर आहे.

शिवकल्याण.

ह्या कवीनें अमृतानुभवावर शके १५२७ सांत टीका केलेली आहे.

मेरूकवि.

ह्यानें अवधूतगीतेवर टीका केली आहे.

माधवदास.

ह्या कवीनें वासिष्ठावर टीका केली आहे.

श्रीरत्नाकर.

चांगदेव वटेश्वर यांच्या शिष्यपरंपरेंत हा कवि होऊन गेला आहे; यानें जो ग्रंथ केला आहे त्याचें नाव दीपरत्नाकर. हा ग्रंथ ओवी बध्ध व सुमारानें पांचहज्जार आहे. हा कवि श्रीरामदासस्वामी यांच्या मागून झाला असल्याविषयीं त्याग्रंथांत एक्ये ठिकाणीं उल्लेख आला आहे.

नारायणबावा.

ह्या कवीनें ज्ञानसागर, बोधसागर, आनंदसागर, आदिकरून सात ग्रंथ आहेत. हे साताऱ्याजवळ ब्रम्हारण्यांत राहात असत, आणि यांस होऊन गेल्याला सुमारें ५० वर्षे झाली आहेत.

श्रीनारायणहंसमहाराजदुसरे हंसराज.

नारायणहंस महाराज हे ऋग्वेदी ब्राम्हण मुळचे रोजगारी होते; गोदावरी च्या उत्तरेस परभणी म्हणून गांव आहे तेथले हे राहाणारे होत. यांचें वर्णन हंस पध्धती नामक ग्रंथाच्या सातव्या अष्टकांत समग्र लिहिलेलें आहे. ह्यांचे पहिलें नाव नारायण. असे आदिनारायणा पासून सातवे समदास स्वामी होत. व रामदासस्वामी पासून सातवे नारायणहंस होत यांच्या नावापुढें हंस अशीं अक्षरें लागतात त्यांचें कारण ते परमहंस होते हें आहे. आदिकल्पांत आदिनारायण हंसरूपानें प्रगटहोऊन त्याणें सनकादिकांचें समाधान केलें. त्याचेच रामदासस्वामी व नारायण हंस हे दोन अवतार कलियुगांत झाले. म्हणून रामदासास पहिले हंस किंवा हंसराज आणि नारायण हंसास दुसरे हंसराज अशी नामव्यवस्था आहे. शालीवाहनशके १७२० सांत हे प्रकट होऊन १७७७ सांत वैशाख शुध्ध ८ मीस समाधिस्थ झाले. यांची समाधी परंडा येथें असून यानीं ग्रंथ केले ते येणें प्रमाणें

ग्रंथाचीनावेंयेणेप्रमाणें.

१ वेदेश्वरीनामक शिवगीतेवरीलटीका १००००.

२ कथा कल्पलता नामक वेदांत विषयांचीं रूपकें. १००००.

३ आगमसार नामकग्रंथ. ३५००.

४ श्रीमच्छंकराचार्य कृत सदाचारटीका २१००

५ श्रीमच्छंकराचार्य कृत लघुवाक्यवृत्ति टीका. ५६००.

६ बृहद्वासिष्ठांत गत चूडाल आख्यान अभंगशतकें २२.

७ अमृतानुभव सम ओवी टीका ८००

८ दासबोधोपपत्ति विषयीं संकेत कुंडी. १५००.

९ ईशावास्यउपनिषदटीका. ५००

१० वेदनावाचीं पदें व अभंग. ३००.

११ गद्यरूप लक्ष झाडा ग्रंथ सुमारानें १०००.

याशिवाय भक्ति, ज्ञान, वैराग्यपर. किती येक स्फुट अभंग लिहावयाचे होते परंतु समाधिकाळ जवळ आला जाणून हंसराजानीं तें काम त्यांचे पूर्णकृपा पात्र जे पुरुष त्यांजकडे सोंपलें ते अभंग कांहीं हंसराजाच्या समक्ष व कांहीं मागून सिध्धीस गळे त्यांची संख्या ३४५० असून त्यांत हंसदास किंवा हंसकुल प्रभु आशा अर्थाचें नाव येत असतें.

पूर्णानंद स्वामी.

यानीं पंचदशीवर ओवीबध्धटीका चांगली केलेली आहे.

माणीकप्रभु.

हा कवि सांप्रत हुमनाबाद येथें विद्यमान आहे यानें केलेलीं पदें फार चां
गलीं असून हरदास लोकांच्या तोंडीं पुष्कळ आहेत

चिमणराज व संजीवन.

हे दोघे कवि प्रस्तुत विद्यमान आहेत यानीं हंसपध्धत्ति नामक ग्रंथ रच
लेला फार सुंदर आहे. यांत रामदास स्वामीची गुरुपरंपरा व शिष्य परंपरा या
विषयींचें वर्णन आहे. हा ग्रंथ सुमारानें १००० येईल.

कृष्णराव रामचंद्र.

प्रकरण २.

एकनाथ.

॥ चतुःश्लोकी भागवत. ॥

॥ अवधारा ग्रंथकथन ॥ कल्पादिजें पुरातन ॥ हरिब्रम्ह्याचें जुनाटज्ञान ॥ तेथे
अवधान श्रोतां द्यावें ॥ २५ ॥ कृपा करीं गा अच्युता ॥ धांवें पावें भगवंता ॥ याए
कार्णवा आतीं ता ॥ होईं रक्षिता मज स्वामी ॥ ७० ॥ घडावया भगवद्भक्ति ॥ तपा
दि साधन युक्ति ॥ देवो सांगे ब्रम्ह्याप्रती ॥ ऐक पारिक्षिती नृपवर्या ॥ ८६ ॥ कका
रापासून मकारवरी ॥ वर्णाशी स्पर्श म्हणिजे शास्त्रकारीं ॥ त्यांत तकारू सोळा
वा निर्धारीं ॥ पकारू उच्चारी एकविसावा ॥ ८९ ॥ ऐशीं तपयें अक्षरें दोन्हीं ॥ पर
मेष्ठी ऐके कानीं ॥ ते चि दोनी वेळा करोनी ॥ तपतप ध्वनि परिसता झाला ॥ ९० ॥
म्हणें तालु वोष्ठपुटें वीण ॥ नव्हे अक्षरांचें उच्चारण ॥ हा कां येथें बोलिला कोण ॥
देहधारी आन दिसेना ॥ १०१ ॥ तप या नामाची काय स्थिती ॥ तपें पाविजे कोण प्राप्ति
ति ॥ ऐशी विधाता चित्तीं ॥ तपाची स्थितीगति विचारी स्वयें ॥ २ ॥ तप म्हणिजे प
रम साधन ॥ येणें साधे आत्मनिधान ॥ ऐकोनी मी असावधान ॥ ऐसें स्वहित स्फु
रण हृदयीं स्फुरलें ॥ ३ ॥ तप म्हणजे नव्हे स्नान ॥ तप म्हणिजे नव्हे दान ॥ तप नव्हे
शास्त्र व्याख्यान ॥ वेदाध्ययन नव्हे तप ॥ ८ ॥ तप म्हणिजे नव्हे योग ॥ तप म्ह
णिजे नव्हे याग ॥ तप म्हणिजे वासनात्याग ॥ जेणें तुटती लाग कामक्रोधाचे ॥
॥ ९ ॥ जेणें दंभलोभ निःशेष आटे ॥ अहंममता समूळ तुटे ॥ या चि नावें तप
गोमटें ॥ मानी नेटपाटें विधाता ॥ १० ॥ निष्ठा केलिया तपस्थिती ॥ जाहाली
सद्गुरूची प्राप्ति ॥ आतां गुरुमुखें मजा पति ॥ आत्मप्रतीती पावेल ॥ १५६ ॥
जैं पूर्वपुण्याच्या निष्कामकोडी ॥ तैं सद्गुरुचरण जोडती जोडी ॥ जैं गुरुचरणीं

आवटी गाटी ॥ तैंपाविजेरोकडी ब्रम्हप्राप्ति ॥ १५७ ॥ गुरूच्यागायींनीचपण ॥ शि-
ष्येंदेखिलियाजाण ॥ अनुमात्रकरितांहेळण ॥ बम्हज्ञान कदांनुपजे ॥ १५८ ॥ गुरु
तेंपाहतांमनुष्यबुध्धि ॥ ज्ञान नव्हेगात्रिशुध्धि ॥ यालागीहरिरूपानिधि ॥ नि-
जवैभवसिध्धिसमेछ्यासदावी ॥ ५९ ॥ जोमीतुझेनितपें संतोषलों ॥ मत्यक्षतुज-
लागीं भेटलों ॥ तो मी हृदयस्थ दुरी ठेलों ॥ दुष्प्राप झालोंकुटयोगियां ॥ ३०१ ॥
कूटऐसेंदेहातेंम्हणती ॥ त्यादेहाचीज्यासीआसक्ति ॥ त्यासीकदांनव्हेमाझी
प्राप्ति ॥ जाणनिश्चितीकूटयोगीते ॥ ३०५ ॥ संतोषानीश्रीनारायण ॥ ब्रम्हयाम्ह-
णेआपण ॥ जेंअभिष्टवांछीलुझेंमन ॥ तोवरु संपूर्ण मागवेगीं ॥ ३०७ ॥ ऐक-
स्वामीविश्वनाथ ॥ तूंअनाथाचानिजनाथ ॥ मजकरावेंजीसनाथ ॥ ऐसेंप्रार्थित
उपतप्यमान ॥ ३२९ ॥ कांम्हणशीउपलप्यमान ॥ मी केवळ झालोंजीअज्ञान ॥
त्यामजवरीरूपाकरून ॥ निजगुह्यज्ञान सांगावें ॥ ३२० ॥ विषयवासनेवीण ॥
वृत्तीशीजेंविवेकस्फुरण ॥ त्यानाव बोलिजेज्ञान ॥ सत्यजाणस्वयंभु ॥ ३९७ ॥
चिद्रूपेंवृत्तीचेंस्फुरण ॥ त्यानाव बोलिजेज्ञान ॥ तेंचिस्वयें होइजे आपण ॥
यानावविज्ञानविधातिया ॥ ३९८ ॥ देहाचें जाउनी अहंपण ॥ ब्रम्हाहम-
स्मिस्फुरेस्फुरण ॥ तेस्फूर्तिहीविरेसंपूर्ण ॥ यानावविज्ञान पूर्णत्वाचें ॥ ३९९ ॥
हे पावावयापूर्णप्राप्ति ॥ भावें करावी भगवद्भक्ति ॥ तेभक्तिचीनिजस्थिती ॥
ऐकतुजप्रतीसांगेन ॥ ४०२ ॥ भगवद्भावसर्वभूतीं ॥ यानावमुख्यमाझीभ
क्ति ॥ हेंचिभजन त्याअनहंकृती ॥ विज्ञानप्राप्ति तें त्याशी ॥ ४०३ ॥ ॥ ७ ॥

हस्तामलक.

॥ कोणीएकब्राम्हणाच्यागृहीं ॥ परमभाग्यास्तवपाहीं ॥ जन्मलाचमदेही ॥
त्याचेंवैभवतिहींनेणिजे ॥ ३२ ॥ जेवींशुक्तिकेमाजीरत्न ॥ कालोहामाजीगु
प्तधन ॥ तेवींत्याचेहृदयींचेंज्ञान ॥ इतरजननेणती ॥ ३३ ॥ कोहंभावेंकरावेंरु
दन ॥ सोहंभावेंहास्यवदन ॥ दोन्ही सांडोनीआपण ॥ मुळींचेंमौनअसंडलें ॥
३४ ॥ याहोनफोडीबाळक ॥ तेथें मिळाले सकळलोक ॥ अवघेम्हणती अलो-
लीक ॥ निश्चयो येकनकरवे ॥ ३६ ॥ मेतम्हणोतरीप्राणआहे ॥ अंधम्हणों-
तरीपाहे ॥ हेंठायींचेंरडोंनेणेंकाय ॥ अभिनवमायबाळक ॥ ३७ ॥ झालींब्रम्हस्व
रूपेंपूर्ण ॥ केंवीकरूंउपनयन ॥ जन्मोनीयाशीलागलेंमौन ॥ गायत्रीस्मरणक
रिना ॥ ४२ ॥ ऐशीत्याबाळकाचीस्थिती ॥ तेचसमर्पींसहजगती ॥ श्रीशंकरा

चार्यभिक्षार्थीं॥ त्याग्रहाप्रती स्वयें आले॥ ४६॥ व्यवहारी लोक अतिसधन॥ आणीक आग्निहोत्री सुब्राम्हण॥ भिक्षार्थ आचार्यांशी आपण॥ बहूसाल जन प्रार्थिती॥ ४७॥ उपेक्षून त्यांचि ये भिक्षेसी॥ साक्षेपें आले त्या गृहासी॥ देखोन बाळकाची स्थिती ऐसी॥ झाले संतोषी आचार्य॥ ४८॥ देखोनि यांत्याचें चिन्ह॥ जाणोन त्याच्या हृदयींचें ज्ञान॥ शंकराचार्य सुप्रसन्न॥ स्वयें संतोषोन सुखमय झाले॥ ४९॥ अतिशयेंशीं श्रीशंकरु॥ करिते झाले प्रश्नादरु॥ ज्ञान विज्ञान निज निर्धारु॥ आत्मसाक्षात्कार प्रगटावया॥ ५१॥ ॥ श्रीशंकराचार्य उवाच॥ ॥ श्लोक॥ कस्त्वं शिशो कस्य कुतोसि गंता किं नाम ते त्वं कुत आगतोसि॥ एतन्मयोक्तं वद चार्भक त्वं मत्प्रीतये प्रीतिविवर्धनोसि॥ १॥ ॥ टीका॥ तूं कैंचा कोणाचा कोठील कोण॥ तुझें कोठून आगमन॥ काय नाव कोण वर्ण॥ पुढारें गमन तुज कोठे॥ ५६॥ ऐसा आचार्यांचा प्रश्न॥ ऐकतां प्रकाशलें निजज्ञान॥ जेवीं लागतां रविकिरण॥ सूर्यकांत संपूर्ण प्रभा दावी॥ ५९॥ देखोनी पूर्णिमा पूर्णचंद्र॥ भरितेन खवळे क्षीरसागर॥ तेवीं देखोनी प्रश्नादर॥ ज्ञानाब्धि अपार उलथलें भरितें॥ ६०॥ होतांव संतांचें आगमन॥ कोकिळा सांडी निजमौन॥ तेवीं आचार्यांचें ऐकतां वचन॥ विसर्जी मौन यावज्जन्म॥ ६१॥ ऐकतां आचार्यांचें वचन॥ करतळामळ प्रकाशी ज्ञान॥ यालागीं तेंचि अभिधान॥ हस्तामलक जाण म्हणती यें॥ ६३॥ हस्तामलक उवाच॥ श्लोक ॥ नाहं मनुष्यो न च देव यक्षो न ब्राम्हण क्षत्रिय वैश्य शूद्रः॥ न ब्रम्हचारी न गृही वनस्थो भिक्षुर्न चाहं निजबोधरूपः॥ १॥ टीका ॥ हस्तामलक आपण॥ आपुल्या स्वरूपाचें लक्षण॥ देहातीत पूर्णपण॥ स्वयें संपूर्ण सांगतु॥ ६४॥ मज लोक मानिती माणुसपण॥ मी मनुष्य नव्हेंचि आपण॥ मी मनुष्याचा आत्मा जाण॥ सबाह्य परिपूर्ण परमात्मा तो मी॥ ६५॥ इंद्र चंद्र वरुण॥ मी नव्हें देवी देवगण॥ माझेनि देवा देवपण॥ मी परमात्मा पूर्ण देवाधिदेवो॥ ६६॥ विष्णु विरंची महेश॥ हे ही माझे अंशांश॥ मी परमात्मा परेश॥ जगदादि जगदीश मीच मी स्वयें॥ ६७॥ यक्ष राक्षस पिशाचक॥ ते मी नव्हे त्यांचा चाळक॥ सकळ भूतांचा मी पाळक॥ भूताभूतत्व देखमाझेनि अंगें॥ ६८॥ मी नव्हेगा ब्राम्हण वर्ण॥ माझेनि ब्राम्हणा ब्राम्हणपण॥ मी ब्राम्हण पैदेव आपण॥ पूज्य ब्राम्हण माझेनि तेजें॥ ६९॥ मी क्षत्रिय नव्हे आपण॥ क्षेत्र्यांचा प्रताप तो मी जाण॥ माझेनि क्षत्रिया क्षत्रियपण॥ शौर्य धैर्य पूर्ण क्षत्रियाचें मी॥ ७॥ मज नाहीं वैश्यपण॥ मी वैश्याचें निधिनिधान॥ माझेनि वैश्या वैश्यपण॥ मी निधिनिधान वैश्याचें॥ ७१॥ मी नव्हेगा नीच वर्ण॥ नीचाचा-

नीच्वमीआपण ॥ मजहून स्वालुतेपण ॥ आनासीजाणअसेना ॥ ७२ ॥ जयाशी
आतळतांभीतीनारी ॥ तोमीनव्हेब्रम्हचारी ॥ माझेनिब्रम्हचर्यानीथोरी ॥ भोगून
नरनारीनैष्ठिकीतोमी ॥ ७३ ॥ जेवीचोहरेंलिहिलींभिंतीवरी ॥ तेथेंमिथ्यानोंव
रानोवरी ॥ तेवीसुळींनाहींनरनारी ॥ ब्रम्हचारीनैष्ठिक्य ॥ ७४ ॥ देहगेहद्रव्य-
दाराआसक्त ॥ तैसामीनव्हेंगृहस्थ ॥ देहगेहद्रव्यदाराअनासक्त ॥ तोमीगृह
स्थत्रैलोक्यगृहीं ॥ ७५ ॥ वनींवसोनियांवानप्रस्थ ॥ तैसामीनव्हेजाणयेथ ॥
माझेनिजनवन प्रशस्त ॥ वनवासींविश्रांतमद्भावभावें ॥ ७६ ॥ वेदेंलाविलेंमि
केशी ॥ तैसामीनव्हें सन्यासी ॥ नजाळूनजाळिलेंसर्वकर्मासी ॥ मीनित्यसन्या
सीगृहदारीं ॥ ७७ ॥ देवमनुष्य यक्षनव्हेशी ॥ चारीवर्णनव्हेम्हणसी ॥ ब्रम्हचा
रीगृहस्थाशी ॥ तूंनम निसीभिक्षुक ॥ ७८ ॥ इतुकेन होनियांजाण ॥ म्हण
शीतूंयेथेकोण ॥ त्याही स्वरूपाचेंलक्षण ऐकेंसंपूर्णगुरुवर्या ॥ ७९ ॥ शुध्द
बुध्दनित्यमुक्त ॥ चिन्मात्रैकसदोदित ॥ निजानंदें आनंदभरीत ॥ तोमीयेथे
निजबोध ॥ ८० ॥ जरी तूंनिजबोधआपण ॥ त्यानिजबोधाचेंलक्षण ॥ विशद
सांगावेंसंपूर्ण ॥ हेमनोगतपूर्णआचार्याचे ॥ ८१ ॥ त्यामनोगताचेंमहिमान अ
तिगुह्यब्रम्हज्ञान ॥ सबाह्यसस्वाश्रीजनार्दन ॥ एकाएकपणग्रंथार्थेआलें ॥
॥ ८२ ॥ ॥ यापरीकरतळामळक ॥ ज्ञानबोलिलातोबाळक ॥ तेणें आचार्या
शीपरमसुख ॥ श्लोकेंश्लोकसंपला ॥ ६२४ ॥ संपलेंज्ञाननिरूपण ॥ कोंदाटलें
ब्रम्हपूर्ण ॥ तेणेंआचार्यआपण ॥ बाळकापूर्णआळिंगीतेझाले ॥ ६२५ ॥ दोन्ही
श्लोक पूर्वमध्य ॥ बाराश्लोकगुह्यज्ञान ॥ त्याचें केलें व्याख्यान ॥ ब्रम्हपरिपूर्ण
पूर्णलें ॥ ६२६ ॥ हे चवदाहीश्लोकजाण ॥ चौदाविद्यांचें निजजीवन ॥ जीवीं
जीवासमाधान ॥ हें निरुपण हस्तामलक ॥ ६२७ ॥ त्याहस्तामलकाचेंलक्षण
सर्वांवरिष्ठश्रेष्ठपण ॥ तेंही सांगेननिरूपण ॥ श्रोतां अवधानमज द्यावें ॥ ६४२
॥ त्याबाळकाचेसुहृदजन ॥ त्यांशीआचार्यपुसे आपण ॥ हामपचींचावेडापू
र्ण ॥ कार्यकारणजाणेना ॥ ६४३ ॥ हामरत्तीशीनयेकामा ॥ परमार्थदानद्या
वाआम्हा ॥ हे आचार्याचीवचनगरिमा ॥ त्याब्राम्हणोत्तमामानली ॥ ६४४ ॥
केवळ अबोलणेंलेंकरूं ॥ त्याशीविज्ञान बोलवीशंकरु ॥ हात्यांसीचद्यावास
मधारु ॥ ऐसानिजनिर्धारु दृढकेला ॥ ६४५ ॥ त्याचेंकरऊन उपनयन ॥ सवें
चिश्रीशंकरकरीमुंडण ॥ पूर्णसन्यास देउनीजाण ॥ घेऊन आपणनिघाला
॥ ६४६ ॥ अद्यापीव्यास पूजेसी ॥ पूज्यहस्तामलकाशी ॥ पाहतांसन्यासपध्द
तीशी ॥ श्रेष्ठत्यासीआचार्यतें ॥ ६४७ ॥ ॥ ९ ॥ ॥

श्रीशंकराचार्यगुरुपरंपरापध्धतिचें वर्णन

मुळींमुख्यश्रीनारायण॥ त्याचाशिष्यचतुरानन॥ तेणेंउपदेशिलाआप
ण॥ नारदजाणमहामुनी॥ ६४९॥ नारदेंउपदेशिलाश्रीव्यास॥ व्यासेंउप
देशिलेंश्रीशुकास॥ शुकेंउपदेशिलेंगौडपादास॥ येथूनसन्यासपध्धति॥
६५०॥ सन्यासगुरुगौडपादाचार्य॥ तच्छिष्य गोविंदपादपूज्यवर्य॥ तेणेंकेले
शिष्यद्वय॥ विवरणाचार्य आणिशंकरु॥ ६५१॥ सबोधधैर्यअतिवीर्य॥ ज्ञान
गुणेंगुणगांभिर्य॥ निजात्मज्ञानेंअतिऔदार्य॥ तोशंकराचार्यच्चिन्मूर्ति॥
६५२॥ दशाचार्यदशसन्यासी॥ जेबोलिले व्यासपूजेसी॥ त्यांचियासांगेन
विभागासी॥ यथान्वयेंसीपध्धति॥ ६५३॥ दशाचार्यांचीविविधथोरी॥ पूर्वा
चार्यश्रेष्ठचारी॥ श्रीशंकरापासोनीज्ञानगजरीं॥ आचार्यत्वसाहीजणा॥
६५४॥ आदौगौडपादाचार्य॥ दुसरागोविंदभगवत्पादवर्य॥ त्यापासूनवि
वरणाचार्य॥ आणिमुख्यआचार्यश्रीशंकरु॥ ६५५॥ ॥७॥ ॥

श्रीशंकराचार्यापासून षडाचार्यत्यांचीं नावें

विश्वरूपाचार्यतोएक॥ पृथ्वीधराचार्यदुसरादेख॥ सहजाचार्यतिसराह
स्तामलक॥ चौथाश्रीधराचार्यभागवतव्याख्याता॥ ६५६॥ पद्मपादाचार्य
श्रोटकाचार्य॥ इतुकेनसंपलेदशाचार्य॥ सन्यासाश्रमजीअतिवर्य॥ परमशौ
र्यज्ञानाचें॥ ६५७॥ आश्रमधर्मअतिवीर्य॥ ज्ञानध्यानेंश्रेष्ठशौर्य॥ तेचव
घेझालेमठाचार्य॥ मठपर्याय तोऐका॥ ६५८॥

आणखीआचार्यांचेउपदेशी१०दाहा ते येणेंप्रमाणें

श्रीशंकराचार्यउपदेशी॥ झालेआणीकदशसन्यासी॥ सांगेनत्यांच्यानावा
सी॥ यथान्वयेंसीविभाग॥ ६५९॥ तीर्थआश्रमवनअरण्य॥ गिरीपर्वतसा
गरजाण॥ सरस्वतिभारतीनामाभिधान॥ पुरीनेंपूर्णदाहाहीनामें॥
॥६६०॥ ॥७॥ ॥७॥ ॥७॥

मठपर्याय.

॥द्वारकामठपश्चिमसमुद्रीं॥ तेथेविश्वरूप आचार्यतरी॥ तीर्थआश्रम तेथींच्चे
अधिकारी॥ त्यामठामाझारीवसताती॥ ६६१॥ बद्रिकाश्रमजोकामठ॥त्रोटका
चार्य तेथेंवरिष्ट॥गिरीपर्वतसागरश्रेष्ठ॥ मठींउद्भटवस्तित्यांशी॥६६२॥ जगन्ना
थमठ पूर्वसमुद्रीं॥तेथेंपद्मपादाच्चार्य अधिकारी॥ वन अरण्य तेअंगेकरी
॥मठींनिरंतर तेवसती॥६६३॥ हस्तामलकाचार्यपरम॥ त्याशीसहजींस
हजविश्राम॥नकरीचमठ मठींचाआश्रम॥आत्मारामपरिपूर्णतें॥ ६६४॥शृं
गिरीमठदक्षिणेमाझारी॥ तेथेंपृथ्वीधराचा र्य आज्ञाकरी॥सरस्वतीभारती-
आणिपुरी॥तेथेनिरंतर तेवसती॥६६५॥उरला जोश्रीधराचार्य॥ त्यासीना
हींमठतात्पर्य॥भागवतव्याख्याताअतिवीर्य॥परमचातुर्यभावार्थदीपिका॥
॥६६६॥ सन्यासप्रभगन हाग्रंथ॥ यालागींगुरुपरंपरासमस्त॥ ग्रंथीं साधूनी-
आद्यंत॥ ग्रंथीग्रंथार्थसंपला॥ ६६७॥जैसा तळहातींचा आवळा॥तैसाग्रं
थींअर्थदिसेप्रांजळा॥ निवेमुमुक्षूचा जिव्हाळा॥ परमसोहळासाधुशीं॥
॥ ६६८॥हस्तामलकाचीटीका॥एकलाकर्त्ता नव्हे एका॥ सात्यजनार्दननिज
सखा॥ ग्रंथार्थनेटका अर्थिलातेणें॥ ६६९॥ एकाजनार्दनाशरण॥ जनार्दना
प्रियएकपण॥जनार्दन रूपेस्तवजाण॥ ग्रंथ संपूर्ण पूर्णताआला॥ ६७०॥
पूर्णझालेंनिरूपण॥ पूर्णम्हणावयाम्हणतेंकोण॥ खुंटला बोल तुटलेंमौन॥-
आनंदघनअद्वयात्मा॥६७१॥ दर्पणेंप्रतिमुखदाविलें॥दर्पणेंजातांतेणें तेंने-
लें॥ परीदेखतें मुख नाहींनेलें॥ तेंअसेंसंचलेंनिजांगीं॥६७२॥ तेवीअज्ञा
नें आत्मत्व न्यावें॥ कां ज्ञानें आणोनि द्यावें॥ऐसेंवस्तुशीनसंभवे॥ते असे-
स्वभावेंसदोदित॥६७३॥ हेंच येथींचें निरूपण॥जेज्ञानाज्ञानाबोळवण॥
एकाजनार्दनींजनविजन॥वस्तुपरिपूर्णपूर्णतें॥६७४॥ पूर्णत्वाचेंपरिपूर्ण
॥सद्गुरुचेश्रीचरण॥एकाजनार्दनाशरण॥ एकपणतुउनी॥ ६७५॥ इति-
श्रीहस्तामलकटीकासंपूर्ण॥ ७॥ ॥७॥ ॥७॥

तुरुउनी

मुक्तेश्वर कृत सभापर्व
अध्याय ३
नारदनीति.

॥ श्रीगणेशायनमः ॥ नारदम्हणेमहाराजा ॥ धर्मस्वरूपधर्मात्मजा ॥ नामासा
रिसीसुतेजा ॥ करणी निर्मळअसेकीं ॥ १ ॥ ऐश्वर्यलाधल्यासंपूर्ण ॥ धर्मींवर्त
तअसेकींमन ॥ राजमदेंदुरभिमान ॥ संचरलानाहींकीं ॥ २ ॥ न्यायेंअर्जिलाजो
अर्थ ॥ व्ययकरिसीकींधर्मार्थ ॥ विषयकामलोभें चित्त ॥ विटाळलेंनाहींकीं
॥ ३ ॥ वडीलआचरले जोधर्म ॥ तोचालविसीकींनेम ॥ अविहितधर्मांचा
कर्दम ॥ तुजलेपला नाहींकीं ॥ ४ ॥ धर्मेंअर्थअर्थेंधर्म ॥ धर्मपात्रींपुरुषोत्तम ॥
चरतावारतासुखोद्यम ॥ नित्यनित्यकरिसीकीं ॥ ५ ॥ धर्मासीअविरोधीऐसा
काम ॥ तोचिसेविसीकींसुगम ॥ इंद्रियलोलुप्यतेचाभ्रम ॥ प्राप्तझालानाहीं
कीं ॥ ६ ॥ नित्यनैमित्तिकह्याकर्मीं ॥ वर्ततआहेसकीं निष्कर्मी ॥ कामनिषिद्धा
चीऊर्मी ॥ लोटिसीकींआलिया ॥ ७ ॥ अनर्थासीहोसायासीं ॥ भाग्यजोडि
लेंसंपत्तीसीं ॥ विभागूनीसमस्तांसीं ॥ सेविसीकींसुजाणा ॥ ८ ॥ अनुकूळ
अथवाप्रतिकूळ ॥ अदृष्टेंकांहींझालियाविकळ ॥ धर्मापासूनबुध्धि अचळ ॥
भ्रंशकांहींनपवेकीं ॥ ९ ॥ अहोरात्रीसाठीघडी ॥ लोटितांकरिसीपुण्यजो
डी ॥ विकळता झालियाधडफुडी ॥ विचारीत असतीकीं ॥ १० ॥ अखंडित
नामस्मरणीं ॥ देवोकेलाअसेकींॠणी ॥ जोपावोनदेहमरणीं ॥ दास्यकरी
निजांगें ॥ ११ ॥ मोक्षद्वारींच्याद्वारपाळा ॥ आर्जवेंभजसीकींनृपाळा ॥ जेकहात
धरणींडोळां ॥ सायुज्यधामदाविती ॥ १२ ॥ समतासंतोषसद्विवेक ॥ चौथा
साधुसंगतोदेख ॥ यांसीकरूनियांसख्य ॥ मित्रभावेंअससीकीं ॥ १३ ॥ का
मक्रोधलोभत्रया ॥ तेविमोहमदमत्सरया ॥ वर्जित्यानियोजित्यागयां ॥
ठेऊंजाणत्याजाणसीकीं ॥ १४ ॥ कामनसावापरस्त्रियेचा ॥ क्रोधनसावासत्पु
रुषाचा ॥ लोभनसावाशरीराचा ॥ मोहपुत्राचाबाधक ॥ १५ ॥ मदनसावासु
हृदजाती ॥ मत्सरनसावासर्वभूतीं ॥ तुझेवर्तणुकेचीरीति ॥ सांगऐसीच
आहेकीं ॥ १६ ॥ काम असावाईश्वरभजनीं ॥ क्रोध असावाइंद्रियदमनीं ॥
गुरुतीर्थप्रसादशेषग्रहणीं ॥ लोभअपार असावा ॥ १७ ॥ मोह असावासज्ज
नासीं ॥ मद असावादुर्गुणासीं ॥ मत्सर सदासंसारेंसी ॥ असावा तोअसेकीं
॥ १८ ॥ राजचिन्हेंषड्विधगुण ॥ सत्यउपायपरमगहन ॥ बळाबळाचेंलक्षण

॥ जाणसीकां जाणत्या ॥ १९ ॥ आज्ञा कीर्ति द्विजपाळण ॥ दान भोग मित्र रक्षण साही गुणींत व प्रधान ॥ सालंकार असतीकीं ॥ २० ॥ जाणती नाना व्यूहरचना ॥ थोडेन जिंकिती बहुतसेना ॥ ऐसे तुझे गावि चक्षणा ॥ सेनापति असतीकीं ॥ २१ ॥ निर्लोभ आणि विश्वासूक ॥ ऐसे वंशज असतीकीं सेवक ॥ जेका स्वामीकाजीं देख ॥ देह देती सांडणें ॥ २२ ॥ वेतन भक्षूनि यांप वित्र ॥ मानिती अन्य द्रव्य अपवित्र ॥ ऐसे नियोगें सेवक स्वतंत्र ॥ स्वव्यापारीं तुझे असतीकीं ॥ २३ ॥ उत्तम मध्यम कनिष्ठ पदीं ॥ योग्यायोग्य विचार विधि ॥ परिपूर्ण विशाळ बुध्दि ॥ योजिसीकीं नरेंद्रा ॥ २४ ॥ अमात्य पदीं दासीपुत्र ॥ अधमस्थळीं परम पवित्र ॥ अपूज्या पुजोनी सत्पात्र ॥ अवमानीत नाहींसकीं ॥ २५ ॥ अन्यारकार्य साधितां भृत्य ॥ वेतना होती कोटी गणित ॥ द्रव्य देऊन त्याचें चित्त ॥ तोषवीत आहेसकीं ॥ २६ ॥ आपुले काजीं पावले मरण ॥ त्यांचीं कुटुंबें आश्वासून ॥ आपुलिया कुटुंबा समान ॥ पाळिसीकीं दयाळा ॥ २७ दरिद्रकाळीं वांमित्रें ॥ भेटों आलिया स्नेह पात्रें ॥ बोळसी देऊन दर्शनियांगें ॥ प्रियावंत करिसीकीं ॥ २८ ॥ परगुणपरिक्षा जाणनें ॥ चित्त जाकळे परस्वेधनें ॥ हे मुख्य प्रभूचीं लक्षणें ॥ तुझे अपीं असतीकीं ॥ २९ ॥ मंत्रियांच्या राहटी कैशा ॥ देतां यशा कीं अपयशा ॥ चारमुखें नित्य नरेशा ॥ विच्यारीत असशीकीं ॥ ३० ॥ येणें हूनी आगळें धन ॥ घेऊन प्रजातें पीडन ॥ करितो अयोग्य प्रधान ॥ पदातीत करिसीकीं ॥ ३१ ॥ राजद्रव्य देऊनी चांग ॥ भूमिसेवा करिती सांग ॥ न करितां सत्याचा भंग ॥ प्रजा नेमें असतीकीं ॥ ३२ ॥ वरवेंवरदूतांचि येगोष्टी ॥ शत्रु अवलोकिसीकां दृष्टी ॥ नक्ततस्करां – चिया राहाटी ॥ भंगिसीकीं एकतां ॥ ३३ ॥ तीर्थयात्रे जाती जन ॥ त्यांतें कोठूनघेती धन ॥ तयां दुष्टां चें करोनि हनन ॥ मार्ग मुक्त करिसीकीं ॥ ३४ ॥ सांजवपोळु शगोष्टि ॥ दुर्बळ येऊं इच्छी भेटी ॥ तया येतां आड काठी ॥ तुझे द्वारीं नाहींकीं ॥ ३५ ॥ परराष्ट्र घ्याव याधाडिसी सैन्य ॥ झुंजती त्यांचे विकसावें कंदन ॥ यांतून प्रजांतें नागवण ॥ तुझेनि होत नाहींकीं ॥ ३६ ॥ पिपलिका लागत जेथे ॥ तळाव्हातपावे तेथें ॥ तैंची दीन पावतां दुःखातें ॥ कृशातीत करिसीकीं ॥ ३७ ॥ अंगींचा जें विरोम उपडे ॥ तो जैसा हृदयातें गाउका पडे ॥ तेवि प्रजा पावतां पीडे ॥ जाणसीकीं तत्काळीं ॥ ३८ ॥ तुझिया राज्यामाजी आज्ञा ॥ पुत्र पाळिती कीं पितृआज्ञा ॥ न करितां पुरुषाची अवज्ञा ॥ स्त्रिया धर्मे असतीकीं ॥ ३९ ॥ शरीर संपत्ति मनोभावा ॥ अर्पून करिती सद्गुरुसेवा ॥ ऐसें शिष्य नरपार्थिवा ॥ शिष्यधर्मे असतीकीं ॥ ४० ॥ श्रोत्री कुटुंबी निर्धन ॥ साधु सात्वीक परी दत्तिक्षीण ॥ त्यांचें ह

रूनियांदैन्य ॥ सदापाळणकरिसीकीं ॥ ४१ ॥ दरिद्रेंब्राम्हणांचीजाया ॥ मारू
ण्यकाळीं अंतरेराया ॥ तेथेंद्रव्यदेउचीतया ॥ साह्यसंपूर्णकरिसीकीं ॥ ४२ ॥
रोगेंप्रवासीपीडलीं ॥ काराग्रहींजेअडकलीं ॥ तेतेंसांभाळूनीभलीं ॥ क्लेशा-
तीतकरिसीकीं ॥ ४३ लोकलाजेंत्यजितीप्राणा अधनेंधनलुब्धाचियाऋणा
॥ त्याउत्तमाचेंऋणमोचना ॥ अतिसाक्षेपकरिसीकीं ॥ ४४ ॥ आवडीचेंनिज
आपत्य ॥ गुणिजामातश्रियावंत ॥ तयाऐसेंपरमआर्त ॥ याचकांतेंकरिसी
कीं ॥ ४५ ॥ गृहापानल्याक्षुधापीडितें ॥ तेतृप्तहोतांपंचामृतें ॥ आशिर्वचनेंस्व-
स्थळातें ॥ तुजणासुनजातीकीं ॥ ४६ ॥ तुझेक्रत्विजश्रुतिपारग ॥ सांगसंपा
दितीकींयाग ॥ तुतेंनेणतांकर्मव्यंग ॥ कदाहोतनाहींकीं ॥ ४७ ॥ ब्राम्हणस्था
पिलेवृत्तिक्षेत्रीं ॥ तेतेंअक्षयीराजपत्रीं ॥ स्वस्थभक्षोनपुत्रपौत्रीं ॥ विहि
तधर्मीअसतीकीं ॥ ४८ ॥ दुष्टग्रहींउघडितांमुख ॥ शांतिकरितीतत्काळि
क ॥ त्रिकाळज्ञानीजोतिषीगणक ॥ शुभसूचकअसतीकीं ॥ ४९ ॥ निरपेक्ष
असतीकींभांडारी ॥ ॥ क्लीबरक्षक अंतःपुरीं ॥ शुचिआप्ततृप्तजठरीं ॥ पाक
कर्तेअसतीकीं ॥ ५० ॥ विषमदेशाचियेसंधि ॥ अविचारशूरठेविलेसुध्धीं ॥
दुर्गपर्वस्थितिबुध्धि ॥ धैर्यवंतअसतीकीं ॥ ५१ ॥ बोलोंजाणतीसमयोचित्त
चतुरशास्त्रज्ञपंडित ॥ तेतेंशिष्टसाधनार्थ ॥ योजिसीकींनरेंद्रा ॥ ५२ ॥ जितें
द्रियन्यायवंत ॥ परमपवित्रसाधुसंत ॥ सदाचारीसमशांत ॥ निकटवर्ती
असतीकीं ॥ ५३ ॥ दुर्जनक्षुद्रआणिकोपी ॥ वाग्निष्ठुरपरमसंतापी ॥ पैशुन्य
वादीमहापापी ॥ सभास्थानींत्यजिलेकीं ॥ ५४ ॥ अपमानावयासंतसाधु ॥ दे
वाहिजादोषशाद्ध ॥ बोलतीतयाच्या जिव्हाछेदु ॥ तत्काळिककरिसीकीं ॥ ५५
॥ जागाहोउनियांअपराती ॥ सारासारविचारनीती ॥ मोक्षोपायभवनीरति
॥ विचारीतअससकीं ॥ ५६ ॥ नरकमोक्षोपायचिन्ह ॥ जितांचिजाणतीस-
ज्ञान ॥ जनाचेमुखींनिंदास्तवन ॥ होतेंतेंजाणतअससीकीं ॥ ५७ ॥ वरुषापा
सूनोनीजीर्ण ॥ दुर्गपर्वतींनूतनधान्य ॥ यंत्रौषधिअक्षयजीवन ॥ संग्रहीत
अससीकीं ॥ ५८ ॥ पडलेंखचलेंकाजेथें ॥ तात्काळसरिसेंकरिजेतेथें ॥ ऐसीं
शिल्पिकारभृत्यें ॥ वेतनभोक्तींअसतीकीं ॥ ५९ ॥ मठवापीदेवागार ॥ भंग-
त्याकरोनजिर्णोध्धार ॥ दीपनैवेद्यनिरंतर ॥ चालवीतअससीकीं ॥ ६० ॥ प
शुपीडतीप्रजन्यें ॥ गळतीगाईचींगोठणें ॥ चोरावेंचरतीशाळीवनें ॥ ऐसेंहो
तनाहींकीं ॥ ६१ ॥ क्षुधितेंरुध्धदरिद्रमेळीं ॥ पडोनिहोतीरोडदुर्बळी ॥ कर्दमपं
थेंवर्षाकाळीं ॥ चालिजेतनाहींकीं ॥ ६२ ॥ आपुलेंमहत्वहोईलन्यून ॥ म्हणो

पुरोहितप्रधान॥ श्रेष्टपातल्यादर्शनीं विघ्न॥ करिती ऐसें नाहीं कीं॥६३॥आ
प्तसुहृदांवाटेत्रास॥ संतसाधुमानिती क्लेश॥ ऐशियादुर्गुणाचा स्पर्श॥तुजलव-
झाला नाहीं कीं॥६४॥ पर्वकाळीं स्त्रीमैथुन॥ सूर्योदयीं निद्रासंपन्न॥ एकल्या
पंक्तींत मिष्टान्न॥ भक्षणें घडत नाहीं कीं॥६५॥ बहुवर्णि आपुले पुत्र॥ विहित
विद्ये अतिपवित्र॥ अनालस्य अहोरात्र॥ अभ्यासीत असती कीं॥६६॥उग्र
कामीं स्त्रीधन हरितां॥कुळवंता जेवी त्यागिती भर्त्ता॥ तैसें तुज धरत्रीनाथा
॥ प्रजीं त्यजिलें नाहीं कीं॥६७॥ याजकत्यजिती पतितातें॥कुळें वाळिती भ्रष्ट
तें॥तेवी सर्व लोकीं तूतें॥ उपेक्षिलें नाहीं कीं॥६८॥ सहस्त्रमूर्खांतें दवडून॥ एक
पंडित ज्ञानसंपन्न॥ संग्रहूनि त्याचें मन॥ स्वस्थें स्वस्तकरिसी कीं॥६९॥ एक
दुष्टाचे संगति॥ यशलाभसुखसंपत्ति॥नासून भोगवी अपकीर्ति॥ हें तुज घड
त नाहीं कीं॥७०॥ आत्य अव्यसनी अनुरक्त॥ मित्रउदासीनशत्रु अमित्र॥
या सातांचें चिकीर्षित॥ जाणसी कीं सुजाण॥७१॥तुवां अथवा तव प्रधानीं॥
रहस्य बोलिजे एकांतस्थानीं॥ तें बाहेरी लोकांच्या कर्णीं॥ प्रगट होत नाहीं कीं॥
७२॥दुष्टबलिष्ट आज्ञारहित॥ तदर्थ अपायविचारगुप्त॥ प्रगटल्या नाश क
री बहुत॥ हें तंव जाणत अससी कीं॥७३॥एक उघडें बोलिजे जनीं॥ एक प्रेरि
जे महंत कर्णीं॥ एक ठेविजे मनिच्या मनीं॥ हें तंव जाणत अससी कीं॥७४॥ वै
री वर्गाचें वर्तन॥ क्षणक्षणां व्हावया ज्ञान॥गुप्त ठेऊनी चारगण॥ विचारीत अ
ससी कीं॥७५॥तुजसी दाऊनी आसता॥ शत्रूसी पाववितीवार्ता॥ ऐसे कोणते
तत्त्वतां॥ ओळखोनी अससी कीं॥७६॥ वार्ता आणिते जे वार्तिक॥ तेनेण ती ए-
कासी एक॥ तिन्हीं तिन्हीं अनोळख॥ प्रेरिसी कीं सुजाणा॥७७॥ बहुत लाभ-
स्वल्पयत्नीं॥ तेथें आलस्य न सेकीं मनीं॥ स्वल्पलाभें बहुत हानी॥ तेथें उद्योग-
न सेकीं॥७८॥राज्यरक्षिते सुंजार बळी॥ सकल ही वापानियमकाळीं॥ वेतन
पाऊन तुझ्या दळीं॥ एकचित्तें असती कीं॥७९॥ज्यांचे निकार्य साधे पुढें॥ तेज
री पावती वेतन न पीडे॥ तरी समयीं महा अनर्थ घडे॥ हें निवाडें जाणसी कीं॥८०॥
अर्थसंग्रह पाहोन जोडी॥ चतुर्थांशें वेचदवडी॥ सकळ वेचूनि हात झाडी॥हे
तुज खोडी नाहीं कीं॥८१ अर्थव्ययाचे अधिकारी॥ गणक लेखक प्रथम महर्री॥
सिध्धपत्रें धरोनि करीं॥ उभे सन्मुख असती कीं॥८२॥ आरूढल्या भद्रासनीं॥
राजदर्शना येइजे जनीं॥ दिव्य माळा वस्त्राभरणीं॥ देखसी कीं साजिरे॥८३॥
रत्नांबरी खड्गधर॥ किरीटकुंडलीं सालंकार॥सुहृद क्षत्रियांचे भार॥उभय भा
गीं असती कीं॥८४॥ श्रेष्ठ सत्पात्रीं ओपितां दान॥ योगियां विशेष अर्पितां धन॥

दुष्टपुरोहित्तप्रधान ॥ विघ्नकर्तेनसतीकीं ॥ ८५ ॥ नगररक्षावयाकारणें ॥ कीजेल
ग्रामांचीपाटणें ॥ घोषग्राम्यतुल्यकरणें ॥ ऐसेंकरीतअससीकीं ॥ ८६ ॥ पर्वतसं
धिघाटवेस ॥ वोसरणें आणिचोरवाट ॥ तेथेंवसवोनियांपेंग ॥ मार्गनिर्भयक-
रिसीकीं ॥ ८७ ॥ नापेक्षितांमेघजळें ॥ सदांपिकेंपिकतीसकळें ॥ अभंगतडागें
पाटस्थळें ॥ पैंनिर्मळअसतीकीं ॥ ८८ ॥ कृषिवळेंसंगलीभणगें ॥ धनधान्येंवीं
पूनिअंगें ॥ शेतांचेनिराजभागें ॥ पाळिसीकींनरेंद्रा ॥ ८९ ॥ लुब्धतस्करलेख
नकारीं ॥ राजस्त्रियाराजकुमारीं ॥ प्रजांलागींबलात्कारीं ॥ पीडिजेतनाहींकीं
॥ ९० ॥ हिंसकअतत्याई प्रसिध्ध ॥ त्यांचाश्रवणींपडतांशद्द ॥ आधींकरोनि
यांवध ॥ मगविचारकरिसीकीं ॥ ९१ ॥ उदरपीडेचेमहामारी ॥ उत्तमें हिकरितां
चोरी ॥ धरोनिआणितांराजद्वारीं ॥ मानेंमुक्तकरिसीकीं ॥ ९२ ॥ अष्टभोगीं-
स्त्रीरंजन ॥ बाह्यअंतरींसंरक्षण ॥ करणेंगूजअनुवादन ॥ स्त्रीजनासीनाहीं
कीं ॥ ९३ ॥ उगाणितांपरराज्यातें ॥ जेजेवस्तुलाधलीज्यातें ॥ तेतेमुक्तकरून
त्यातें ॥ तोषवीतअससीकीं ॥ ९४ ॥ औषधनेमेंशरीरातें ॥ पथ्यसेवनमानसा
तें ॥ दोप्रकारींआपणातें ॥ रक्षिसीकींसुजाणा ॥ ९५ ॥ अवलोकूनीअपपरातें
तदनुसारत्याकर्मातें ॥ प्रयोजूनीमगआठांतें ॥ सेविसीकींसुजाणा ॥ ९६ ॥ परा
च्यापक्षींअष्टादश ॥ आपुलापक्षींपंचदश ॥ गुणजेबोलिले विशेष ॥ जाण-
सीकींनरेशा ॥ ९७ ॥ द्यूतनिद्राअन्नपान ॥ स्त्रीसंयोग व्यय व्यसन ॥ काळपा
होनीविचक्षण ॥ करितीतैसेंकरिसीकीं ॥ ९८ ॥ अष्टांगेंचतुर्विधबळें ॥ शत्रुजिं
किजेबुध्धिकुशळें ॥ व्यसनींकीक्षीणल्याआगळें ॥ आदरेंवश्यकरिसीकीं ॥ ९९
॥ अंतःकरण आणिशरीर ॥ नियमींनपवेविकार ॥ शाहूतोसजीवगिरीवर ॥
नचळेनढळेनुरवळेकीं ॥ १०० ॥ परहितार्थसंतसाधु ॥ जोसांगतीबुध्धिवादु
तोमानूनिपरमबंधु ॥ वर्तसीकींलदास्ता ॥ १ ॥ ज्ञातिगुरुदेवप्रतिमा ॥ यज्ञमंड
पचैत्यद्रुमा ॥ देखताक्षणींराजोत्तमा ॥ नमस्कारकरिसीकीं ॥ २ ॥ वृध्धतापस
ब्राम्हणपंक्ति ॥ अश्वभांडारभद्रजाती ॥ ध्वजाप्रासादपवित्रक्षिती ॥ देखतांवंदन
करिसीकीं ॥ ३ ॥ दंडित्यांलेंप्रत्यक्षयम ॥ पूज्यांप्रतीपरमसौम्य ॥ परिक्षोनीअधमो
त्तम ॥ वर्तसीकींशाहाणिया ॥ ४ ॥ कार्यसाधनींअतिनेटकें ॥ साचस्तवनकरू-
निमुखें ॥ सभामंडपींमानाधिक्यें ॥ गौरवीतअससीकीं ॥ ५ ॥ अग्निसर्पचोरव्या
घ्र ॥ रोगराक्षसकापरचक्र ॥ यापासावआपुलेंराष्ट्र ॥ रक्षिसीकींबळिष्टा ॥ ६ ॥
अंधमुकेंपंगुव्यंग ॥ अतुरसन्यासीअव्यंग ॥ पितयाऐसेसांगोपांग ॥ पाळुन
त्यांचेंकरिसीकीं ॥ ७ ॥ नास्तिक्यसक्रोधअनृतता ॥ प्रमादआणिदीर्घसूत्रता ॥

कार्यी आळस क्षिप्रक्रितता ॥ शिश्वितावानारभु ॥ ८ ॥ ज्ञानियांचें अदर्शन ॥ अ
नर्थाचें दृढचिंतन ॥ अनर्थी एक निष्ठमन ॥ अरक्षण मंत्राचें ॥ ९ ॥ मंगळचाअ
प्रयोग ॥ विषयांचा अतिप्रसंग ॥ चौदा दोषां तुझें अंग ॥ सांगशिवतलें नाहींकीं ॥
१० ॥ निद्रा आळस भयक्रोधता ॥ अमार्दव आणि दीर्घसूत्रता ॥ साही अनर्थांच्या
माथां ॥ पाय देऊन असतसीकीं ॥ ११ ॥ सफळदारा सफळवित्त ॥ सफळवेद सफ
ळश्रुत ॥ तुझें असे कीं निश्चित ॥ हें प्रगटार्थ परिसेंपा ॥ १२ ॥ सफळदारा रतिपु
त्रें ॥ वेद सफळ अग्निहोत्रें ॥ दत्तभुक्तिनें पवित्रें ॥ सफळवित्त जाणसी कीं ॥ १३ ॥
श्रुत्यर्थें बोधला अर्थ ॥ यानाव श्रुतज्ञान म्हणत ॥ त्याचें फळ शीळ व्रत ॥ त्या आ
चारें असससी कीं ॥ १४ ॥ घरही पेन्ट्यां अमोल्य वस्तु ॥ वणिक आणिती इच्छून स्वार्थु
त्यांचा पुरवोनी मनोरथु ॥ आपनी गुणा देशी कीं ॥ १५ ॥ देशा उसापातले अर्थी ॥-
द्रव्य देऊन त्यांची आर्ती ॥ जगीं जोडावी सत्कीर्ती ॥ हेंचि असो सी असे कीं ॥ १६ ॥ वि
षमकाळा रलवपातले ॥ कुळपुत्र वंशज भले ॥ तेते मानून आपुले ॥ आपणा ऐसे क
रिसी कीं ॥ १७ ॥ वैद्य चिकित्सक मर्दक ॥ हडपी सागळी नापिक ॥ निकटवर्ती वि
श्वासिक ॥ हितकारक असती कीं ॥ १८ ॥ शत्रुनाशनालागीं ॥ अथर्वें ॥ विषप्रयोग
जाण तीवर वे ॥ वासपुष्प फळा सवें ॥ प्राण घेती परांचे ॥ १९ ॥ निर्दोषिया दोषारो
प ॥ निर्धना धनिकत्वविकल्प ॥ दुर्जनांचा दुर्गुण लोप ॥ तुझेन नगरीं नाहींकीं ॥ २० ॥
आचार रासवोनी लोकदृष्टि ॥ अंतरीं अनाचार राहटी ॥ ऐसे दांभिक निकटीं ॥
वर्तणार नसती कीं ॥ २१ ॥ तोंडें बोलोनि यां ब्रह्म ॥ भंगिती सदाचार धर्म ॥ प्रशं-
सा अभिचारीक कर्म ॥ ते संसर्गी त्यजिले कीं ॥ २२ ॥ दावोनि योगियाचें चिन्ह ॥
पोशिती उदर आणि शीश्न ॥ त्याचेंगपीं तुझें मन ॥ विश्राम तनाहीं कीं ॥ २३ ॥
धनीकनवेंची धनातें ॥ दरिद्री वाचरे तपातें ॥ शास्त्रज्ञ चालतां कुपंथें ॥ दंडिसी कीं
निजाज्ञा ॥ मातापितरें दवडून दुरी ॥ श्वशुर वर्ग सांगवी घरां ॥ ऐसी कुश्रितता चा
रपरी ॥ तुझे देशीं नसे कीं ॥ २५ ॥ सुना छळिती सासुवांतें ॥ पुत्र अव्हेरिती पितयां
तें ॥ सेवक अवगणिवी स्वामीतें ॥ ऐसें होत नाहीं कीं ॥ २६ ॥ एवं सर्वां परी जाण
॥ राजा असावा सावधान ॥ हें विस्तार निरोपण ॥ पुण्यश्लोका बोधिलें ॥ २७ ॥
जो का राजा ऐशिया परी ॥ चहूं वर्णांचें पाळण करी ॥ पृथ्वी भोगोनि लोकोत्तरां ॥ श
क्र सायुज्य स्वयें पावे ॥ २८ ॥ ऐसे परीचे उत्तम गुण ॥ तुझे गायीं असावे पूर्ण ॥ एसें
आमुचें इच्छितमन ॥ किंचित् अम्म म्हणून हे ॥ २९ ॥ किंचित्काम प्रवेदनें ॥ ऐसें बो
लता पंडीत शाहाणें ॥ तें चि विस्तारोनी मनें ॥ तुज कारणें बोलिलों ॥ ३० ॥ ऐको-
नी नारदाचें वचन ॥ आश्चर्य करी कुरूनंदन ॥ म्हणे केवढा विचक्षण ॥ होय स

वंत्तादेवऋषी ॥ २१॥ पुढती पार्थिवाचे प्रश्नें ॥ लोकपाळ सभास्थानें ॥ व्यासगु
रुवर्णिलवदनें ॥ तीं सज्जनी परिसावी ॥ २२॥ सभापर्वीं नारद नीति ॥ उद्योगपर्वीं
विदुरनीति ॥ भीष्मपर्वीं कृष्णनीति ॥ भगवद्गीताजीनावें ॥ २३॥ लीलाविश्वं
भरपदांबुजीं ॥ मुक्तेश्वरषट्पदसहजीं ॥ गुंजारवें कारितांरुंजी ॥ भारतकथा
प्रगटली ॥ २४॥ इतिश्रीमहाभारत सभापर्वनारदनीतिसमाप्तः ॥ ७॥ १३१

वामनपंडित.

नामसुधा अजामिळआख्यान ॥

॥ द्विजअतःपरयत्नम्हणेकरूं ॥ पवनइंद्रियचित्तहीआवरूं ॥ मनबुडेलतमांतपु
न्हाजसें ॥ करींनसाधनछंदम्हणेंतसें ॥ २६॥ छेदूंबंधअनादितोप्रथम जोजा –
ला अविद्याबळें ॥ जीच्याआवरणेंसुखाविसरतांदुर्वासनेंचीकुळें ॥ विक्षेपेंबहु
कामनाउपजतांकर्मेंकरींवांगळें ॥ त्यांचींभोगितिलिंगदेहविगेंनत्तुकतीजीकर्मी
केंफळें ॥ २७॥ सांख्येंआत्मअनात्मतानिवडितांशाहूंअविद्याहरूं ॥ योगेंज्ञा
नहुताशनांतअवघ्यावृत्तीसहीसंहरूं ॥ तेव्हांसंचितनाशतांनुपजतीकर्में
अकर्मापणीं ॥ प्रारब्धासहीभोगितांव्यसरऊंऐक्येंउरूंनिर्गुणीं ॥ २८॥ जों
प्रारब्धअसेलतोंवरी भजोंसर्वात्मभावेंहरी ॥ पावेंतोंस्थिरजंगमींबहुघटीं-
भातीचजेंशीखरी ॥ जेमध्यस्थअमित्रमित्रअवघेंतद्रूपपाहोंस्वयें ॥ सर्वांचानि
जसोइराचिजसखाआत्माअशानिश्चयें ॥ २९॥ ऐसेंनिश्चयगुंफितांद्विषळिचे
फांसेगळांप्रीतिचें ॥ खेदेंआठवतीविशेषसुरतक्रीडादिकांजेतिचे ॥ पापाचे
चिंरुतांलपाशपडलेहोतेंपाहाहोमला ॥ एसेंआठवितांविरक्तीउठतांताल्का
ळझालाभला ॥ ३०॥ ऐसेहेविषयांतदोषनसतांकांटाकिलेहोभले ॥ मिथ्याच्यी
विषयेरितीविषवेत्याअम्हणावाटले ॥ बोले प्रस्तुतआर्यकार्यकरणेंकीहे
जगन्मोहिनी ॥ मायास्त्रीमयियीसदाकुनिनिर्योनिःसंगसंगींबनीं ॥ ३१॥ ॥
करुनिमर्कटनाचविलेंमला ॥ कटकटाअतिलंपटमीतिला ॥ भिववलमाअधमाम
नवा टली ॥ वयसमस्तघडीजसिलोटिली ॥ ३२॥ करिनकीर्तनमीदिनयामि
नीं ॥ स्फुरतीकामगृहेंसुतकामिनी ॥ जसजसेंसुखहोइलकीर्तनीं ॥ तसतसा
मगनिस्वपनर्तनीं ॥ ३५॥ उपजलेसुमनोरथहीजसे ॥ द्विजसमस्तहिआचर
ळातसे ॥ त्यजिलसर्वहितोमननेंमुनी ॥ म्हणुनयेथुनियांवदतोमुनी ॥ ३७॥
क्षणेकसत्संगतिच्याप्रभावें ॥ केलेंतसेंसर्वअजामिळानें ॥ उदासतातेरु

वळीद्विजाला ॥ सांडून दासी हरिदास जाला ॥ ४० ॥ कश्चिद्गंगातीरींहरि गृहीं-
हरिद्वारनगरीं ॥ निजींचित्तायोगीद्विजकश्चिदाकाशकुहरीं ॥ दृढ प्रत्याहारेंनि
यमुनिमनींइंद्रियगणां ॥ चिदाकारेंचित्तें करुनिभजतोविप्रअगुणा ॥ ४१ ॥-
चिदाकाराचित्ताहुनिहि निजआत्मापलिकडे ॥ असें योगीपाहे तरिच मनहें
उन्मनिंपडे ॥ चिदाकारेंआहेमनम्हणुनिराहेलतितुका ॥ निरोधींज्यावृत्ति
उपजतिलहा योगइतुका ॥ ४२ ॥ नजेथेचिद्व्यक्तिसहजचअसेनिर्गुणपणीं ॥
अखंडानंदाचाअनुभव असाएकसगुणीं ॥ असेदेवाजीवासहजअगुणा-
ऐक्यचिपरी ॥ असा आत्मापाहे तरिच कळलात्यासचिहरी ॥ ४३ ॥ ॥
केकावली ॥ ॥ अशाअनुभवींबुडीदिढ्कि अजामिळाच्यामनें ॥ समा
धिसरतांमनींकिमपीइच्छिनाचिंतनें ॥ अशांतहरिदासतेनयनिंचारजेदे-
खिले ॥ द्विजें वळखिलेमनींसततजेसुखेंरेखिले ॥ ४४ ॥ करीजोंनमस्का
रचौघांजणाला ॥ जसेचार ते पांचवाविप्रझाला ॥ पडे अंगपूर्वीचि गंगाप्रवा-
हीं ॥ भुजाचारीदेखे असाविप्रदेहीं ॥ ४५ ॥ करिंगदांबुज अंबुद सांवळा ॥ क-
रितटींतडिदंबरमेखळा ॥ सततषोडशवार्षिककोंवळा ॥ हरिकरीहरिना-
मअजामिळा ॥ ४६ ॥ इतिनामसुधाद्वितीयाध्याय तृतीयचरण ॥ ३ ॥ ॥
॥ विज्ञानजें अतिरहस्य विशुध्धवेदीं ॥ तेथेंचिभागवतधर्मनभक्तिभेदीं ॥
ज्याकारणेंप्रियकळत्रसुखादिवित्तें ॥ तेव्हांचिभक्तिजरितोउमजेलचित्तें
॥ १६ ॥ म्हणवितीबहुवैष्णवआपणा ॥ परिनजाणतिभक्तिचियाखुणा ॥ ह
रिजसेंदुसरेंजरिनावडे ॥ तरिचतोहरिभक्तितयांघडे ॥ १७ ॥ प्रियहरी
सकळांहुनजाणती ॥ परिजयास्तवतेंप्रियनेणती ॥ भजतिकांसुखदेहरि
आपणा ॥ प्रियतयांनिजजीवहरीउणा ॥ १८ ॥ निजसुखार्थहरिप्रियजेध-
वां ॥ अधिक आपुली आवडितेधवां ॥ हरिहुनीप्रिय आणि कहा अशी-
॥ निगमसंमतिंभक्तिघडेकशी ॥ २६ ॥ मैत्रेयीप्रति याज्ञवल्क्य निगमीं
हें विस्तरें बोलिला ॥ कींज्यालागिंसमस्तहीप्रिय असा आत्माचिहा आ
पुला ॥ जोका आवडतो निमित्तन सतां तोजाणसीजेधवां ॥ कांहीं ही तुज
जाणनेंचिनउरे सर्वज्ञतूं तेधवां ॥ २७ ॥ कोणी तेसगुणींचनिष्ठपरिहा आ-
त्माप्रियश्रीहरी ॥ ऐसेंभक्तिरहस्य नेणतिनहे सद्भक्तिदोघांपरी ॥ आत्मा
सर्वजडप्रकाशक असें लोकीं बहुजाणती ॥ जाणोनीश्रुतकीर्तनादिसगुण
प्रेमामनींनेणती ॥ २९ ॥ म्हणातसेश्रुतिकीं पशुतुल्यतो ॥ इतरमानुनियांहरिसे
वितो ॥ म्हणुनि आत्मपणेंहरिसेवणें ॥ परमवैष्णवतोतरि बोलणें ॥ ३० ॥ ॥

नरहरिदर्पण.

प्रारंभः

॥जयनिर्गुणलीस्वसंकल्पनाहीं॥ करीईश्वरत्वींजगींकल्पनाहीं॥ स्थितिमाजि जे त्यामध्येंस्वैरभावें॥ जगींत्याचनानावतारींरमावें॥ ६॥ स्वयेंकस्थितोजोजगत्कल्पकांहीं॥ करीतोजनोध्धारसंकल्पकांहीं॥ म्हणोंम्यास्वदिव्यावतारींरमावें॥जळीं भूतळीं व्योम ही आक्रमावें॥ ७॥ विनाज्ञानजेभक्तवैकुंठवासी॥ जमुक्तस्थळींचिंतिलें त्याजिवांसी॥ तयामाजिहीद्वारपाळद्वयातें॥ सर्वेजन्मवावेंगमेअद्वयातें॥ ८ ॥ जयविजयअसेतेजावळेहो दितीचे॥ असुरइतरझालेपुत्रपौत्रादितीचे॥ प्रथमउपजला तोधाकुटाबंधुहोतो॥ धरणीधर वराहें मारिला दैत्यहोतो॥ १३॥ केलादुरुक्तवचनींअपमान साचा॥ द्वारांतिहींचसनकादिक मानसांचा॥ तेशापितीअसुरयोनिसत्यांसजाया॥ दोन्हीहरीचकरिकीर्तिजगींसजाया॥ १४॥ बुडे जैंक्ष्माउध्धरीजो क्ष्मेला॥ तयाक्रोडरूपेंहिरण्याक्षमेला॥ पुढेंदूसराजेष्टत्याअग्रजाला॥ मनींक्रोधउत्पन्नअत्युग्रजाला॥ १५॥ तोहिरण्यकशिपूप्रियभावा॥ कारणेनिजतमोगुणभावा॥ दाखवीखरिंठकुनिमांडी॥ द्वेषविष्णुचरणाप्रति मांडी॥ १८ ॥ अजरअमर कायाआपुलीतोकराया॥ तपकरीवरमागेधातयालोकराया॥ नमृतिमजम्हणेंहोचेतनाचेतनाहीं॥ मरण हरिंअसें कींदीनरातींतनाहीं॥ १९॥ त्यावरेंअमरमानवलोकीं॥ स्वामीतो चिफळहेंअवलोकीं॥ देव वृंदअवघाचपळाला॥ भीळपोनिहिअघाचपळाला॥ २०॥ तेदेवहोप्रार्थितीदेवदेवा॥ कींआपलेंतें पददेवदेवा॥ जाली बहूबुध्धि अधीरवाणी॥ तों बोलिलीहो अशरीरिवाणी ॥२१॥ कींहातपेंतोषुनअग्रजाला॥ त्याच्यावरेंसर्वअवध्यजाला॥ तथापिमारीनचिदुर्धराया॥ गांजीलमाझ्याजयिंभक्तराया॥ २२॥ प्रल्हादत्याचासुतत्याकुमारीं॥ घडेजयींद्वेषमुकुंद मा्ारी॥ केव्हांअसें होइलहे असोसी॥ दुःखें बहूतोसुरवृंदसोसी॥ २३॥ ऐसीप्रतिज्ञाहृदयांतदेवा॥ तोंदैत्यत्याभागवतासदेवा॥ पुरोहिताच्यासदनींचठेवी॥ तेसीकवीतीअतिनीचठेवी॥ २४॥ एकेदिसींघेसुतदैत्यअंकीं॥ तोस्नेहत्याचागणवेनअंकीं॥ पुसेतयाभागवतोत्तमातें॥ कीं आवडे तेंतुजसांगमातें॥ २५॥ प्रल्हादबोलेसदनत्यजावें॥ तपोवनालागिंअगत्यजावें॥ तेथेंभजावें हरिच्यापदातें॥ जोआपदातें हरिदेपदातें॥ २६॥ दैत्येश्वराआवडिहेंविमातें॥ कींसेवणेंश्रीपुरुषो

त्तमातें ॥ यजूनिविष्णूसभजेग्रहातें ॥ तोआपुलाघातकरीस्वहातें ॥ २७ ॥
दुःखार्णवींजोधरिकासयाची ॥ चिंतातयालामगकासयाची ॥ नचीसरावें
चिकदापित्याला ॥ प्रल्हादइत्यादिवदेपित्याला ॥ २८ ॥ परिसतांअसुरेश्वर
हांसिला ॥ मगम्हणेकवणेंशिशुनासिला ॥ शिकविलेंबरवेंअथवांजसेंवद
तितेंचिमुलेंअतिराजसें ॥ २९ ॥ म्हणेंहाकरावागुरुनेंविचार ॥ स्वयेंलेंकु
राठाउकेकायचार ॥ हरीआसुव्यावाइरावाशुकेला ॥ तयाच्याजनींहाकु
ळींभेदकेला ॥ ३० ॥ गुरूतेंअसेंदैत्यसांगोनधाडी ॥ तथागोष्टीहेवाटलीदेव
धाडी ॥ भिऊनीमनींतर्कनानाकरिती ॥ तयापूसतीविप्रसामादिरीती ॥
३२ ॥ अरेहेप्रल्हादागुरुपुसतीकोठूनसिकसी ॥ कसीहोतीप्रज्ञायजुनतिस
तूंस्वैरठकसी ॥ स्वयेंतूझ्यापोटामधिलअथवाबुध्दिउकळी ॥ कळीहलग्रा
चीउगवळिकुळींघेउनेकळी ॥ ३३ ॥ उपाध्येहोनेणातरितुम्हितयाश्रीकर
धरा ॥ धरापोटींहेंजीमगनकरणेंस्पंदअधरा ॥ धरास्वामीचक्रेंवधिममहिर
ण्याक्षचुलता ॥ लताबुध्धीचीत्यातरुवरीकिजेयोगभलता ॥ ३६ ॥ तोंबुध्धि
कोपेंखवळेद्विजाची ॥ जाचीम्हणेंटाककथाअजाची ॥ वाघूळहेंचंदनकान
नासी ॥ नासीलभेदोननिरंजनासी ॥ ३९ ॥ वासीकलासिगुरुपासुनिजोप
सारा ॥ साराअसोतुजरुचेवदत्याचिसारा ॥ गोष्टीवदेकुशलत्यांवरीज्या
पित्याला ॥ त्यालागतीलमधुरानकदापित्याला ॥ ४४ ॥ श्रवणहरिकथेचें
कीर्तनींगातजावें ॥ स्मरणचरणसेवाअर्चनींहींभजावें ॥ नमनकरुनिदा
स्येंसख्यआत्मार्पणातें ॥ करितितरतिवाटेसारहेंआपणातें ॥ ४५ ॥ ॥

॥ केकावली ॥ ॥ हिरण्यकशिपूस्वयेंपरिसतांअशीवैखरी ॥ म्हणें
गुरुसत्यतुझीकपटभिन्नताहेखरी ॥ पुरोहितम्हणेंनमीनजनअन्यहाभाववदे
॥ अजीसहजबुध्धितेलवकुमारजेंजेंवदे ॥ ४६ ॥ गुरुमुखेंनअरेजरिसी
कसी ॥ कुमतिउद्भवलीतुजहेकसी ॥ सुतम्हणेविषयार्थसदांपित्या ॥ अ-
सिनबुध्धिनरांसकदापित्या ॥ ४७ ॥ करीजोप्रल्हादभियभजवार्ताचपरमा
॥ रमाकांताच्यात्याचरणिंमनपावेउपरमा ॥ रमाहिवृत्तीलेंहरिचजगहोऊ
नपसरे ॥ सरेतेंभ्रांतीनेंस्वपरअनुसंधानविसरे ॥ ५६ ॥ असेंवर्णितांव-
र्णितांत्याअनजाला ॥ पित्याचेचअंकींसमाधिस्थजाला ॥ अहोस्वमांडीव
रूनीअभाग्यें ॥ दिलालोटुनीलभ्यजोपूर्वभाग्यें ॥ ५७ ॥ ताऊनीजेळेअति
कोपतापें ॥ माराम्हणेंराक्षसहोप्रतापें ॥ कुपुत्रपोटांतिलरोगवाटे ॥ छेदून-
लावायमलोकवाटे ॥ ५८ ॥ नअग्निहीमाजिअहोजळाला ॥ निमग्नहीतोकर

वेजळाला ॥ उरावरीआदळिपर्वतातें ॥ केलेंउपायासहीसर्वतातें ॥ ६५ ॥ ता
तघालकरवीस्वकरानें ॥ देववीतविषमातृकरानें ॥ जोउपायअनिवारवधा
ला ॥ सर्वतोकरूनदैत्यनधाला ॥ ६७ ॥ मीकुध्धहोतांमजलोकसारे ॥ भीती
भिसीएकनतूंकसारे ॥ याशासनालंघिसिदुर्गमातें ॥ कोण्हाबळेंसलरसा
गमातें ॥ ८६ ॥ प्रल्हादबोलेजगगांजितोसी ॥ ज्याच्याबळेंआत्मपणेंजितो-
सी ॥ रक्षीअनाथामजहीहरीतो ॥ ज्यालाअसाबापहिसंहरीतो ॥ ८७ ॥
माझेंतुझेंचिबळतें दुजेंविनाहीं ॥ त्यानेंचजीवबळअसेसकळाजनाहीं ॥ तूं
शत्रुमानिसिलयाअसुरस्वभावें ॥ तोयाकिसीलक्षणिस्यासनिजात्मभावें
॥ ८८ ॥ यागोष्टिनें फारचतप्तझाला ॥ घेखड्ग बोलेमगआप्तजाला ॥ कांतोम
रोइच्छिसितोनिपात ॥ स्वयें असाबोलसिसन्निपात ॥ ९३ ॥ शहासियाउत्त
रहेंचिवाटे ॥ कीं तुजलाऊंयमलोकवाटे ॥ जीतोसितूंहाक्षणकोणसोसी ॥
मीसोसितों एकतूंहेंअसोसी ॥ ९४ ॥ त्रिभुवनेश्वरजोमजवेगळा ॥ तुजगमेस
कळांहूनिआगळा ॥ जरिदिसेलअरेमजयेक्षणीं ॥ वधिनत्याजपुढेंतुजयेक्ष
णीं ॥ ९५ ॥ जरिसमर्थअसेलतुझाधणी ॥ तरितुझीपुरवीलचितोधणी ॥
यरिवदेंस्थळकोणतयाअसे ॥ म्हणुनिगर्जतशड्करीअसे ॥ ९६ ॥ ॥

॥ घनाक्षरी ॥ ॥ प्रल्हादासीदैत्यघोर ॥ म्हणेमजथोरथोर ॥ भीतिबो
लतांसमोर ॥ भेंनवाटेतूजला ॥ १ ॥ तूंतरुणकींकिशोर ॥ पांचावरुषांचेंपोर
॥ म्हणसिसाजणचोर ॥ नागवीतिमजला ॥ २ ॥ बोलबोलसीतिरवट ॥ मरू
पाहसीफुकट ॥ मृत्यजालासेनिकट ॥ नाहींतोसमजला ॥ ३ ॥ तुझामीप्रत्य
क्षकाळ ॥ केंचाविष्णुरखपाळ ॥ दिसेनातोफटकाळ ॥ रूपोंजाणेंलाजला-
॥ १ ॥ अरेतुझाकोठेंदेव ॥ म्हणेसर्ववासुदेव ॥ विश्वपदींविश्वमय ॥ तंवुतो-
चिवसतो ॥ १ ॥ नानालंकारींकनक ॥ तैसाअनेकींजोएक ॥ फिटेदृष्टिचाक
ळंक ॥ जेव्हांतेव्हांदीसतो ॥ २ ॥ गातिश्रुतिइतिहास ॥ चाळिचैतन्यदेहास ॥
टाकुनियांसंदेहास ॥ मजहीविश्वासतो ॥ ३ ॥ दैत्यम्हणेअरेथांब ॥ गोष्टिठेवीं
लांबलांब ॥ मजसमोरहाखांब ॥ यांतकैसावसतो ॥ २ ॥ म्हणेस्तंभदारुरूप
॥ दारुमध्येंचित्स्वरूप ॥ थीजलेंतथापितूप ॥ रसतोननासतो ॥ १ ॥ तरि
दिसेनाकांमज ॥ म्हणेभजूनिसमज ॥ प्रत्यक्षहीअधोक्षज ॥ दिसेनातोदीस
तो ॥ २ ॥ स्तंभींदिसतसेजाण ॥ एसेंबोलतोसुजाण ॥ दैत्यें घेतलेंउड्डाण ॥
सिंहासनावरूनी ॥ २ ॥ खवळलाउत्संखळ ॥ दांतेंदांतखायखळ ॥ हाणे
खांबासीनिरखळ ॥ खड्गमुष्टिधरूनी ॥ ३ ॥ तेंचसमयींकगेर ॥ बहूभयंक

रघोर ॥ ध्वनिउठेमहाघोर ॥ मोठ्याबळेंकरूनी ॥ १ ॥ म्हणेअसुरविकळ कोणगर्जतप्रबळ ॥ पाहेचहूंकडेचळ ॥ लोचनपसरुनी ॥ २ ॥ ध्वनिउठिला अखंड ॥ व्यापिल्हापेंखंडखंडे ॥ वाटेकरीखंडखंड ॥ ब्रम्हांडविदारुनी ॥ ३ ॥ दिग्गजांचेंचंडचंड ॥ भग्नहोतिशुंडादंड ॥ लेंडेंटाकितीउदंड ॥ पायुवायुसारुनी ॥ ४ ॥ झाले दैत्यलंडभंड ॥ दानवेंद्रमुंडमुंड ॥ होतित्यांचेपिंडपिंड ॥ रोमांचउभारुनी ॥ १ ॥ रात्रीचरकळभंड ॥ जालेपुढेंथंडथंड ॥ जेव्हांसिंहारणशुंड ॥ निघेहाकामारुनी ॥ २ ॥ सुरवसिंहाचेंउद्भट ॥ नरतनुजेसदट ॥ होयनृसिंहप्रगट ॥ विधीवररक्षणी ॥ ३ ॥ बाहुबहुचंडचंड ॥ काळदंडसेउदंड ॥ ज्वाळातोंडीतेअखंड ॥ चंडरश्मिईक्षणीं ॥ नखेंवज्रेंशींनिखट ॥ दांतशब्दींखटखट ॥ जीभचंचळतिखट ॥ जाणोंखड्गदक्षणी ॥ ॥ कुंडलेंमंडितगंड ॥ अंगीबाणलेंश्रीखंड ॥ जालेंहृदयदुखंड ॥ दैत्याचेंततक्षणीं ॥ ५ ॥ ॥ श्लोक ॥ ॥ खरीकरायानिजभक्तवाणी ॥ आणीकर्कीव्यासिसहीनवाणी ॥ स्तंभींसभेअद्भूतमूर्तिदावी ॥ मनुष्यनासिंहचितेवदावी ॥ ११० ॥ मनुजरूपनव्हेनरकेसरी ॥ सकलसृष्टिकरूंनशकेशरी ॥ कनकवर्णकटींपटकेशरी ॥ प्रगटहोयअसानरकेशरी ॥ १११ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

प्रकरण ३

महाराष्ट्रभाषेच्याकवितेंतशब्दांसजेप्रत्ययवअव्ययें लागताततयांचेंटिपण.

प्रत्यय.

शब्दाचेंमूळरूपकवितेंतहोईल. किंवाअसेलतीप्रथमा.

द्वितीयेचेप्रत्यय- स, शी, ला, तें,
तृतीयेचेप्रत्यय- ऐं, ने, न, ण, शीं, नशीं, ईं, ओं;
चतुर्थीचेप्रत्यय- द्वितीये प्रमाणें.
पंचमीचेप्रत्यय- ऊन, हून.
षष्ठीचेप्रत्यय- चा, ची, चे, चेनी.
सप्तमीचेप्रत्यय- ईं, ओं, त.

॥अव्ययें॥

द्वितीयेचीं अव्ययें- प्रत, प्रती, लागीं लागोनी, लागोनियां, लागौनी,

तृतीयेचीं अव्ययें- मुळें विंदानें वर्शी वसें, मेळें, सांगडें, कडून, करून, करीं करवीं, पाडें, वगें.

चतुर्थीचीं अव्ययें- कारणें, साठीं, करितां, अर्थी, स्तव, पाडें, जवळ, पाशीं उपकंठीं, कडे, अथाडें,

पंचमीचीं अव्ययें- पासून, पासोन, पासाव, परीस, पासोनी, पासोनियां, पावोन, पावोनीयां, पाहोन, होवोन, लागोन, पून, पें.

षष्ठीचीं अव्ययें- संबधीं.

सप्तमीचीं अ॰- माजी, माजिवडें, माझारी, माजिवटें, भीतरी, अतोतें, आतोतें, आँतुवटें, आँत, वर, वरी, उपरी, गर्यां, गयां, अभ्यांतरीं, मध्यें, विषयीं.

मराठी कवितेंत शद्वानें मूळ रूप अर्थाच्या धोरणानें सर्व विभक्तींनें दर्श करहोतें, त्या विषयीं हीं खालीं लिहिलेलीं उदाहरणें पाहा.

ओव्या

॥उध्धवें विनविल्यावरी॥ म्हणे कळवळ लाश्रीहरी॥७॥

॥मजनांदतांयेसृष्टी॥ कळीउघडूंनशकेदृष्टी॥७॥

॥सत्कर्म सिध्धी गेलें॥ तरीफुगेनाहें-म्याकेलें॥७॥

॥असंभावना सूनीदिठी॥ सांगेगोठी पुराणीक॥७॥

आवेडी कळवळलें चित्त॥ खालींसा शांग दंडवत॥७॥

॥तुझिये मीया विचित्र उपोधी॥ शरीरीं केलीआत्मबुध्धि॥७॥

अभंग

॥आनंदाचीठेवजनकभूपाळ॥ जैस्नी पद तळजळेज्याचा॥१॥

॥तेविनमीसीता आनंदात चित्ता॥ मगहो बोलतारामु सुनी॥१॥

॥पत्रलिहिलें रूक्मिणी॥ जेव्हांतुज चक्रपाणी॥१॥

॥गेला अंतकभगिनी॥ वसुदेव हात रोनी॥१॥

आर्या.

॥स्वकरें चंदन पांशी॥ गंगेचें पाणि कापडी भरितो॥७॥

॥कवितांमधील गुणविशेषणें आणि क्रिया विशेषणें॥

गुणविशेषणेंप्रकार १

असा- ऐसा- एवी- एउता- एतुला- येतुला.	कसा- कैसा- केवी- के- केतुला- कायसा- केउता-
तसें- तैसें- तेवी- तेउतें- तेतुलें.	जसें- जैसें- जेवी- जेतुलें- जेउतें.

गुणविशेषणेंप्रकार २

इतका- इतुका- इतुला- एतुला- येतुला.	जेवढा- जेउता- जेतुला- जितुका.
जितकें- जितुकें- जितुलें- जेतुलें.	केवढें- केउतें- केतुलें- कितीक- कितुकें.
तितकें- तितुकें- तितुलें- तेतुलें.	तेवढें- तेउतें- तेतुलें- तितुकें- तेसणें-
अमकें- अमुकें- अंबुलें.	येवढें- येसणें- येउतें- येतुलें- इतुकें- इलिसें- इवलीसें.
तमकें- तमुकें-	

सामान्यरूपेंयाविषयीं.

अशा- ऐसेनी- ऐशिया.	कशा- कैसेनी- कैसिया.
तशा- तैसेनी- तैशिया.	जशा- जैसेनी- जैसिया.

क्रियाविशेषणें.

कालवाचकें	स्थलवाचकें.
जेव्हां- जेधवां- जईं- जों- जंव- जधीं.	इकडें- येथें- ऐल- ऐलाड- अत- अरुतें- अलीकडे.
तेव्हां- तेधवां- तईं- तधीं- तों- तंव.	पलीकडे- पैल- पैलाड- पर्तें- परुतें- परौतें- पऱ्हौतें- पऱ्हां.
केव्हां- केधवां- कईं- कहीं- कें- कधीं.	जिकडे- जैं- जेथें- जधीं.
एव्हां- एधवां- येधवां- आतां- आधीं.	तिकडे- तैं- तधीं- तेथें.
पुनः- पुन्हा- पुढती- पुढां- मागुती- मागौती- माघौती- नंतर- मग.	कोठें- के- कैं- कहीं.
शेवटीं- शेवटीं- सेवीं.	पुढें- पुढां- पुढारां
पूर्वीं- मागां- मागें- माघारां.	मागें- मागां- पूर्वीं.
आज- आजी.	वर- वरी- वर्तें- वरुतें.
वारंवार- पुनःपुनः- असवलेरव.	खालीं- खालुतें.
मग- मा.	

समुच्चयार्थक.	न्यूनबोधक.
आणि - आणखी - अणिखी - ना - क वितेंत क्वचित आहे.	परंतु - परी - परि - मा - क्वचित - म्ह णे - म्हणी - एकादें.
निश्चयार्थक.	अनुकरणवाचक.
निश्चय - खचित - निःसंदेह - निःसंश य - निश्चयें - निश्चयेंसी - निःसंशयेंसी. च - ची - चि.	झट्कर - झट्दिशी - उराउरी - उगउगी. तत्क्षणीं - तेधवां - तेंच - अपेसेंज थवा लागलीच.
स्वरूपबोधक.	पक्षबोधक.
कीं - जे.	अथवा - किंवा - का - ना - नाना - नातरी.

कारणबोधक.

कांजर - कांजरी - कारण - कांकीं - म्हणोन - म्हणवोन - म्हणोनी - म्हणोनीयां - त्यासी.

संकेतबोधक.

जर - जरी - म्हणी - म्हणें - जर्यां - यद्यपीं जरीही - जर्‍ही.	तर - तरी - तंव - तो - तों - तर्‍हीं - तरमग तरीही - तर्‍ही.

अतर्कितबोधक.

अवचट - अवचरें. अकस्मात - अवसात - अवचितें - एकीहेळा.	एकाएकी - एकाकी - म्हणी - म्हणें एकसरें.

शब्दयोगीअव्ययें.

सभोंवतें - भोंवतेंसभोंवर - सभोंवता आसमंतात.	पावेतों - वरी - वेन्ही - पर्यंत. प्रमाणें - परी - परिया.
वांचून - वांचोन - वांचोनी - वीण - वीन विना.	जवळ - उपकंठीं. बरोबर - सवें - सरिसें.
सारखें - सांगडें - तुकें - पाडें - पडिपाडें - परी. जवळ - संनिध - आडजाता - लागसर.	स्वाधीन - अपैतें.

याप्रमाणें गुणविशेषणें आणि क्रियाविशेषणें - यांचीं कवितेंत जीं रूपें आढळ लीं - तीं सर्व येथें दाखविलीं याशिवाय जीं राहिलीं - तीं गद्यरूप ग्रंथा प्रमाणेंच पद्यां

तर होतात असेंसमजावें.

प्रकरण ४

महाराष्ट्रभाषेच्याकवितांमधीलक्रियापदविचाराचेंटिपण ॥

असधातुस्वार्थवर्तमानकाळ.

कवितेंतीलउदाहरणें

प्रकार १

॥मी आहें जोसर्वजनासी॥ आहेंच आहें दिवाकींनिशी॥ मीनाहींहा संशयकोणासी ॥ कधींहीनसे॥ ७॥ श्रोतेपुसतीकोण ग्रंथ॥ कायबोलिलेंजीयेथ॥ श्रवणकेलियानेंप्राप्त॥ काय आहे ॥ ७ ॥ तेसाधेतलाभसंशु॥ जियेज्ञानींआम्हालागु॥ आणितुझाअनुरागु॥ अथी येथे ॥ ७॥

वरीलउदाहरणाचीमालिका.

	एकवचन.	अनेकवचन.
प्रथमपुरुष-	मीआहें	आम्हींआहों
द्वितियपु॰-	तूंआहेस-आहेशी.	तुम्ही आहां- आहाती.
तृतीयपु॰	तो आहे- अथी.	ते आहेत-आहेती.
	ती-किंवा ते-आहे-अथी	त्या आहेत-आहेती.
	तेंआहे-अथी.	तीं आहेत- आहेती.

प्रकार २

॥तूंचिप्रत्यक्षब्रम्ह असशी ॥ वेदाचीं वाक्येंजेऐशीं ॥ तेचिगुरुबाणवितीशिष्याशी॥ विवेचनद्वारा ॥ ७॥ भ्रमें वाहवला असे कैसा॥ तो बोलूं सावधहोमानसा॥ याशीसाम्यदृष्टांत असेजैसा॥तोअवधारीं॥ ७॥ दूजाकासयासी अतिसो॥ याचिस्थितीनेंआम्हींअसों॥ तेचितुजलागीसांगतसों॥ प्राप्तव्हावीम्हणोनी॥७॥

	एकव॰	अनेकव॰
प्र॰पु॰	मीअसें	आम्हींअसों.
द्वि॰पु॰	तूंअसशी	तुम्ही असां.
तृ॰पु॰	तोअसे	ते असत- असती.
	तीकिंवाते-असे	त्या असत-असती.
	तेंअसे	तीं असत- असतीं.

प्रकार ३

॥ तेंचिजरीमी असतों ॥ तरींकवीरडतोंबोंबलतों॥ कवीतारींतारीं उच्चारितों ॥ मीअज्ञानजरी॥ ७॥ स्फूर्तानेंप्रियत्वचिअसतें ॥तरींसर्पेधरिलांकांउपेक्षितें॥ आणिहें चिद्रूपचिजरीहोतें॥ तरीजाणतेंनिजलिया॥ ७॥तेथें आहेपणाजरीअसता॥स्वप्नदेहांतकासयायेता ॥असोअस्तिभातिप्रियता॥स्वप्नभासाआली॥

	एकव०	अनेकव०
प्र० पु०	मीअसतों	अम्हींअसतों.
द्वि० पु०	तूंअसतोशि	तुम्हीअसतां
तृ० पु०	तोअसतो	तेअसती- असतात-असताती
	ती-किं०तेअसती	त्याअसती-असतात-असताती
	तेंअसतें	तींअसतीं-असतात-असताती

असधातूचा स्वार्थींवर्तमानकाळींचौथाप्रकार होय असा आहे आणि तोभूतवभविष्य याहीदोनीकाळांचादर्शकहोतो.

होँययाचीं वर्तमानकाळाचींउदाहरणें.

॥मनोजवसिध्धिऐशीआहे॥ कल्पिलियाठायांशीपाहें॥ मनोवेगेंशरीरजाय॥ चौथीहोय हेसिध्धि ॥ ७॥शुष्कवादज्यागोष्टी॥ त्यांतहीवाग्वादउठी॥ होय नव्हेकपाळपिटी॥ मिथ्याचावटीकरीना॥ ७॥

होययाचीं भूतकाळाचींउदाहरणें.

॥ लोहएकांगेंस्पर्शमणि॥ लागतांसर्वांग होय सुवर्णी॥ तेवीमद्भक्तमाझ्याध्यानीं॥ चिद्रूपपणीसर्वांग॥ ७॥ तोजेउतीवासपाहे॥ तेंदिग्मंडळसुखाचें होय ॥ तोजेथेकोउभाठाय॥ तेथेंसुखावलेंराहेमहासुख॥ ७॥ आवडीहरिकथाऐकतां॥ नानाचरित्रेंश्रवणकरितां॥ माझीआत्मचर्चाहृदयींधरितां॥ पालटचित्तातेणेंहोय॥ ७॥ पैंभिकेपरतेंनलाहे॥ तऱ्हीगारुडासर्वबाहे॥ कायकीजेशीणचिहोय॥ गोडएका॥ ७॥ निजपदेंशीकृष्णनाथु॥ भक्तांशीआपणदेतु॥ आपणहोयभक्तांकित॥ राहेतिष्ठतुत्यापाशीं॥ ७॥

होययाचींभविष्यकाळाचींउदाहरणें.

* द्वितीयपुरुषीं होय याचेंहोशी असें रूपजाणावें

॥सर्वभूतांभगवंतआहे॥ ह्मणेंत्याशीउपद्रवहोय॥ यालागींयागवितांहात पाय॥सोवधराहेनिजदृष्टी॥७॥

असधातुस्वार्थभूतकाळ.

प्रकार१

॥धन्यपुण्याईफळली॥ रूपाकेलीश्रारामें॥१॥ होतोंपुढतीसामोरा॥सीताव रामेरलों॥२॥ पक्षीसमुदायहोतीएकराती॥ उजाडतांजातीदाही दीशा॥१॥

वरीलउदाहरणाचीमाळा.

एकवचन	अनेकवचन
प्र॰पु॰ मी होतों.	अम्ही होतों
द्वि॰पु॰ तूं होताशी.	तुम्ही होतां-होतेती
तृ॰पु॰ तो होता	ते होते- होती.
ती-किं॰ते होती	त्या होत्या.
तें होतें	तीं होतीं.

प्रकार२

॥जरीभावअसला मायीक॥ तरीदेव होयमहाठक॥ नवलतयाचें कौतुक॥ जैशासतैसा॥७॥ परीजयासितयाविवेकअसिला॥ तरींचबोधेजायसुट ला॥नाहींतरीगुरुही अनधिकारी याला॥ उपेक्षूनजाती॥७॥

एक॰	अने॰
प्र॰पु॰ मीअसलों-असिलों-असिनलों	आम्हीं असलों-असिलों-असिनलों
द्वि॰पु॰ तूंअसलाशी-असिलाशी-असिनलाशीं	तुम्हीअसलां-असिलां-असिनलां.
तृ॰ तोअसला-असिला-असिनला	तेअसले-असिले-असिनले.
ती-किं॰तेअसली-असिली-असिंनली	त्याअसल्या-असिल्या-असिनल्या.
तेंअसलें-असिलें-असिनलें	तींअसलीं-असिलीं-असिंनलीं.

असधातूस्वार्थभविष्यकाळ

प्रकार१

एक॰	अने॰
प्र॰पु॰ मी असेन.	अम्हींअसूं
द्वि॰पु॰ तूंअसशील.	तुम्ही असाल
तृ॰पु॰तो-ती-किं॰ते-तेंअसेल	ते-त्या-तींअसतील.

॥ प्रकार २ ॥

एक०	अनेक०
प्र० पु० मी असणार	अम्ही असणार
द्वि० पु० तूं असणार	तुम्ही असणार
तृ० पु० तो-ती किंवा ते-तें असणार	ते-त्या-तीं-असणार.

असधातु निषेधरूपस्वार्थ वर्तमानकाळप्रकार १

॥ नभींवावरजोअणूरेणुकांहीं ॥ रितागव याराया वीणनाहीं ॥ ७ ॥
॥ नव्हे तेंचिजालेंनसेतेंचिआलें॥ कळूं लागलें सज्जनाचेनिबोलें ॥ ७ ॥
॥जेथेक्षरना अक्षर ॥ तेथेंकैंचें एकाक्षर॥ शाश्वताचाविचार॥ तेथेंहीनदिसे॥
॥ तैसा नोहे माझाराम ॥ सकळदेवांचीविश्राम ॥ १ ॥ अभंग ॥ ७ ॥ ॥ ७

एक०	अने०
प्र० पु० मीनाहीं-नव्हें-नोहे-ना	अम्हींनाहीं-नहों.
द्वि० पु० तूंनाहीस-नव्हशी-नोहेशी	तुम्हीं नाहीं-नव्हां.
तृ० पु० { तोनाहीं-नव्हे-नोहे-ना.	{ तेनाहींत-नोहेती.
ती-कीं-तेनाहीं-नव्हे नोहे-ना	त्या नाहींत-नोहेती.
तें नाहीं-नव्हें-नोहे-ना.	तीं नाहींत-नोहेती.

प्रकार २

॥मायाकठीणब्रम्हकोमळ॥ मायाअल्पब्रम्हविशाळ॥ माया नसे सर्वकाळ॥
ब्रम्हचिअसे॥ ७॥ ज्ञानाहूनश्रेष्ठ असेना॥ तरींकापाहिजेउपासना॥उ
पासनेनेंजना॥ काय प्राप्त॥ ७॥ नसे गवाब्रम्हानशिवअथवाश्रीपतिहरी॥
हरीजोतापातेंउच्चलु निरूणसिंधुलहरी॥ ७॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७॥

एक०	अने०
प्र० पु० मीनसें-असेंना	अम्हींनसों-असोंना.
द्वि० पु० तूंनससी-असशीना	तुम्हीनसां-असांना.
तृ० पु० { तोनसे-असेना.	{ तेनसत-नसती-असतीना.
ती किं० तेनसे-असेना	त्यानसत-नसती-असतीना.
तें नसे-असेना.	तीं नसत-नसती-असतीना.

प्रकार ३

॥ नसता कविचा व्यापार ॥ तरी कैंचाअसताजगदोध्दार॥ म्हणोन कविहे

आधार ॥ सकळसृष्टीशी ॥ ७ ॥ नसत्ते जरी संत ॥ तरी देवा होता अंत ॥ १ ॥ ते वीदेव हीन नसता ॥ कोणी संतान पूसता ॥ १ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

एक॰	अने॰
प्र॰ पु॰ मी नसतों	अम्ही नसतों
द्वि॰ पु॰ तूं नसतोशी॰	तुम्ही नसतां
तृ॰ पु॰ तो नसतो	ते नसतात॰ नसती॰
ती॰ किं॰ ते नसती॰	त्या नसतात॰ नसती॰
तें नसतें॰	तीं नसतात॰ नसती॰

अस धातुचा चौथा प्रकार निषेध रूपीं वर्तमान काळीं॰ होय याचा नव्हे असाच होतो व भूत भविष्य काळीं ही त्याच रूपानें वर्ततो॰

असधातुचा निषेधरूपी भूत काळ

प्रकार १

ए॰ व॰	अ॰ व॰
प्र॰ पु॰ मी नव्हतों॰ नहोतों	अम्ही नव्हतों॰ नहोतों
द्वि॰ पु॰ तूं नव्हताशी॰ नहोताशी	तुम्ही नव्हतां॰ नहोतां
तृ॰ पु॰ तो नव्हता॰ नहोता	ते नव्हते॰ नहोते
ती किं॰ ते नव्हती॰ नहोती	त्या नव्हत्या॰ नहोत्या
तें नव्हतें॰ नहोतें.	तीं नव्हतीं॰ नहोतीं

प्रकार २

ए॰ व॰	अ॰ व॰
प्र॰ पु॰ मी नसलों	अम्ही नसलों.
द्वि॰ पु॰ तूं नसलाशी	तुम्ही नसलां॰
तृ॰ पु॰ तो नसला	ते नसले.
ती॰ किं॰ ते नसली	त्या नसल्या॰
तें नसलें॰	तीं नसली॰

असधातु निषेधरूप भविष्यकाळ

प्रकार १

	ए० व०	अ० व०
प्र० पु०	मी नसेन	अम्हीं नसूं.
द्वि० पु०	तूं नसशील	तुम्ही नसाल
तृ० पु०	तो-ती किं० ते-तें नसेल	ते-त्या-तीं नसतील.

प्रकार २

	ए० व०	अ० व०
प्र० पु०	मी नसणार	अम्ही नसणार
द्वि० पु०	तूं नसणार	तुम्ही नसणार
तृ० पु०	तो-ती किं० ते-तें नसणार	ते-त्या-ती नसणार.

हो धातुचा वर्तमान काळ होतो, भूतकाळ झाला अथवा जाला, किंवा जाहला; व भविष्यकाळ होईल-होणार, असा समजावा; याचें निषेधरूपीं भविष्यकाळीं नव्हेल हें मात्र एक रूप अधिक होत असतें.

वर्तमान काळाच्या क्रियापदांविषयीं

निर्बंध १

शीक, भज, म्हण, जाण, पूस, पढ, जप, लाग, जीण, बघ, माग, वद, लाह, लाभ, ऐक, बोल, देख, सांग, बूझ, सूझ, समज, परीस; हे सकर्मक धातु शिवाय करून, अवशिष्ट सकर्मक धातु छंदादि साधणुकीसाठीं मराठी कवितेंत-स्वार्थीं तृतीय पुरुषैकवचनीं वर्तमान काळीं ईकारांत होतात-जसें-करी; वाची, भाजी, खाई, देई, भक्षी, आणी इत्यादि वशिवाय केलेले धातु त्याच अर्थीं, काळीं, पुरुषीं, वचनीं एकारांत होतात-जसे, शिके, भजे, म्हणे, जाणे, पुसे, पढे, इत्यादि.

निर्बंध २

ये, जा, हो, न्हा, हे अकर्मक धातु शिवाय करून अवशिष्ट अकर्मक धातु छंदादि साधणुकीसाठीं मराठी कवितेंत-स्वार्थीं तृतीय पुरुषैकवचनीं वर्तमान काळीं-एकारांत होतात जसे-पडे, निजे, बसे, इत्यादि शिवाय केलेले धातु त्याच अर्थीं, काळीं, पुरुषीं, वचनीं ईकारांत होतात-जसे-येई, जाई, होई, न्हाई इत्यादि.

निर्बंध ३

सकर्मक व अकर्मक धातु ज्या अर्थी, पुरुषीं, काळीं, जसे कवितेंत होतात म्हणून वरील दोन निर्बंधांत सांगितलें, ते स्वार्थी काळीं प्रथम पुरुषेकवचनीं व आज्ञार्थी द्वितीय पुरुषेकवचनीं वर्तमानकाळीं अनुनासिक होतात जसे- करीं, वाचीं, भाजीं, खाईं, देईं, भरीं, आणीं, शिकें, भजें, म्हणें- पडें, निजें, बसें, येईं, जाईं, होईं, न्हाईं, इत्यादि.

निर्बंध ४

सकर्मक व अकर्मक एकाक्षरी धातु, पी, धू, हो, शिवाय करून अवशिष्ट राहिले ते- कवितेंत छंदादिसाधणुकीसाठीं स्वार्थी तृतीय पुरुषेकवचनीं वर्तमानकाळीं आकारांतापुढें य जोडल्यानें व एकारांत ससेच ठेवल्यानें सिध्ध होतात- जसे, ये, दे, घे, ने, व, जाय, खाय, न्हाय, इत्यादि.

निर्बंध ५

सकर्मक व अकर्मक द्विस्वभाव धातु, ते कवितेंत छंदादिकारणपरत्वें स्वार्थी तृतीयपुरुषेकवचनीं वर्तमानकाळीं ईकारांत अथवा एकारांत होतात आणि तेच अनुनासिक केल्यास स्वार्थी वर्तमान काळीं प्रथम पुरुषेकवचनीं व आज्ञार्थी द्वितीय पुरुषेकवचनीं वर्तमान काळचे होतात, जसे; उठी, उठीं, उठे, उठें, जिंके, जिंकें, जिंकी, जिंकीं, चाखे, चाखें, चाखी, चाखीं, पाहे, पाहें, पाही, पाहीं, मापी, मापीं, मापे, मापें, वाहे, वाहें, वाही, वाहीं, इत्यादि-

निर्बंध ६

स्वरारंभाक्षर धातु कवितेंत छंदादि कारणपरत्वें- सर्वकाळीं निषेधरूपीं- लिहिणें असतां त्या स्वरानुरूप तेथे न हें अक्षर जोडल्यानें सिध्ध होतात- जसे- ओळख नोळख उरे नुरे इत्यादि.

वर्तमान काळाविषयीं कवितांमधलीं उदाहरणें.

भागवत एकादशस्कंध.

॥मीमांसकाचें येथेंमत॥ काम्यनिषिध्धरहित॥ कर्मचिसाधन मानीत॥मो
क्षयेणें प्राप्त म्हणताती॥१॥ ऐशियानिजसुखाचीगोडी॥ विषयीं काय जाण
ती बापुडीं॥ वेचितांलक्षानुलक्षकोडी॥ त्यासुखाचीकवडीलाभेना॥२॥
जोदमनशील जगजेठी॥ अक्रांचीहीनळी निमटी॥ तो निजसुखाचेंसाम्रा
ज्यपटीं॥ बैसे उठाउठीतात्काळ॥३॥ देखतांनानाभूतविषमता॥ ज्याशी-
साचार दिसे समता॥ तोमीझेनिजसुखाचे माथां॥ क्रीडे सर्वथासमसाम्यें
॥४॥ त्याचेंपाऊल जेथे पडे॥ तेथेनिजसुखाचीखाणी उघडे॥ तोप्रसंगेंपाहे
जयाकडे॥ तेथेंस्वानंदें वाढे परमानंदु॥५॥ तोज्यासी भेटे अदृष्टें॥ त्यासी-
सुखाचीपाहांटफुटे॥ त्याचापावलागल्या अवचटें॥ सुखाचें गोमटें निजसुख
लाभे॥६॥ आकळोनिउपनिषदार्थ॥ तुझ्याठायींभजनयुक्त॥ तेतुज सर्वग
तातें जाणत॥ सुनिश्चितसर्वात्मा॥७॥ हरिसें म्हणे सारंग पाणी॥ धन्यउध्ध
वातुझीवाणी॥ मोक्ष मार्गींचीनिशाणी॥ हेजनालागोनीलांकेली॥८॥ दीनाचि
येदयेलागीं॥ जोरिघे जळते आगी॥ त्याचेचरण मीवंदीवेगीं॥ धन्यजगींद
याळ॥९॥ ज्याच्याशरीरबळाचेंकोड॥ एकलालक्षावरीदे झड॥ जन्हीतु
टलादुधड॥ तन्हीवैरीयाचेंतोंडविभांडी॥१०॥ जेवीकान्तताराचेंमरण॥घे
ऊनजाय अहेवपण॥ तेवीकामक्रोधेंवीण॥ लोभलक्षणअसेना॥११॥

वाक्यवृत्ति

॥तूं म्हणशी हारसास्वादउठे॥ समाधिशीविघ्न करी नेटें॥ तरी ऐकावें
वचनगोमटें॥ यथार्थसांगों॥१॥ जेथे जेथे साभिमान उपजे॥पुण्यपापा
त्मकाचीं उमटती बीजें॥ तें तें अवश्य बळें त्यागिजे॥ स्वतसिध्धबाधकम्ह
णोनी॥२॥ ॥ज्ञानेश्वरी॥ ॥ कादोहीं काष्ठांचिया घृष्टी॥-
आजीवन्ही जोएक उठी॥ तोदोन्ही हेभाष आटी॥ आपणचिहोय॥१॥ ॥
॥रुक्मिणीस्वयंवर॥ ॥ रुक्मेयाकृष्णानिंदा करिल॥ वाग्देवता
स्तुतीवदत॥ निंदेशीवागेश्वरीभीत॥ पापअढूलनिंदेचें॥१॥७॥

अभंगाचीउदाहरणे.

बोलेचाले हरी॥ ज्याचीकथातोचि करी॥१॥विनवी रमावल्लभदास॥ अव
घाहरीचाविलास॥४॥ आळवितों करुणाकरे॥ विश्वंभरेदयाळे॥१॥तुकाम्ह
णेदूजाकोण॥ऐसाशीणनिवारी॥५॥सुखचंद्रऐसें म्हणशी त्यातोंडा॥परी
अवघालेंडादुर्गंधीचा॥१॥ मानिशी लाडकी॥ वनिताजे प्राण सखी॥१॥प
रीमनातेंस्मरतां॥ ध्यानींआणीं रेअवस्था॥२॥ मत्तगजगामिनी॥ पडे भू

मिशी ऊताणी ॥ ४ ॥ हंसदास म्हणे प्रिय ॥ मेल्यातिचें वाटे भय ॥ ५ ॥ ॥

सकर्मक कर धातुचें चालविणें.

स्वार्थवर्तमानकाळ.

प्रकार १

	ए॰ व॰	अ॰ व॰
प्र॰ पु॰	मी करितों	अम्ही करितों.
द्वि॰ पु॰	तूं करितोशी	तुम्ही करितां.
तृ॰ पु॰	तो करितो ती कि॰ ते करिती तें करितें.	ते करितात. त्या करितात. तीं करितात.

प्रकार २

	ए॰ व॰	अ॰ व॰
प्र॰ पु॰	मी करीं	अम्ही करों- करूं
द्वि॰ पु॰	तूं करिशी	तुम्ही करां
तृ॰ पु॰	तो / ती कि॰ ते / तें } करी	ते / त्या / तीं } करिती.

प्रकार ३

	ए॰ व॰	अ॰ व॰
प्र॰ पु॰	मी करीत	अम्ही करितों.
द्वि॰ पु॰	तूं करीतशी- करिशी	तुम्ही करितां.
तृ॰ पु॰	तो करीत ती कि॰ ते करीत तें करीत.	ते करितात. त्या करितात. तीं करितात.

अपूर्णवर्तमानकाळाचीं उदाहरणें

॥ जाणीव म्हणजें अंतःकरण ॥ अंतःकरण विष्णूचा अंश जाण ॥ विष्णू करिताहे पाळण ॥ येणें प्रकारें ॥ १ ॥ तो अंतर आत्मा म्हणिजे देव ॥ तयाचा चंचळ-स्वभाव ॥ पाळिताहे सकळ जीव ॥ अंतरीं वसोनी ॥ २ ॥ त्यावेगळें कांहींच नसे ॥

॥पाहोंजातां तरीनदिसे॥ नदिसोन वर्तवीतसे॥ प्राणीमात्रासी॥२॥ काराजपत्नीनेस्तन॥ देखावयासमर्थकोण॥ परीनिजपुत्रतेथेंजाण॥ बर्वेस्तनपान करितसे॥७॥ ॥७॥ ॥७॥

अपूर्णवर्तमानकाळ

प्रकार १

	ए०व०	अ०व०
प्र०पु०	मीकरीतआहें-करिताहें	अम्हीकरिताहों.
द्वि०पु०	तूंकरिताहेशी	तुम्हीकरिताहां.
तृ०पु०	तोकरिताहे	तेकरिताहेत.
	तीकिं०तेकरिताहे	त्याकरिताहेत
	तेंकरिताहे	तींकरिताहेत.

प्रकार २

	ए०व०	अ०व०
प्र०पु०	मीकरीतअसें-करितसें	अम्हीकरितसों.
द्वि०पु०	तूंकरीतअससी-करितसी	तुम्हीकरितसां.
तृ०पु०	तोकरीतअसे-करितसे	तेकरीतअसती.
	तीकिं०तेकरितसे	त्याकरीतअसती.
	तेंकरितसे.	तींकरीतअसती.

प्रकार ३

	ए०व०	अ०व०
प्र०पु०	मीकरीतअसतों	अम्हीकरीतअसतों.
द्वि०पु०	तूंकरीतअसतोशी	तुम्हीकरीतअसतां.
तृ०पु०	तोकरीअसतो	तेकरीतआसतात
	तीकिं०तेकरीतअसती	त्याकरीतअसतात.
	तेंकरीतअसतें.	तींकरीतअसतात.

भूतकाळाचींउदाहरणें

दासबोध.

॥मंत्रयंत्रउपदेशिले॥ नेणतेप्राणीगोंविले॥ जैसेझांकोनमारिले॥ दुख

णाईत ॥ १ ॥ वैद्य पाहिला पीकचा ॥ तरीच प्राण गेला पोराचा ॥ येथे उपावदु सन्याचा ॥ कायचाले ॥ २ ॥ जाणत्यावरी गर्व केला ॥ तरी नेणत्याकरीं बुडाला ॥ तेथें कोणाचा घात झाला ॥ बरें पाहा ॥ ३ ॥ पापाची खंडना झाली ॥ जन्ममरण यातना चुकली ॥ ऐशी स्वयें प्रचीत आली ॥ म्हणिजे बरें ॥ ४ ॥ ब्रम्हांड- हें कोणें केलें ॥ कास याचें उभारिलें ॥ मुख्य कर्त्यास ओळखिलें ॥ म्हणिजे- बरें ॥ ५ ॥ ॥ ७ ॥

अभंग.

॥ मातानिंद्य केली राज्य ही त्यागिलें ॥ भरतें जोडिलें रामराया ॥ १ ॥ प्रल्हादें पितायामृत्यु स्वीकारिला ॥ परी जोडियेला नारायण ॥ २ ॥ बिभीषणें बंधु सोडियेला खळ ॥ श्रीराम निर्मळ सखा केला ॥ ३ ॥ ॥ ७ ॥ ॥

स्वार्थभूतकाळ.

	ए० व०	अ० व०
प्र० पु०	मी अ० म्या केलें- मियां केलें	आम्ही केलें-
द्वि० पु०	तूं- तुवां- त्वां केलें- केलेंशी.	तुम्ही केलें- केले ती.
तृ० पु०	त्यानें- त्याणें- तयानें- तेणें केलें	त्याणीं- त्यानीं- तीहीं- केलें
	तिणें अ० तयेनें केलें	
	त्याणें- तयानें- तेणें केलें	

करीत होतों, करिता झालों, केले होतें, केलें आहे, करणार होतों, हे क्रमानें अपूर्णभूत, पूर्णभूत, भूतभूत, वर्तमानभूत, भविष्यभूत; कवितेंत फारक्वित येतात तथापि आल्यास असे होतील.

भविष्यकाळाचीं उदाहरणें.

॥ विचार पाहील तो पुरुषु ॥ विचार न पाहील तो पशु ॥ ऐशीं वचनें सर्वसु ॥ गर्गी गर्यां बोलिला ॥ १ ॥ अरे जो चंचळाशी ध्याईल ॥ तो सहजचि चळेल ॥ जो निश्चळाशी भजेल ॥ तो निश्चचि ॥ २ ॥

स्वार्थी तृतीयपुरुषेकवचनीं जो करधातुचा वर्तमानकाळीं दुसरा प्रकार लिहिला; त्यांत भविष्यकाळ ध्वनित होतो त्याचें उदाहरण.

अभंग.

॥ मन अन्यासी हें चिंती ॥ तुज वांचुनी श्रीपति ॥ १ ॥ तरी पचो नरकांत ॥ कल्प होतांही बहुत ॥ २ ॥ देव करी तरी काय एक नोहे ॥ पाषाण ची नावें तारियेलें ॥ १ ॥ ७ ॥

॥वरीलउदाहरणाचीं माळा॥

प्रकार १

	ए॰व॰	अ॰व॰
प्र॰पु॰	मी करीन	आम्ही करूं.
द्वि॰पु॰	तूं करशील	तुम्ही कराल.
तृ॰पु॰	तो-ती किं॰ ते-तें करतील.	ते-त्या-तीं करतील.

प्रकार २

	ए॰व॰	अ॰व॰
प्र॰पु॰	मीकरणार	आम्ही करणार.
द्वि॰पु॰	तूंकरणार	तुम्हीकरणार.
तृ॰पु॰	तो-तीकिं॰ते-तेंकरणार	ते-त्या-तीं करणार.

प्रकार ३

	ए॰व॰	अ॰व॰
प्र॰पु॰	मीकरीं	अम्ही करूं-करों
द्वि॰पु॰	तूंकरिशी	तुम्ही करां
तृ॰पु॰	तो-तीकिं॰ते-तें करी	ते-त्या-तीं करिती.

मीकरीतअसेन करणारआहें केलेंअसेल करणारअसेन हे अनुक्रमें अपूर्णभविष्य वर्तमानभविष्य भूतभविष्य भविष्यभविष्य कवितेंतव हुधायेतनाहींत क्वचित आल्यास असे होतील.

आज्ञार्थ

उदाहरणें.

॥ ऐक अकिंचनाची गोष्टी ॥ नाहींमठ मठिकापर्णकुटी ॥ पांचापालवींमोकळ्या गांठीं ॥ त्यासी येभेटी निज निज सुखमाझें ॥ ७ ॥ शुकम्हणे परिक्षिती ॥ सावधान होई चित्तीं ॥ धन्यउध्धवाची प्रश्नोक्ति ॥ स्वकर्मेंमुक्तिपूसिली ॥ १ ॥ ॥ ॥ मगतूं हीजनकापरी ॥ जेंजेंपाहिजे तेंतें करीं ॥ रूप्यादि अथवाकाव्यतर्केंसारीं ॥ पढें यथा सुखें ॥ ७ ॥ एक मी वांचून कांहीं ॥ भक्तांशीप्रीयआणीनाहीं ॥ माझेनिभजनसुखें पाहीं ॥ लोकीं तिहीं नसमाती ॥ ७ ॥ गुरु सेवे लागीं जाण ॥ शरीर राखावें सावधान ॥ यालागीशिष्यासीभोजन ॥ युक्ताहारपणसर्वदा ॥ ॥ अगारविदानाखरें कीं खोटें ॥ विचारूंन पाहें हें गोमटें ॥ उपरूपशून्य तुजला भेटे ॥ तेंशून्यासी कीं अन्यासी ॥ ७ ॥ भलतैसा देह हा वर्तो ॥ पुण्य कीं पापाला कां प्रवर्तो ॥ मन बुध्धि पाहिजे तें चिंतो ॥ वाणीबडबडोभलतैशी ॥ ७ ॥ ॥

अभंग.

॥ देव जोडे तरी सुखाशी अव्हेरा ॥ अर्पा रे शरीरा देव काजीं ॥ ध्रु० ॥ निशि दीनी चिंता करा रे देवाची ॥ नेदावी पडों चि उणीवता ॥ ध्रु० ॥ सांडा मायबाप बंधु विभ्रकर ॥ परी सीतावर आधीं जोडा ॥ ध्रु० ॥ प्राणावरी प्रीति ॥ ऐशी दे वीं घडो भक्ति ॥ ध्रु० ॥ हें चि आवडो या मना ॥ देवा इतू कि प्रार्थना ॥ ध्रु० ॥ हें चि दान देगा देवा ॥ तुझा विसर नव्हावा ॥ १ ॥ नलगे मुक्ति धन संपदा ॥ संतसंग देई सदा ॥ २ ॥ ध्रु० ॥ ॥ ध्रु० ॥

वरील उदाहरणाची माला

	ए० व०	अ० व०
प्र० पु०	मी करूं	अम्ही करूं
द्वि० पु०	तूं कर अ० करीं	तुम्ही करा
तृ० पु०	तो-ती कि० ते-तें करो	ते-त्या-तीं करोत.

विध्यर्थाचीं उदाहरणें.

॥ होका उपायें येणें तेणें ॥ पुढिलाशी जें सुख देणें ॥ तें उपतिष्ठे मज कारणें ॥ तो गुण म्याश्री रूपें वंदिजे ॥ ध्रु० ॥ आधीं झुंजार तुवां हो आवें ॥ मग हातीं शास्त्र नघ्यावें ॥ कान झुंजावया करावे ॥ देवांगुण ॥ ध्रु० ॥ ग्रामासाठीं कुळ सांडिजे ॥ देशाकरितां ग्राम दंडिजे ॥ ऐशा न्यायार्थें जाणिजे ॥ वचन मिथ्या ॥ जाणावें पराचें अंतर ॥ उदासीनता निरंतर ॥ नीति न्यायासी अंतर ॥ पडों-चि नये ॥ ध्रु० ॥ ऐसें ओळखिलें पाहिजे ॥ ओळखोन भजन कीजे ॥ जैसा साहेब नमस्कारिजे ॥ बोळखिल्या ऊपरी ॥ सांडुन आपुली संसार व्यथा ॥ करी तजावी देवाची चिंता ॥ निरूपण कीर्तन कथा वार्ता ॥ देवाच्याच सांगाव्या ॥

अभंग

माझें सर्व जावें देवानें राहावें ॥ देवाशी पाहावें भक्तपणें ॥ १ ॥ कायते करावे संपत्तीचे लोक ॥ जानकीनायक जेथे नाहीं ॥ ध्रु० ॥ काय म्या पामरें बोलावीं उत्तरें ॥ सख्या विश्वंभरें बोलवीलें ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ नरदेहाचे संगती ॥ चुकवावी पुनरावृत्ति ॥ गर्भवासदुःख अति ॥ तुवां बहू भोगिलें ॥ १ ॥ ध्रु० ॥ ॥ ध्रु० ॥

वरील उदाहरणाची माळा

विध्यर्थ

प्रकार १

	ए॰ व॰	अ॰ व॰
प्र॰ पु॰	मीं म्यां मियां करावे,	अम्ही करावें.
द्वि॰ पु॰	तूं त्वां तुवां करावेंस	तुम्ही करावें.
तृ॰ पु॰	त्याणें तेणें तयानें करावें तिणें तिनें तयेनें तिया करावें त्याणे तेणें तयानें करावें	त्याणीं तयानीं तीहीं करावें

प्रकार २

	ए॰ व॰	अ॰ व॰
प्र॰ पु॰	मीं म्यां मियां करिजे.	अम्ही करिजे.
द्वि॰ पु॰	तूं त्वां तुवा करिजेस अ॰ करिजे.	तुम्ही करिजे.
तृ॰ पु॰	त्याणें तेणें तयानें करिजे. तिया तयेनें तियेनें करिजे. त्याणें तेणें तयानें करिजे.	त्याणीं त्यानीं तयानीं तिहीं तेहीं करिजे.

प्रकार ३

	ए॰ व॰	अ॰ व॰
प्र॰ पु॰	मीं म्यां मियां करीत जावें.	अम्ही करीत जावें.
द्वि॰ पु॰	तूं त्वां तुवां करीत जावेंस.	तुम्ही करीत जावें.
तृ॰ पु॰	त्याणें तेणें तयानें करीत जावें. तिनें तयेनें तिया करीत जावें त्यानें तेणे तयानें करीत जावें	त्याणीं त्यानीं तयानीं तिहीं तेहीं करीत जावें.

ह्या कर धातुस विध्यर्थीं कीजे, व दे धातुस दीजे; हें एक रूप सर्व धातु पेक्षां अधिक होत असतें, तें वर प्रमाणेंच चालुवावें. विध्यर्थाचे अवांतभेद म्हणजे, अपूर्णवर्तमान, भूत, वर्तमानभूत आणि भविष्य; हे अनुक्रमानें देत असावें, द्यावें होतें अ॰ द्यायाचें होतें, दिलें असावें, देणार असावें, कवितेंत प्रायः येत नाहींत तथापी आल्यास हीं लिहून दाखविलेलीं रूपें या प्रमाणेंच होतील.

कवितेंत संशयार्थ व संकेतार्थ आढळत नाहींत तथापी आढळ्यास त्याचीं रूपें मराठी व्याकरणा प्रमाणें समजावीं.

ओवी.

पाहाणार पाहणें जयालागलें॥ तें तद्रूपलें प्रासझालें॥ तरी मग जाणावें बाणलें॥ समाधान॥ १॥

करणें, कर्त्ता, करणार, करणारा, हीं धातुसाधीत नामें; व केलेलें हें धातुसाधित विशेषण समजावें.

धातुसाधीत अव्ययाचीं उदाह०

ओव्या.

॥ चालतां बोलतां धंदा करितां॥ खातां जेवितां सुखी होतां॥ नानाउपभोग भोगितां॥ नाम विसरूं नये॥ ७॥ सर्प लक्ष्या जेवी पापरी॥ माथां हांटल्या फडा न करी॥ तेवी धन दारा गृह पुत्रीं॥ छळितां ज्यामीं तरी क्रोध नुमसे॥ ७॥

यांत पहिल्या ओवींतलीं सर्व अव्ययें वर्तमान कालवाचक आहेत व दुसरींतलीं भूत कालवाचक आहेत. करितां, करीत असतां, हीं वर्तमान कालवाचकें. केले असतां, हें भूत कालवाचक. करून, करोन, करोनी, करोनियां; हीं पूर्वकालवाचकें आणि करूं, हें निमित्त वाचक.

प्रयोजक क्रियापदें.

ओव्या.

॥ माशी आपणातें गिळवी॥ परिपुष्टिलातें वांतीशीणवी॥ तैसें कष्मळ आठवी॥ आचरणजें॥ ७॥ राखोंजाणें नीतिन्याय॥ न करी न करवी अन्याय॥ कठिण प्रसंगीं उपाय॥ करूं जाणें॥ ७॥ शांति धरून धरवावी॥ तन्हे सांडून सांठवावी॥ क्रिया करून करवावी॥ बहुतांकरवीं॥ ७॥ ॥ ७॥

वरील उदाहरणाची माला.

वर्तमानकाळ	मी करवितों इत्यादि.	रीतिभूत	मी करवीत असें इ०
अपूर्णवर्तमान	मी करवीत आहें इ०	पूर्णभूत	मी करविता झालों इ०
रीतिवर्तमान	करवीत असतों इ०	भूतभूत	मीं-म्यां-मियां करविलें होतें.
भूतकाळ	मीं-म्यां-मियां करविलें	वर्त०भू०	मीं-म्यां-मियां करविलें आहे.
अपूर्णभूत	मी करवीत होतों इ०	भविष्य	मी करवीन.

या धोरणा प्रमाणेंच यांतील आज्ञार्थादि भेद जाणावे; व माझ्यानें करवतें इत्यादि शक्य क्रियापदें कवितेंत बहुधा क्वचित येतात तीं ही धोरणानें समजावीं.

करधातुचें निषेधरूपें चालविणें

स्वार्थवर्तमान काळ.

प्रकार १

	ए॰ व॰	अ॰ व॰
प्र॰ पु॰	मी करीत नाहीं	आम्ही करीत नाहीं
द्वि॰ पु॰	तूं करीत नाहींसि	तुम्ही करीत नाहीं
तृ॰ पु॰	तो-ती किं॰ ते-तें करीत नाहीं	ते-त्या अ॰ तिया-तीं करीत नाहींत

प्रकार २

	ए॰ व॰	अ॰ व॰
प्र॰ पु॰	मी न करीं-करींना.	अम्ही न करूं-करूंना.
द्वि॰ पु॰	तूं न करिशी-करिसीना.	तुम्ही न करां-करांना.
तृ॰ पु॰	तो-ती अ॰ ते-तें करीना-न करी	ते-त्या-तिया-तीं न करिती-करितीना.

प्रकार ३

प्र॰ पु॰	मी न करीत	अम्ही न करीत.
द्वि॰ पु॰	तूं न करितशी	तुम्ही न करितसां.
तृ॰ पु॰	तो-ती अ॰ ते-तें न करीत	ते-त्या-तीं न करीत.

भूतकाळ.

	ए॰ व॰	अ॰ व॰
प्र॰ पु॰	म्यां-मियां-मीं केलें नाहीं	अम्ही केलें नाहीं.
द्वि॰ पु॰	त्वां-तुवां-तूं केलें नाहींस.	तुम्ही केलें नाहीं.
तृ॰ पु॰	त्याणें-तेणें-तिया-तिणें-तेणे केलें नाहीं.	त्यांणीं-तिहीं-तेहीं केलें नाहीं.

याच प्रमाणें धोरण पाहून भूतकाळाचे प्रकार समजत जावे.

भविष्यकाळ

	ए॰ व॰	अ॰ व॰
प्र॰ पु॰	मी करणार नाहीं.	अम्ही करणार नाहीं.
द्वि॰ पु॰	तूं करणार नाहींस	तुम्ही करणार नाहीं.
तृ॰ पु॰	तो-ती अ॰ ते-तें करणार नाहीं	ते-त्या-तीं करणार नाहींत.

भविष्य काळाचे अवांतर भेद यावरून ध्यानांत आणावे.

आज्ञार्थ.

	ए॰ व॰	अ॰ व॰
प्र॰ पु॰	मी करूं नको	अम्ही करूं नको.
द्वि॰ पु॰	तूं करूं नको.	तुम्ही करूं नका.
तृ॰ पु॰	तो-ती-किं॰ ते-तें न करू	ते-त्या-तीं न करूत.

विध्यर्थ प्रकार १

	ए॰ व॰	अ॰ व॰
प्र॰ पु॰	म्यां-मियां-मीं न करावें-करावेंना	अम्ही करावेंना-न करावें.
द्वि॰ पु॰	तुं-त्वां-तुवां न करावें-करावेंना.	तुम्ही करावेंना-न करावें
तृ॰ पु॰	त्याणें-तेणें-तयानें-तिनें-तयेनें तियान करावें-करावेंना.	त्याचीं-तेहीं-तिहीं करावेंना-न करावें

प्रकार २

	ए॰ व॰	अ॰ व॰
प्र॰ पु॰	मीं-म्यां-मियां करूं नये-करीत जाऊं नये	अम्ही करूं नये-करीत जाऊं नये.
द्वि॰ पु॰	तुं-त्वां-तुवां करूं नये-करीत जाऊं नये	तुम्हीं करूं नये-करीत जाऊं नये.
तृ॰ पु॰	त्यानें-तेणें-तिनें-तेणें-तिया-तेणें करूं नये-करीत जाऊं नये.	त्याणीं-तिहीं-तेहीं करूं नये-करीत जाऊं नये.

अवशिष्ट रूपें धोरणानें ध्यानांत आणावीं. कवितेंतहि एक क्रियापदाचें रूप बरेंच आढळतें; म्हणजे, करिजेतें, करिजेलें, करिजेल; पाचीं रूपें, केलें जातें, केलें गेलें, केलें जाईल; अशीं समजावीं.

कवितेंत भूत काळा विषयीं गोंधळ पडण्याचा अगदीं संभव नाहीं; परंतु भविष्य वर्तमान काळ यांचा बराच घोंटाळा पडतो. यासाठीं लक्ष्य पुरऊन पाहात गेलें पाहिजे कांकीं वर्तमान काळाचे सर्व प्रकारचीं क्रियापदें कधीं कधीं भविष्य काळचीं दर्शक होत असतात याविषयीं खालचें उदाहरण पाहा.

ओवी ॥ नाशिवंत नासेल कीं नासेना॥ ऐसा अनुमानचि आहे मना॥
॥ लक्षितो पुरुष सहसा ज्ञाना ॥ अधिकारी नव्हे ॥ १ ॥ ॥ ७ ॥
अभंग ॥ देव करी तरि काय एक नोहे ॥ पाषाण चीनावें तारियेले ॥ १ ॥

क्रियापदांचें व्याकरण करितां यावें म्हणून येथें ही केकावली लिहिली आहे.

॥ के॰ ॥ तुम्हाहासि हरांत ज्या दिसतसे दिसो वास्तव॥ प्रबुध्द म्हणती नसे तिळहि भेद या वास्तव॥ म्हणों मनिं पदार्थ जे स्वमत वर्णिती ओंवते॥ न वेष्णव दुराग्रही परम मुख्य ही दैवतें॥ १॥ ॥ ७॥ ॥ ७॥ ॥ ७॥ ॥

प्रकरण ५

महाराष्ट्रकवितेंत यमक, छंद व कविरूढी यांच्या साधणुकीसाठीं जीं शद्बांचीं रूपांतरें होतात त्या विषयीं नियम १.

ज्यांचें अंत्याक्षर य किंवा ह आहे, अशीं जीं अकारांत पुल्लिंगी संस्कृत नामें अथवा विशेषणें आहेत, तीं यमक, छंद किंवा कविरूढी; यांच्या साधणुकी साठीं मराठी कवितेंत ओकारांत होतात. जसे- निश्चय, विषय, सदय, अतिशय, उपाय, अभिप्राय, स्वकीय, तुरीय, सूर्य, प्रमेय, इत्यादि; आणि, अनुग्रह, विरह, दुःसह, दुःखावह, प्रवाह, सिंह, समूह, देह, लोह, प्ररोह, आदिकरून हे शब्द, निश्चयो, विषयो, सदयो, अतिशयो, उपायो, अभिप्रायो, स्वकीयो, तुरीयो, सूर्यो, प्रमेयो व अनुग्रहो, विरहो, दुःसहो, दुःखावहो, प्रवाहो, सिंहो, समूहो, देहो, लोहो, प्ररोहो; याप्रमाणें होतात.

कवितांमधील उदाहरणें

॥ वरा निश्चयो शाश्वताचा करावा॥ म्हणे दास संदेह तो वीसरावा॥
॥ सदां वीषयो चिंतितां जीव गेला॥ अहंभाव अज्ञान जन्मास आला॥१॥

॥ तूं कांहीं संशयो न धरीं॥ सुक्त वर्तती दोहीं परी॥
॥ परी तूं स्वयें अभ्यास करीं॥ सांगितला जैसा॥ १

॥ कवि स्वधर्माचा आश्रयो॥ कवि मनाचा मनोजयो॥
॥ कवि धार्मिकाचा विनयो॥ विनयें कर्त्ते॥१॥ ॥७॥

॥ धन्य धन्य हा नर देहो॥ येथील अपूर्वता पाहा हो॥
॥ जो जो कीजे परमार्थ लाहो॥ तो तो पावे सिद्धीतें॥१

॥ सांडून आईलेचा राहो॥ नाटव्रत भरला दिसे डोहो॥
॥ तैशी ते वस्तु पाहा हो॥ सर्वत्र असे॥१॥ ७॥ ॥

॥ लोहो कांब लोखंडें घडे॥ तैशी वस्तु वस्तुलें जोडे॥
॥ जैसा सूर्यानें निउ जडे॥ सूर्योदिसे॥१॥ ७ ॥

॥ तुझा अनुग्रहो घडे॥ तरी ज्ञान होय रोकडें॥
॥ स्वस्वरूप अनुभविजे फुडें॥ स्वानुभावेंचि॥ १ ॥

नियम दुसरा.

ज्यांचें अंत्याक्षर, य, किंवा ह नाहीं अशीं जीं अकरांत पुल्लिंगी व क्वचित् नपुंसकलिंगी संस्कृत व प्राकृत नामें अथवा विशेषणें आहेत तीं यमक छंद किंवा कविरूढी यांचा साधणुकीसाठीं मराठी कवितेंत उ अथवा ऊ कारांत होतात. जसे- ईश्वर, लाभ, वसंत, पंथ, संसार, विस्तार, एक, हरिख, मठ, मार्ग, पंडित, अर्थ, कुंजर, भ्याड, बाळक, निंदक, समर्थ, टवाळ, धीट, विद्वान् इत्यादि शब्द, ईश्वरु, लाभु, वसंतु, पंथु, संसारु, विस्तारु, एकु, हरिखु, मठु, मार्गु, पंडितु, अर्थु, कुंजरु, भ्याडु, बाळकु, निंदकु, समर्थु, टवाळु, धीटु, विद्वानु या प्रमाणें होतात. कवितांतील उदाहरणें

॥ आतां उपाय वन वसंतु ॥ आर्तेचा जो अहेवतंतु ॥
॥ अमूर्तचि गुरु मूर्तु ॥ कारुण्याचा ॥ १ ॥ मोडून माया
॥ कुंजरु ॥ मुक्त मोतीयांचा बोगरु ॥ जेववितास द्गुरु ॥
॥ निवृत्तिचंद्रु ॥ २ ॥ सांडोन भीरपणाचा लोभु ॥ मिठें
॥ सिंधुलाचा येतें लाभु ॥ तेवी अहं देउनियां शंभु ॥ शां
॥ भवि झालों ॥ ३ ॥ कांहीं बाहीं अळुमाळु ॥ देखेए
॥ कादियें वेळु ॥ तरि तें देखणें ही टवाळु ॥ जयाचा
॥ गावीं ॥ ४ ॥ गोडी आणि गुळु ॥ कापूर आणि परी
॥ मळु ॥ निवडूं जातां पांगुळु ॥ निवाडु होय ॥ ५ ॥
॥ किं बहुना शब्दु ॥ स्मरण दानी प्रसिध्धु ॥
॥ परीययाही संबंध्धु ॥ नाहीं येथें ॥ ६ ॥ ७ ॥
॥ मारिलें वत्सासुर वासरु ॥ बकासुर तें पाखरु ॥
॥ किरडूं मारिलें अघासुरु ॥ इतुकेन विरु केवी होय ॥ १ ॥
॥ केशिया मारिलें तट्टू ॥ बैल मारिला अरिष्टू ॥ इतुकि
॥ यासाठीं वीर वाट्टू ॥ केवी सुभट्टू म्हणावो ॥ २ ॥
॥ भजाया जनीं पाहातां राम एकू ॥ करी बाण एकू मुखीं शब्द एकू ॥
॥ क्रिया पाहातां उध्धरे सर्व लोकू ॥ धरा जानकीनायकाचा विवेकू ॥ १
॥ नव्हे चेटकू चाळकु द्रव्य मोंदु ॥ नव्हे निंदकु मत्सरू भक्ति मंदु ॥
॥ नव्हे उन्मतू वेसनी संग बाधू ॥ जगीं ज्ञानियातो चि साधू अगाधू २
॥ दोनाहरा...नाचा नयाकू ॥ स्नेहा कूरू पाकू जनीं दासपाकू ॥

॥ नवलरोगाचा पडिपाडू ॥ गोड परमार्थ झाला कडू ॥
॥ केवळ विषप्राय विषय गोडू ॥ अतिशयें सुखाडू मानिती ॥ १ ॥
॥ विद्यावंताचा पूर्वजु ॥ म तानतु एक द्विजु ॥
॥ त्रिनयनु चतुर्भुजु ॥ फरशपाणी ॥ १ ॥ ७ ॥
॥ तूं समर्थाचें लेंकरूं ॥ अभिमानें घेतला संसारू ॥
॥ अभिमान सोडितां पैलपारू ॥ पावशी बापा ॥ १ ॥
॥ पाहातां रूपाचा दुकाळु ॥ नामाचा तरी विटाळु ॥
॥ तेथें स्तवना गोंधळु ॥ रिघे कोठे ॥ १ ॥ ७ ॥ ॥
॥ एकें दिधला कल्पतरु ॥ त्यादीजे दर्पणींचा हारु ॥
॥ तेणें तो काय गव्हांरु ॥ उत्तीर्ण होय ॥ १ ॥ ७ ॥
॥ जय जय स्वामी सद्गुरु ॥ शंकरानंद करुणाकरु ॥
॥ मोक्षध्वजा परपारू ॥ पाववीं निजदासा ॥ १ ॥

नियम तिसरा.

ज्यांचें अंत्याक्षर, य, किंवा ह्, आहे, अशीं जीं उकारांत पुल्लिंगी संस्कृत नामें अथवा विशेषणें आहेत तीं, यमक, छंद, कविरूढी, यांचे साधणुकीसाठीं मराठी कवितेंत ओकारांत होतात. जसे- वायु, राहु, महाबाहु, हे शब्द वायो, राहो, महाबाहो याप्रमाणें होतात.

कवितांतील उदाहरणें.

॥ वायो नव्हे पुरातन ॥ तैसी मूळ मायाजाण ॥
॥ साच म्हणतां पुन्हा लीन ॥ होत असे ॥ १ ॥ ॥
॥ काम क्रोधें लिथाडिला ॥ तो कैसा ह्मणावा भला ॥
॥ अमृत सेवितांच पावला ॥ मृत्य राहो ॥ २ ॥ ॥
॥ जरे पासून जन्मला मोहो ॥ तैसा जरासंध पाहाहो ॥
॥ वेगीं उठिला महाबाहो ॥ सैन्य समुदावो लोटला ॥ १
॥ स्वरूपीं उदेला अहंकार राहो ॥ तेणें सर्व आच्छादिलें व्योमपाहो ॥ ७ ॥

नियम चौथा

जांत र, ळ किंवा ल असून त्याचाच मागें चवर्ग सोडून कोणतेंही अकारांत अक्षर आहे, असे जे प्राकृत शब्द आहेत; ते छंद किंवा कविरूढी, यां

कमलभवांड- सं॰ना॰ ब्रम्हांड.
कमला- सं॰ ना॰ १ लक्ष्मी-२संपत्ति-
कमलावर- सं॰ना॰ विष्णु.
कमलासन- सं॰ना॰ब्रम्हदेव.
कमलोद्भव- सं॰ना॰ब्रम्हदेव.
कमोदी- सं॰ ना॰ चंद्रविकासीकमल.
कर्मकांड- सं॰ना॰ त्रिकांड वेदांतील चित्तशुध्दिहेतुपहिलें कांड.
कर्मज- सं॰ ना॰१कर्मी सन्नतें-२ देह ज्ञा॰ अ॰ ८ ओ॰ ४६.
कर्मनिष्ट- सं॰ना॰ देह - ज्ञा॰ अ॰ ६ ओ॰ ४७५-२ वि॰ कर्मठ.
कर्मभूमी- सं॰ ना॰ मृत्युलोक- भारतवर्षास प्राधान्यानें म्हणतात.
कर्मेंद्रियपंचक- सं॰ना॰ वाचा- पाणि- पाद- उपस्थ आणि गुद ह्या पंचकाचें नांव.
कयाधु- सं॰ ना॰ हिरण्यकशिपूची स्त्री.
कयाधुहृदयरत्न- सं॰ना॰ प्रल्हाद.
कर- सं॰ ना॰ हात-२किरण.
करक- प्रा॰ ना॰ लचक- झाली मधीलदिवे-
कारका- सं॰ना॰ जलगार.
करग- सं॰ अव्य॰ हस्तगत.
करंटा- प्रा॰वि॰ हतभाग्य.
करटी- सं॰ना॰ हत्ती.
करण- सं॰ना॰१ इंद्रिय-२ मनोमयकोश.
करणी- प्रा॰ ना॰ कंवराल अथवा कृत्रीम.
करतळामळ- सं॰अप॰ना॰ करतला मलक म्हणजे हातचा आंवळा
करपुष्कर- सं॰ना॰ करकमल-शुंडाग्र.
करबाड- प्रा॰ना॰ कउबा.
करवाल- सं॰ ना॰ तरवार.
करवील- प्रा॰ ना॰ वगळा- भा॰अ॰ ५ ओ॰ १६४.
करी- सं॰ना॰ हत्ती.
करौंडी- प्रा॰ना॰ कुरंडी- विवें॰ पू॰ प्र॰ १ ओ॰ १०७.
कन्हें- प्रा॰ना॰ उंट- ज्ञा॰ अ॰ ११- ओ॰ ४१४.
कन्हेरी- प्रा॰ना॰ चोरी धरणार- भा॰ अ॰ १२ ओ॰ ५५७.
कल- प्रा॰ वि॰ मंजूळ.
कलंक- सं॰ना॰ दोष.
कलत्र- सं॰ना॰ १स्त्री-२कुटुंब दा॰ द॰ २ स॰ १ ओ॰ ४०.
कलनत्व- सं॰ ना॰ काळगति.
कलभ- सं॰ना॰ हत्तीचा छाव.
कलभट- सं॰अप॰ ना॰ कलहभट अथवा कलहभूर- दा॰ द॰ २ स॰ ३ ओ॰ १२.

कलंभा- सं॰अप॰ना॰ झगडा-ज्ञा॰ अ॰६ ओ॰१६.
कलरव- सं॰अप॰ना॰ मंजूळशद्ब भा॰अ॰४ ओ॰८१.
कलशश्रुति- सं॰ना॰ कुंभकर्ण.
कलशसंभव- सं॰ना॰ अगस्त्यऋषि
कलशोद्भव- सं॰ना॰ कलश संभव
कलहो- सं॰अप॰ना॰ कलह-भा॰ अ॰१ओ॰२१५.
कलाप- सं॰ना॰ मयूर पिच्छ समुदाय.
कलापु- सं॰अप॰ना॰ कलापअथवासमुदाय. ज्ञा॰अ॰४ ओ॰१०८.
कलितकाल- सं॰ना॰ कालनियंता.
कलिमल- सं॰ना॰ दोष-पातक.
कलियुग- सं॰ना॰ चौकडींतील्चवथें युग.
कलुष-सं॰ना॰ पातक.
कलेवर- सं॰ना॰ शरीर.
कल्प- सं॰ना॰ नित्यकल्पवमहाकल्प या भेदें करून तो.
कल्पतरु- सं॰ना॰ कल्पवृक्ष म्हणजे कल्पित पुरविणारा वृक्ष तो.
कल्पितें-सं॰अप॰ना॰मन-ज्ञा॰अ॰ ९ओ॰९२.
कल्मष- सं॰ना॰ दोष.

कल्लोळ- सं॰अप॰ना॰ कल्लोल-लाट-तरंग.
कल्हार- सं॰ना॰ कमल.
कंवटाळ- प्रा॰ना॰ कृत्रिम.
कवतीक- प्रा॰ना॰ कौतुक अथवा नवल.
कवल- सं॰ना॰ ग्रास.
कवळ- सं॰अप॰ना॰ १ कावीळ रोग भा॰अ॰५ओ॰१७४. -२ ग्रास.
कवळी- प्रा॰ना॰ दंतपंक्ति.
कवि- सं॰ना॰१ शुक्राचार्य-२ काव्य कर्ता.
कविजा- सं॰ना॰ शुक्रकन्या देवयानी.
कविलास- सं॰अप॰ना॰ कैलास.
कविहीर- सं॰ना॰ कविश्रेष्ठ.
कवेश्वर- सं॰अप॰ना॰ कवीश्वर.
कव्य- सं॰ना॰ श्राध्धकर्मान्न.
कव्हाळ- प्रा॰वि॰ आकाशाहून मोठें. ज्ञा॰अ॰११ ओ॰३५९.
कशा- सं॰ना॰ चाबूक अथवा कमची.
कश्मल- सं॰ना॰१ मळ-२ मूर्छा
कषाय- सं॰ना॰ १ कारा-२ निदिध्यासकाळीं अन्यथा भास भासून चित्त विक्षेप होतो असें तिसरें

जे प्राकृतशब्द आहेत, ते छंद किंवा कविरूढी यांचा साधणुकीसाठीं मराठीक वितेंत त्या अकारांत च वर्ग स्थानीं इ किंवा ईकारांत होतात जसे- गोचड, बोजड, खुजट, इत्यादि शब्द- गोचीड बोजीड खुजीट याप्रमाणें होतात.

कवितेंतील उदाहरण.

॥ गोचीड अशुध्य सेविती ॥ चाम वामासांत घुसती ॥
॥ पिसोळे चाऊन पळती ॥ अकस्मात ॥ १ ॥ ७ ॥

नियमनववा.

जांत ट वर्गांतील अक्षरामागें च वर्गाशिवाय अकारांत कोणतेही अक्षर आहे- असे जे प्राकृतशब्द आहेत ते, छंद किंवा कविरूढी यांचे साधणुकीसाठीं मराठी कवितेंत त्यामागील अक्षरस्थानीं उ किंवा ऊकारांत होतात.जसे धाकटा, बापडा, वांकडें, अखडणें, विरटणें, इत्यादि शब्द- धाकुटा बापुडा वांकुडें अखुडणें विरुटणें याप्रमाणें होतात.

कवितेंतील उदाहरणें.

॥ लेंकुरें खेळती धाकुटीं ॥ एकें रांगती एकें पोटीं ॥
॥ ऐशी घरभरी झाली दाटी ॥ कन्या आणि पुत्रांची ॥ १ ॥
॥ वांकुडा तिकुडा फोडिला ॥ पाषाण घडून नीट केला ॥
॥ दुसऱ्ये वेळेशीं पाहिला ॥ तरि तो तैसाचि असे ॥ १ ॥
॥ धुरूलेंकरूं बापुडें दैन्यवाणें ॥ कृपा भाकितां दीधला भेटी जेणें ॥ ७ ॥

नियमदाहावा.

ज्यांचें अंत्याक्षर य असून उपांत्य कोणतेंही आकारांत अक्षर आहे, असे जे शब्द आहेत, ते यमक छंद किंवा कविरूढी यांचा साधणुकीसाठीं मराठी कवितेंत अंत्याक्षर लोपून त्या स्थानीं- व किंवा वो होऊन सिध्य होतात. जसे- समुदाय, अपाय, न्याय, अभिप्राय, राय, ठाय, वाय, घाय, डाय, थाय; इत्यादि शब्द- समुदाव, अपाव, न्याव, अभिप्राव, राव, ठाव, वाव, घाव, डाव, थाव, किंवा समुदावो, अपावो, न्यावो, अभिप्रावो, रावो, ठावो, वावो, घावो, डावो, थावो, याप्रमाणें होतात.

कवितेंतील उदाहरणें.

॥ भक्तिचेनि योगें देव ॥ निश्चयें पावती मानव ॥
॥ ऐसा आहे अभिप्राव ॥ इये ग्रंथीं ॥ १ ॥ ७ ॥

॥ नारातीआणि दिवो ॥ पातली सूर्याचा ठावो ॥
॥ तैशींआपुला साचि यावो ॥ दोघेंजियें ॥ १ ॥ ७ ॥
॥ भेदू लाजोनिआवडी ॥ एकरसींदेलवुडी ॥
॥ तोभोगणे या श्याव कादी ॥ अद्वैताचा जेथें ॥ २ ॥
॥ मनींधरोनि हाचिभावो ॥ अंतःपुराआला रावो ॥
॥ रुक्मिणीशीकृष्णनाहो ॥ राणियेपाहोंपुसततसे ॥ १
॥ पूर्ण भासीचामुख्यठावो ॥ सर्वभूतांभगवद्भावो ॥
॥ हाचिभक्तिचा पूर्णगौरवो ॥ तोचि अभिप्रावो ॥
॥ हरिसांगे ॥ १ ॥ ७ ॥

नियमअकावा.

ज्यांचें अंत्याक्षर य असून उपांत्य कोणतेंही अकारांत अक्षर आहे; असे जे पुल्लिंगी शब्द आहेत, ते यमक, छंद, किंवा कविरूढी, यांचे साधण्यासाठीं उपांत्य ओकारांत होऊन व अंत्याक्षरलोपून मराठी कवितेंत सिध्द होतात, आणि जर तोच य पुल्लिंगीशब्दांत, मध्यें व स्त्रीलिंगी तसेच नपुंसकलिंगी शब्दांच्या अंतींअसेल तर, लोपून त्याच्याच मागलें अक्षर क्रमानें एकारांत किंवा ऐकारांत होतें जसे- निषय, निश्चय, विस्मय, उदय, सदय, अतिशय, इत्यादिशब्द- विषो, निश्चो, विस्मो, उद्यो, सदो, अतिशो, किंवा अतिसो; आणि अवयव, भय, सय, संचय हेशब्द- अवेव, भें, से, संचे, याप्रमाणें होतात. कवितेंतील उदाहरणें.

॥ आपणाभतीरवि ॥ उदोन्नकरीजेवी ॥
॥ हायंघनव्हेतेवी ॥ वंदनारी ॥ १ ॥ -
॥ आतांसविकल्पतें असो ॥ किंवानिर्विकल्पींसमरसो ॥
॥ परीदुसरेपणाचा अतिसो ॥ ज्ञातयानाहीं ॥ १ ॥
॥ जैसींसमर्थाचींलेकुरें ॥ नाना अवेवींसुंदरें ॥
॥ मूळपुरुषाचेनिहारें ॥ तैसें कवि ॥ १ ॥ ७ ॥
॥ दृष्टीसलागली संचे ॥ जें दिसेल तेंचिपाहावें ॥
॥ परंतु सार तें जाणावें ॥ गौप्यआहे ॥ २ ॥ ७ ॥
॥ प्रल्हादासीदेत्यथोर ॥ म्हणेभजथोरथोर ॥
॥ भीतिबोलतांसमोर ॥ भें नवाटे तूंजला ॥ १ ॥ ७ ॥

नियमबारावा.

ज्यांत ष किंवा क्ष अक्षर आहे, असे जे शब्द आहेत, ते यमक, छंद, किंवा कविरूढी यांच्यासाधणुकी साठीं मराठी कवितेंत तें अक्षर लोपून त्याजागीं ख होऊन सिध्ध होतात. जसे- विष, रेषा, पाषांड, अक्ष, अक्षता, निरीक्षण इत्यादिशब्द- विख, विखो, रेखा, पाखांड, आंख, अखता, निरिखण, याप्रमाणें होतात. कवितेंतील उदाहरण.

॥ सत्ताप्रकाशासुख ॥ यातिहींतिहींउणेंलेख ॥ ७

॥ वीख पणें धीख ॥ विखा नाहीं ॥ १ ॥ ७

॥ हामामायाअसंदाविशी ॥ तैंमायीक म्हणोनीचाळिशी ॥

॥ अमायीक तंव नव्हेशी ॥ करणाही विखो ॥ १ ॥ ७

॥ अक्षताचि अखता ॥ अखतीं असे न पूजितां ॥

॥ या आखतीं काय आतां ॥ पूजों जावें ॥ १ ॥ ७ ॥ ७

॥ घेऊन रथाचा पैं आंख ॥ वेगें धाविंनला सख्सुख ॥

॥ कोपें हाणूं आला सात्यक ॥ येरें मस्तक छेदिला ॥ १

॥ तयाशी द्यावें जी भाकंड ॥ तें आमुचें काळें तोंड ॥

॥ या बोला म्हणाल पाखांड ॥ तरीजा तेउंदड तुम्हापाशीं ॥ १

॥ मला निरखितां भवभ्ररण कन्यका आपगा ॥

॥ म्हणे अगइ ऐकिलें नकधिंही असें पापगा ॥ ७ ॥

नियमतेरावा.

ज्यांत कोणे एक्या अक्षरावर रेफ आहे, असे जे शब्द आहेत ते छंद किंवा कविरूढी यांच्या साधणुकी साठीं, मराठी कवितेंत तो रेफ लोपून रेफाक्षराच्या मागें च रेफाचा रु किंवा रू होऊन सिध्ध होतात. जसे- हर्ष, वर्ष, दर्शन, आर्ष, अर्भक, मार्ग, अर्ता, पर्ता, तुर्क, इत्यादिशब्द- हरुष, वरुष, दरुशन, आरुष, अरुभक, मारूग, अरुता, परुता, तुरूक, याप्रमाणें होतात.

॥ शत वरुषें अनावृष्टी ॥ तेणें संहारें जीव सृष्टी ॥

॥ ऐशा कल्पांतींच्या गोष्टी ॥ शास्त्रीं निरूपिल्या ॥ १ ॥

॥ आपण तुरूक गुरू केला ॥ शिष्य चांभार मेळविला ॥

॥ नीच यातीनें नाशिला ॥ समूदाव ॥ १ ॥ ७ ॥ ॥

॥ आजी भाग्यें मी सभाग्यपूर्ण ॥ लाधलों तुमचें दर्शन ॥
॥ तरी आत्यंतीक क्षेम कोण ॥ कृपा करून मज सांगा ॥ १ ॥
॥ कीर्तनाचा घडघडाट ॥ आनंद कोंदला उद्भट ॥
॥ हरुषें डोले वैकुंठपीठ ॥ सुखें नीळकंठ तांडव नाचे ॥ २
॥ कान्हो सच्चिदानंद शद्बअरुता ॥ त्याही परुता तो तूं त्याही परुता तो तूं ॥
॥ निजानंदूरे ॥ कान्हो सच्चिदानंद शद्ब अरुता ॥ १ ॥ ७० ॥ ७ ॥

नियम चोदावा.

ज्यांत ष अक्षरावर रेफ आहे असे जे शद्ब आहेत, ते यमक, छंद किंवा कवि रूढी यांचा साधणुकी साठीं, मराठी कवितेंत ष स्थानीं रव झाला असतां रेफाची त्या मागेंच, रि किंवा री होऊन सिध्ध होतात.

कवितांतील उदाहरणें.

॥ ऐसी सेवा करितां तोखें ॥ उतराई म्हणे हरिखें ॥
॥ तंव काळ काळपणा मुके ॥ अनित्य नाशें ॥ १ ॥
॥ तुझा स्तुतिवाद करणें ॥ तंव परतलीं श्रुति पुराणें ॥
॥ तेथें माझें आरिख बोलणें ॥ कोठें कोणें सारावें ॥ २

नियम पंधरावा.

ज्यांत व अक्षर आहे, असे जे शद्ब आहेत. ते यमक, छंद किंवा कविरूढी यांचे साधणुकी साठीं मराठी कवितेंत व हें अंत्याक्षर असतां व स्थानीं वो किंवा उ अथवा ऊ होऊन सिध्ध होतात; परंतु तें च मध्याक्षर असतां उ किंवा ऊ मात्र होऊन सिध्ध होतात. जसे — जीव, शिव, देव, ठाव, भाव, गौरव, आणि, कंवठ, देशावर, कावळा, पावलें, देवळें, इत्यादि शद्ब. जिवो, शिवो, देवो, गावो, भावो, गौरवो; किंवा, जिउ, शिउ, देऊ, भाऊ, ठाउ, गौरउ; आणि, कंऊठ, देशाऊर, काउळा, पाउलें, देउळें; या प्रमाणें होतात.

कवितांमधील उदाहरणें.

॥ जिया जेवविला शिऊ ॥ वेघाचें बोणें बहू ॥ ७ ॥
॥ वाढिले नशी जेऊं ॥ निघाला जो ॥ १ ॥ ॥ ७ ॥ ॥
॥ जया चे निरूपा सलिलें ॥ जिऊ हा गावघरी पारखाळे ॥
॥ जे शिवपणही ओविळें ॥ अंगीं न लवी ॥ २ ॥ ७ ॥

॥ सांगतां वाचे तें वाचा ॥ ठाऊ फिटे वाच्यवाचकाचा ॥
॥ परता काय भेदाचा ॥ विटाळु होय ॥ १ ॥ ७ ॥
॥ तेथें न मनके बोलें ॥ केउतां सुये पाऊलें ॥ ७ ॥
॥ अंगीं लावो निजाडिलें ॥ नाव चिजेणें ॥ ४ ॥ ७ ॥
॥ जनाचा लाल्ची स्वभावो ॥ आरंभींच म्हणती देवो ॥
॥ म्हणजे कांहीं तरी देवो ॥ ऐशी वासना ॥ १ ॥ ७ ॥
॥ कांडळे होले हे पक्षी अधम ॥ चिमण्या साळया दि मध्यम ॥
॥ रावे नीलकंठादि उत्तम ॥ हे गुणदोष कल्पना ॥ १ ॥ ७ ॥
॥ देव देविचीं देउळें ॥ मोडी दुष्ट अंगबळें ॥ १ ॥ ७ ॥
॥ ज्ञानदेऊ म्हणे श्रीमंत ॥ हें अनुभवामृत ॥ ७ ॥
॥ येणें चिजीवन्मुक्त ॥ होइजे जगीं ॥ १ ॥ ७ ॥

नियम सोळावा.

ज्यांचें अंत्याक्षर ब असून उपांत्य ओकारांत अक्षर आहे, अशीं जीं आकारांत पुल्लिंगी विशेषनामें आहेत, तीं यमक, छंद किंवा कविरुढी यांचे साधणुकीसाठीं मराठी कवितेंत देवास उद्देशून असतां अंत्याक्षर लोपून व मनुष्यास उद्देशून असतां अंत्याक्षर व उपांत्याची मात्रा अशीं दोन लोपून सिध्द होतात. जसे- विठोबा, कान्होबा, तुकोबा, हे शब्द. देवास उद्देशून असणारे, विठो, कान्हो; आणि मनुष्यास उद्देशून असणारे. विठ, कान्हा, तुका; याप्रमाणें होतात.

कवितांतील उदाहरणें.

॥ विठोनें शिरीं वाहिला देवराणा ॥ तया अंतरीं ध्यास रे त्यास नेणा ॥
॥ नारा म्हारा गोंदा विठा नारा पुत्र ॥ जन्मले पवित्र त्याचे वंशीं ॥ १ ॥
॥ तुका म्हणे तया ॥ माझें नमन आचार्या ॥ १ ॥
॥ कृष्ण कान्हो गोपाळा ॥ या आरुषा नामा चाळा ॥
॥ घेऊन गर्जती वेळोवेळा ॥ तेणें घननीळा सुखावे ॥ १ ॥

नियम समाप्त.

संस्कृत आणि प्राकृत शब्द जे अनियमितपणानें बदलतात,त्यांचीं थोडीं उदाहरणें·

संस्कृत·		प्राकृत	
भ्रातार··भातार·	शूर····सौरा·	रिगम-रिघ,रिघाव·	गोमांस··घाऊस·
ह्रास··हरास,हराश·	देवर···दीर,दैर·	हत्ती···हतरूं·	मळ····मैळ·
ह्रस्व····रुस्व·	प्रहर···पाहार·	अंगठा··अंगोठा·	दांडगें····दाडुगें·
मेघ····मेह·	पत्तन···पाटण·	नामवणें··नाहीगवणें	ठक····ठकडा·
निर्गम···निगम·	गृह,गेह··घर·	धाकटें··धाकलें·	माग····मागोवा·
पुच्छ····पूस·	पुरंध्री··पुरंदरी·	तूट···तुटार·	रांड····रांडवा·
व्यवधान··वाउधान·	आदर्श··आरसा·	लाडकें···लाडिलें·	अवघें···अघवें·
पक्ष··पांख,पंख·	स्वातंत्र्य··स्वातंतर्य·	लटिकें···लटूक·	वोखटें···वोख·
ध्रुव···धुरू·	ज्ञाती··न्याती·	पंख···पाखोवा·	सोपें····सोपारें·
नाग···ना·	वल्लभ··वालभ·	अमवस्या··अमास्या·	चोंच····चांचुकडें·
निरीक्षण··निरखणें·	प्रक्षालन··पाखाळणें	दोघेपण··दोघुलेपण	कंवठ···कवीठ·
खड्ग····खर्ग·	संगी···सागी·	हिणकट··हिणेलें·	नवरा···नाहो·
अग्नि···आग,आगी	रात्री··राती,रात·	गोष्ट···गोठ·	चांगलें···चांग·
बडिश···बिडीश·	अमीष··अवीस·	हल्या··हलकट,हलक	लठ्ठ····लाठा·
शंबर···सावरें·	फणा··फडा,फडी,फड		
परीक्षा···पारख·	कुमारी··कुवारी,कारी		
दिन··दिव,दिह,देह,	संधी···शांधी·		
कलह··कळ,कळी	स्वतंत्र···स्वतंतर		
रणशूर···रणशोर·	भर्ता···भर्तार·		

॥भातारांचेंदिसणें॥भातारूंविजियेचेंअ॥
॥सणें॥नेणिजतीदोघेंजणें॥निवडूंजिये॥१

याप्रमाणें प्रत्येकाचें उदाहरण दिल्हें असतें,परंतु विस्तारभयामुळें पुरे केलें आहे·

अनियमितप्रकरणसमाप्त·

कवितांचेनियमाभ्यासाचेदृढीकरणार्थकितीएक

प्रश्नोत्तरें.

ओवी.

॥ जय जयाजीसद्गुरु ॥ नकळेस्वरूपाचा पारु ॥ जेथेंमायेचाबडिवारु ॥
॥ सर्वथानचले ॥ १ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥ ॥

प्रश्न — ह्या ओवींत, रकार उकारांत होण्याचें कारणकाय?

उत्तर — प्रथमचरणांत सद्गुरु, हा शद्ब उकारांत आहे; म्हणून यमकसाधणुकी साठीं, बाकी, रकार उकारांत झाले आहेत.

प्रश्न — हे शद्ब उकारांत कोणत्या नियमा प्रमाणें झाले?

उत्तर — दुसऱ्यानियमा प्रमाणें.

प्रश्न — ह्या दुसरा नियमच आहे याची ओळखकाय?

उत्तर — ह्याशद्बांचीं अंत्याक्षरें य किंवा ह नाहींत, हीच याची ओळख आहे.

ओवी.

॥ आतांअसोहायुक्तिवादु ॥ जंवईश्वरेंशीस्फुरेभेदु ॥ तंवनतुटेहासं
मंधु ॥ मिथ्याहूतीचा ॥ १ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

प्र० — ह्या ओवींत तीन ही चरणांत उकारांतशद्ब झाले आहेत त्याचें प्रयोजनकाय?

उ० — कविताशोभिवंत दिसावी म्हणून कविरूढी साठीं.

प्र० — ही कविरूढी कोणत्या नियमा प्रमाणें आहे?

उ० — दुसऱ्यानियमाप्रमाणें.

प्र० — ह्या दुसरानियम कशा वरून?

उ० — अंत्याक्षर ओवी मधील शद्बाचें य किंवा ह नाहीं म्हणून.

प्र० — शद्बाचें अंत्याक्षर य किंवा ह असतें तर यमक, छंद किंवा कविरूढी साधणुकीसाठीं कसें झालें असतें?

उ० — ओकारांत झालें असतें.

प्र० — शद्बाचें अंत्याक्षर य किंवा ह असतां ओकारांतव्हावें हा नियमकोणता?

उ० — पहिला.

श्लोक.

॥ गजेंद्रमहासंकटींवाटपाहे ॥ तयाकारणेंश्रीहरिधांवताहे ॥ ७ ॥ ॥

प्र० — ह्याश्लोकांत गजेंद्र ह्या अकारांतपुल्लिंगशद्ब; उकारांतका झाला?

उ०- छंद साधणुकीसाठीं.

प्र०- हा छंद कोणता, व ऊकारांत शद्ब कोणत्या नियमा प्रमाणें झाला ?

उ०- हा भुजंगप्रयात छंद असून उकारांत शद्ब दुसऱ्या नियमा प्रमाणें झाला आहे.

प्र०- भुजंगप्रयाताचें लक्षण काय ?

उ०- लघु, गुरु, गुरु; असा तीन अक्षरांचा एक गण, असे १२ गण असणें, हेंच त्याचें लक्षण.

ओवी.

॥ कांहींनसुचाचें तोमोहो ॥ बहूसंशयतोसंदेहो ॥ वचनेंनमनीतोदुराग्रहो ॥ निग्रहहेघोरवृत्ति ॥ १ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

प्र०- ह्या ओवींतील तीनही चरणांत ह् अक्षर अंतीं, असे अकारांत पुल्लिंग शद्ब ओकारांत कां झाले ?

उ०- कविरूढ साधुणुकी साठीं.

प्र०- ही कविरूढ कोणत्या नियमा प्रमाणें साधली ?

उ०- पहिल्या नियमा प्रमाणें.

प्र०- दुसऱ्या नियमा प्रमाणें कां नाहीं ?

उ०- ह्या शद्बांत ह् अंत्याक्षर आहे म्हणून

श्लोक.

॥ मना संशयो वाउगा तो त्यजावा ॥ प्रभाते मनीं राम चिंतीत जावा ॥ १ ॥

प्र०- ह्या श्लोकांत, संशय, अकारांत पुल्लिंग शद्ब, ओकारांत कां झाला ?

उ०- छंद साधणुकी साठीं.

प्र०- कोणत्या नियमा प्रमाणें ?

उ०- पहिल्या.

प्र०- कशावरून ?

उ०- शद्बाचें अंत्याक्षर य आहे म्हणून.

प्र० असा नियम य अक्षरा पुरताच आहे कीं काय ?

उ०- नाहीं. य आणि ह् या दोन अक्षरां विषयीं आहे.

प्र०- य किंवा ह् अंत्याक्षर नसल्यास अन्यांत्या क्षरा विषयीं नियम कसाव कोणता ?

उ०- नियम दुसरा; त्र ते अकारांत पुल्लिंग शद्ब उकारांत होतात.

पद.

॥ देहो जर्जर मळिन वेगळा ॥ नतूंकीं ॥ देहो जर्जर मळिन वेगळा ॥ ध्रु० ॥

प्र० ह्या पदांत देह शद्ब ओकारांत कां झाला ?

उ०- छंद साधणुकी सार्गी.

प्र०- ह्या छंदाचें संस्कृतांत नाव काय?

उ०- हा छंद संस्कृतांत आन नव्हे.

प्र०- तरमग छंद साधणुकी सार्गी म्हणून जें तूं उत्तर दिलें सतें व्यर्थ झालें.

उ०- व्यर्थ कां होईल. कां कीं हा स्वछंद आहे

प्र०- स्वछंद असल्यास शब्दही स्वछंद कां न साधा?

उ०- छी, छी, तसें नव्हे; स्वछंद जरी तरी तालावर म्हणतानां पडूं नये म्हणून शब्द स्वछंद होऊ नाहीं.

ओवी.

॥ आतां वंदूं ते सज्जन ॥ जे का आनंद चिद्घन ॥ वरुषताती स्वानंद जीवन ॥ संतत जनें निवावया ॥ १ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

प्र०- ह्या ओवींत वरुषताती ह्या शब्दाचें मूळ काय?

उ०- वर्षतात

प्र०- मूळचा शब्द असा; ओवींत कोणत्या नियमावरून रूपांतर पावला.

उ०- तेराव्या नियमा प्रमाणें.

प्र०- चौदाव्या नियमा प्रमाणें कां नाहीं?

उ०- ष चा ख झाला नाहीं म्हणून.

ओवी.

॥ मातियेचा द्रोण केला ॥ तो कोळियाशीं भावो फळला ॥ म्हणोन विश्वासें वोण नाडला ॥ जगद्धिकला विकल्पें ॥ १ ॥ ॥ ७ ॥ ॥

प्र०- ह्या ओवींत भावो असें रूप कोणत्या नियमा प्रमाणें झालें?

उ०- पंधराव्या.

प्र०- ह्या नियमा प्रमाणें भाउ कां होऊं नये?

उ०- किंचित् छंदास अपुरें पडतें म्हणून तसें होऊं नये.

प्र०- भाऊ, असें दीर्घ अक्षर घालायाचें होतें?

उ०- तसें घातलें असतें तर अडचण नव्हती व तेणें करून यमकादिक, हीं ही बिघत नव्हतीं असें असून घातलें नाहीं; ही कवीची मर्जी.

ओवी.

॥ पाषाण प्रतिमा हा चिंदवो ॥ तेथें चिज्यत्वा पूर्ण भावो ॥ भक्त संतसज्जनाशीं पाहे ॥ अनुमान देहोलवो चिनेणें ॥ १ ॥ ॥ ७ ॥ ॥

प्र०- ह्यांत देवो, भावो, असें रूप होण्याचें कारण काय ?

उ०- यमक साधणूक.

प्र०- ह आणि व यांचे यमक साम्य होतें काय ?

उ०- प्राकृत कवितेंत ह आणि व, ह आणि य, य आणि व; तसेंच क चें ख शीं, ग चें घ शीं, च चें छ शीं; इत्यादिक्रमानें यमक साम्य होतें.

अभंग.

॥ भव्य रूप हरी किरीट तो शिरीं ॥ कुंडलें साजिरीं शोपदेती ॥ १ ॥ ७,

प्र०- कोणत्या नियमावरून साजिरीं असें झालें ?

उ०- पांचव्या.

प्र०- साजरीं होत नाहीं काय ?

उ०- नाहीं. कांकीं अभंग म्हणण्याच्या चार, पांच चाली आहेत, तेव्हां हें रूप जसें सर्व साधारणपणानें तालावर म्हणायास सांपडतें तसें दुसरें सांपडत नाहीं. अतएव तें एकदेशी रूप त्याज्य आहे.

॥ अभंग ॥ ॥ विठो पंढरीच्या राया ॥ माझें दंडवत पायां ॥ १ ॥ ७ ॥

प्र०- विठोशब्द कोणत्या नियमानें झाला ?

उ०- सोळाव्या.

प्र०- ह्या नियमाप्रमाणें विठ्या असें ही होतें ?

उ०- मनुष्यास उद्देशून असल्यास होतें; हें देवास उद्देशून असल्यामुळें तसें होत नाहीं.

ओवी.

॥ येणें रीतिं मी किती चांगुला ॥ नखशिखवाकडता झाला ॥ हस्तपादादि शोभला ॥ हे चि विडंबन ॥ १ ॥ ॥ ७ ॥ ॥ ७ ॥

प्र०- चांगुला असें रूप कोणत्या नियमावरून झालें

उ०- चौथ्या नियमावरून.

प्र०- चौथ्या नियमाप्रमाणें; वाकळ, चाकर, घागर, चघळ, टकल, यांचीं रूपांतरें कशीं होतील ?

उ०- वाकूळ, चाकूर, चघूळ, घागूर, टकूल, अशीं होतील.

प्र०- अशीं रूपें; कवि, कवितेंत घेतात काय ?

उ०- हीं रूपें नियमित असतां ही यांची रूढी मोठ भाषणांत नसल्यामुळें घेत नाहींत.

ह्याखालीं दिलेल्या उदाहरणाचे नियम स्वबुध्दीनें पाहावे.

अभंग-॥ होतां उणा भावो ॥ प्राणता काळ हा जावो ॥ १ ॥ ७ ॥

श्लोक -॥ देहबुध्दि ना निश्चयो ज्या ढळेना ॥ तया ज्ञान कल्पांत कांहीं कळेना ॥

॥ चपळ मन वळेना हीत तें आकळेना ॥ परम कठिण देही देहबुध्दि गळेना ॥

हे खालचे शद्ब नियमित कोणते व अनियमित कोणते हें पाहावें.

१ पारिखद, २ देशाउर, ३ अवेव, ४ तुर्य, ५ कंवीठ, ६ खो,

७ मारग, ८ संवे, ९ भें, १० अरिख, ११ वरुप,

१२ से, १३ पावो, १४ खमा, १५ वेख.

याप्रमाणें कवितांमधील शद्बांचे फेरफारा विषयींचे नियमांची योजना कोण त्या रीतीनें करून दृढाभ्यास करावा, त्याचा येथें थोडासा मासला दाखवून ठेवला आहे, तर अभ्यास करणारानीं या प्रमाणेंच पाहात जावें.

विशेषसूचना

सूचना १

क, ग, च, ज, ट, ड, त, द, आणि प, ब, ह्या अकारांत अक्षरापुढें ह बाराखडीचें कोणतें ही एक अक्षर आलेलें असे जे शद्ब आहेत त्यांतील ह अक्षराचा कवितेंत छंदादिसाधणुकीसाठीं लोप झाल्यास अथवा कवीनें केल्यास वर लिहिलेलीं अक्षरें क्रमेकरून, ख, घ, छ, झ, ठ, ढ, थ, ध; आणि, फ, भ; या प्रमाणें होतात. उदाह० आग्रहो, आग्रो, आग्रहार, आघ्रार इत्यादि.

सूचना २

ख, घ, छ, झ, ठ, ढ, थ, ध; आणि फ, भ; अशीं अक्षरें असलेले जे शद्ब ते, छंदादिसाधणुकीसाठीं लांबविणें असतां, वर लिहिलेलीं अक्षरें क्रमेंकरून, ह, बाराखडीचें कोणतें ही एक अक्षर पुढें निराळें लाऊन; क, ग, च, ज, ट, ड, त, द; आणि प, ब, या प्रमाणें ह च्या मागें होतात. उ० भिणें, भीति, झाला; हे शद्ब; बिहणें, बिहिती, जाहला, या प्रमाणें होतात. उ० ॥ कृष्णानुजा सुभद्रा ॥ लग्नाला योग्य जाहली आहे ॥

वर लिहिलेल्या दोन सूचना सर्वव्यापी नसल्यामुळें त्यांची गणना नियमांत केली नाहीं असें समजावें. असें रूप होणारें क्वचित आहे व त्यास वर दिलेल्या उदाहरणाशिवाय दुसरीं उदाहरणें हीं नाहींत; तथापी हा प्रकार ध्यानांत असावा म्हणून सूचना लिहून ठेविली आहे.

भाग १ पहिला समास.

अंक-सं॰ना॰१ मांडी २ अंकडा ३ चिन्ह
अंकणा-सं॰अप॰ना॰पायबीद-भा॰अ॰
१९ ओ॰१४२.
अकरा-सं॰अप॰संख्या॰वि॰१ अकरा-
२ मनासहितदशेंद्रियें-भा॰अ॰१४ ओ॰१०४
अकरारुद्र-सं॰अप॰ना॰ एकादशरुद्र-
त्यांचींनांवे-१ रैवत २ अज ३ भव ४ भीम-
५ वाम ६ वृषाकपि ७ अजैकपाद ८ उग्र ९
अहिबुध्न्य १० बहुरूप ११ महान्.
अकवि-सं॰विशे॰मूर्ख-ना॰ अज्ञानीपु
रुष.
अंकसळ-प्रा॰ना॰रौप्यादिधातु-ज्ञा॰
अ॰१८ ओ॰४९२.
अकळ-प्रा॰विशे॰ अकळायासअसमर्थ.
अकारमात्रा-सं॰ना॰ प्रणवाचीपहिली-
मात्रा.
अकांक्षा-सं॰अप॰ना॰आकांक्षा २ इच्छा
अकिंचन-सं॰विशे॰ दरिद्री.
अंकित-सं॰ना॰१ सेवक-२ विशे॰चिन्हि
त.
अंकु-सं॰ अप॰नाम॰ शिष्य-ज्ञा॰ अ॰१८
ओ॰१६५९.
अंकुडें-प्रा॰ विशे॰ वांकड्याआणीचें-ज्ञा॰
अ॰११ ओ॰३६२.
अंकुर-सं॰ना॰ मोड.
अर्क-सं॰ना॰ सूर्य.
अर्की-सं॰ना॰ रुई.
अर्कु-सं॰अप॰ना॰ अर्क-सूर्य
अकुलें-प्रा॰ना॰ रेफ-दा॰द॰ १९ स॰१
ओ॰३.
अक्रिय-सं॰वि॰ क्रियारहित.
अखंडैकरस-सं॰ना॰१ परब्रह्म २
वि॰ त्रिविधभेदपरिछेदरहितअखंडदं
डायमान् तें
अखता-सं॰अप॰ना॰ असता-अष्ट
मक॰१ ओ॰४४
अखम-सं॰अप॰वि॰१ अक्षम २ पंगु
अखर-सं॰अप॰ना॰ १ अक्षर २ वि॰
अविनाश.
अखलेख-प्रा॰क्रि॰वि॰अव्य॰ वारंवा
र-ज्ञा॰अ॰१३ ओ॰८४८
अखिळ-सं॰अप॰वि॰१ अखिल
२ संपूर्ण.
अग-सं॰ना॰१ पर्वत २ वृक्ष.
अंगघालणें-प्रा॰धा॰ना॰ पडणें-विके
पू॰प॰२ ओ॰४.
अंगछाया-सं॰ना॰ आश्रय-ज्ञा॰अ॰
१७ ओ॰४६.
अगड-प्रा॰ना॰ लवणीचीवाट-भा॰
अ॰९ ओ॰१२५.
अगद-सं॰ना॰१ औषध २ वि॰ नि
रोगी.
अंगद-सं॰ ना॰१ बाहूभूषण २ वाली
पुत्र.
अंगदट-सं॰अप॰वि॰ बळकट-ज्ञा॰
अ॰१६ ओ॰४५.
अंगनघेणें-प्रा॰धा॰ना॰ मागेसरणें
ज्ञा॰अ॰१ ओ॰१९६.

अंगना- सं० ना० स्त्री.

अगर्भप्राणायाम- सं० ना० प्रणवरहित प्राणायाम.

अगम्य- सं० वि० दुर्गम.

अगर- प्रा० ना० - शेत - मळा- ज्ञा० अ० ६ ओ० २५.

अगरी- प्रा० ना० पेंठ- ज्ञा० अ० ६ ओ० ४५५.

अंगलग- प्रा० ना० समागम- विवे० उ० प्र० ११ ओ० १६.

अंगली- प्रा० क्रि० औषधदेणें- ज्ञा० अ० १६ ओ० ४२.

अंगवरता- प्रा० क्रि० वि० अव्य० अंगावर- ज्ञा० अ० ११ ओवी ४२५.

अंगवण- प्रा० ना० स्वइच्छा- ज्ञा० अ० ७ ओ० ९२ - २ सामर्थ्य भा० अ० ७ ओ० ४८८.

अंगवणें- प्रा० वि० प्राप्त- ज्ञा० अ० ८. ओ० २६५.

अंगवणियेचें- प्रा० वि० अलीकडचें ज्ञा० अ० ११ ओ० ६२० । ६२१.

अंगवणें- प्रा० धा० ना० सुकणें- अमृ० प्र० १ ओ० ३४.

अगस्ति- सं० अप० ना० अगस्त्यनामा ऋषि.

अगस्ती- प्रा० ना० देहबुध्धीचीखोल- ज्ञा० अ० ९ ओ० १८३.

अंगहीन- सं० ना० १ पण्यांगना- ज्ञा० अ० १७ ओ० २४५ - २ मदन ३ वि० पंगु.

अंगळी- प्रा० क्रि० १ अंगळीशब्द पहा २ ना० बोट

अगांतुकलक्षण- सं० अप० ना० आगंतुकलक्षण ह्मणजे जें केव्हां आहेव केव्हांनाहीं तें.

अगाध- सं० वि० गंभीर- खोल.

अगार- सं० ना० १ घर २ स्थान.

अगारामेर- प्रा० ना० शेताचीकड- ज्ञा० अ० १८ ओ० ४३८.

अंगिक- सं० अप० ना० सामर्थ्य भा० अ० ४ ओ० ९ - ज्ञा० अ० १८ ओ० ५२२

अंगिकभाव- सं० ना० आकृती- ज्ञा० अ० १ ओ० ४

अंगिकें- सं० अप० ना० सामर्थ्य ज्ञा० अ० १६ ओ० २९९ । ३००.

अगियाळें- सं० अप० ना० अग्निकुंड- ज्ञा० अ० १४ ओ० १६२- ललाटस्थअग्निचक्रास ही म्हणतात.

अंगिरापुत्र- सं० ना० बृहस्पति.

अंगिसुनी- प्रा० वि० निश्चळ ज्ञा० अ० १२ ओ० २०६.

अंगी- सं० ना० १ ज्याचें अंगतो- २ मुलांचें अंगडें.

अंगीपडणें- प्रा० धा० ना० साह्य होणें- अमृ० प्र० ६ ओ० ६.

अगुणिअष्टधाप्रकृति- सं० ना० पंचमहाभूतें व तीनगुण मिळूनजी प्रकृति ती.

अंगुळवेटें- सं० अप० ना० कांउरूंदा०

द०३ स०६ ओं०१८

अंगेष्टी-सं०अप०ना० साष्टांगनमन ज्ञा० अ०१७ ओं०२०३।२०४

अगोचर-सं०वि०इंद्रिय अगम्य.

अगोचरीमुद्रा-सं०ना० अंतरांतया होण्याची जी धारणा प्रकरणीं चौथीमुद्रा ती.

अंगोन-सं० अप०वि० अंगसंबंधी.

अर्गळा-सं० अप०ना०१अर्गला २ प्रतिबंध ३ अडसर-भा०ए० अ०२ ओं० ३३३.

अग्निस्थान-सं०ना० उल्हारस्थाहिद उचक्र अथवा अग्निचक्र: ज्ञा० अ०८-ओं०९४

अग्रगण्यु-सं०अप० वि० अग्रगण्य-अथवा पहिल्यागणावयोग्यतो.

अग्रज-सं०ना० वडीलभाऊ.

अग्र्यबुध्यि-सं०वि० सूक्ष्मबुध्यि.

अग्रवर्ण-सं०ना०ब्राह्मण.

अग्रहार-सं०ना० देवब्राह्मणास दिलेला ग्रामादिक त्याचें नांव.

अघ-सं०ना०-पाप-पातक.

अघोरयोगी-सं०ना० भूत प्रेतांचें साधनकरणारा तो.

अघोरी-सं० वि० साहसकर्मी.

अंघ्रीरेणु-सं०ना०चरणरज.

अग्रो-सं०अप०ना०आग्रह-भा०अ० ३०ओं०१०९.

अचर्च-सं०वि० ज्या विषयीं चर्चा करतांयेतनाहीं तो विषय.

अचर-सं०ना०१ वृक्षादिस्थावरपदार्थ-२वि० स्थिर.

अचळ-सं०अप०ना०१अचल अथवा पर्वत-२वि०निश्चळ.

अचाट-मा०ना०१आकार-ज्ञा०अ० १३ ओं०४५-२वि०मोठें.

अचिंता-सं०अप०वि० अचिंत्य ज्ञा० अ०८ ओं०१९५.

अचुंगळ-मा०वि०१कृपण-२ भ्रष्ट-दा०द०२ स०३ ओं०१४.

अचुंबित-सं०वि०१संपूर्ण-ज्ञा० अ०५ओं०७-२ परिपूर्ण-ज्ञा० अ० ४ओं०२१४-३ अगणित-भा० अ० १६ओं०२२२-भा०अ०११ ओं०६८२-४ अनिनि:संग-भा० अ० ३ ओं०२९३.

अचेत -सं०वि० अचेतन.

अर्चनभक्ति-सं०ना०उपासनामार्गांतील नवविध भक्तिरूप साधनांचें भगवत्पूजनरूप पांचवें अंग ती.

अर्चिरामार्ग-सं०ना० सूर्यकिरणद्वाराजाण्याचा जो उर्ध्वगतिकमार्ग तो२ उत्तम मार्ग-ज्ञा०अ०८ ओं०२४४.

अर्ची-सं०ना०ज्वाळा.

अच्युत-सं०ना०१ परमेश्वर-२ वि० अपतित-३पावन.

अच्छादन-सं० अप० ना० वस्त्र-आच्छादन.

अज-सं०ना०१ परमेश्वर-२ वि० जन्म

राहूत-२ एकराजा.

अंजन-सं०ना० काजळ-२नेत्रौषध.

अंजनी-सं०ना० मारुतीचीआई

अजपा-सं०ना० एकाअहोरात्रांत-अवस्थेनेंराहाणारे प्राणी यांचे शरीरांतजें-सोहंशब्दात्मक वायूनें घेणें सोडणें मिळून एकश्वासरूपजपतो २१६०० श्वासांनीं सहजम्हणजे जपनकरितांजप होतो म्हणून त्याचें नांव अजपा.

अजसुत-सं०ना० दशरथ.

अजहल्लक्षणा-सं०ना० अत्याग लक्षणा जीवास जें सारासार अथवा नित्य अनित्य एकत्ववांदूनगेलें आहे त्याचानिवाडाकरण्यास दोहींच्या अत्यागानें निवाडा घडतनाहीं म्हणूनजी लक्षणा वेदांत,शास्त्रांत, ग्राह्यकरीत नाहींत ती.

अजा-सं०ना० १ माया २ शेळी.

अजातपक्ष-सं०वि० पंखनफुटलेलें

अजानदेव-सं०ना० चिरलोकवासी जेपितर त्यांच्यावरल्या योग्यतेचेवकर्मदेवांच्या खालच्यायोग्यतेचे जेदेव ते.

अजित-सं०ना० परमेश्वर.

अंजित-सं०वि० अंजनयुक्त.

अजितेंद्रिय-सं०ना० ज्याच्यास्वाधीनइंद्रियेंनाहींत असाजो अविरक्त पुरुषतो-२ वि० अवैराग्यशील.

अजिन-सं०ना० मृगचर्म

अजिर-सं०ना० अंगण

अर्जन-सं०ना० संपादन

अटकु-प्रा०वि० बाधक-ज्ञा०अ० ६ओ०११५.

अटन-सं०ना० परिभ्रमण.

अटवी-सं०ना० अरण्य.

अटीकाटणें-प्रा०धा०ना० राबणें-ज्ञा०अ० १३ ओ०२९

अटु-प्रा०ना० १ दुर्भाषण-ज्ञा०अ० १३ओ०२७१.२ वि० कठिणप्रा-ज्ञा०अ० ओ०

अटुळणें-प्रा०धा०ना० बांधणें.

अठी-प्रा०ना० ऐक्य-ज्ञा०अ०५ओ० १३२.

अठिवेठी-प्रा०ना० जाणेंयेणें- वेरझार.

अडकट-प्रा०ना० १ अडमार्ग २ रान.

अडकंठें-प्रा०ना० अर्धमार्ग-ज्ञा०अ० ६ओ०५५.

अडका-प्रा०ना० पैशाचा षष्ठांशतो-दा०द०५स०२ओ०२१.

अडची-प्रा०ना० दुर्गममार्ग-ज्ञा०अ० ६ओ०१५४.

अडजाता-प्रा०शब्द० अव्य० सचिध ज्ञा०अ०६ ओ०१६७

अडताळा-प्रा०ना० अडथळा-दा०द० १स० २ओ० ६.

अडदर-प्रा०ना० भय-ज्ञा०अ०१६ ओ०३१५।३१६.

अडदरा-प्रा॰ना॰भय-भा॰अ॰२ओ॰ २८५.

अडंबर-सं॰अप॰न॰आडंबर-अवडंबर.

अडमुगी-प्रा॰वि॰अक्लेश-ज्ञा॰अ॰ ६ओ॰४

अडमोडी-प्रा॰ना॰स्वमतप्रतिपादन ज्ञा॰अ॰१२ओ॰६९५.

अडव-प्रा॰वि॰असार-ज्ञा॰अ॰१८-ओ॰३६.

अडवंकी-प्रा॰ना॰खील-ज्ञा॰अ॰१२ ओ॰५२.

अडवंगी-प्रा॰ना॰अडमार्ग कुमार्ग ज्ञा॰अ॰१२ओ॰१६२.

अडवारा-प्रा॰ना॰प्रतिबंध-ज्ञा॰अ॰ १५ओ॰४६

अडस-प्रा॰ना॰खोळंबा.

अडसणें-प्रा॰धा॰ना॰आडवसणें.

अडसो-प्रा॰ना॰ खोळंबा-ज्ञा॰अ॰ १२ओ॰६३१-२ कुंदाळा-ज्ञा॰अ॰१७ओ॰ ४९.

अडळू-प्रा॰ना॰स्पर्श-ज्ञा॰अ॰१२ओ॰ २२५।२२६.

अडी-प्रा॰वि॰दुर्घट-ज्ञा॰अ॰६ओ॰४६९

अडीमोडी-प्रा॰ना॰अंगपिळ भा॰अ॰ ७ओ॰५२५.

अढंच-प्रा॰ना॰मोठेपण-ज्ञा॰अ॰१७ ओ॰३४०।३४१.

अणिमादिऐश्वर्य-सं॰ना॰अष्टमहासिध्दिरूप ऐश्वर्य.

अणियाळें-प्रा॰वि॰अणिदार.

अणुआर-प्रा॰वि॰बारीक्‌र.

अर्णव-सं॰ना॰समुद्र.

अंत-सं॰ना॰-शेवट-मरणसमय.

अंतकू-सं॰ना॰-यम-काल.

अंतःकरण-सं॰ना॰पराधानारूप निर्विकल्पस्फुरण ह्मणजे मनबुध्दीवांचूनजोसामान्यरूपानें आठवत्याचें नांव

अंतःकरणपंचक-सं॰ना॰१अंतःकरण२ मन३बुध्दि४ चित्त ५अहंकार.

अतर्क्य-सं॰वि॰ तर्कायास येतना हींतें.

अतणें-प्रा॰धा॰ना॰दडपणें-ज्ञा॰अ॰ ६ओ॰१५४.

अतत्याई-सं॰अप॰वि॰घातक अतत्यायी अतिकोपानें मत्ततेनें करणारा भा॰अ॰२०ओ॰१५८.

अतद्व्यावृत्ती-सं॰ना॰ तन्न तन्न अनेति नेति ह्मणजे तें नाहीं तें नाहीं अशी वेदानें नाशिवंताची व्यावृत्ति केली तिचे नांव.

अंतर्भाव-सं॰ना॰अभिप्राय.

अंतर्माळा-सं॰अप॰ना॰आंतडीं.

अंतमुर्ख-सं॰वि॰नामरूपोन्मूख नव्हे ह्मणजे स्वरूपोन्मुख.

अंतर- सं० अप० ना० अभिप्राय.
अंतरंग- सं० वि० जिवलग.
अंतरंगभजन- सं० ना० अंतरंगउपासना म्हणजे आर्त जिज्ञासु व अर्थार्थी यांतिहींहून भिन्नजी चौथीज्ञानी अथवाज्ञान भक्तितें.
अंतराय- सं० ना० विघ्न.
अंतराळ- सं० अप० ना० १ अंतराल २ आकाश.
अंतरिक्ष- सं० ना० आकाश.
अंतर्वत्नी- सं० वि० गर्भिणी.
अतसिपुष्प- सं० ना० जवसाचें फूल.
अतळस- ग्रा० ना० परिमळ- दा० द० १८ स० १ ओ० ८.
अतिक्रमु- सं० अप० ना० १ अतिक्रम २ अमर्यादा.
अतिकाळ- सं० अप० ना० अतिकाल अथवा विलंब.
अतिगीळ- ग्रा० ना० मलय- ज्ञा० अ० ७ ओ० ५०
अतित- सं० अप० ना० अतिथि.
अतिपात- सं० ना० १ भंग २ नाश.
अतिमात्र- सं० वि० फार.
अतिरस- सं० ना० अत्युष्णत्व.
अतिव्याप्ति- सं० ना० कोणेक वस्तुच्यागयीं जें लक्षण आहे अथवा त्यापासून जें कार्य घडाव याचें तें लक्षण किंवा तें कार्य अन्य वस्तुच्या गयीं दिसणें यद्वारीं पासून होणें असा जो व्यभिचारती.
अतिशूद्र- सं० ना० महार.
अतिशो- सं० अप० वि० १ अतिशय २ ना० अतिप्रसंग. ज्ञा० अ० १७ ओ० ४९.
अतिसो- सं० अप० वि० १ अतिशय. अमृ० प्र० २ ओ० ६२ - २ ना० अतिप्रसंग.
अतीत सं० वि० १ मागें झालेलें २ सं० अप० ना० अतिथि.
अतीत- सं० वि० भिन्न.
अतींद्रिय- सं० वि० १ वैराग्यशील २ इंद्रियांस अगोचर.
अतुडणें- ग्रा० धा० ना० सांपडणें ज्ञा० अ० ६ ओ० ७१ - अमृ० प्र० ६ ओ० ३२.
अतुर्बळ- सं० अप० वि० अगणित बलाढ्य- भा० अ० १ ओ० २१९.
अतुर- सं० अप० वि० उतावीळ २ आतुर.
अतुरी- ग्रा० ना० स्त्री० विदे० उ० प्र० १ ओ० ६९- दा० द० २ स० १ ओ० ८.
अतुवट- सं० अप० ना० गुह्य- ज्ञा० अ० ८ ओ० २०२
अतेबुरी- ग्रा० ना० दकल- ज्ञा० अ० १३ ओ० ५५८.
अतेव- ग्रा० वि० मूर्तिमंत- भा० अ० १८ ओ० १८४
अतेव- सं० अप० अव्य० याकारणास्तव- अतएव भा० अ० २० ओ० २४२.
अतोतें- ग्रा० शब्द० अ० मध्यें- भा०

अ॰२ओ॰३९०.
अर्ती–सं॰ अप॰ना॰ अपेक्षा–ज्ञा॰अ॰
६ओ॰३७२.
अर्तु–सं॰ अप॰वि॰ १ आर्त २ रोगी.
अंत्यज–सं॰ ना॰ अतिशूद्र.
अत्यंतक्षेम–सं॰ना॰ उत्तमप्रकारेंक
ल्याण.
अत्यंतिक–सं॰ अपवि॰ अतिशयित
–बहुत
अत्यंतिकप्रलय–सं॰अप॰ना॰ आत्यं
तिकप्रलय २ वि वेकप्रलय.
अंत्रपाट–सं॰ अप॰ना॰ अंतःपट.
अत्रि–सं॰ ना॰ अनसूयापतिएकम
हान्ऋषि.तो.
अथणें–सं॰ अप॰ धातु॰ना॰ असणें
अथाव–प्रा॰ वि॰ १ खोल २ ओंड
अथिला–प्रा॰ वि॰ भाग्यवान्–ज्ञा॰
अ॰११ओ॰६२२.
अथिलेपण–प्रा॰ना॰ थोरपण –स म
र्थपण.ज्ञा॰ अ॰९ ओ॰३६८– ज्ञा॰ अ॰
१॰ ओ॰१४.
अ थी–सं॰ अप॰क्रि॰ आहे ज्ञा॰ अ॰
९ओ॰१३॰ भाग॰अ॰५ ओ॰१८८.
अर्थ–सं॰ ना॰१द्रव्य २भाव गर्भ ३ अंत
र्भाव.
अर्थवाद–सं॰ना॰ १ स्तुतिरफलश्रुति.
अर्थार्थी–सं॰ वि॰ १ धनेच्छु–२ च्यार
प्रकारचे भक्तांतील मध्यतिरूपपाहिल्या
पदवीचाकामी भक्त तो.

अदखणा–प्रा॰वि॰ १ अदेखणा–
अथवाकुरूप.–२ दुष्ट॰दा॰ द॰ २ स॰
३ ओ॰२८.
अदत्त–सं॰ वि॰ कृपण.
अदंभिल–सं॰ना॰ साधुल.
अदभ्र–सं॰ वि॰ बहुत.
अंदू–सं॰ अप॰ना॰ पायहंसवी–भा॰
अ॰१४ ओ॰५९४
अंदुक–सं॰ना॰ हत्तीचीपायबिडी
अंदुज–प्रा॰ना॰ हद्यावर्ण–दा॰ द॰
२स॰६ ओ॰२०
अदृष्ट–सं॰ना॰ १ कर्म –२ कर्माश्र
यत–ज्ञा॰ अ॰ ८ ओ॰ २६५
अंदोळणें–सं॰ अप॰ धा॰ ना॰ हल
णें.
अदूल–प्रा॰ना॰ मनास लागलेलीठें
चअल्पनोशिक्षा–दा॰ द॰ १८ स॰ ५॰
ओ॰ २२
अद्रि–सं॰ना॰ पर्वत.
अंध–सं॰वि॰ १ अंधळा–२ ना॰ धृत
राष्ट्र.
अंधकूप–सं॰ ना॰ निर्जलकूप.
अंधतम–सं॰ना॰ १ एकनरक आ
हे– २ वि॰ अत्यंत अंधळा.
अधपणें–प्रा॰ धा॰ ना॰ हुरपळणें
ज्ञा॰ अ॰ १२ ओ॰ ४६
अंधबंद–सं॰ना॰ अंधपटल.
अधर–सं॰ ना॰ १ ओंठ –२ वि॰ नि
राधार.

अधस्त्री- सं·ना·दासी.
अधाडा-प्रा·ना·मध्य भाग-ज्ञा·अ· ७ओ·६९
अधाडें-प्रा·शब्द·अव्य·कडे.
अधांतरीं-प्रा·क्रि·वि·अधेमध्यें.
अधावुरें-प्रा·वि·अर्धभोजनी-ज्ञा· अ·६ओ·२००.
अधाधिणें-प्रा·धा·ना·भेडसावणें· ज्ञा·अ·१२ओ·९३.
अधार्थे-सं·अप·वि·अर्धे मर्धे-अ र्धवट.
अधि-सं·अप·ना·मनोव्यथा आ धि.
अधिकरण-सं·ना·स्थान-आश्र य-ज्ञा·अ·८ओ·३२.
अधिकार-सं·ना·पदवी-योग्यता.
अधिकारी-सं·ना·१साधनचतुष्ट यसंपन्नपुरुष-२विश्वमुख्य.
अधिदैविकताप-सं·ना·१अतिवृ ष्टि अनावृष्टिरूपदुःख-२यमयातने चा आठव होऊन जें मनास दुःख होतें तें.
अधिभूतिकताप-सं·ना·स्वशरी राहून अन्य जें त्यापासून होतें दुःख तें.
अधिष्ठान-सं·ना·आश्रय.
अधिष्ठानशेष-सं·ना·ब्रह्मस्वरूप.
अध्रुव-सं·अप·वि·अध्रुव अथवा चंचळ
अधोगति-सं·ना·नरकगति.

अधोर्ध्व-सं·ना·१अधउर्ध्ववाहाण रें प्राणवायुपंचक त्याचें नाव-२प्रकृ तिपुरुष.
अर्धनारीनटेश्वर-सं·ना·शिवश क्ति अथवा प्रकृतीपुरुष.
अर्ध्धपुडीकाया-सं·अप·ना·अ र्ध्धायुषीशरीर म्हणजे जें ज्याचें आयुष्य आहे त्यांतलें अर्ध्धनिद्रेंत जातें-उरलें बाकी अर्ध आयुष्य म्हणून देहास असें नांव आहे-दा·द·१५ः स·८ओ·२५.
अर्ध्धबिंब-सं·ना·प्रणवाची अर्ध मात्रा.
अध्यस्त-सं·वि·नसून दिसणारें तें जसें मृगजल.
अध्यक्ष-सं·ना·१स्वामी-२वि· मुख्य.
अध्यात्म-सं·वि·१आत्मविषय क-२ना·वेदांत.
अध्यात्मविद्या-सं·ना·वेदांतशा स्त्र.
अध्यात्मिकताप-सं·ना·देह-इं द्रियें आणि प्राण यांपासून होतें दुःख त्याचें नांव.
अध्यारोप-सं·ना·जगदुत्पत्तिचा आरोप.
अध्यास-सं·अप·ना·तादात्म्य-जें आपलें रूप नसतां तेंच मी म्हणू न दृढ धरणें त्याचें नाव.

अध्वर – सं० ना० यज्ञ.

अध्वसंक्रमण – सं० ना० मार्गसंक्रमण.

अनकळित – प्रा० वि० अक्लेश-निरुपद्रव-ज्ञा० अ० ७ ओ० ७०१.

अनंग – सं० ना० मदन.

अनगट – प्रा० ना० मूळ-ज्ञा० अ० १५ ओ० १५०.

अनंगदहन – सं० ना० शिव.

अनंगु – सं० अप० ना० अनंग.

अनर्गळ – सं० अप० वि० अनर्गल अथवा मनस्वी-दा० द० २ स० ३ ओ० १८.

अनघ – सं० वि० निष्पाप.

अनर्घ्य – सं० वि० अमोल.

अनणु – सं० वि० अणु नव्हे तें-२ महान्

अनंत – सं० ना० ब्रह्म-२ वि० अंत नाहीं तें

अनधिकारी – सं० वि० साधनचतुष्टयसंपन्न नव्हे तो.

अनन्य – सं० वि० अद्वैत.

अनन्यगति – सं० ना० भक्त-ज्ञा० अ० ८ ओ० १९१.

अनन्योदक – सं० ना० भक्ति-ज्ञा० अ० १५ ओ० ४.

अनयाळें – प्रा० वि० अणीदार-ज्ञा० अ० १४ ओ० ४७५.

अनराहटी – प्रा० ना० कुमार्ग-दा० द० २ स० ३ ओ० २७.

अनल – सं० ना० अग्नि.

अनलस – सं० वि० निराळस अथवा आळसरहित.

अनव – सं० वि० वृद्ध-जुनाट.

अनवच्छिन्न – सं० वि० व्यापक-अखंडदंडायमान्

अनवरत – सं० क्रि० वि० निरंतर.

अनवसर – सं० ना० १ असमय-२ दुष्काळ-अमृ० प्र० २ ओ० ९

अनंसाईपण – सं० अप० ना० असहनता.

अनहित – सं० अप० ना० अहित-अकल्याण.

अनागत – सं० वि० पुढें होणारें-भविष्यमान्

अनार्त – सं० वि० निरिछ-स्वस्थ.

अनाथ – सं० वि० दीन.

अनादि – सं० वि० ज्यास आदि नाहीं तें-उत्पत्तिरहित तें.

अनादिठावो – सं० अप० ना० कर्मभूमी ज्ञा० अ० १६ ओ० २१४-२१५.

अनादृश्य – सं० वि० अदृश्य नव्हे तें-स्पष्ट

अनान – प्रा० वि० निरनिराळें.

अनार्य – सं० वि० १ नीच-२ दुष्ट.

अनारिसें – प्रा० वि० वेगळें-भिन्न-ज्ञा० अ० ११ ओ० १०८. वाक्य-आवी ९९४-दा० द० ६ स० २ ओ० १८-विवे० पू० प्र० २ ओ० ७७.

अनावसरू – सं० अप० ना० असम[illegible]

य- ज्ञा० अ० १ ओ० १८२.
अनावृत- सं० वि० आवरणरहित.
अनावृत- सं० क्रियावि० निरंतर ज्ञा० अ० १४ ओ० १
अनाक्षर- सं० अप० वि० अनक्षर अथवा शब्दातीत.
अनित्य- सं० वि० विनाशी.
अनिर्देश्य- सं० वि० निर्देशारहित- २ अंगुलीनें दाखविण्या सारखें नव्हेतें.
अनिर्भ्रांत- सं० अप० वि० १ यथार्थ २ भ्रांती रहित.
अनिमिष- सं० क्रि० वि० अविलंब-सत्वर.
अनिरूप्य- सं० वि० अनिर्वाच्य.
अनिल- सं० ना० वायु.
अनिर्वचनीय- सं० वि० अनिर्वाच्य
अनिवार- सं० वि० निवारण्यासअशक्य- दुर्निवार
अनिष्टा- सं० ना० अनेष्ठा.
अनु- सं० अप० वि० अन्य- अमृ० प्र० ६ ओ० २२.
अनुकंपा- सं० ना० दया- कृपा.
अनुकरणें- प्रा० धा० ना० १ अनुकूल होणें- ज्ञा० अ० १४ ओ० २७७.- २ आकारास येणें. ज्ञा० अ० १५ ओ० ४९४- ४९५.
अनुकार- सं० ना० १ स्वरूप- २ आकार ज्ञा० अ० ६ ओ० ३००
अनुग्रहो- सं० अप० ना० अनुग्रहम्ह णजे कृपा- वि० वि० पू० प्र० १ ओ० ६.
अनुघडी- प्रा० क्रि० वि० निरंतर- ज्ञा० अ० १२ ओ० ६५०
अनुघडुपडलिया- प्रा० वि० अवघड ज्ञा० अ० ८ ओ० १२१.
अनुघडुफुटणें- प्रा० धा० ना० शरत्काल प्राप्त होणें- ज्ञा० अ० १ ओ० १०२.
अनुचित- सं० वि० अयोग्य.
अनुज- सं० ना० धाकटा भाऊ.
अनुजनी- सं० ना० भाऊ.
अनुजा- सं० ना० धाकटी बहीण.
अनुजाइनी- सं० वि० अनुकूल- ज्ञा० अ० १० ओ० २७९.
अनुताप- सं० ना० पश्चात्ताप.
अनुपान- सं० ना० मुख्य औषधास साह्य उपद्रव्यतें.
अनुबंधचतुष्टय- सं० ना० विषय- २ संबंध- ३ प्रयोजन — ४ अधिकारी यांचा समुच्चय.
अनुमान- सं० ना० १ अटकळ- २ संशय- दा० द० ९ स० २ ओ० ३६- दा० द० १९ स० २ ओ० २१- ३ निश्चय- दा० द० १८ स० १ ओ० ८.
अनुराग- सं० ना० प्रीति.
अनुरोध- सं० ना० अनुकुलता.
अनुलोम- सं० ना० १ अन्वय- २ वि० सुलटें.
अनुलोमज- सं० ना० नीच वर्णाचे स्त्रीचे गर्भी उत्तम वर्णापासून झालेली

संतती ती.

अनुवाद- सं॰ना॰ व्याख्यात विषया चें पुनर्व्याख्यान.

अनुवृत्ति- सं॰ना॰ अन्वय म्हणजे व्याप्ती. आग॰ पं॰ १ स॰ १ ओ॰ ४८.

अनुवृत्तिपंथ- सं॰ना॰ सुषुम्नाना डी-ज्ञा॰ अ॰ ८ ओ॰ ११४.

अनुष्टुप- सं॰ अप॰ वि॰ १ संकुचि त.-२ ना॰ चरणास आठ अक्षरें अ साप यांतील छंद तो.

अनुसंग- सं॰ना॰ १ विश्वास २ स मागम.

अनुसंधान- सं॰ना॰ ध्यान-भा॰ अ॰ १७ ओ॰ १८.

अनुसरणें- सं॰ अप॰ धा॰ना॰ अनु कूल होणें.

अनुसारा- सं॰ ना॰ मार्ग.

अनुसूट- प्रा॰ वि॰ निर्लेप. भा॰ अ॰ २९ ओ॰ २६१.

अनुस्यूत- सं॰ वि॰ अखंड दंडपणा नें.

अनुहातचक्र- सं॰ना॰ हृदयकम ल-ज्ञा॰ अ॰ १२ ओ॰ ५४.

अनुहातध्वनी- सं॰ना॰ योगादिधा रणेनें जो दशनादांचा ध्वनी ऐकूं येतो तो.

अनेग- सं॰ अप॰ वि॰ अनेक.

अनेबोल- प्रा॰ना॰ आणीक प्रकार-ज्ञा अ॰ ७ ओ॰ १६४.

अनोते- सं॰ अप॰ वि॰ अन्य-भा॰ अ॰ १० ओ॰ ११४.

अन्न- सं॰ना॰ पृथ्वी वाक्य॰ ओ॰ ११५.

अन्नमयकोश- सं॰ना॰- स्थूल देह.

अन्यथाज्ञान- सं॰ना॰ विपरीत- ज्ञान.

अन्योन्याध्यास- सं॰ना॰ सत्याव र मिथ्याचा व मिथ्यावर सत्याचा असा जो परस्पराध्यास तो.

अन्योन्याश्रयता- सं॰ ना॰ ह्याला तो आश्रय व त्याला हा असा जो परस्प राश्रय त्याचें नांव.

अन्वय- सं॰ना॰ १ वंश-२ व्याप्ति- ३ संदर्भ-दा॰ द॰ १ स॰ १ ओ॰ १६.

अन्वर्थ- सं॰ वि॰ यथार्थ.

अन्वयानुकार- सं॰ना॰ वंशानुरू पता.

अन्वित- सं॰ वि॰ युक्त.

अन्विक्षिकी विद्या- सं॰ ना॰ सां ख्यशास्त्र.

अन्हाड- प्रा॰ वि॰ उनाड-भा॰ अ॰ ९१ ओ॰ ५५८.

अपंचीकृतभूतें- सं॰ना॰ सूक्ष्मपं चतत्वें.

अपजणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ उत्पन्न होणें ज्ञा॰ अ॰ १५ ओ॰ २२२.

अपर्णा- सं॰ना॰ पार्वती.

अपत्य- सं॰ ना॰ लेंकरूं.

अपभ्रंश- सं॰ना॰ विकार.

अपरांतर- प्रा॰ ना॰ फारअंतर-

ज्ञा॰ अ॰ ११ ओ॰ ६२७

अपरिग्रह- सं॰ ना॰ असंचय.

अपरितोष- सं॰ ना॰ असंतोष.

अपरोक्षज्ञान- सं॰ ना॰ जीवास ज्या सप्तावस्था आहेत त्यांतील पांचवी अवस्था तिचें नाव.

अपवाणी- सं॰ अप॰ ना॰ मोकळपा ठीघोडा. भा॰ अ॰ २॰ ओ॰ २७४.

अपवर्ग- सं॰ ना॰ -मोक्ष

अपवाद- सं॰ ना॰ १ लय- २ उपसंहार- ३ आळ

अपसद- सं॰ वि॰ दुष्ट- अधम.

अपस्मार- सं॰ ना॰ १ फेंफरें- २ वि॰ फेपरे वायीक.

अपांग- सं॰ ना॰ कृपादृष्टी.

अपांगपात- सं॰ ना॰ कृपादृष्टितुषार

अपाड- प्रा॰ ना॰ बहुत अंतर- ज्ञा॰ अ॰ ६ ओ॰ १४०

अपाडें- प्रा॰ क्रि॰ अ॰ सत्वर- ज्ञा॰ अ॰ १५ ओ॰ १२५

अपान- सं॰ ना॰ पंच प्राणांतील अधोगामी जो पांचवा वायु तो.

अपांपति- सं॰ ना॰ -समुद्र.

अपाययंत्र- सं॰ ना॰ अपायप्रकार.

अपावृत- सं॰ वि॰ प्रकट.

अपावो- सं॰ अप॰ ना॰ अपाय- भा॰ अ॰ १७ ओ॰ ३४२.

अपेक्षा- सं॰ ना॰ इच्छा.

अपैतें- प्रा॰ शब्द॰ अव्य॰ स्वाधीन- ज्ञा॰ अ॰ ११ ओ॰ ३७.

अपैसें- प्रा॰ क्रि॰ अ॰ १ आपले आपण- ज्ञा॰ अ॰ ९ ओ॰ ४६२. - २ कागळीच- तत्क्षणींच- विवेकसिंधु प्र॰ २ ओ॰ ८३.

अप्रदक्षिण- सं॰ वि॰ प्रतिकूळ.

अप्रमेयमान- सं॰ वि॰ प्रमाणास अतीलतें- ज्ञा॰ अ॰ ९ ओ॰ १५९.

अप्रवृत्ति- सं॰ ना॰ अन्यथाप्रवृत्ति

अप्रांतु- सं॰ अप॰ वि॰ ज्यास प्रांत नाहीं- भा॰ अ॰ १ ओ॰ ८४.

अप्रोक्ष- सं॰ अप॰ वि॰ अपरोक्ष- प्रत्यक्ष.

अप्सरा- सं॰ ना॰ देवलोकींच्या नृत्यांगना.

अफाट- प्रा॰ वि॰ विस्तीर्ण.

अफुट- प्रा॰ वि॰ अद्वैत- अमृ॰ प्र॰ ९ ओ॰ ६

अंब- सं॰ अप॰ ना॰ अंबु- पाणी.

अंबक- सं॰ ना॰ नेत्र.

अंबर- सं॰ ना॰ १ आकाश- २ वस्त्र.

अबरख- प्रा॰ ना॰ अभ्रक- ज्ञा॰ अ॰ १॰ ओ॰ १४.

अंबलाकांजी- प्रा॰ ना॰ अंबलेली पेज- भा॰ अ॰ ५ ओ॰ ९८.

अबळा- सं॰ अप॰ ना॰ अबला अथवा स्त्री.

अबाधित- सं॰ वि॰ उत्पत्तिस्थिति प्रलयप्रशांतिहीं काळीं ज्यास बाधा

होतनाहींतें.
अंबिका- सं॰ना॰ पार्वती.
अंबु- सं॰ना॰ पाणी.
अंबुखा- प्रा॰ना॰ रुषी- ज्ञा॰ अ॰१८ ओ॰२६०-२६१.
अंबुखासुभें- प्रा॰ना॰ दोनअक्षरेंयें- थोडीबहुत विद्याअसणें- ज्ञा॰ अ॰१८ ओ॰२२३.
अंबुखिवणें- प्रा॰धा॰ना॰ शिंपणें- ज्ञा॰ अ॰११ ओ॰३४२- ज्ञा॰अ॰१४ ओ॰१६२
अंबुखें- प्रा॰ना॰ १ शून्य-२ वि॰ शून्य रूप- ज्ञा॰ अ॰१८ ओ॰७०९.
अंबुज- सं॰ना॰ कमल.
अंबुजासन- सं॰ना॰ ब्रह्मदेव.
अंबुथणें- प्रा॰धा॰ना॰ पेरणें- ज्ञा॰ अ॰१३ ओ॰७२२.
अंबुद- सं॰ना॰ मेघ.
अंबुधर- सं॰ना॰ मेघ.
अंबुनिधी- सं॰ना॰ समुद्र.
अंबुलें- प्रा॰वि॰ अमर्के- ज्ञा॰ अ॰१३ ओ॰९००.
अब्ज- सं॰ना॰ कमल.
अब्जिनी- सं॰ना॰ कमलिनी.
अब्द- सं॰ना॰ वर्ष.
अब्धि- सं॰ना॰ समुद्र
अभक्त- सं॰ना॰ १ अभक्तिमानपुरुष २ वि॰ भक्तनव्हेतो- अथवा अभक्तिमान्
अभद्र- सं॰वि॰ अशुभ.
अभानावरण- सं॰ना॰ आवरणांतील दुसराभाग.
अभारू- सं॰अप॰वि॰ १ अभार श्रमरहित- ज्ञा॰ अ॰१ ओ॰१७-२ ना॰ योग्यता- ज्ञा॰ अ॰११ ओ॰७९.
अभाव- सं॰ना॰ नास्तित्वबुध्धि.
अभाळ- सं॰अप॰ना॰ अभ्र.
अभिच्यारू- सं॰अप॰ना॰ अभिचार ह्मणजे जारण मारणादिकर्म.
अभिजात्य- सं॰ना॰ १ उत्तमजातिल- २ वि॰ उत्तम जातीय- ज्ञा॰ अ॰१ ओ॰४२१.
अभिधान- सं॰ना॰ नाम.
अभिनव- सं॰वि॰ १ अपूर्व- २ ना॰ नवल.
अभिन्नकारण- सं॰ना॰ भिन्नन् व्हे असें जें निमित्त व उपादान कारणांचें ही कारणतें- ब्रम्ह.
अभिन्नव- सं॰अप॰वि॰ अभिनव
अभिप्राव- सं॰अप॰ना॰ अभिप्राय- दा॰ द॰१ स॰१ ओ॰४.
अभिप्रेत- सं॰वि॰ अत्यंत प्रिय.
अभिभव- सं॰ना॰ पराभव.
अभिभूत- सं॰क्रि॰अव्य॰ वश.
अभिमान- सं॰ना॰ अहंकार.
अभिलषित- सं॰ना॰ इष्ट- इच्छित.
अभिवंदन- सं॰ना॰ नमन.
अभिव्यक्ति- सं॰ना॰ प्राकट्य- अनुभव.
अभिशाप- सं॰ना॰ निंदा.

अभिष्ट-सं॰वि॰ इच्छित.
अभिळास-सं॰अप॰ ना॰ अभिलाष-दा॰ द॰ ३ स॰ ३ ओ॰ १२
अभिळाख-सं॰अप॰ना॰अभिलाष-अपहार-भा॰अ॰ १२ ओ॰ १४८.
अभिज्ञ-सं॰वि॰ सुज्ञ.
अभिज्ञान-सं॰ना॰ खूण.
अंभोज-सं॰ना॰ कमल.
अंभोद-सं॰ना॰ मेघ.
अर्भक-सं॰ना॰ मूल-लेंकरूं.
अभ्यर्चित-सं॰वि॰ पुजित.
अभ्यास-सं॰ना॰ निदिध्यास.
अभ्र-सं॰ना॰-अभाळ-मेघ.
अभ्रमु-सं॰ना॰ हत्तीण.
अमर्त्यभाव-सं॰ना॰ अमरत्व.
अमर-सं॰ना॰ त्रिदश-देव.
अमरतरु-सं॰ना॰ कल्पवृक्ष.
अमरेंद्र-सं॰ना॰ इंद्र-देवेश.
अमराधिप-सं॰ना॰ इंद्र.
अमर्ष-सं॰ना॰ क्रोध.
अमात्र-सं॰वि॰१प्रणवातीत-२अविषय.
अमासें-प्रा॰ अव्य॰ अंमळ.
अमित्र-सं॰ ना॰ शत्रु.
अमुख्यअहंकार-सं॰ना॰ शास्त्रीयआणि लौकिकी या उभयरूपें करून ज्ञाताचे ठायीं ज्ञानोत्तर काळीं भर्जितबीज न्यायानें असतो अहंकार तो.
अमुत्र-सं॰ना॰ परलोक.
अमूप-प्रा॰वि॰ पुष्कळ-अमृ॰ प्र॰ ७ ओ॰ ११४-भा॰अ॰ १ ओ॰ २३
अमृत-सं॰ना॰ १ सुधारस-२ दूध-३ मोक्ष.
अमृतकर-सं॰ना॰ चंद्र.
अमृतकळा-सं॰अप॰ना॰ १ चंद्राचीकळा-२ गाळफडास संकेत.
अमेद्य-सं॰अप॰वि॰ अमेध्य-अपवित्र.
अमेध्य-सं॰वि॰ अपवित्र.
अमोघ-सं॰वि॰ सफल.
अमोडी-प्रा॰ना॰ साम्रदर्भ-ज्ञा॰अ॰ ६ ओ॰ १८२.
अमोद-सं॰अप॰ना॰ आमोद अथवा सुवास.
अय-सं॰ना॰ लोखंड.
अयणी-प्रा॰ना॰ समुदाय-वाक्य॰ ओ॰ ११५८.
अयत-सं॰अप॰वि॰ आयत अथवा रुंद.
अयतन-सं॰अप॰ना॰ आयतन अथवाघर-स्थान.
अयन-सं॰ना॰ षण्मास संख्येचें नाव.
अयनक-सं॰अप॰ना॰ लोखंडी भिंग-वाक्य॰ ओ॰ ३९०९.
अयनी-प्रा॰ना॰ युक्ति-ज्ञा॰अ॰ ६ ओ॰ ३४३.

अर्यमा- सं॰ना॰ सूर्य.
अयुभाव-सं॰अप॰ना॰ आविर्भाव-भा॰ अ॰१ ओ॰१५६.
अर- प्रा॰ना॰ आर अथवा अजगर.
अरणी- सं॰ना॰ होमाग्निउत्पन्नकरण्याचें काष्ठ.
अरणीषट्क- सं॰ना॰ आत्मषट्कनामक अश्वलायनशाखेचें उपनिषत्-यासच ऐतरेय म्हणतात.
अरत्र- सं॰ना॰ हा लोक अथवा मृत्युलोक.
अरंधें- प्रा॰ना॰ अनपत्यत्वदुःख दा॰ द॰ २ स॰ ३ ओ॰ ३७.
अरवस- प्रा॰ना॰ अंकुर- ज्ञा॰अ॰ १५ ओ॰१०९
अरविंद- सं॰ना॰ कमल.
अरवी- प्रा॰ना॰ आरवस- अग्राडें ज्ञा॰अ॰११ ओ॰२२७.
अरळ- प्रा॰वि॰ मृदु.
अराइणें- प्रा॰धा॰ना॰ अनुकूळ होणें- ज्ञा॰ अ॰१६ ओ॰१६०-१६१.
अराटी- प्रा॰ना॰ कांटी-
अराणूक- प्रा॰ना॰१ प्रतिबंध-भा॰ अ॰१० ओ॰२००-२ तृप्ती- आवड-रु क्मि॰ अ॰१८ ओ॰२३.
अरि- सं॰ना॰ शत्रु.
अरिख- सं॰अप॰वि॰ आर्ष-भा॰ अ॰६ ओ॰७.-भा॰ अ॰१६ ओ॰७.
अरुण- सं॰ना॰ गरुडाग्रज- सूर्यसारथी.
अरुतें- प्रा॰अ॰ अलीकडे.
अरूपवासनाक्षय- सं॰ना॰ निर्विकल्प जीवन्मुक्ती.
अरुवार- प्रा॰ना॰१ मृदुशेज-प र॰ प्र॰१२ ओ॰७-२ वि॰ हळुवट-मृदु-भा॰ अ॰१२ ओ॰५ -भा॰ अ॰२१ ओ॰७५.
अरुष- सं॰अप॰वि॰ आर्ष-विक्षिप्त.
अरोगणें- प्रा॰धा॰ना॰ जेवणें-ज्ञा॰ अ॰६ ओ॰२
अरौतें- प्रा॰वि॰ अल्पसें-अमृ॰ प्र॰४ ओ॰११
अलक- सं॰ना॰ कुरळकेश.
अलग- प्रा॰वि॰ भिन्न.
अलक्ष्य- सं॰वि॰ जें लक्षायास येत नाहीं तें.
अलातचक्र- सं॰ना॰ कोलीत कांकण.
अलाबु- सं॰ना॰ भोपाळा.
अलि- सं॰ना॰ भ्रमर
अलिक- सं॰ना॰ कपाळ.
अलिनि- सं॰ना॰ भ्रमरी.
अलिप्त- सं॰वि॰ निर्मळ.
अली- सं॰अप॰ना॰ आळी सखी -मैत्रीण
अळोट- प्रा॰वि॰ अनूक-खरें-भा॰ अ॰२० ओ॰१११.

अलोटणें-प्रा॰धा॰ना॰धुंडाळणें-भा॰अ॰२५ओ॰६०६.

अलौकीक-प्रा॰वि॰ अपूर्व-भा॰अ॰२ओ॰१७-दा॰द॰१ स॰८ ओ॰२०.

अळौकीक-सं॰वि॰१ अरण्यवासी॰ २ ना॰ विचाररूपदृष्टी-ज्ञा॰अ॰८ओ॰२६६.-३ वि॰ अपूर्व.

अल्पकु-सं॰अप॰वि॰दरिद्री॰ज्ञा॰अ॰१६ओ॰२२६.

अल्पविणें-सं॰अप॰ धातु॰ना॰बुडविणें-ज्ञा॰ अ॰११ओ॰२१६.

अवकळा-सं॰अप॰ना॰ अवकळा अथवा दुश्चिन्ह.

अवकासु-सं॰अप॰ना॰१ भेद-ज्ञा॰ अ॰६ओ॰४०-२ सामर्थ्य-ज्ञा॰अ॰१०ओ॰ ७१.

अवखुळा-प्रा॰ना॰ अडकाठी.

अवगणा-सं॰अप॰ना॰ अवगणना अथवा त्याग.

अवगणियेन्वें-प्रा॰वि॰अवीकजनें-ज्ञा॰अ॰१ ओ॰ ६३०-६३१.

अवगणें-सं॰अप॰ धातु॰ना॰अवगमणें अथवा भासणें.-भा॰अ॰११ ओ॰४५.

अवगतणें-प्रा॰धा॰ ना॰ अवलंबणें-पर॰म॰१०ओ॰ २३.

अवगमणें-सं॰अप॰धातु॰ना॰भासणें-ज्ञा॰ अ॰१ओ॰१६.

अगवळ-सं॰अप॰ वि॰ अमंगळ-ज्ञा॰अ॰१३ओ॰६७७ ज्ञा॰अ॰१६ओ॰४००-४०१.

अवगळणें-सं॰अप॰धा॰ना॰अवगणनें-ज्ञा॰ अ॰१८ ओ॰२०५.

अवगळें-प्रा॰ना॰ खोलजडपण-ज्ञा॰अ॰७ओ॰७८

अवगों-प्रा॰ना॰ हुंकार -२ क्रि॰वि अन॰-होय-ज्ञा॰ अ॰६ओ॰१३१.

अवगाहन-सं॰ना॰ स्नान.

अवचटें-प्रा॰अव्य॰-अकस्मात्

अवडतें-प्रा॰वि॰ भलतें-ज्ञा॰अ॰६ओ॰३२७.

अवडळु-प्रा॰वि॰ किंचित्-अमृ॰म॰२ओ॰२७.

अवतरण-सं॰ना॰ प्रकटपण.

अवतंस-सं॰ना॰ शिरोभूषण.

अवदसा-सं॰अप॰ना॰ अवदशा॰ अ॰अवकळा.

अवदा-सं॰अप॰ना॰ अवधी-भा॰अ॰६ओ॰२५४

अवदुंबर-सं॰अप॰ना॰ उदुंबर-उंबर.

अवधान-सं॰ना॰ एकाकारवृत्ति.

अवधारणें-सं॰अप॰धा॰ना॰ऐकणें

अवधिशेष-सं॰वि॰१ उर्वरित २ ना॰ब्रम्ह.

अवन- सं॰ना॰१ रक्षण-२ वि॰निर्द्ध
न.

अवनी- सं॰ना॰ पृथ्वी.

अवरपर- प्रा॰वि॰ परोक्ष परोक्ष-अ
थवा दृष्टश्रुत-वाक्य॰ओ॰२२६७-

अवल्ग- प्रा॰ना॰१ वळहें-२ वल्हेंह
लविणारा-भा॰अ॰२०ओ॰१७६.

अवलावो- सं॰अप॰ना॰अवलाव अ-
थवा अवलंब-अमृ॰प्र॰१ओ॰३४.

अवलीळा- प्रा॰अव्य॰ सहज-विवे॰
पू॰प्र॰१ओ॰४६.-भा॰अ॰३ओ॰२-
भा॰अ॰१५ ओ॰५.

अवष्टंभु- सं॰अप॰ना॰१ अवष्टंभ-२
प्रपंच-ज्ञा॰अ॰९ओ॰४१५-३ अहंका
र-ज्ञा॰अ॰१३ओ॰५२९.

अवसर- सं॰ना॰ अवकाश-समय.

अवसरोचित- सं॰वि॰समयोचित.

अवसात- सं॰अप॰अव्य॰अकस्मा
त्-ज्ञा॰अ॰६ओ॰६९-ज्ञा॰अ॰११ओ॰
६२४।६२५-ज्ञा॰अ॰१८ ओ॰१०४.

अवसान- सं॰ना॰१अंत-नाश- २धै
र्य-आग॰पंचि॰१४स॰२ओ॰२७.

अवसी- प्रा॰ना॰ रात्रपूर्वभाग-

अवस्था- सं॰ ना॰ स्थिती.

अवस्था-प्रा॰ना॰उत्कंठा.

अवस्थात्रय-सं॰ना॰-जागृति-स्व
प्न-सुषुप्ति-

अवहार- प्रा॰ना॰मोठ्या सैन्याचा
आवा.

अवा- प्रा॰ १संबोधन स्त्रीचें-२ज्ञा॰
माया-३ कुंभाराचीभटी.

अवांका- प्रा॰ना॰१ द्वैत विकल्प-भा॰
अ॰२ओ॰७३४.-२ सारांश-भा॰अ॰
५ओ॰५७१-३ धैर्य भा॰अ॰११ओ॰
१४८६-४ अभिप्राय-भा॰अ॰१७ओ॰
१८.

अवाप्त- सं॰वि॰ पूर्ण.

अवासवा- प्रा॰अव्य॰ अव्हासव्हा.

अवास्कंध- सं॰ना॰ भूमीपासूनमे
घमंडळापावेतों मानलेल्या सप्त स्कंधां
तील पहिला स्कंध तो.

अवाळुव- प्रा॰ना॰ बोष्ट मांत-ज्ञा॰
अ॰९ओ॰१८२.

अवाळें- प्रा॰ना॰ अवाळू.

अवि- सं॰ना॰ मेंढा.

अविक्रिय- सं॰वि॰ क्रियाशून्य.

अविच्छिन्न- सं॰वि॰ परिच्छेदराहि
त.

अविदग्ध- सं॰वि॰मूर्ख.

अविद्या- सं॰ना॰ ब्रह्मस्वरूपावर
कजीवोपाधिशक्ती-२ अज्ञान.

अविनित- सं॰वि॰ अनम्र-उध्द
ट.

अविर्भव- सं॰अप॰ना॰आविर्भा
व-प्रकटपणा-

अविवेकी- सं॰वि॰अविचारी.

अविष्करणें- सं॰अप॰धातु॰ना॰
आविष्करणें-प्रकटणें-पसरणें-ज्ञा॰

अ·६ ओ·१९–ज्ञा·अ·९ ओ·७८·
अविसाळें–प्रा·ना·पक्षाचें घरटें·
कोंग–ज्ञा·अ·११ ओ·२५८–ज्ञा·
अ·१६ ओ·३–भा·अ·७ ओ·१५७
अवी–सं·ना·मेंढा
अवीस–सं·अप·ना·अमिषअथ
वामांस–ज्ञा·अ·६ ओ·२३२ ज्ञा·
अ·३ ओ·२५८·–भा·अ·३ ओ·७९७
–७९८ भा·अ·२६ ओ·४२२·
अवेव–सं·अप·ना·अवयव–भा·
अ·१ ओ·२७–ज्ञा·अ·१ ओ·४·
अवेश–मा·ना·अवकाश–ज्ञा·अ·
१६ ओ·२८१–२८२·
अव्यक्त–सं·वि·१ अस्पष्ट–२ सू
क्ष्म–२ ना·माया·
अव्यंगवाणें–सं·अप·वि·पूर्ण·
अव्यय–सं·वि·व्ययरहित–शाश्वत
अव्यवहार–सं·वि·व्यवहाररहित
अव्याकृत–सं·ना·अम्हांदिवातिस
रादेह·
अव्यावर्तक–सं·वि·स्वाभाविक
लक्षणयुक्त·
अव्हाट–मा·ना·अडवाट·ज्ञा·अ·
४ ओ·२३·
अव्हावेल–प्रा·ना·दक्षिणावर्तवेल–
दा·द·६ स·९ ओ·१२·
अव्हाशंख–प्रा·ना·दक्षिणावर्तशंख·दा·द·६
स·९ ओ·१२
अव्हासव्हा–प्रा·वि·वामसव्य–इक
डेतिकडे·अमृ·प्र·९ ओ·५२·
अंश–सं·ना·विभाग·
अशाकुडी–प्रा·ना·विरुध्धपण–अ
संगतपण·ज्ञा·अ·१६ ओ·५·
अशंका–सं·अप·ना·आशंकाअ
थवा संशय·
अशन–सं·ना·भोजन–खाणें·
अशनि–सं·ना·वज्र·
अशरीरीवाणी–सं·ना·अशरी
र वाणी·अथवा आकाशवाणी·
अशाळग–प्रा·वि·सुगम–सोपें·
अशाळगपण–प्रा·ना·१ सुगमप
ण–२ गोडी–ज्ञा·अ·७ ओ·११४·
अशिव–सं·ना·अकल्याण·
अशी–सं·अप·ना·आशिर्वाद
अंशु–सं·ना·किरण–२ सूक्ष्मतं
तू·
अंशुग–सं·ना·बाण
अंशुमाळी–सं·अप·ना·सूर्य·
अशुध्ध–सं·ना·१ रक्त–२ वि·
अस्वच्छ·
अशेष–सं·वि·संपूर्ण·
अश्म–सं·ना·दगड·
अश्रायिणें–सं·अप·धा·ना·आ
श्रयकरणें·
अश्लेशणें–प्रा·धा·ना·आलिंगणें
अश्व–सं·ना·घोडा·
अश्ववाहनी–सं·अप·ना·चाबू
कस्वार–भा·अ·२०ओ·२१४·

अश्वेत- स॰वि॰ श्वेतनव्हेतें.

अष्टकुलाचल- सं॰ना॰ मेरूच्याचा शीदिशांस जे भारतादि वर्षआहेत-त्या प्रत्येकांचीमर्यादाकरणारे-१ निल-२ निषध-३ विंध्याचल-४माल्यवान्-५मलय-६गंधमादन-७हेमकूट-८वहिमालय असें आठ पर्वतआहेतते.

अष्टगुण- सं॰वि॰ आठपट.

अष्टदिग्पाल- सं॰ना॰ पूर्वादि अष्ट दिशांचे-१ इंद्र-२अग्नि-३यम ४ निऋति-५वरुण-६ वायु-७कुबेर-८ आणि ईशान- असेजे आठअधिकारी ते.

अष्टदेह- सं॰ना॰- १ स्थूल २ सूक्ष्म ३ कारण-४ महाकारण आणि-१ विराट्-२हिरण्य-३अव्याकृत-४ मूलप्रकृति-असेपिंडींच्यार वब्रम्हांडींचे च्यार देह मिळूनआठते.

अष्टधाप्रकृति- सं॰ना॰ सूक्ष्मपंचतत्वेंव तीन गूण म्हणजे- १ पृथ्वी-२आप-३ तेज-४ वायु-५आकाशाहीं मूळचींततें- आणि१सत्व-२रज-३ तम— हे तीनगुण मिळून जी प्रकृती ती-

अष्टनायका- सं॰ना॰१ घृताचि अथवा तिलोत्तमा-२ उर्वसी-३मेनिका-४रंभा-५पूर्वचिति-६ स्वयंप्रभा-७मिश्रकेशी-८जनवल्लभा अशाइंद्रसभेस आठ मुख्य नृत्यांगनाआहेत त्या-

अष्टभाव- सं॰ना॰१कंप२रोमांच३सुस्वर४ प्रेमाश्रु-५स्वेद-६हास्य-७लास्य-८व गायन-असे आठ सात्विकभावते.

अष्टभोग- सं॰ना॰१ अन्नोदक२ ३ तांबूल-४ पुष्प-५चंदन-६ वसन-७ शय्या-८ अलंकार असे॰ भोगते.

अष्टमहासिध्दि- सं॰ना॰१ अणिमा-२ महिमा-३ लघिमा-४ गरिमा ५ प्राप्ति-६ प्राकाम्या-७ ईशता ८ वशिता अशासिध्दीत्या.

अष्टवसु- सं॰ना॰ प्रतिमन्वंतरांत होणारे जे आठ देवते.

अष्टसृष्टि- सं॰ना॰ १ काल्पनीक-२ शाब्दीक-३ प्रत्यक्षा-४ चित्रलेपा-५ स्वामी-६ गंधर्व-७ जारिका ८ दृष्टिबंधना अशाआठत्या.

अष्टांगयोग- सं॰ना॰१ यम२नियम -३आसन-४ प्राणायाम-५प्रत्याहार ६ ध्यान ७धारणा ८ समाधि अशींआठ अंगें ज्या योगास तो-योग.

अष्टादशवर्ण- सं॰ना॰१ब्राह्मण २क्षत्रिय-३ वैश्य-४ शूद्र-५ कुंभार ६ गौळी ७ तेली(१ सोनार२सुतार३ लोहार ४ तांबट५ पाथरवट हें पांच मिळून)८ पांचाल९ कोष्टी१०रंगारी ११शिंपी१२न्हावी१३परधी१४म्हार १५ धनगर१६परीट१७मांग१८ चांभार असेमिळून आठरावर्ण ते.

असकट-प्रा॰वि॰ निर्मळ-सरसकट नव्हेतें- रुक्मि॰ अ॰१८ ओ॰५१.
असकृत्- सं॰ अव्य॰ वारंवार.
असकें- प्रा॰ वि॰ असिकें अथवा सर्व विवे॰ पू॰ प्र॰२ओ॰९.
असत्- सं॰वि॰ मिथ्या.
असती-सं॰ ना॰ १ व्यभिच्यारिणी स्त्री- २ व्यभिचारिणी.
असदावरण-सं॰ना॰ आवरणांतील पहिलाभाग.
असदुत्तर- सं॰ना॰ कुतर्काचें भाषण.
असंप्रज्ञ- सं॰वि॰ निर्विकल्प.
असंप्रज्ञात- सं॰वि॰ निर्विकल्प.
असंभावना- सं॰ ना॰ कोणी एकस त्य अर्थजो त्याविषयीं सत्यत्व नवाट- णेंती.
असमसहास- प्रा॰ वि॰१ असं ख्यात- ज्ञा॰अ॰८ओ॰२९-२ अनि वार-भा॰अ॰२ओ॰२६७.
असमाई- प्रा॰वि॰ नसमावणारेंतें ज्ञा॰अ॰६ ओ॰११८.
असलगु- प्रा॰वि॰ अशलग अथ वा सुगम- ज्ञा॰अ॰८ ओ॰२३७-ज्ञा॰ अ॰११ ओ॰१२७.
असलणें- प्रा॰धा॰ना॰ उसळणें- ज्ञा॰ अ॰१२ ओ॰२६८.
असंसक्ति- सं॰ना॰ ज्ञानी जीवाचा सप्तभूमिकांतील पांचवी भूमिका.
असांगडें- प्रा॰वि॰ निरुपम- ज्ञा॰ अ॰१५ ओ २०५.
असांघडें- प्रा॰वि॰ असांगडें.
असाधारण- सं॰वि॰ विशेष अथ वा एकेक.
असाधारणकार्य- सं॰ना॰ एके कावें भिन्नभिन्नकार्य
असाधुवाद- सं॰ना॰ निंदा.
असाध्वस- सं॰वि॰ निर्भय.
असि- सं॰ना॰ खड्ग अ॰ तरवार.
असित- सं॰वि॰ नीलवर्ण.
असितपथ- सं॰ना॰ अग्नि.
असिपत्र- सं॰ना॰ खड्गधारा.
असिपद- सं॰ ना॰ तत्पद आणि त्वंपद यादोहींचें वाच्य म्हणजे उपा धि टाकून- निरुपाधिक लक्ष्यांशाचें जें ऐक्य सहजींचअसलेलें प्रत्य या सयेतेंतें.
असिवार- प्रा॰ना॰ स्वार अथवा राऊत.
असु- सं॰ ना॰ प्राण
असुदें- प्रा॰वि॰ पल्लावांचून ऐतें दा॰ द॰ २ स॰ २ ओ॰२६.
असुर- सं॰ना॰ राक्षस- दैत्य.
असुं- सं॰अप॰ ना॰ अश्रु.
असूया- सं॰ ना॰ १ दोषारोप-२ मत्सर.
असेख- सं॰अप॰वि॰ संपूर्ण-ज्ञा॰ अ॰१ ओ॰२
असेवोट- प्रा॰वि॰ अनसूट- ज्ञा॰

अ·१५ ओ·४.

असोसी-प्रा·ना· हाव अथवा इच्छा आग· पंचि·१ स·५ ओ·९०.

असोळी-प्रा·ना· पक्षाचें घरटें-भा· अ·२६ओ·४२५.

अस्तमित-सं·वि·मावळलेलें

अस्तभीति-सं·वि· निर्भय.

अस्त्रतती-सं·ना·१ रत्नसमुदाय.

अस्ति-सं·ना·सदन.

अस्था- सं·अप·ना·आस्था-आसक्ति.

अस्थि-सं·ना·हाड-

अहंकार- सं·ना· प्रियद्वेष्यो पेक्ष्यवृत्तीरूपेंअंतःकरण पंचकांतील पांचवा अवयवतो.

अहंभाव- सं·ना·मीपणा·

अहाच-प्रा·अव्य· वरवर- ज्ञा·अ· ७ओ·२६.

अहाचवहाच- प्रा·अव्य·वरवर ज्ञा· ६ओ·९९.

अहाणा-प्रा·वि· आत्मघातकी-ज्ञा· अ·२ओ·१९६.

अहाणें- प्रा·धा·ना·पोळणें.

अहाळबाहाळ-प्रा·वि·बहुत-ज्ञा· अ·११ओ·३५१.

अहि- सं·ना· सर्प·

अहिर्निशी-सं·अप·अव्य·अहर्निश अथवा रात्रंदिवस.

अहेतुक-सं·वि· हेतुरहित अथवा निष्काम.

अहेव- प्रा·ना·१ सुवासिनीस्त्री-२ वि· सौभाग्यवती·

अहेवतंतु-प्रा·ना· सौभाग्यसूत्र.

अहेवपण-प्रा·ना·सौभाग्य.

अळे- प्रा·ना·आळ-ज्ञा·अ·१५ -ओ·२३०.

अळंकरी-सं·अप·ना· मोक्षश्री ज्ञा·अ·६ओ·३५६.

अळिउळ-सं·अप·ना· भ्रमर- ज्ञा·अ·११ओ·२४९.

अळी-सं·अप·ना·१ भ्रमर-२ किडी

अळुकी-प्रा·ना· -आवड अथवा भूक.-अमृ·प्र·१ओ·५.

अळुकेलें -प्रा·वि·भुकेलें-ज्ञा·अ· ५ओ·११०.

अळुमाळ-प्रा·कि किंचित्-भा· अ·१०ओ·२०१.

अळुमाळु - प्रा·वि· कांही थाही- अमृ·प्र·२ओ७०

अळोंच- प्रा·ना· ध्वनि-ज्ञा·अ·६ ओ·२७१.

अळोंचणें-प्रा·धा·ना·हलुचसांगणें-भा·अ·११ओ·११५८.

अक्ष- सं·ना·१ इंद्रिय-२ नेत्र-३ खेळावयाचा फांसा.४ आंस.

अक्षत- सं॰वि॰ क्षतरहितअथवा अभंग.

अक्षम- सं॰वि॰ पंगु.

अक्षर- सं॰वि॰ शाश्वत.

अक्षघाण- सं॰ अप॰ना॰ आरती- रुक्मि॰ अ॰१५ ओ॰९५.

अक्षे- सं॰ अप॰ वि॰ अक्षय.

अक्षेप- सं॰ अप॰ ना॰ संशययुक्तप्र श्न.

अक्षौहिणी- सं॰ना॰ रथ २१८७० हत्ती २१८७० घोडे ६५६१० पदातीअ थवा पायदळ १०९३५० मिळून एकंदर २१८७०० संख्या सैन्य जी मध्यें आहे ती.

अज्ञ- सं॰वि॰ मूर्ख.

अज्ञातता- सं॰ ना॰ कोणी एकविष य प्रत्यक्ष असतां त्या विषयीं जों पर्यं त मनबुध्धिनें विकल्प केलानाहीं असा जो वृत्तीचा भाव त्याचें नाव-

अज्ञान- सं॰ना॰ १ अविद्याअथवा नकळणें- २ जीवास समान स्थाआ हेत त्यांतील पहिली अवस्था ती.

आ

आइणी- प्रा॰ ना॰ सामर्थ्य- ज्ञा॰ अ॰१॰ओ॰४५.

आइती- प्रा॰ना॰ सामग्री- ज्ञा॰अ॰ १३ओ॰ ५९१- ज्ञा॰अ॰१६ ओ॰१२९- १३०.

आइतें- प्रा॰वि॰ १ सहज २ अक्र- स्वतः अ॰ स्वतः सिध्ध- ज्ञा॰अ॰१॰ ओ॰१११.

आइसा- प्रा॰ ना॰ लक्ष्मी- ज्ञा॰अ॰ ११ओ॰३२.

आकण- प्रा॰ना॰ सज्जमाती.

आकर- सं॰ना॰ खाण.

आकळ- प्रा॰ वि॰ अलंग करणेंज्या ज्याठायीं असेंजें ज्ञानघनतें.

आकळणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ जाणनें आरोपणें- ज्ञा॰अ॰२ ओ॰ १२३.

आकाशवास- सं॰ना॰ वृक्षादिकां वर वास करणें तो.

आकांक्षा- सं॰ ना॰ इच्छा ज्ञा॰अ॰ १५ओ॰१००.

आक्रोश- सं॰ना॰ खेद- दुःख येथें करून ओरडणें तें.

आँख- सं॰ अप॰ ना॰ आँस- अक्ष.

आखंडल- सं॰ना॰ इंद्र.

आखाडभूती- सं॰अप॰वि॰ ठक अथवा भोंदू- आषाढभूती.

आख्या- सं॰ना॰ अभिधान- नाम -कीर्ति.

आग- सं॰ना॰ अपराध.

आंग- प्रा॰ ना॰ गांव- ज्ञा॰अ॰१५ ओ॰४८२-४८३.

आंगद्ट- सं॰अप॰वि॰ अंगहट-

आगम- सं॰ना॰ शास्त्र.
आगमी- सं॰वि॰ तंत्रमार्गानुसारी.
आगर- प्रा॰ना॰ शेतमळा. दा॰द॰३ स॰१ ओ॰५.
आगरडें- प्रा॰वि॰ अग्र ज्ञा॰अ॰१४ ओ॰२०७.
आगरू- सं॰अप॰ना॰ अगारअथवा स्थान- ज्ञा॰अ॰५ओ॰१९२.
आंगवण- प्रा॰ना॰ इच्छा- पर॰प्र॰१२ ओ॰२४.
आंगवणें- प्रा॰धा॰ना॰ मिळणें- भा॰ अ॰२३ ओ॰७०५.
आगळा- प्रा॰वि॰ अधिक.
आंगिठ- सं॰अप॰ना॰ आगटी ज्ञा॰ अ॰१८ ओ॰१२७.
आगी- सं॰अप॰ना॰ अग्नि.
आग्या- सं॰अप॰वि॰ १ मुखांतूनअग्निच्याज्वालानिघतातअसाजोसर्पतो. भा॰अ॰४ओ॰ ८६- २ना॰ आग्यासर्प ३ एकपालाआहेज्याच्यास्पर्शानें अंगाची आगहोतें- दा॰द॰३स॰७ओ॰५
आघवें- प्रा॰वि॰ संपूर्ण.
आघात- सं॰ना॰ चपेट अ॰ धक्का- भा॰ अ॰४३ ओ॰ ४२७.
आग्रो- सं॰अप॰ना॰ आग्रह- ज्ञा॰ अ॰३ ओ॰९०- भा॰अ॰१९ ओ॰११८.
आंचवणें- प्रा॰धा॰ना॰ मुकणें धुणें.
आचांगळी- प्रा॰वि॰ निर्फळ.

आचार्य- सं॰ना॰ श्रीगुरू.
आचुडमूळ- सं॰अप॰वि॰ आमूलाग्र- भा॰ अ॰५ ओ॰१७५.
आच्छादन- सं॰ना॰ वस्त्र. उदा॰ अन्नआच्छादन॥ हें तो मारख्या अधीन॥ १॥ अभंग॥.
आजवळ- प्रा॰ना॰ आजोळ
आजी- सं॰ना॰ युध्य.
आज्य- सं॰ना॰ घृत अथवा तूप.
आटघाट- प्रा॰ना॰ श्रम- दा॰द॰१९ स॰२ ओ॰७.
आटण- सं॰अप॰ना॰ अटन अथवा परिभ्रमण भा॰ अ॰२६ ओ॰९२.
आटणी- प्रा॰ना॰ मूस- दा॰द॰३ स॰१ ओ॰२.
आटवी- सं॰अप॰ना॰ अरण्य- ज्ञा॰ अ॰१८ ओ॰१५३१.
आटाआटी- प्रा॰ना॰ आटाआट- अथवा दगदग- दा॰द॰२ स॰२ ओ॰ ७.
आटाटी- प्रा॰ना॰ आटाट- अथवा श्रम.
आटी- प्रा॰ना॰ यत्न- ज्ञा॰ अ॰१० ओ॰१६९.
आटोप- प्रा॰ना॰ सामर्थ्य- ज्ञा॰ अ॰१७ ओ॰२८.
आंठी- प्रा॰ना॰ मिठी- ज्ञा॰ अ॰१३ ओ॰७८७.
आठवें- प्रा॰ना॰ हृदय- ज्ञा॰ अ॰ ६ ओ॰२७१.

आतुळणें- प्रा॰धा॰ना॰ बांधणें अथवा आवळणें. ज्ञा॰अ॰१५ओ॰८८.

आड- प्रा॰ना॰ प्रेम- ज्ञा॰अ॰९ओ॰ २४१.

आडपाडी- प्रा॰ना॰ स्वरपर अथवा श्रम- वि वे॰पू॰प्र॰१ओ॰१५.

आडंबर- सं॰ना॰ आव अथवा डौल.

आडवारा- प्रा॰ना॰ १ प्रतिबंध- २ धरबंद- ज्ञा॰अ॰१५ओ॰४६.

आडवी- सं॰अप॰ना॰ १ आडमार्ग ज्ञा॰अ॰८ ओ॰२४०- २ अरण्य- ज्ञा॰ अ॰१२ओ॰ ६२.

आडवें- सं॰अप॰ना॰ अरण्य- अमृ॰प्र॰२ओ॰२.

आडसणें- प्रा॰धा॰ना॰ लपणें- अमृ॰प्र॰७ ओ॰२.

आडळणें- प्रा॰धा॰ना॰ विषय होणें अथवा आटळणें.

आडळ- प्रा॰ना॰ स्पर्श.

आडलु- प्रा॰ना॰ सहनता- ज्ञा॰अ॰ ६ओ॰ ३६२.

आडाखा- प्रा॰ना॰ १ धोरण- २ युक्ति- ऐसे हे आडाखे साधून ॥ कोंग करावा)

आडी- प्रा॰ना॰ रोध- ज्ञा॰अ॰१३ओ॰ १६९

आडे- प्रा॰क्रि॰ सांडवे- ज्ञा॰अ॰९ ओ॰११.

आढाणु- प्रा॰ना॰ ढाल तरवार धरणार.

आढ्य- प्रा॰वि॰ युक्त.

आण- प्रा॰ना॰ शपथ- भा॰अ॰२९ ओ॰२५. क्रिया घेऊनये.

आतणें- प्रा॰धा॰ना॰ स्पर्शणें- ज्ञा॰ अ॰१५ओ॰४१६- ४१७.

आतप- सं॰ना॰ सूर्य.

आतपत्र- सं॰ना॰ छत्र.

आतर- सं॰ना॰ नावेच्या उतार.

आतळणें- प्रा॰धा॰ना॰ स्पर्शकरणें- वि वे॰पू॰प्र॰१ ओ॰२१- पर॰प्र॰ ११ ओ॰४.

आतिसो- सं॰अप॰ अतिशय अथवा अतिप्रसंग. वाक्य॰ओ॰ ४५७६.

आतुडणें- प्रा॰धा॰ना॰ सांपडणें-

आतुर्बळी- सं॰वि॰ अतिबलाढ्य.

आंतुलीकडे- प्रा॰अव्य॰ जीवाच्या गर्थी.

आंतुवट- प्रा॰वि॰ अंतरंग- ज्ञा॰ अ॰१६ओ॰४५.

आतें- प्रा॰अव्य॰ आत- ज्ञा॰अ॰ ८ ओ॰२१३.

आतोतें- प्रा॰शब्द॰अव्य॰ आंत.

आर्त- सं॰ना॰ १ रोगी मनुष्य- २ वि॰ रोगी

आर्ती- सं॰अप॰ना॰ आवड- रु

क्रिं० अ०२ ओ०१

आत्मघ्न- सं०ना० १आत्महत्याकरणारा पुरुष-२ वि० आत्महत्यारा.

आत्मचर्चा- सं०ना० आत्म विषयकभाषण.

आत्मज- सं०ना० पुत्र.

आत्मजा- सं०ना० कन्या.

आत्मनिवेदन- सं०ना० उपासनामार्गांतील नवविधभक्तिरूप साधनानें-ज्ञानभक्तिनामक नववें अंगतें.

आत्मप्रतिती- सं०ना० १अनुभव-२त्रिविध प्रतितींतील तिसरीप्रतिती.

आत्मविद्विलासी- सं०ना० १ ज्ञानी पुरुष-२ वि० ज्ञानी.

आत्मविद्या- सं०ना० अध्यात्म विद्या अथवा ब्रम्हविद्या.

आत्मस्थिती- सं०ना० ब्रम्ह स्वरूप-स्थिती.

आत्मज्ञानी- सं०ना०१ आत्म स्वरूप जाणणारा. २ वि० आत्म विद्.

आत्मा- सं०ना० स्वस्वरूप.

आत्माश्रयुता- सं०ना० आपला आपणासच आश्रय त्याचें नांव.

आत्यंतिकप्रलय- सं०ना० विवेकप्रलय:- निद्रा आणि मरण हे दोपिंडिंचे व कल्प महाकल्प हे दोनब्रम्हांडींचे मिळून प्रलयचार त्यांत जीवास मुक्तता नाहीं-यास्तव हा पांचवा प्रलय जीवास मुक्तिकर आहे- तोअसाकीं पुन्हा जन्मावें मरावें हेंज्यांत उरत नाहीं.

आथी- सं०अप० क्रि०आहे- ज्ञा०अ० ५ओ० ४२.

आथीलेपण- प्रा०ना० थोरपण:- भाग्य.

आदर्श- सं०ना० आरसा.

आदळपण- प्रा०ना० असमर्थपण ज्ञा०अ०१२ओ० १५१.

आदि- सं०वि० १पहिलें -२ना० उत्पत्तिसमय.

आदिच- प्रा०धा०अव्य० स्वस्थ असतां- ज्ञा०अ०८ ओ०५१.

आदित्य- सं०ना० सूर्य.

आदित्याचेंझाड- सं०अप०ना० सूर्यफुलाचेंझाड- ज्ञा०अ०१८ओ० ८८६.

आदिपुरुष- सं०ना० श्रीभगवान्.

आदिबीज- सं०ना० प्रणव

आदिशक्ति- सं०ना० मायादेवी.

आदिशून्य- सं०ना० माया- ज्ञा० अ०७ओ० २४.

आदेश- सं०ना० उपदेश.

आंदोळणें- प्रा०धा०ना० कंपित होणें- ज्ञा०अ०१ओ०१७०

आद्य- सं०वि०१ आदि-२ ना०आदिपुरुष.

आधार- सं०ना०१आश्रय-२ आधारचक्र.

आधारचक्र- सं०ना० षट्चक्रांतील पहिलें जें गुद द्वार स्थित योगशास्त्रो-

त्कवक्रतें.

आधि- सं॰ना॰१ मनोव्यथा-२ पाप

आध्य- सं॰ना॰ अंधःकार- ज्ञा॰अ॰ १६ ओ॰१९९-२००.

आध्यास- सं॰ना॰ तादात्म्य.

आन- सं॰अप॰वि॰ अन्य अथवा निराळें.

आनकदुंदुभि- सं॰ना॰ कृष्णपितावसुदेव.

आनंद- सं॰ना॰ सुखरूपता.

आनन- सं॰ना॰ मुख.

आनंदभोग- सं॰ना॰ सुषुप्तिसुख

आनंदवन- सं॰ना॰ श्रीकाशीपुरी.

आनंदावभासभोग- सं॰ना॰ तूर्याअवस्थेचें सुख.

आनंदावाप्ति- सं॰ना॰ आनंदप्राप्ती-निरंकुशतृप्ति.

आनान- सं॰अप॰वि॰ अन्यअन्यअथवा वेगळें वेगळें.

आनिर्भ्रांत- सं॰वि॰ यथार्थ.

आप- सं॰ना॰पाणी.

आप- सं॰अप॰स॰ना॰१आपण-२ वि॰ आपलें.

आपंगणें- प्रा॰धा॰ना॰पोसणें.

आपगा- सं॰ना॰नदी.

आपणांपाच- प्रा॰अ॰ आपलेठायीं, ज्ञा॰अ॰९ ओ॰२०९

आपणापें- सं॰अप॰ना॰ आत्मस्वरूप-ज्ञा॰ अ॰५ओ॰१०५.

आपपर- सं॰वि॰ आपलें परकें.

आपा- सं॰अप॰ना॰ आप अथवा पाणी- आग॰ पंक्ति॰१ स॰१ ओ॰२८.

आपाड- प्रा॰वि॰१अत्युत्तम-विवे॰ पू॰प्र॰१ओ॰१९-२१.-२अंतर-ज्ञा॰ अ॰१८ ओ॰२७४.

आपाडु- प्रा॰ना॰ अधिकपणा अथवा मोठेपणा-ज्ञा॰अ॰१३ ओ॰११३०.

आपादन- सं॰ना॰ संपादन-ज्ञा॰ अ॰१७ ओ॰३८.

आपीआप- सं॰अप॰ना॰१ आपला आपण-२वि॰ आपोआप अथवा सहज.

आपूर्त- सं॰अप॰ना॰ पूर्त म्हणजे वापीतडागादिबांधणें.

आपेतें- प्रा॰वि॰ ऐतें- ज्ञा॰अ॰३ ओ॰४५.

आप्त- सं॰ना॰ यथार्थ बोलणारा-श्रीगुरू.

आफळणें- प्रा॰धा॰ आपटणें.

आबळागाबळा- प्रा॰ना॰ आफ्ला आपण-दा॰ द॰५ स॰६ ओ॰५६.

आंबुखा- प्रा॰ना॰ गवसणी-ज्ञा॰ अ॰१७ ओ॰१६२.

आभ- सं॰अप॰ना॰ प्रतिबिंब-आग॰पंक्ति॰१ स॰२ ओ॰२४.

आभास- सं॰ना॰ प्रतिबिंब.

आभाळ- सं॰अप॰ना॰ अभ्र.

आभोळा- प्रा॰वि॰ अत्यंत भोळा.

ज्ञा० अ० ५ ओ० १६६.
आमय- सं० ना० रोग.
आमा- प्रा० ना० स्तन.
आमासा- प्रा० वि० अंमळसा- वा- क्य० ओ० ४६८३.
आमोद- सं० ना० सुवास.
आम्नाय- सं० ना० वेद.
आयणी- प्रा० ना० १ तत्वनिर्णये- च्छा- ज्ञा० अ० ६ ओ० १०- २ मन- ज्ञा० अ० ६ ओ० ४९५- ३ प्रसर- ज्ञा० अ० ७ ओ० ५- ४ मत्त- ज्ञा० अ० ८ ओ० १००- ५ समुदाय- भा० अ० ४ ओ० २३ वाक्य० ओ० ११५८.
आयत- सं० वि० विस्तीर्ण.
आयतन- सं० ना० घर- स्थान.
आया- प्रा० ना० आकार- ज्ञा० अ० ७ ओ० ६८ भाग० अ० ३ ओ० ३२.
आयुर्वेद- सं० ना० वैद्यशास्त्र.
आर्य- सं० वि० श्रेष्ठ.
आर- प्रा० ना० अंकुर- ज्ञा० अ० १५ ओ० ७९.
आरज- सं० अप० वि० आर्य अथवा श्रेष्ठ- दा० द० २ स० १ ओ० २०.
आरंभकार्य- सं० ना० निमित्त उपादानादि अनेक कारणानीं ज्या कार्याचा आरंभ घडतो तें.
आरंभरंभेचागोरऊ- सं० अप० ना० केळीचा खांब ज्ञा० अ० ६ ओ० ५६२.
आरळ- प्रा० वि० मृदु- रुक्मि० अ० ३ ओ० २६.
आराइणें- प्रा० धा० ना० अनुकूल असणें- भा० अ० २ ओ० २३२.
आराम- सं० ना० बाग.
आरिख- सं० अप० वि० आर्ष.
आरुष- सं० अप० वि० आर्ष.
आरोगणें- प्रा० धा० ना० भक्षण- करणें- विवे० पू० प्र० ७ ओ० ७२- अमृ० प्र० १ ओ० २०
आरोप- सं० ना० कल्पना- ज्ञा० अ० ९ ओ० ७१.
आलंब- सं० ना० अवलंबन.
आलय- सं० ना० घर.
आळा- प्रा० ना० आगमन- अमृ० प्र० १० ओ० २३
आलाप- सं० ना० भाषण.
आली- सं० ना० १ सखी- २ पंक्ति
आलोटणें- प्रा० धा० ना० पारंगत होणें- हस्तगत करणें- भा० अ० ५- ओ० ५७.
आवगणें- प्रा० धा० ना० आरोपणें
आवचितें- प्रा० वि० -अवचक- ज्ञा० अ० १३ ओ० ५२७- ५२८.
आवचित्य- प्रा० ना० सेवक- ज्ञा० अ० १० ओ० ५२.
आवटणें- प्रा० धा० ना० उरणें-
आवडळ- प्रा० वि० साकार- दृश्य.
आवडें- प्रा० वि० भळतें- ज्ञा० अ० ७ ओ० ११९.

आवर्त- सं॰ ना॰ भोंवरा.
आवरण- सं॰ ना॰ १ आच्छादन-२जी वाच्यासप्तावस्थेंतील दुसरी अवस्था
आवरणशक्ति- सं॰ ना॰ आच्छादक शक्ति अथवा अविद्या.
आवरी- प्रा॰ ना॰ कारभारी-ज्ञा॰ अ॰ १३ ओ॰ २८.
आवसरी- प्रा॰ ना॰ मोह-ज्ञा॰ अ॰६ ओ॰७.
आवसा- सं॰ अप॰ ना॰ आमावास्या- अमृ॰ प्र॰४ ओ॰१५.
आवांकणें- प्रा॰ क्रि॰ अव्य॰ आग स्वरूप.
आविष्कर- सं॰ अप॰ ना॰ प्रवेश-ज्ञा॰ अ॰१६ ओ॰ २७७-२७८.
आवो- प्रा॰ ना॰ आकार अथवा डौल ज्ञा॰ अ॰१ ओ॰ ३४.-भा॰ अ॰२ ओ॰ १८९.
आश- सं॰ अप॰ ना॰ आशा.
आशकडी- प्रा॰ ना॰ असंगतपणा -विरुध्धता-ज्ञा॰ अ॰१६ ओ॰५.
आशंका- सं॰ ना॰ संशययुक्तप्रश्न.
आशय- सं॰ ना॰ हृद्गतअभिप्राय.
आशा- सं॰ ना॰ दिशा.
आशा- प्रा॰ ना॰ इच्छा.
आशी- सं॰ ना॰ आशिर्वाद.
आशु- सं॰ अव्य॰ सत्वर अथवा शीघ्र.
आश्रम- सं॰ ना॰ १ ब्रह्मचर्य-गृहस्थ-वानप्रस्थ आणि सन्यास असे आश्रम तो. एकेक-२स्थान
आश्लेषणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ आलिंगणें ज्ञा॰ अ॰१६ ओ॰ २२३-२२४.
आर्ष- सं॰ वि॰ १ आदिष्ट-२ बोलके विवे॰ पू॰ प्र॰१ ओ॰१६.
आस- सं॰ अप॰ ना॰ आशा अथवा इच्छा.
आसकें- प्रा॰ वि॰ सर्व- सगळें.
आसंघडी- प्रा॰ वि॰ अघटित-ज्ञा॰ अ॰ १३ ओ॰ ९८॰
आसन- सं॰ ना॰ पद्मादिआसनतें एकेक.
आसमसाहास- प्रा॰ वि॰ असंख्यात-ज्ञा॰ अ॰८ ओ॰२५.
आसमास- प्रा॰ वि॰ पुष्कळ.
आसव- सं॰ ना॰ मद्य.
आसावणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ विसावणें.
आसिवार- प्रा॰ ना॰ घोडा-भा॰ अ॰ ३॰ ओ॰ ९३
आसुडणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ ओढणें.
आसोस- प्रा॰ वि॰ १ गडद-ज्ञा॰ अ॰ १४ ओ॰ २४६-२ ना॰ इच्छा-ज्ञा॰ अ॰७ ओ॰ ६५.
आस्तरण- प्रा॰ ना॰ अंथरूण-वाक्य॰ ओ॰६९५.
आस्था- सं॰ ना॰ आवड.
आस्थान- सं॰ ना॰ सभा.
आस्पद- सं॰ ना॰ स्थान.

आस्य - सं॰ना॰ मुख अथवा तोंड
आहाण - प्रा॰क्रि॰ सर्व- ज्ञा॰अ॰१६ ओ॰२७५-२७६.
आहाळणें - प्रा॰धा॰ना॰ पोळणें.
आहारिसा - सं॰अप॰ना॰ आदर्श अथवा आरसा- ज्ञा॰अ॰१८ ओ॰२८३.
आळ्या - प्रा॰ना॰ झळया अथवा झळ्या -ज्वाळा- ज्ञा॰अ॰३ ओ॰१६०.
आळ - प्रा॰ना॰ आरोप.
आळवण - प्रा॰ना॰ विनवण.
आक्षेप - सं॰ना॰ शंका- संशय.
आज्ञा - सं॰ना॰१ ऐश्वर्य- ज्ञा॰अ॰१० ओ॰३०८-३०९-२ वेद- अमृ॰प्र॰२ ओ॰१.
आज्ञोच्चारण - सं॰अप॰ना॰ सशास्त्र भाषण.

इ

इंगळ - सं॰अप॰ना॰ अंगार अथवा निखारा.
इंगळी - सं॰अप॰ना॰१ ठिणगी-२ विंचाची जाती
इच्छाशक्ति - सं॰ना॰ सृष्टी व्हावी अशी जी इच्छा ती.
इटिमिटी - प्रा॰ना॰ इडापिडा.
इडा - सं॰ना॰-१ इडानाडी म्हणजे वामनासापुट नाडी जिला चंद्रनाडी म्हणतात

ती.-२ वि॰ वाम अथवा डावी.
इडुरिया - प्रा॰ना॰ सांजोऱ्या- कृ॰क्रि॰ अ॰१४ ओ॰११९.
इतर - प्रा॰वि॰ अन्य अथवा येर.
इतिश्री - सं॰ना॰ ग्रंथ अध्यायादिकांची संपूर्णता अथवा समाप्ति- दा॰द॰१९ स॰१ ओ॰१९.
इदंता - सं॰ना॰-हें असा निर्देश- ज्ञा॰ अ॰१५ ओ॰२६७
इदंवृत्ति - सं॰ना॰ हें अशी वृत्ति अथवा मन उ॰ किंवा चित्त मन हें ऐशी वृत्ति॥ प्रियादिक होती अहंकारें.
इंदिरा - सं॰ना॰ लक्ष्मी.
इंदिरावर - सं॰ना॰ विष्णु.
इंदिरावरभगिनी - सं॰ना॰ पार्वती.
इंदीवर - सं॰ना॰ कमल.
इंदु - सं॰ना॰ चंद्र.
इंधन - सं॰ना॰ सर्पण.
इभ - सं॰ना॰ हत्ती.
इषत् - सं॰वि॰ किंचित
इषु - सं॰ना॰ बाण.
इसाळु - प्रा॰ना॰१ ब्रह्मराक्षस-२ भूतबाधा- ज्ञा॰अ॰१३ ओ॰५०१-५०२.
इसितव्य - सं॰अप॰ना॰ ईशत्व- ज्ञा॰ अ॰१५ ओ॰५४५-५४७.
इहफल - सं॰ना॰ या लोकचें फळ
इहा - सं॰ना॰ इच्छा.
इहामुत्रफलभोगविराग - सं॰ना॰

साधन चतुष्टयांतील ह्या लोकींचे व परलोकींचे फळभोगाविषयीं वैराग्य असें दुसरें साधन

इक्षुदंड- सं० ना० ऊंस.

इंद्र- सं० ना० स्वर्गांतील देवांचा राजा त्याचें साधारण नांव- हे इंद्र एका ब्रम्ह दिवसांत स्वर्गामध्यें १४ होतात त्यांचीं नांवें १ यज्ञ २ रोचन ३ सत्यजीत ४ त्रिशिख ५ विभू ६ मंत्रद्रुम ७ पुरंदर्र सतुत आहे ८ बळी दैत्य पुढें होणार ९ अद्भुत १० शंभु ११ वैधृति १२ ऋतधामा १३ दिवस्पति १४ आणि शुचि

इंद्रफणी- सं० ना० १ इंद्र आणि शेष २ मांजर व सर्प. दा० द० १५ स० ५ ओ० १.

इंद्रलोक- सं० ना० स्वर्ग- अथवा ब्रम्हसृष्टी- ज्याआंत जें इंद्राचें वास्तव्यस्थान आहे तें.

इंद्रावण- सं० अप० ना० इंद्रवारूणी अथवा कडू कंवडळ.

इध्मा- सं० ना० समिध.

इष्टा- सं० ना० यज्ञादिकर्म.

ई

ईश- सं० ना० ईश्वर.

ईशचैतन्य- सं० ना० समष्टचैतन्यांतील आभास रूपी जीवन्यात्मक चैतन्य तें अथवा ईश्वर.

ईशसृष्ट- सं० ना० ईश्वरनिर्मित सर्व तें.

ईशान- सं० ना० १ पूर्वादिक्रमानें आठव्या दिशेचा अधिकारी तो- २ ईश्वर.

ईशावास्य- सं० ना० कण्वशाखेचें उपनिषत.

ईश्वर- सं० ना० १ जगत्कर्त्ता- २ विशेषोपाधि भगवान.

ईषणा- सं० ना० इच्छा.

ईक्षण- सं० ना० १ अवलोकन- २ सृष्टिकर्तृत्व हेतु.

उ

उकल- प्रा० ना० १ उमज- उमल- २ क्रि० उलगड.

उकारमात्रा- सं० ना० प्रणवाची दुसरी मात्रा.

उक्त- सं० धा० वि० सांगितलेलें.

उखका- प्रा० ना० भावार्थ- कर्तव्यार्थ-

उखर- प्रा० वि० खरबुडित- ज्ञा० अ० १६ ओ० ९ = वाक्य ओ० २३४६.

उखरव- प्रा० ना० १ गुंताडा २ कार्य- ज्ञा० अ० १४ ओ० ३३५

उखा- सं० अप० ना० प्रातःकाल

अथवा उषःकाल-ज्ञा०अ०७ओ०१२१ ज्ञा० अ०१५ ओ०१११

उखाळ-प्रा०ना० उलार अथवा थांतीचें औषध-दा०द०२ स०७ओ०३२.

उखिता-प्रा०वि० १ उदासीन-ज्ञा०अ०१२ओ०२४-२ना०वारसरू-ज्ञा०अ०१२ओ०५९२-भा०अ०९ओ०२५५

उखितें-प्रा०वि० १ अवघें-ज्ञा०अ०९ओ०३२५-२ उक्तें-भा०अ०२२-ओ०७०८.

उखिविखी-प्रा०ना० होय नव्हे करणें ज्ञा०अ०१२ओ०६६ ज्ञा०अ०१७ ओ०२९.

उखी-प्रा०ना० १ उरवणीस येणें अथवा मरगळ-ज्ञा०अ०१२ओ०५३०-२ धातु०ना० बोलणें-आग०पंचि०५ स०२ओ०२७-३ वि० वाव अथवा व्यर्थ-ज्ञा०अ०२ओ०६५.

उखीऐसें-प्रा०वि० १ मरगळलेलें-२ अनित्य-ज्ञा०अ०१५ओ०१४३.

उखीहोणें-प्रा०धा०ना० थकणें-निमणें-ज्ञा०अ०१२ओ०११३९.

उगड-प्रा०ना० उध्धार-ज्ञा०अ०२ ओ०१४७ भा०अ०१७ओ०२२७.

उगंड-प्रा०ना० उगड.

उगडणें-प्रा०धा०ना० विसरणें भा०अ०९ओ०४५५.

उगलें-प्रा०वि० उगें-व्यर्थ-वाक्य० ओ०१७६८.

उगवणें-प्रा०धा०ना० उकलणें-उलगडणें-

उगळणें-प्रा०धा०ना० ओकणें-अमृ०प्र०१ओ०२

उगाणनें-प्रा०धा०ना० अर्पण करणें-ज्ञा०अ०९ओ०४०४

उगाणावा-प्रा०ना० लूट-भा०अ०१ ओ०२०९.

उगाणा-प्रा०ना० १ गणना-ज्ञा०अ०७ओ०१२९-२ अनुभव-ज्ञा०अ०११ओ०७१-ज्ञा०अ०१२ओ०८५-३ उपदेश-ज्ञा०अ०१२ओ०११४ भा०अ०१७ओ०२२९.-४ चव अथवा रुचि-अमृ०प्र०६ओ०९०५ नागवणें-भा०अ०४ओ०७८-भा०अ०२२ओ०६५९.

उगाणें-प्रा०ना० अगाध अनुभव-ज्ञा०अ०७ओ०११८

उगाळ-प्रा०ना० चावलेला विडा-ज्ञा०अ०१२ओ०४१९-४२०.

उचंबळणें-प्रा०धा०ना० उचमळणें-हेलकावणें-विवे०पूं०प्र०१ओ०४१.

उचंबळा-प्रा०ना० हर्ष-ज्ञा०अ०७ओ०११७

उचित-सं०वि० योग्य.

उंछवृत्ति-सं०ना० मार्गांतील कण वेंचण्यानें निर्वाह करून राहाणें अशी वृत्ति.

उच्छिष्टचांडाळी- सं॰ना॰ एक क्षुद्र देवता आहे.
उजरी- प्रा॰ना॰ स्वस्थता- ज्ञा॰अ॰ ६ ओ॰ १७-११० - २ उत्कर्ष- ज्ञा॰अ॰ १४ ओ॰ २११.
उजवण- प्रा॰ना॰ विवाह.
उजाळ- सं॰अप॰वि॰ १ उजळ- श्वेत किंवा पांढरें- अमृ॰प्र॰५ ओ॰ ३ २ ना॰ प्रकाश- नावलौकीक.- ज्ञा॰अ॰ १६ ओ॰ ३५७-३५८.
उजिती- प्रा॰ना॰ आग टी- ज्ञा॰अ॰ ११ ओ॰ ३४२.
उजितें- प्रा॰ना॰ पेट- ज्ञा॰अ॰ ८ ओ॰ २११.
उजिरी- प्रा॰ना॰ रीत- ज्ञा॰अ॰ १६ ओ॰ २७०-२७१.
उजिवण- प्रा॰ना॰ सार्थक- ज्ञा॰ अ॰ १० ओ॰ १४७.
उजीगरा- प्रा॰ना॰ जागरण- ज्ञा॰ अ॰ ६ ओ॰ २२१.
उजीरपण- प्रा॰ना॰ सरलत्व.
उजू- प्रा॰वि॰ १ नीट- २ अनुकूल ज्ञा॰अ॰ १७ ओ॰ ३८
उज्जीवन- सं॰ना॰ भोगसाधन
उटंक- प्रा॰वि॰- उथळ विवे॰पू॰ प्र॰ १ ओ॰ ८४.
उटकणें- प्रा॰धा॰ना॰ वेगळें पडणें
उटज- सं॰ना॰ पर्णशाळा.
उटणें- प्रा॰ना॰ १ उटणपदार्थ- २ धा॰ना॰ घासणें अथवा चोळणें.
उटी- प्रा॰ना॰ १ महात्म्य- भा॰अ॰ ११ ओ॰ ७५६.- २ चंदनलेप- ॥ अंगींचंदनाचीउटी ॥ केशरकस्तुरीळला टीं ॥
उटीउतरणें- प्रा॰धा॰ना॰ महत्पदापासून भ्रष्ट होणें- ज्ञा॰अ॰ ९ ओ॰ ३२८
उठाउठी- प्रा॰क्रि॰अव्य॰ सत्वर- झटकर.
उठाण- प्रा॰ना॰ उत्थान.
उडगण- सं॰अप॰ना॰ उडुगण अथवा नक्षत्रें.
उडंगु- प्रा॰ना॰ उडंग अथवा वास- भा॰अ॰ ४ ओ॰ २७८.
उडण- प्रा॰ना॰ क्रिडी अ॰ अळी. भा॰ अ॰ ५ ओ॰ ९२.
उडवा- प्रा॰ना॰ रास अथवा रीग ज्ञा॰अ॰ १८ ओ॰ ७२५.
उंडी- प्रा॰ना॰ नैवेद्य- बळी- ज्ञा॰ अ॰ १७ ओ॰ ९७.
उडुप- सं॰ना॰ १ नौका- २ चंद्र.
उड्डियान- सं॰ना॰ हृदयस्थान अथवा अनाहतचक्र.
उणीव- प्रा॰ना॰ न्यूनता-
उणें- प्रा॰ना॰ १ धिक्‌जिणें- ज्ञा॰ अ॰ ११ ओ॰ ३७. - २ वि॰ न्यून.
उतटणें- प्रा॰धा॰ना॰ उलणें- भा॰ अ॰ १२ ओ॰ १७५.
उतान्ही- प्रा॰ना॰ इच्छा अथवा आवड- ज्ञा॰अ॰ १३ ओ॰ १६६- ज्ञा॰अ॰ १७

ओ॰१६३.

उत्कट- सं॰ वि॰ १ अत्यंत-ज्ञा॰ अ॰ १४ ओ॰ १०० - २ उत्कृष्ट-भा॰ अ॰ ४ ओ॰ ९७.

उत्कंठा- सं॰ ना॰ उत्सुकता अथवा आवड-कळकळ.

उत्क्रांत- सं॰ वि॰ उठलेलें अथवा उद्वळलेलें.

उत्तरा- सं॰ ना॰ अभिमन्युस्त्री अथवा परिक्षिती माता.

उत्तरारणी- सं॰ ना॰ अग्नि मंथनकरण्याची खालची अरणी.

उत्तरीय- सं॰ ना॰ उपवस्त्र.

उत्तीर्ण- सं॰ क्रि॰ अ॰ १ उतराई-२ क्रि॰ ऋणमुक्त.

उत्पवन- सं॰ ना॰ उड्डाण.

उत्प्रेक्षा- सं॰ ना॰ १ कोणे एके वास्तविक अर्थावर कल्पित अर्थाचें साधर्म्य करणें तिचें नांव उदाह॰ अधःकारावर हा अंधःकार नव्हे तर चक्रवाकविरहानलाग्निधूम होय जसें ॥ जो अंबरीं उफळला खुर लागलाहे ॥ तो चंद्रमानिजतनू वरी डागिलाहे॥ ही उत्प्रेक्षा-२ युक्ति.

उत्संक- सं॰ अप॰ वि॰ उत्सुंखळ अथवा उतावळें.

उत्संखळ- सं॰ अप॰ वि॰ उताविळ-भा॰ अ॰ ५ ओ॰ २१७.

उत्संगीं- सं॰ शब्द॰ अव्य॰ सन्निधान ज्ञा॰ अ॰ ९ ओ॰ ४७६-भा॰ अ॰ २ ओ॰ ५५.

उथळणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ उसळणें.

उथ्थान- सं॰ ना॰ परावर्तन- उगवणी-पतन.

उदग्र- सं॰ वि॰ उच्चाग्र.

उदंड- सं॰ वि॰ बहुत.

उदधि- सं॰ धा॰ समुद्र.

उदर- सं॰ ना॰ पोट.

उदरंभर- सं॰ वि॰ पोटभरू.

उदश्रु- सं॰ ना॰ १ रडणारा-२ वि॰ रडवा.

उदळणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ उसळणें. अमृ॰ प्र॰ ९ ओ॰ ५६.

उदान- सं॰ ना॰ पंच प्राणांतील कंठस्थित तिसरा वायु.

उदाघाद- प्रा॰ वि॰ उघडें-उघड अथवा प्रकट- ज्ञा॰ अ॰ १३ ओ॰ ९०५

उदित- सं॰ वि॰ १ उदय पावलेलें- २ उत्कंठित.

उदितें- सं॰ अप॰ क्रि॰ चढतें- ज्ञा॰ अ॰ १० ओ॰ ११५.

उदीपणें- सं॰ अप॰ धा॰ ना॰ उदेणें अथवा उगवणें.

उदो- सं॰ अप॰ ना॰ उदय-अमृ॰ प्र॰ २ ओ॰ ४१.

उद्गार- सं॰ ना॰ शब्द.

उद्घोष- सं॰ ना॰ गर्जना.

उद्बोध- सं॰ ना॰ जागृती.

उद्भट- सं॰वि॰ प्रसिध्ध.
उद्भव- सं॰ना॰ उत्पत्ति.
उद्यत- सं॰अप॰वि॰ उद्युक्त.
उद्यान- सं॰ना॰बाग.
उद्युत्कार- सं॰अप॰ना॰उदयकरणा रा.
उद्योत्कार- सं॰ अप॰ना॰ उदयकर्ता.
उद्रेक- सं॰ना॰ अधिकता.
उद्दसु- सं॰ अप॰ वि॰ उद्दस अथवा ओस.
उद्दस्कंध- सं॰ना॰ सातस्कंधांतील- सूर्यमंडळापासून चंद्रमंडळा पर्यंतच्या चीमर्यादा असा तिसरा स्कंध तो.
उद्वेग- सं॰ना॰ उद्विग्नपणा.
उधणी- प्रा॰ना॰ धारें अथवा गवाक्ष ज्ञा॰अ॰१६ ओ॰२१३-२१४.
उधमणे- प्रा॰धा॰ना॰ बुडबुडे येणें.
उधवणी- प्रा॰ना॰उधणी.
उधवणें- प्रा॰धा॰उसळणें अथवा वरयेणें- ज्ञा॰ अ॰ ७ ओ॰ ९७- भा॰ अ॰२ ओ॰१७६.
उधाइणें- प्रा॰धा॰ना॰ प्रकटणें ज्ञा॰ अ॰११ ओ॰४५३.
उध्धट- सं॰अप॰वि॰ दांडगा.
उध्धत- सं॰वि॰ उध्धट.
उनीद- सं॰अप॰ना॰ जागृति ज्ञा॰ अ॰१२ ओ॰ ६४.
उन्नति- सं॰ना॰ आधिक्य अथवा वृध्धि- वर्चस्व.

उन्मत्तद्रव्य- सं॰ना॰ मद्यादि पदार्थ.
उन्मनि- सं॰ना॰ मनाचें लीनत्व होतें अशी पांचवी अवस्थाती.
उन्मिळा- सं॰अप॰ना॰ लक्ष्मण- स्त्री ऊर्मिला.
उन्मीलन- सं॰ना॰उघडणें.
उन्मेख- सं॰अप॰ ना॰उन्मेष.
उन्मेष- सं॰ना॰१ ज्ञान-२ शाद्द.
उन्मेषवृत्ति- सं॰ना॰ परावाचारू पनिर्विकल्प स्फुरण अथवा अंतःक रणवृत्ति.
उपकंठी- सं॰ शाद्द॰अव्य॰जवळ ज्ञा॰अ॰१२ ओ॰२५.
उपकरण- सं॰ना॰उपसाहित्य- उपसाधन.
उपकरणें- सं॰अप॰धा॰ना॰ से वाकरणें.
उपक्रम- सं॰ना॰ आरंभ अथवा उत्पत्ती.
उपरवणें- प्रा॰धा॰ना॰ उगेंच बस णें
उपरवा- प्रा॰ना॰१ श्रम ज्ञा॰अ॰ ८ ओ॰११५.-२ खर्च-ज्ञा॰अ॰१८ ओ॰६५३-३ क्रि॰अव्य॰ वृथा- ज्ञा॰अ॰११ ओ॰ १५-४ वि॰ निर र्थक.
उपगणें- प्रा॰धा॰उबगणें अथवा कंटाळणें.
उपचार- सं॰ना॰ गौरव.

उपडु- प्रा॰ना॰ जागरण.
उपंदर- प्रा॰ना॰ दोंगउघडकी- अव्यवस्था- दा॰द॰२ स॰१॰ ओ॰२७.
उपणें- प्रा॰वि॰ उपयोगी- ज्ञा॰अ॰१८ ओ॰११५७.
उपतिष्ठणें- सं॰अप॰धा॰ना॰ मनांतर्विंचणें.
उपदिष्ट- सं॰ना॰ १ महावाक्य अथवा गायत्री- २ धा॰वि॰ उपदेशिलेलें.
उपनणें- प्रा॰धा॰ना॰ उपजणें- ज्ञा॰अ॰१ ओ॰२७५.
उपनयन- सं॰ना॰ व्रतबंध.
उपनिषत्- सं॰ना॰ वेदांत ज्याशास्त्रआहेत त्या प्रतिशास्त्रेंतील जो वास्तवीकमथितार्थ तो ज्यांत सांगितला आहे तें.
उपपत्ति- सं॰ना॰ दृष्टांत- युक्ति- कारण.
उपप्राण- सं॰ना॰ १ नाग- २ कुर्म- ३ कृकल- ४ देवदत्तः ५ धनंजये- असें जे शरीरस्थ पांच उपवायुतें.
उपमणें- प्रा॰धा॰ना॰ उडणें.
उपमर्द- सं॰ना॰ निरास- निराकरण
उपमिणें- सं॰अप॰धा॰ना॰ तुळणें.
उपयम- सं॰ना॰ विवाह.
उपरति- सं॰ना॰ विषय निवृत्ति- वैराग्य.
उपरतें- प्रा॰वि॰ १ वरलें- २ नाविचार- ज्ञा॰अ॰१८ ओ॰७२८.
उपरम- सं॰ना॰ शांति.
उपराग- सं॰ना॰ ग्रहण उ॰ चंद्रासिलागतिकळा उपराग होतो.
उपराळा- प्रा॰ना॰ अधिक्य- स॰ ओ॰१८४१.
उपरी- प्रा॰ना॰ १ माडी- २ क्रि॰अव्य॰ वर.
उपरें- प्रा॰ना॰ अधिकता.
उपरोध- सं॰ना॰ आग्रह- हट्ट- ज्ञा॰अ॰११ ओ॰७९.
उपरोधिक- सं॰वि॰ व्याजस्तुलवाक्य॰ ओ॰५३३.
उपल- सं॰ना॰ दगड.
उपलउ- प्रा॰ना॰ स्पष्टीकरण- ज्ञा॰अ॰१४ ओ॰८६.
उपलब्धि- सं॰ना॰ १ प्राप्ति- २ सत्ता.
उपलभें- सं॰अप॰ना॰ उपलब्धि
उपलवणा- प्रा॰ना॰ १ वर्णन- विवे॰पू॰म॰१ ओ॰१८- २ शोभा- अमृ॰प्र॰ ९ ओ॰८.
उपलवणी- प्रा॰ना॰ वर्णना- ज्ञा॰अ॰१३ ओ॰८५४.
उपलवणें- प्रा॰धा॰ना॰ व्यक्तकरणें- ज्ञा॰अ॰११ ओ॰२२३
उपलविजणें- प्रा॰धा॰ना॰ सांगणें ज्ञा॰अ॰१५ ओ॰४४.
उपलाण- प्रा॰ना॰ घोडा- ज्ञा॰अ॰१८ ओ॰४६४.

उपव्हणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ जागें होणें.
उपवर- सं॰ वि॰ विवाहयोग्य.
उपशम- सं॰ ना॰ लय- ज्ञा॰ अ॰८ ओ॰२७.
उपसर्ग- सं॰ ना॰ उपद्रव- विघ्न.
उपसर्पण- सं॰ ना॰ सांनिध्य- ज्ञा॰ अ॰९ ओ॰२७.
उपसंहार- सं॰ ना॰ लय अथवा समाप्ति.
उपस्थ- सं॰ ना॰ मैथुन द्वार अथवा कर्मेंद्रियांतील चवथें इंद्रिय.
उपसाहणें- सं॰ अप॰ धा॰ ना॰ क्षमा करणें.
उपहास- सं॰ ना॰ थट्टा.
उपहित- सं॰ वि॰ उपाधियुक्त.
उपहिता- सं॰ ना॰ अंबवण अथवा अंबोण- ज्ञा॰ अ॰१७ ओ॰१५९
उपाइणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ १ आरंभणें ज्ञा॰ अ॰१॰ ओ॰४॰- २ अकस्मात मिळणें- ज्ञा॰ अ॰१॰ ओ॰१३२.
उपाइलें- प्रा॰ वि॰ १ उत्कृष्ट- ज्ञा॰ अ॰५ ओ॰१०८- २ आवडलें- ज्ञा॰ अ॰१२ ओ॰७८९.- ३ प्रशस्त अथवा मोठें- ज्ञा॰ अ॰८ ओ॰१३३.
उपांग- सं॰ ना॰- १ उपसाहित्य- ज्ञा॰ अ॰१८ ओ॰१॰- २ उपशास्त्र म्हणजे न्याय- पूर्वोत्तरमीमांसा- पुराणें व धर्मशास्त्र. हे चार भाग यांच्या समुदायाचें नाव.
उपादानकारण- सं॰ ना॰ ज्या कारणांत कार्याची उत्पत्ति स्थिति लय असून ज्यास निमित्त कारणापेक्षा असत्ये त्या द्रव्याचें नाव जशी घट उपादान कारण मृत्तिका.
उपाधि- सं॰ ना॰ १ माया- २ मन- ३ विकार- अमृ॰ पंचि॰ १ स॰ २ ओ॰ ४॰.
उपानह- सं॰ ना॰ चर्मी जोडा.
उपायन- सं॰ ना॰ अर्पण पदार्थ.
उपार- सं॰ अप॰ ना॰ उपाय- भा॰ अ॰५ ओ॰५६२.
उपाव- सं॰ अप॰ ना॰ उपाय.
उपासणें- सं॰ अप॰ धा॰ ना॰ प्रार्थणें अथवा विनवणें.
उपासनाकांड- सं॰ ना॰ त्रिकांड वेदांतील चित्तस्थैर्य हेतु दुसरें कांड तें.
उपास्ति- सं॰ ना॰ उपासना अथवा भक्ति.
उपेग- सं॰ अप॰ ना॰ १ उपयोग- २ प्रयोजन- अमृ॰ प्र॰ ६ ओ॰ १
उपेगु- सं॰ अप॰ ना॰ उपयोग- फळ.
उपेणें- प्रा॰ ना॰ विश्रांतिस्थान.
उपेक्षा- सं॰ ना॰ त्याग.
उपोद्घात- सं॰ ना॰ बोलावयाचा अर्थ मनांत ठेवून संक्षेपतः अन्य प्रकारें जो त्या अर्थाचा प्रस्ताव

ती.
उपोड्ड- प्रा॰ना॰ जागृति-ज्ञा॰अ॰ १५ ओ॰ २६५.
उफरवणें- प्रा॰धा॰ना॰ रिक्त होणें-ज्ञा॰ अ॰१३ओ॰६६५.
उफरवा- प्रा॰ना॰ उपसा अथवाना श- अमृ॰ प्र॰२ओ॰५४.
उफळणें- प्रा॰धा॰ना॰उडणें.
उफाळणें- प्रा॰धा॰ना॰ उसळणें
उबग- प्रा॰ना॰ कंटाळा अथवात्रा स॰ वाक्य॰ ओ॰ ५२६- ज्ञा॰अ॰११ ओ॰४५२.
उबडुणा- प्रा॰ना॰कर्मोद्भव.
उबडें- प्रा॰ वि॰ उपडेंअथवा पालथें.
उबाळ- प्रा॰ ना॰१ दांस-२ पोष अथवा गर्जना.
उभ- सं॰अप॰ना॰ उभारणी अथवा उत्पत्ति.
उभग- प्रा॰ना॰ उबगअथवा त्रास.
उभज- प्रा॰ना॰ १ संतोष-२ दुःख ज्ञा॰अ॰१४ ओ॰३२९
उभड- प्रा॰ना॰१ झरा-ज्ञा॰अ॰७ ओ॰६९-२ उमाळा-भा॰अ॰१४ओ॰ ३२६-३ महिंवर-दा॰द॰३स॰५-ओ॰६.
उभय- सं॰वि॰ दोघे-दोन-दोन्ही.
उभयता- सं॰वि॰ उभय.
उभला- प्रा॰ना॰दारवंग-ज्ञा॰अ॰ १२ओ॰७००.
उभळी- प्रा॰ना॰ सोकला-भा॰अ॰ ९ओ॰२७०.
उभारा- प्रा॰ना॰ स्थिरता-ज्ञा॰अ॰ ६ओ॰२२१.
उभास- प्रा॰धा॰ दिसणें.
उभेय- प्रा॰वि॰ जिवंत-ज्ञा॰अ॰८ ओ॰६३.
उमगणें-प्रा॰धा॰ना॰ परिस्फुट होणें.
उमच- प्रा॰ना॰ कृतज्ञता-ज्ञा॰अ॰ १७ओ॰२७७-२७८.
उमरडणें- प्रा॰धा॰ना॰ त्यागकरणें-ज्ञा॰अ॰९ओ॰२०७.
उमस- प्रा॰ना॰१उद्भव-ज्ञा॰अ॰ २ ओ॰६९-सहा॰ ओ॰१६२.-२ विस्तार-ज्ञा॰ अ॰१५ ओ॰१०९.
उमा- सं॰ना॰ पार्वती.
उमाणणें- प्रा॰धा॰ना॰ मोजणें.
उमाणा- प्रा॰ना॰ माप.
उमावर- सं॰ना॰ शिव.
उमाळा- प्रा॰ना॰१ लोटअथवा हुंदका-२आकार-ज्ञा॰अ॰११ओ॰ ३६४.
उरकणें- प्रा॰धा॰ना॰ संपणें अथवा आटोपणें
उरग- सं॰ना॰ सर्प.
उरण- सं॰ना॰ मेंढा,बकरा.
उरवी- सं॰अप॰ना॰ पृथ्वी.
उराउरी- प्रा॰क्रि॰अव्य॰ झटक

र-ज्ञा॰अ॰११ ओ॰३६.
उरी- प्रा॰ना॰ गव अथवा स्थिति.
उरोज-सं॰ना॰स्तन.
उलथणें- प्रा॰धा॰ना॰ पालटणें-अमृ॰प्र॰१ ओ॰२.
उलथा- प्रा॰ना॰ संस्कार-रसाविवे॰उ॰प्र॰९ ओ॰३१.
उलार- प्रा॰ना॰ वांती.
उलूक-सं॰ना॰ घुबड.
उल्कापात- सं॰ना॰नक्षत्रपात.
उल्लासणें- सं॰अप॰धा॰ना॰ वाढणें.
उल्हाळ- प्रा॰ना॰ १ अधिक्य. २ भरती-भा॰अ॰२ ओ॰५१६.
उल्हाळ- प्रा॰ना॰ऊर्मी उ॰ ॥लवणाचीमासोळी जिवनीं घेत्ये उल्हाळा॥
उल्हाटयंत्र- सं॰ना॰ १ तोफ-२ गरनाळ.
उल्हाटशक्ति- सं॰ना॰ कुंडलिनी.
उल्हास- सं॰ना॰ आनंद.
उवाइणें- प्रा॰धा॰ना॰ १ प्रसन्न होणें- ज्ञा॰अ॰५ ओ॰१६२-२ पसरणें-ज्ञा॰अ॰६ ओ॰२१५.
उवाइला- प्रा॰ना॰ अभिप्राय-ज्ञा॰अ॰५ ओ॰१४३.
उवावो- प्रा॰ना॰ १ उवाव अथवा प्रसर-ज्ञा॰अ॰६ ओ॰४१६.-२ प्राकट्य- ज्ञा॰ अ॰१६ ओ॰९- ज्ञा॰अ॰१७ ओ॰१०.

उवेदा- प्रा॰ना॰- परचक्रपराभव. ज्ञा॰अ॰११ ओ॰३८७.
उर्वरीत- सं॰अप॰ना॰ अवशिष्ट.
उर्वी- सं॰अप॰ना॰ ऊर्वी अथवा पृथ्वी.
उर्वीगर्भरत्न- सं॰अप॰ना॰ ऊर्वीगर्भरत्न म्हणजे सीता.
उशना- सं॰ना॰ शुक्राचार्य.
उष्टर- सं॰अप॰ना॰ उष्ट्र अथवा उंठ.
उष्णावास- सं॰ना॰ पंचाग्निसाधनवास.
उष्णांशु- सं॰ना॰ सूर्य.
उष्णीष- सं॰ना॰ पागोटें.
उसणाघाई- प्रा॰अव्य॰ समोरासमोर-ज्ञा॰अ॰२ ओ॰१९०
उसंतु- प्रा॰ना॰ उसंत अथवा विसांवा- भा॰अ॰३ ओ॰१३३ वाक्य॰ ओ॰२७९.
उससा- प्रा॰ना॰ सुख-ज्ञा॰अ॰१६ ओ॰४१४-४१५.
उसिटें- सं॰अप॰वि॰ उच्छिष्ट-अमृ॰प्र॰२ ओ॰१५.
उसीतजाणें- प्रा॰धा॰ना॰ मानेंत पांस अडकणें-दा॰द॰३ स॰५ ओ॰३३
उहु- सं॰अप॰ना॰ ऊह म्हणजे तर्क अथवा कल्पना-भा॰अ॰२३ ओ॰२२७.

उहापोहा- सं॰अप॰ना॰ होयन व्हे करणें- ज्ञा॰अ॰६ ओ॰८९
उळ- प्रा॰ना॰ फूल- अमृ॰प्र॰४ ओ॰८.
उळगी- प्रा॰ना॰ विगार- ज्ञा॰अ॰ १८ ओ॰४५८.
उळीग- प्रा॰ना॰ कार्य- ज्ञा॰अ॰ १३ओ॰४१९-४२०.
उळिगा- प्रा॰ना॰ भोंवन्याच्यागर गराय सारखें सेवे साठीं हिंडणें- ज्ञा॰ अ॰१७ओ॰२०१.

ऊ

ऊणखूण- प्रा॰ना॰ वाटाघाट.
ऊर्णनाभी- सं॰ना॰ कोंतीण.
ऊर्ध्वमूल- सं॰ना॰१ देह-२ प्र पंच.
ऊर्ध्वरेता- सं॰ना॰ ब्रम्हचारी.
ऊन- सं॰वि॰ उणें- न्यून- उष्ण.
ऊर्मी- सं॰ना॰ मनाचे तरंग.
ऊरु- सं॰ना॰ मांडी.
ऊर्वरीत- सं॰ना॰१ अवधिशेष वस्तु॰- २ वि॰ अवशिष्ट.
ऊर्वी- सं॰ना॰ पृथ्वी.
ऊर्वीगर्भरत्न- सं॰ना॰ सीता.
ऊहु- सं॰अप॰ना॰ ऊह अथवा तर्क.
ऊहापोह- सं॰ना॰ विचारयुक्त योजना.
ऊळ- प्रा॰ना॰ फूल.

ऋ

ऋषभदेव- सं॰ना॰ भरतरा जाचापिता.
ऋषि- सं॰ना॰ तपस्वी.
ऋक्ष- सं॰ना॰ मानवजातीअ स्वल.
ऋक्षपति- सं॰ना॰ जांबुवंत
ऋक्षराज- सं॰ना॰ ऋक्षपति.

ए

एकचितार्टे- प्रा॰ना॰ एकादेहें च.
एकलुकें- सं॰अप॰प्रा॰अव्य॰ समान- सारखें- ज्ञा॰अ॰७ ओ॰ २५.
एकदेशी- सं॰वि॰ अल्प.
एकबग- प्रा॰ना॰ एकप्रकार- ज्ञा॰अ॰११ओ॰४०४.
एकमुख- सं॰क्रि॰अ॰ सन्मु ख- भा॰अ॰१ओ॰१५१.
एकमोहरें- प्रा॰क्रि॰ अव्य॰ एक

ग्र·ज्ञा· अ·१· ओ·२५२-२५३.
एकरस- सं·ना· परब्रम्ह· अमृ· म·१ ओ·९.
एकलाधी- सं·अप·ना· एकबुध्दित्व म्हणजे एक रूपता·
एकलें- प्रा·वि·· सामर्थ्यहीन·ज्ञा· अ·१० ओ·३०९-३१०.
एकवंकिया- सं·अप·ना· एकाकारता· ज्ञा·अ·६ ओ·२९६.
एकवंकी- सं·अप·ना· तादात्म्य ज्ञा·अ·९ ओ·१२६.
एकवंके- सं·अप·ना· सारखेपण· ज्ञा·अ·१५ ओ·५७१.
एकवट- सं·अप·ना· एकत्व-एकवटता·
एकवळा- सं·अप·ना· एकोप· ज्ञा·अ·११ ओ·५.
एकवाक्य- सं·ना· एकवाक्यता.
एकविरा- सं·ना· रेणुकानामक· देवी·
एकवेळु- सं·अप·ना· मरण·ज्ञा· अ·९ ओ·२०६.
एकसरणें- सं·अप·धा·ना·अनुसरणें·ज्ञा·अ·१३ ओ·६०६
एकसरा- सं·अप· अव्य·१ एकाएकी-२ एकाकी अथवा एकटा·दा· द·२ स·१ ओ·२१.
एकसार- सं·ना· अनन्यभक्त ज्ञा·अ·५ ओ·४.
एकसारांश- सं·ना· एकसार·
एकाएकी- सं·अप·वि· एकाकी अथवा निःसंग·भा·अ·१ ओ· ४३.
एकांतर- सं·ना· एकादिसाआडपणा- धारणेंपारणें·ज्ञा·अ·१७ ओ· ३६३-३६४.
एकायतनु- सं·अ·ना· एकायतन अथवा अधिष्ठान ब्रम्ह·ज्ञा· अ·६ ओ·१३०.
एकावळी- सं·अप·ना· एकेरा हार.
एकाक्ष- सं·ना· दैत्यगुरूशुक्र तो-२ कावळा.
एकाहेळा- सं·अप·अव्य·अकस्मात्.
एण- सं·ना· हरिण -मृग.
एणांक- सं·ना· चंद्र·
एणाक्षी- सं·वि· मृगनयना·
एन- सं·ना·पाप.
एर- प्रा·ना· येर-अन्य-

ऐ

ऐक्यभाव- सं·ना· ब्रम्हभाव.
ऐणी- प्रा· ना· ब्रम्हप्राप्तीचीइछा·विवे·पू·प्र·१ ओ·८०
ऐतरेय- सं·ना·अश्वलायनशा

रेन्या उपनिषदाचें नाव.
ऐतें- प्रा० ना० आइती-हाशद्वपाहा.
ऐना- सं०अप० ना० अयनशब्दपाहा.
ऐरिणी- प्रा० ना० लग्नांतील झाल-रु क्मि० अ० १६ ओ० १५५.
ऐश्वर्ययोग- सं० ना० माया योग ज्ञा० अ० ९ ओ० १२.
ऐहिक- सं० वि० इहलोक संबंधी.

ओ-औ.

ओक- सं० ना० घर-स्थान-शरीर.
ओखटें- प्रा० वि० वाईट.
ओगर- प्रा० ना० वाटपी.
ओगरणें- प्रा० धा० ना० वाटणें.
ओगराळें- प्रा० ना० वाटणपात्र.
ओंगळ- सं० अप० वि० घाणेरा-अ मंगळ.
ओटंगण- प्रा० ना० १ गिर्दी-२ ओ ड.
ओडण- प्रा० ना० ढाल.
ओतप्रोत- सं० वि० सबराभरीत.
ओदन- सं० ना० भात.
ओपणें- प्रा० धा० ना० देणें.
ओलांडा- प्रा० ना० १ उपदंश अथवा गरमीरोग- २ ओलांड याचा विकार.
ओसंग- प्रा० ना० मांडी.
ओसंडणें- प्रा० धा० ना० टाकणें.

औट- प्रा० वि० साडेतीन संख्या.
औटपीठ- सं० ना० द्विदल अग्निचक्रावरील योगशास्त्रोक्त स्थान तें.
औतानपादीय- सं० अप० ना० ध्रुव.
औदुंबर- सं० अप० ना० उदुंबर वृक्ष.
औधत्य- सं० ना० उध्धटपण.
और्ध्वदेहिक- सं० ना० उत्तरक्रिया- २ वि० उत्तरक्रिया संबंधिक.
औरस- सं० वि० स्वीय.

क

ककारांत- सं० ना० सुषुम्ना नाडी- ज्ञा० अ० १२ ओ० ५२.
ककारादिठकारांत- सं० वि० क पासून ठपर्यंत वर्ण युक्त- भा० अ० १२ ओ० २२९.
कंगळ- प्रा० ना० घोड्याची कलगी रुक्मि० अ० ८ ओ० १५.
कच- सं० ना० १ केश- २ बृहस्पती चा पुत्र.
कचरट- प्रा० वि० हलकट- दा० द० ११ स० ५ ओ० २१.
कचाट- प्रा० ना० १ खटपट- आ० पं० १ स० ३ ओ० ५- २ सांकडअ

थवा संकोच- म॰ ओ॰ ७३९.
कंचुक- सं॰ ना॰ अंगरखा.
कंचुकी- सं॰ ना॰ चोळी.
कछ- प्रा॰ ना॰ कांसव.
कंज- सं॰ ना॰ कमल.
कंजकन्या- सं॰ ना॰ सरस्वती.
कट- प्रा॰ ना॰ प्रारब्ध- ज्ञा॰ अ॰ १३ ओ॰ ५३९-५४॰
कटक- सं॰ ना॰ सैन्य.
कटकट- प्रा॰ ना॰ कट अथवा प्रारब्ध.
कटकटा- अ॰ संबो॰ हे प्रारब्धा.
कटा- प्रा॰ संबो॰ हे करकटा- भा॰ अ॰ २३ ओ॰ ४०१
कटायी- सं॰ अप॰ ना॰ कटाह अथवा कटई.
कटाव- सं॰ अप॰ ना॰ १ कटाह- २ कवितेचि एक जाती.
कटाक्ष- सं॰ ना॰ नेत्रकोण दृष्टीनें अवलोकन.
कटिरव- सं॰ अप॰ ना॰ सिंह.
कठ- सं॰ ना॰ कठवल्ली नामक कृष्णयजुर्वेद उपनिषत्.
कंठणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ क्रमणें.
कठोर- सं॰ वि॰ कठिण- निर्दय.
कडतरणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ खडतरणें अथवा अंगीं भेदणें- भा॰ अ॰ ११ ओ॰ १५०
कडवसा- प्रा॰ ना॰ भिंवई अथवा भोंवई- ज्ञा॰ अ॰ ११ ओ॰ ३६४.
कडवसा- प्रा॰ क्रि॰ अ॰ एकीकडे ज्ञा॰ अ॰ १५ ओ॰ ३१२.
कडवसें- प्रा॰ ना॰ अंधारें- ज्ञा॰ अ॰ ७ ओ॰ ११२.
कडवें- प्रा॰ वि॰ कडू- क्रूर अथवा दुष्ट.
कडस- प्रा॰ ना॰ विचार- ज्ञा॰ अ॰ १६ ओ॰ १५३-१५४.
कडसणी- प्रा॰ ना॰ विचार- ज्ञा॰ अ॰ ६ ओ॰ ८५- ज्ञा॰ अ॰ ८ ओ॰ १७४- विवे॰ पू॰ म॰ १ ओ॰ ४३.
कडसणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ १ सावध करणें- ज्ञा॰ अ॰ ६ ओ॰ २७ -२ कसीं लावणें- अमृ॰ प्र॰ २ ओ॰ ५- ३ घुसळणें- ज्ञा॰ अ॰ २ ओ॰ १२९.
कडाड- प्रा॰ वि॰ जाणता अथवा पटलेला- ज्ञा॰ अ॰ ११ ओ॰ ९७.
कडाडगहीस- प्रा॰ वि॰ परतमूर्ख अथवा अविचारी.
कडियाळी- प्रा॰ ना॰ माळ- हार अथवा जाळी- ज्ञा॰ अ॰ ९ ओ॰ ५२९ ज्ञा॰ अ॰ ११ ओ॰ ३१७.
कणव- प्रा॰ ना॰ दया अथवा कृपा भा॰ अ॰ १ ओ॰ ३७.
कणवाळू- प्रा॰ वि॰ कृपाळू- दयाळू.
कणिका- प्रा॰ ना॰ कण अथवा रज- भा॰ अ॰ १ ओ॰ ३२.

कर्णधार- सं॰ ना॰ नावाडी.
कर्णमात्रा- सं॰ ना॰ कर्णभूषण.
कर्णिका- सं॰ना॰ कमलमध्यभाग.
कतबा- प्रा॰ना॰ रोखा.
कर्त्ता- सं॰ ना॰ १ करणारा- २ विज्ञानमयकोश.
कर्तृतंत्र- सं॰ वि॰ ध्यातृवछिन्न.
कर्तृतंत्रता- सं॰ ना॰ त्रिपुटी- बा॰ ओ॰ २२२५.
कथा- सं॰ना॰ कीर्तन- ग्रंथार्थ- ज्ञा॰ अ॰५ ओ॰ १४१.
कंथा- सं॰ ना॰ गोधडी.
कथालाप- सं॰ना॰ वर्णन.
कंद- सं॰ ना॰ १ नाभी- ज्ञा॰ अ॰ १५ ओ॰ ४०६-४०७- २ गाभा- उ॰ ध्याई ध्याई हो आनंद कंदा.
कदन- सं॰ना॰ युध्य- हनन.
कंदर्प- सं॰ ना॰ १ मदन २ कांदा
कदंब- सं॰ ना॰ १ समुदाय- २ कळंबवृक्ष.
कदर्य- सं॰अप॰ वि॰ कदर्यु अथवा कृपण.
कदर्यु- सं॰ ना॰ कृपण.
कंदर- सं॰ना॰ गुहा.
कर्दळ- सं॰अप॰ना॰ कर्दली अथवा कापूरकेळ.
कंदळी- प्रा॰ना॰ कदन.
कदान्न- सं॰ ना॰ रुक्षअन्न.

कंदुक- सं॰ ना॰ चेंडू.
कंधर- सं॰ ना॰ मस्तक.
कनक- सं॰ ना॰ १ सुवर्ण- २ धोत्रा.
कनकाद्रि- सं॰ ना॰ सुवर्णाचल म्हणजे मेरूपर्वत.
कनवाळू- प्रा॰ वि॰ कृपाळू.
कन्हणे- प्रा॰ धा॰ ना॰ कुंथणे.
कपाट- सं॰ ना॰ १ गुहा- २ द्वार.
कपाल- सं॰ ना॰ १ खर्पर- २ विक्षिप्तचित्तद्वार- ज्ञा॰ अ॰ ९ ओ॰ १००.
कपालधर- सं॰ना॰ शिव.
कपि- सं॰ ना॰ वानर.
कपिथ्य- सं॰ ना॰ कंवठीचें झाड- कंवठ.
कपिध्वज- सं॰ना॰ अर्जुन.
कर्पूरगौर- सं॰ना॰ शिव.
कर्पूरजननी- सं॰ ना॰ कापूरकेळ.
कपोल- सं॰ ना॰ गाल.
कपोळ- सं॰अप॰ना॰ कपाळ ज्ञा॰ अ॰ १४ ओ॰ १८६.
कबर- सं॰ना॰ केश.
कबरी- सं॰ ना॰ वेणी.
कबाड- प्रा॰ ना॰ असारभार.
कबाडि- प्रा॰ ना॰ कावडा.
कंबु- सं॰ ना॰ शंख.
कमठ- सं॰ ना॰ कांसव.
कमळजन्मा- सं॰ ना॰ ब्रम्हदेव.

कमलभवांड- सं॰ ना॰ ब्रम्हांड.
कमला- सं॰ ना॰ १ लक्ष्मी-२ संपत्ति-
कमलावर- सं॰ ना॰ विष्णु.
कमलासन- सं॰ ना॰ ब्रम्हदेव.
कमलोद्भव- सं॰ ना॰ ब्रम्हदेव.
कमोदी- सं॰ ना॰ चंद्रविकासीकमल.
कर्मकांड- सं॰ ना॰ त्रिकांड वेदांतील चित्तशुध्धिहेतु पहिलें कांड.
कर्मज- सं॰ ना॰ १ कर्मों सन्ततें-२ देह ज्ञा॰ अ॰ ८ ओ॰ ४६.
कर्मनिष्ट- सं॰ ना॰ देह - ज्ञा॰ अ॰ ६ ओ॰ ४७४-२ वि॰ कर्मठ.
कर्मभूमी- सं॰ ना॰ मृत्युलोक- भारतवर्षास प्राधान्यानें म्हणतात.
कर्मेद्रियपंचक- सं॰ ना॰ वाचा- पाणि- पाद- उपस्थ आणि गुद ह्या पंचकाचें नांव.
कयाधु- सं॰ ना॰ हिरण्यकशिपूची स्त्री.
कयाधुहृदयरत्न- सं॰ ना॰ प्रल्हाद.
कर- सं॰ ना॰ हात-२ किरण.
करक- प्रा॰ ना॰ ल्वक- झाली मधील दिवे.
कारका- सं॰ ना॰ जलगार.
करगा- सं॰ अव्य॰ हस्तगत.
करंटा- प्रा॰ वि॰ हतभाग्य.
करटी- सं॰ ना॰ हत्ती.
करण- सं॰ ना॰ १ इंद्रिय-२ मनोमय कोश.
करणी- प्रा॰ ना॰ कंवराल अथवा कुत्रीम.
करतळामळ- सं॰ अप॰ ना॰ करतला मलक म्हणजे हातचा आंवळा
करपुष्कर- सं॰ ना॰ करकमल-शुंडाग्र.
करवाड- प्रा॰ ना॰ कडवा.
करवाल- सं॰ ना॰ तरवार.
करवील- प्रा॰ ना॰ वगळा- भा॰ अ॰ ५ ओ॰ १६४.
करी- सं॰ ना॰ हत्ती.
करौंडी- प्रा॰ ना॰ कुरंडी- विवे॰ प्र॰ १ ओ॰ १०७.
कऱ्हें- प्रा॰ ना॰ उंर- ज्ञा॰ अ॰ ११- ओ॰ ४१४.
कऱ्हेरी- प्रा॰ ना॰ चौरी धरणार- भा॰ अ॰ १२ ओ॰ ५५७.
कल- प्रा॰ वि॰ मंजूळ.
कलंक- सं॰ ना॰ दोष.
कलत्र- सं॰ ना॰ १ स्त्री-२ कुटुंब दा॰ द॰ २ स॰ १ ओ॰ ४.
कलनत्व- सं॰ ना॰ कालगति.
कलभ- सं॰ ना॰ हत्तीचा छाव.
कलभट- सं॰ अप॰ ना॰ कलहभट अथवा कलहशूर- दा॰ द॰ २ स॰ ३ ओ॰ ३२.

कलंभा- सं॰अप॰ना॰ झगडा-ज्ञा॰ अ॰६ ओ॰१६.
कलरेव- सं॰ अप॰ ना॰ मंजूळशब्द भा॰अ॰४ ओ॰८१.
कलशश्रुति- सं॰ना॰ कुंभकर्ण.
कलशसंभव- सं॰ना॰ अगस्त्यऋषि
कलशोद्भव- सं॰ना॰ कलशसंभव
कलहो- सं॰ अप॰ना॰ कलह-भा॰ अ॰१ ओ॰२१५.
कलाप- सं॰ना॰ मयूरपिच्छ समुदाय.
कलापु- सं॰ अप॰ना॰ कलापअथवासमुदाय. ज्ञा॰अ॰४ ओ॰१०८.
कलितकाल- सं॰ना॰ कालनियंता.
कलिमल- सं॰ ना॰ दोष-पातक.
कलियुग- सं॰ना॰ चौकडींतील्चवथें युग.
कलुष-सं॰ना॰ पातक.
कलेवर- सं॰ना॰ शरीर.
कल्प- सं॰ना॰ नित्यकल्पवमहाकल्प या भेदें करूनतो.
कल्पतरु- सं॰ना॰ कल्पवृक्ष म्हणजे कल्पितपुरविणारा वृक्षतो.
कल्पितें-सं॰अप॰ना॰मन-ज्ञा॰अ॰ ९ ओ॰ ९२.
कल्मष- सं॰ना॰ दोष.
कल्लोळ- सं॰अप॰ना॰ कल्लोल-लाट-तरंग.
कल्हार- सं॰ना॰ कमल.
कंवटाळु- प्रा॰ना॰ कृत्रिम.
कवतीक- प्रा॰ना॰ कौतुक अथवा नवल.
कवल- सं॰ना॰ ग्रास.
कवळ- सं॰अप॰ना॰ १ कावीळ रोग भा॰अ॰५ ओ॰१७४.-२ ग्रास.
कवळी- प्रा॰ना॰ दंतपंक्ति.
कवि- सं॰ना॰ १ शुक्राचार्य-२ काव्यकर्ता.
कविजा- सं॰ना॰ शुक्रकन्या देवयानी.
कविलास- सं॰ अप॰ना॰ कैलास.
कविहीर- सं॰ना॰ कविश्रेष्ट.
कवेश्वर- सं॰ अप॰ना॰ कवीश्वर.
कव्य- सं॰ना॰ श्राध्यकर्मांन्न.
कव्हाळ- प्रा॰वि॰ आकाशाहून मोठें. ज्ञा॰अ॰ ११ ओ॰ ३५९.
कशा- सं॰ना॰ चाबूक अथवा कमची.
कश्मल- सं॰ना॰ १ मळ-२ मूर्छा
कषाय- सं॰ना॰ १ कारा-२ निदिध्यासकाळीं अन्यथा भास भासून चित्तविक्षेप होतो असें तिसरें

विम्रतें.

कसणें- प्रा॰ धा॰ना॰ १ बांधणें-२ कसोटीस लावणें- ३ नेसणें- दा॰ द॰१ स॰२ ओ॰ १७.

कसवटी- प्रा॰ना॰ १ परिक्षा-२ परिक्षक- ज्ञा॰ अ॰१ ओ॰ २०७.

कळ- प्रा॰वि॰१ मंजूळ-२ ना॰ रा ग अथवा तिडिक-उ॰ वाद्यें वटक वाय गोव्या॥ हातीं पायीं लागती कळा॥ ३ ना॰ मर्म-उ॰ तुका म्हणे कळ॥ पा य धरल्या न चले बळ॥१॥ इ॰

कळकर- सं॰ अप॰ वि॰ कलहक र-दा॰ द॰ १९ स॰ २ ओ॰ ९.

कळंकु- सं॰ अप॰ ना॰ कलंक अ थवा दोष.

कळप- सं॰अप॰ ना॰ कलाप अ थवा समुदाय.

कळस- सं॰ अप॰ ना॰ १ कलश भा॰ अ॰ १४ ओ॰११- २ शेवट-उ॰आ तां कळस हा ग्रंथांचा॥ गोड घांसशे वटींचा॥१॥ इ॰

कळा- सं॰ अप॰ ना॰ १ कला म्हण जे चंद्राचा षोडशांश-२ सोळा संख्ये स संज्ञा- ३ युक्ति अथवा कौशल्य-उ॰ ॥असो सकळ कळा प्रवीण॥ वि द्यामात्र परिपूर्ण॥ तरीतें कौशल्य परि ज्ञान॥ म्हणोनि विनये॥ दा॰॥

कळातीत- सं॰अप॰ना॰ १ परब्र म्ह-२ वि॰ निर्गुण.

कळानिधि- सं॰ अप॰ ना॰ कला निधि म्हणजे चंद्र.

कळाविद- सं॰ अप॰ वि॰ कुशल.

कळासणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ १ लागणें ज्ञा॰ अ॰ ८ ओ॰ ११२-२ बांधणें-उ॰ जैसें यंत्र कळासिलें॥ तैसेंच हें ग गनीं बांधिलें॥

कळासु- सं॰ अप॰ ना॰ चातुर्य-ज्ञा॰ अ॰ १७ ओ॰ ८.

कळि- सं॰ अप॰ ना॰१ कलह-दा॰ द॰ ३ स॰ ५ ओ॰ २२- २ कलियुग उ॰ इंस दास म्हणे कळी॥ नरतो या भूमंडळीं॥

कळिकटा- प्रा॰ वि॰ १ निमित्त मू ळ-अमृ॰ प्र॰ ६ ओ॰ ५- २ भांड खोर॥ उ॰॥ जेथें तेथें कळिकटा॥

कळिणें- प्रा॰धा॰ना॰ जाणनें-ज्ञा॰ अ॰ ६ ओ॰ १११.

कळिरव- सं॰ अप॰ ना॰ मंजूळ शब्द- ज्ञा॰ अ॰ ११ ओ॰ ३२६.

का

का- प्रा॰ अव्य॰ किंवा- अथवा-भा॰ अ॰ १ ओ॰ ३०३- दा॰ द॰ २ स॰ ५- ओ॰ २१.

काइसुख- सं॰ अप॰ ना॰ शरी र सुख-ज्ञा॰ अ॰ ५ ओ॰ ११३.

काई - प्रा॰स॰ना॰ काय-२ वि॰ कसें अमृ॰ प्र॰७ ओ॰ ६९.

काउटी - प्रा॰ना॰ महल-भा॰ अ॰१ ओ॰२०६.

काउरें - प्रा॰ना॰ वेड - विवे॰पू॰प्र॰ २ ओ॰१६.

काक - सं॰ना॰ कावळा.

कांकड - प्रा॰ना॰ खडा अथवा हस्व

काकताळीन्याय - सं॰अप॰ना॰ काकताळीयन्याय म्हणजे कावळा बसायास व फळ पडायास एकच गांठ पडते तसें एकादें कार्य सहजीं सहज होऊन जाणें त्याचें नांव.

कांकर - प्रा॰ना॰ कांकड अथवा खडा-भा॰ अ॰१७ ओ॰५.

काकीमुख - सं॰ना॰ योगशास्त्रोक्त सुषुम्ना रंध्र.

काकुस्थ - सं॰वि॰ श्रीरामाचें विशेषण.

काकोळ - प्रा॰ना॰ विष.

काग - सं॰ अप॰ना॰ कावळा.

कागताळीन्याय - सं॰अप॰ना॰ काकतालीयन्याय-उ॰ पावलों हा देहे कागताळीन्यायें॥ न घडे उपायें घडों आलें

कांचकुहिरी - प्रा॰ना॰ ज्याच्या स्पर्शानें अंगास भारी खाज सुटते असें एक फळ आहे तें

कांचन - सं॰ना॰ सुवर्ण.

काचय - सं॰वि॰ अधीर.

काचणी - प्रा॰ना॰ घर्षण-भा॰ अ॰२१ ओ॰ २४६

काचरी - प्रा॰ना॰ उसरी-अमृ॰ प्र॰६ ओ॰४८.

काचें - प्रा॰वि॰ कच्चें.

काज - सं॰ अप॰ना॰ कार्य.

काजरा - प्रा॰ना॰ कुचल्याचें झाड.

कांजी - प्रा॰ना॰ १ पेज २ धुवण उ॰ अमृत देऊन घेतलें कांजी॥ कस्तुरी देऊनी आणिली भाजी॥

कांट - प्रा॰ना॰ मळ-भा॰ अ॰११ ओ॰५९६.

कांयळा - प्रा॰ना॰ बरोबरी-ज्ञा॰ अ॰८ ओ॰२६३.

कांटाळें - प्रा॰ना॰ १ उपमा-अमृ॰प्र॰७ ओ॰२६६. २ अव्य॰ बरोबर-ज्ञा॰ अ॰१२ ओ॰१६१.

कांटिवडें - प्रा॰ना॰ कांटी-ज्ञा॰ अ॰१३ ओ॰ ६७८

कांठफरा - प्रा॰ना॰ मडक्याच्या पासून निघालेला वारोळा कांठ भा॰ अ॰१३ ओ॰२०६.

कांड - सं॰ना॰ ब्रम्हांड.

कांडें - प्रा॰ना॰ बाण-ज्ञा॰ अ॰१६ ओ॰४०३-४०४.

कांडोळणें - प्रा॰धा॰ना॰ खाजविणें किंवा घांसणें-दा॰द॰२स॰ १ ओ॰६९.

काणा - प्रा॰वि॰ अर्ध्यवर एका

क्ष अथवा तिरळा.
काणी-प्रा०ना० क्लेश-ज्ञा०अ०१८ ओ०७६.
काणोसें-प्रा०वि०वांकडें-दा०द० १९स०८ओ०२२.
कांत-सं०ना० पति-भ्रतार.
कातर-सं०वि० भित्रा-भ्याड-डं-डी.
कातरा-प्रा०ना० तिर्कसदोनओ घांचामेळ-दा०द०११स०७ओ०२
कांता-सं०ना० स्त्री.
कांतार-सं०ना० अरण्य.
कातिया-प्रा०ना० कोपता-ज्ञा० अ०१७ओ०९६.
कांती-प्रा०ना० शस्त्र-भा०अ०५ ओ०२७९.
कार्तस्वर-सं०ना० सोनें
कादाचित्कत्व-सं०ना० क्वचित पण.
कादिमांत-सं०वि० आणिना० कपासून मपर्यंतवर्ण.
काद्रवेय-सं०ना० सर्प.
कानकोंडें-प्रा०वि० चोरटें-दा०द० ३स०२ओ०५५-वाक्य०ओ०१९०१
कानटें-प्रा०ना० एक जंतु दा०द० १स०१०ओ०५५.
कानडें-प्रा०वि०१ दुर्बोध-२अव घड किंवा कठीण-ज्ञा०अ०९ओ० ४२-ज्ञा०अ०१२ओ०३१। दा०द०५ स०१ओ०२.
कानन-सं०ना० अरण्य.
कानवडें-प्रा०वि० एकांगावरलें. दा०द०१८स०९ओ०७.
कानवेन्ही-प्रा०ना० अनर्थशाहूप रिणाम-ज्ञा०अ०९ओ०१०२.
कानाडी-प्रा०ना० आकर्ण धनुष्य दोरी.
कानी-प्रा०ना० दावें-काहाडणीं
कान्ही-प्रा०ना०१ कानी अथवा दावें-ज्ञा०अ०१४ओ०१५८-२ शेत धान्य फलकटणें-भा०अ०१०ओ० ५०९.
कांपा-प्रा० संबो० कांबापा-२अ व्य० कां अथवा कशाकरितां
कार्पास-सं०ना० कापूस.
काबाड-प्रा०ना० निकणओझें उ० कावाडी वाहाती काबाड॥ श्रेष्ट भोगिती रत्नें जोड॥
कांबी-प्रा०ना० धनुष्यदंड-ऊ० पदीं राघवाचे सदां श्रीदवाजे॥ वळें भक्तरीपुशिरीं कांबिवाजे-३०
काम-सं०ना०१ मदन-२ इच्छा.
कामठ-प्रा०ना० दुकान.
कामठा-प्रा०ना० टांकसाळा-ज्ञा० अ०१५ओ०४७९-४८०
कामथाडोळ-प्रा०ना० अंकुकली अ०गुळी-भा०अ०१४ओ०३८२
कामदेव-सं०ना० मदन.

कामधेनु- सं॰ ना॰ इच्छितपुरवणारी स्वर्ग धेनु.

कामना- सं॰ ना॰ इच्छा.

कामविणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ १ राहाटणें संपादणें- ज्ञा॰ अ॰ १८ ओ॰ ५७१-२ सिध करणें- पूर्णकरणें- भा॰ अ॰ १९ ओ॰ २६०.

कामसदन- सं॰ ना॰ उपस्थ.

कामाण- प्रा॰ ना॰ धनुष्य- भा॰ अ॰ १२ ओ॰ १५२.

कामांतक- सं॰ ना॰ मदनांतक म्हणजे शिव.

कामारि- सं॰ ना॰ मदनारिम्हणजे शिव.

कामारें- प्रा॰ ना॰ सेवक- विवे॰ उ॰ प्र॰ ११ ओ॰ ११६- भा॰ अ॰ ७ ओ॰ १११

कामिणी- प्रा॰ ना॰ पिवळें सारेंदिसतें तोकावीळरोग.

कामिनी- सं॰ ना॰ स्त्री.

कामुक- सं॰ वि॰ सकाम.

कार्मुक- सं॰ ना॰ धनुष्य.

काम्य- सं॰ वि॰ कामनीक अथवा सकाम.

काय- सं॰ ना॰ शरीर अथवादेह.

कायटी- प्रा॰ ना॰ पालमेल- अमृ॰ प्र॰ ७ ओ॰ १८२.

कार्य- सं॰ ना॰ १ संपूर्णपदार्थजातें- २ काम.

कार्यानुमेय- सं॰ वि॰ कार्यावरूम अनुमानकरण्यासयोग्य.

कारण- सं॰ ना॰ १ निमित्त २ हेतु ३ प्रयोजन ४ तिसरादेह.

कारणदेह- सं॰ ना॰ तिसरा पिंडींचा देह म्हणजे अज्ञानदेह.

कारा- सं॰ ना॰ बंदीशाळा.

कारागृह- सं॰ ना॰ बंदीशाळा.

कारुण्य- सं॰ ना॰ करुणा अथवा दया.

कारुष्य- सं॰ ना॰ कृशता- ज्ञा॰ अ॰ १३ ओ॰ ५१६-५१७.

कालकूट- सं॰ ना॰ विष.

कालपरिछेदरहित- सं॰ वि॰ अमुक काळीं असणें व अमुक काळीं नसणें असा ज्यापरब्रम्हस्वरूप कालाचा परिछेद नाहीं त्याचें नांव.

कालवा- प्रा॰ ना॰ नदीचा मोठा पाट तो.

कालाबूल- प्रा॰ वि॰ कासाविस ज्ञा॰ अ॰ १६ ओ॰ १४१.

कालाभूल- प्रा॰ वि॰ कालाबूल.

कालिंदी- सं॰ ना॰ यमुना.

कावर- सं॰ ना॰ गुदस्थानीं यंत्र लावून प्राण जयाचें कर्म योगशास्त्रांत आहे त्याचें नाव.

कावरू- सं॰ अप॰ ना॰ कावर- ज्ञा॰ अ॰ १८ ओ॰ १०२६.

कावरुख- प्रा॰ ना॰ झाडावर-

झाड किंवा जाळ्या वाढतात त्याचें नांव-भा॰अ॰२३ ओ॰३३.
कावरुखें-प्रा॰ना॰ कर्मजन्यस्थान-ज्ञा॰अ॰१५ ओ॰५२.
कावरें-प्रा॰वि॰ भ्रमिष्ट-ज्ञा॰अ॰१५ ओ॰१०९.
काविरें-प्रा॰ना॰ वेड अथवा भ्रम दा॰द॰२ स॰६ ओ॰५.
काव्य-सं॰ना॰१ शुक्राचार्य-२ कविता.
काव्यसुता-सं॰ना॰ देवयानी.
काशा-प्रा॰ना॰ शेतांत का सरूं गवतें तें-भा॰अ॰३१ ओ॰२१२.
काश्मिर-सं॰ना॰ १ पाषाणाचीजाती-२ एकदेश आहे-दा॰द॰११ स॰५ ओ॰२.
काष्ठा-सं॰ना॰ दिशा.
कास-सं॰ना॰ खोकला.
कास-सं॰अप॰ना॰१ कच्छ-२ आश्रय.
कासर-सं॰ना॰ रेडा.
कासाकुळी-प्रा॰ना॰ कासाविशी.
कासार-सं॰ना॰ सरोवर.
कासिया-प्रा॰ना॰ काशा शद्वपहा.
कास्मिरी-प्रा॰ना॰ वाक्चापल्य ज्ञा॰अ॰१३ ओ॰३११.
काहणी-प्रा॰ना॰ १ गोष्ट-२ फोल-दा॰द॰३ स॰२ ओ॰४०.
काहळ-प्रा॰ना॰ चर्मवाद्यविशेष.
काह्याचें-प्रा॰स॰ना॰ कशाचें
काळफोड-प्रा॰ना॰ स्वनेत्रास दृश्य नव्हे असा पाठीवरला फोड तो दा॰द॰३ स॰६ ओ॰१७.
काळवखें-प्रा॰ना॰ १ अंधारें अमृ॰प्र॰२ ओ॰१०- २ आळस-ज्ञा॰अ॰१२ ओ॰४१.
काळा-प्रा॰ना॰ १ काळ अथवा विलंब-ज्ञा॰अ॰५ ओ॰१६६. २ वि॰ कृष्णवर्ण.
काळियाना-सं॰अप॰ना॰ कृष्णसर्प-भा॰अ॰५ ओ॰१००

कि

किंकर-सं॰ना॰ सेवक.
किंचिज्ञ-सं॰वि॰ १ अल्पज्ञानी-२ ना॰ जीव.
किडाळ-प्रा॰वि॰ खोटें-ळटकें.
किणें-प्रा॰ना॰ घट्टा-वण.
किण्हें-प्रा॰ना॰ किणें.
कित-प्रा॰ना॰ १ विपरीतभावना-दा॰द॰१ स॰१ ओ॰१२- २ कंटाळा-दा॰द॰३ स॰५ ओ॰१७.
कितव-सं॰वि॰१ दुष्ट-२ द्युतक

र.
किंदेव- सं॰ ना॰ देवासारखे मनुष्य ते-भा॰ अ॰१४ ओ॰५१.
किन्नर- सं॰ ना॰ मानवजातीअस्व ल- भा॰ अ॰१४ ओ॰ ४९.
किंपुरुष- सं॰ ना॰ मानवजातीवान र-भा॰ अ॰१४ ओ॰५०.
किंबुध- सं॰ वि॰ मूर्ख.
किरकणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ ग्रासणें-स्व र॰१४ स॰ २ ओ॰१०
किरळी- प्रा॰ ना॰ कीळ.
किराण- प्रा॰ ना॰ उड्डान.
किरी- सं॰ना॰ डुकर.
किरीटी- सं॰ ना॰ अर्जुन
किरू- प्रा॰ अव्य॰ निश्चयें करून.
किल्हाण- प्रा॰ ना॰ उड्डान.
किंशुक- प्रा॰ ना॰ पळसाचें झाड
किशोर- सं॰ ना॰ बालक.

की.

कीं- प्रा॰ अव्य॰ किंवा-अथवा- भा॰अ॰१ ओ॰३७.
कीट- प्रा॰ ना॰ १ हिणकटसोनें २ मठ- ज्ञा॰ अ॰१३ ओ॰१०३८.
कीट- सं॰ ना॰ किडा.
कीड- प्रा॰ ना॰ खोटेपण अथवा हिणकटपण- ज्ञा॰ अ॰१८ ओ॰१२१ भा॰ अ॰१० ओ॰६३—२ वि॰ खोटें अथवा हिणकट.
कीर्तनभक्ति- सं॰ ना॰ उपासनामार्गीतील नवविधभक्ति रूप साधनाचें दुसरें अंग.
कीर- प्रा॰ ना॰ १ रावा- २ अव्य॰ निश्चयात्मक- अमृ॰ प्र॰ ६ ओ॰१९.
कीरु- प्रा॰ अव्य॰ निश्चयें करून.
कीश- सं॰ ना॰ वानर.
कीळ- प्रा॰ ना॰ प्रभा- दा॰ द॰१ स॰२ ओ॰१४.

कु.

कु- सं॰ ना॰ १ पृथ्वी- २ अव्य॰ वाईट.
कुकरणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ निंदा करणें.
कुक्कुर- सं॰ ना॰ कुत्रा.
कुच- सं॰ ना॰ स्तन.
कुचर- प्रा॰ ना॰ अंगरखू.
कुचंबणें प्रा॰ धा॰ ना॰ संकोचणें -चुरडणें-
कुच्या- सं॰ ना॰ अंगांतील शिरा.
कुज- सं॰ ना॰ मंगळ.
कुंजर- सं॰ ना॰ हत्ती.
कुंजरी- सं॰ अप॰ ना॰ ज्यांत हत्ती असतात अशी सेना.

कुंजरू- सं॰ अप॰ ना॰ कुंजर
कुटज- सं॰ ना॰ कुड्याचें झाड
कुटाकुटी- प्रा॰ ना॰ १ महामारी-भ्र य-दा॰ द॰ ३ स॰ ९ ओ॰ ५
कुटिल- सं॰ वि॰ १ वक्र-२ दुष्ट.
कुटिलाल- सं॰ अप॰ ना॰ कुरळ केंस.
कुटी- प्रा॰ ना॰ आळ अथवा आ रोप-विवे॰ पू॰ प्र॰ ७ ओ॰ ५- अमृ॰ प्र॰ ७ ओ॰ १०५.
कुंटीण- प्रा॰ ना॰ वेश्या-२ कुंटण
कुटीळ- प्रा॰ वि॰ कुटाळ.
कुटें- प्रा॰ वि॰ लंगडे- ज्ञा॰ अ॰ १२ ओ॰ १०७१.
कुंटें- प्रा॰ वि॰ कुबडें.
कुंठें- प्रा॰ वि॰ मनांत कुडकुडणा रें-दा॰ द॰ २ स॰ ३ ओ॰ २२.
कुडकुडणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ कष्टी होणें
कुडमुळी- प्रा॰ ना॰ कमळ-ज्ञा॰ अ॰ १५ ओ॰ २.
कुडावा- प्रा॰ ना॰ रक्षण- उ॰ ॥क शी संकटीं सेवकाचा कुडावा॥ प्रभाते मनीं राम चिंतीत जावा॥
कुडी- प्रा॰ ना॰ शरीर-दा॰ द॰ १५ स॰ ९ ओ॰ १०.
कुडें- प्रा॰ वि॰ १ वाईट- ज्ञा॰ अ॰ २ ओ॰ ३५०- २ व्यर्थ- रुक्मि॰ अ॰ ११ ओ॰ ३.
कुणप- सं॰ अप॰ ना॰ कुणप अथ वा प्रेत.
कुंत- सं॰ ना॰ भाला.
कुंतल- सं॰ ना॰ केश.
कुंती- सं॰ ना॰ १ भाला धरणारा -२ पांडवमाता.
कुत्सा- सं॰ ना॰ निंदा.
कुधर- सं॰ ना॰ पर्वत.
कुब्ज- सं॰ वि॰ कुबडें.
कुंभ- सं॰ ना॰ घट अथवा घागर.
कुंभक- सं॰ ना॰ प्राणायाम सम यीं पूरक होऊन जों पर्यंत रेचक झा ला नाहीं तो पर्यंत जी प्राण वायूची स्थिरता ती.
कुंभपाक- सं॰ ना॰ एक नरका चें नाव.
कुंभसंभव- सं॰ ना॰ अगस्त्य ऋषि.
कुंभिनी- सं॰ ना॰ पृथ्वी.
कुंभिनीपाल- सं॰ ना॰ राजा अ थवा भूपाल.
कुमर- सं॰ अप॰ ना॰ कुमार.
कुमार- सं॰ ना॰ पुत्र.
कुमारी- सं॰ ना॰ कन्या.
कुमुद- सं॰ ना॰ चंद्रविकासी कम ल.
कुरंग- सं॰ ना॰ हरिण.
कुरठा- प्रा॰ ना॰ घरटें.
कुरर- सं॰ ना॰ १ टिटवापक्षी-२ हरिण.

कुऱ्हाडा- प्रा॰ ना॰ परशु अथवा फर शानामक शस्त्र.
कुव्हें- प्रा॰ वि॰ कुबडें.
कुल- प्रा॰ ना॰ अर्थज्ञान- दा॰ द॰१८ स॰५ ओ॰५.
कुलटा- सं॰ वि॰ व्यभिचारिणी.
कुलिश- सं॰ ना॰ वज्र.
कुलाळ- सं॰ अप॰ ना॰ कुलालम्ह णजे कुंभार.
कुवलय- सं॰ ना॰ १ कमल- २ भूमं डळ.
कुवसा- प्रा॰ ना॰ १ आश्रय- ज्ञा॰ अ॰ ६ ओ॰ १२५. २ वि॰ सात्य- ज्ञा॰ अ॰ १२ ओ॰ १७८.
कुवाड- प्रा॰ ना॰ कोडें अथवा कूट- विवे॰ पू॰ प्र॰ २ ओ॰ ३९.
कुवाडें- प्रा॰ ना॰ १ कोडें- दा॰ द॰ ७ स॰ ३ ओ॰ १३- २ अवघड- ज्ञा॰ अ॰ १२ ओ॰ ४२.
कुर्वंडी- प्रा॰ ना॰ ओंवाळणें अथ वा ओंवाळा.
कुश- सं॰ ना॰ दर्भ
कुशस्थळी- सं॰ ना॰ द्वारका.
कुशीनिघणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ मनां त येणें.
कुश्चिळ- प्रा॰ वि॰ घाणेरें.
कुष्ठ- सं॰ ना॰ कोडरोग.
कुसमूस- प्रा॰ ना॰ कुरकूर.
कुसमुसमोड- प्रा॰ ना॰ कासावि शी- ज्ञा॰ अ॰ ६ ओ॰ १८८.
कुसरी- प्रा॰ ना॰ चातुर्य- दा॰ द॰ १ स॰ २ ओ॰ २१- भा॰ अ॰ १ ओ॰ २५- ज्ञा॰ अ॰ ८ ओ॰ ८.
कुसुम- सं॰ ना॰ फूल.
कुसुमचाप- सं॰ ना॰ मदन.
कुसुमशर- सं॰ ना॰ मदन.
कुहर- सं॰ ना॰ गुहा- भा॰ अ॰ ७ ओ॰ १४६.
कुहरी- सं॰ ना॰ दरकुटी- ज्ञा॰ अ॰ ७ ओ॰ १२५.
कुहा- सं॰ अप॰ ना॰ कूप- ज्ञा॰ अ॰ १३ ओ॰ ६७७.
कुहार- सं॰ ना॰ कोंगर- ज्ञा॰ अ॰ १३ ओ॰ ११५.
कुहिट- प्रा॰ वि॰ नासकें- दा॰ द॰ १ स॰ ९ ओ॰ १७.
कुहिजक- प्रा॰ वि॰ कुजट- भा॰ अ॰ १३ ओ॰ ७७०
कुहु- सं॰ ना॰ आमावास्या.
कुळकणी- प्रा॰ ना॰ चातुर्य.
कुळक्रमु- सं॰ अप॰ ना॰ कुल कर्माचा प्रवर्तक पुरुष- ज्ञा॰ अ॰ ९ ओ॰ २७७.
कुळवाड- प्रा॰ ना॰ उदीम- ज्ञा॰ अ॰ १३ ओ॰ ५६५.
कुळवाडी- प्रा॰ ना॰ १ उदीम कर णारा- २ षड्रिपु संज्ञा.
कुळीक- प्रा॰ ना॰ मोडशी- दा॰ द॰

१स०६ओ०२५.

कुक्षा-सं०ना०दरी.

कूट-सं०ना० १देह-२निंदा.

कूटस्थ-सं०ना० देहस्थप्रत्यगात्मा

कूप-सं०ना० आड.

कूर्पर-सं०ना० कोंपर.

कूर्म-सं०ना० कांसव-२ उन्मीलन कर्ता पंच उपप्राणांतील शरीरस्थ दुसरा वायु.

कृ.

कृकल-सं०ना० १सरड-२क्षुधा उत्पन्न कर्ता पंच उप प्राणांतील तिसरा वायु.

कृच्छ्र-सं०ना० कष्टरूपतप अथवा प्रायश्चित.

कृतघ्न-सं०वि० उपकारनजाणणारा.

कृतयुग-सं०ना० चौकडींतील पहिलें युग म्हणजे सत्ययुग.

कृतज्ञ-सं०वि० उपकारजाणणारा.

कृतांत-सं०ना० काळ अथवायम.

कृतांतभगिनी-सं०ना० यमुना.

कृती-सं०वि० कुशल.

कृत्रिम-सं०ना० कपट.

कृत्या-सं०ना० राक्षसी.

कृपानिधि-सं०ना० श्रीगुरु.

कृशान-सं०ना० अग्नि.

कृषि-सं०ना० शेतकी.

कृषिवल-सं० अप०ना० शेतकरी.

कृष्ण-सं०ना० १ विष्णूचा आठवा अवतार-२अर्जुन-३वि० काळे-४ ना० तमोगुण-५माया.

कृष्णद्वैपायन-सं०ना० शाकल्या मध्यें या नावाचा व्यास होऊन गेला तो.

कृष्णसखा-सं०ना० अर्जुन.

कृष्णा-सं०ना० १ द्रौपदी-२एक महानदी आहे.

के-कै.

के-प्रा०क्रि०अव्य० कोठे-ज्ञा०अ १०ओ०१२-अमृ०प्र०२ओ०२७.

केकी-सं०ना० मयूर.

केणी-प्रा०ना० १ जिन्नस-२विकत घेतलेला जिन्नस. ज्ञा०अ०६ ओ०३३१-ज्ञा०अ०९ओ०४७१.

केणें-प्रा०ना० जिन्नस-रुक्मि० अ०२ओ०१७.

केतु-सं०ना० १ ध्वज-२राहुनामक ग्रहाचें कबंध.

केदार-सं०ना० शेत अथवा मळा.

केन-सं०ना० सामवेदांतील एका शाखेचें उपनिषत्.

केयूरादि- सं०ना० मुकुटकुंडलादि क.
केलवली- प्रा०ना० सती निघणारी स्त्री अथवा सती-ज्ञा०अ०१३ओ०५७
केली- सं०ना० क्रीडा.
केवा- प्रा०ना० पाड अथवा थोरी- भा०अ०४ ओ०१२३.उ० पुढें मानवा किंकरा कोणकेवा ॥ प्रभाते मनीं राम- चिंतीलजावा.
केविलवाणें- प्रा०वि० दीनवाणें दा०द०३स०२ओ०१४.
केसर- सं०ना० कमलतंतु.
केसरी- सं०ना० केशरी-सिंह.
केळी- सं०अप०ना० केली अथवा क्रीडा.
कैठभारि- सं०ना० श्रीविष्णु.
कैपक्ष- प्रा०ना० कैंवार- कैंवारी-दा०द०२स०८ ओ०१४-ज्ञा०अ० ९ओ०१६८.
कैपक्षी- प्रा०ना० कैंवारी-दा०द० ४स०८ओ०२७.
कैफक- प्रा०वि० भ्रमकारक-ज्ञा० अ०१७ओ०३५.
कैरव- सं०ना० कमल.
कैरवपति- सं०ना० चंद्र.
कैरवलोचन- सं०ना० शिव.
कैरें- प्रा०वि० तिरळें.
कैलास- सं०ना० ब्रम्हसृष्टीबाहेर असें व माया आवरणा मध्यें शिवाचें स्वे च्छा निर्मित वास्तव्य स्थान आहेतें.
कैवल्य- सं०ना० मोक्ष- निर्गुण सायुज्य.
कैंवाड- प्रा०ना० नानाप्रकार-दा० द०३स०९ओ०११.

कों-को.

कोक- सं०ना० चक्रवाकपक्षी.
कोकशास्त्र- सं०ना० स्त्रीकामविषयशास्त्र.
कोड- प्रा०ना० १कौतुक- विवे० पू०प्र०१ओ०२६.-२ इच्छा अथवा आवड-३ एक रोगआहे.
कोडी- प्रा०वि० १कोटी संख्या-२को ड ज्यास रोगआहे तो.
कोडें- प्रा०ना० कौतुक-नवल-ज्ञा० अ०७ओ०२२.
कोणप- सं०ना० राक्षस.
कोत- प्रा०ना० भाल्याचें लोखंडी अग्रफळतें-ज्ञा०अ०१३ओ०५३८- ५३९.
कोथळा- प्रा०ना० पोट कोठा-भा० अ०१३ओ०२५०
कोदंड- सं०ना० धनुष्य.
कोंदणें- प्रा०धा०ना० एकामागें एक भरणें.

कोंदाटणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ घनदाट भरून राहाणें.
कोपट- प्रा॰ ना॰ १ घर- अमृ॰ प्र॰ ५ ओ॰ ४- २ शरीर- ज्ञा॰ अ॰ १४ ओ॰ २१०
कोंबारा- प्रा॰ ना॰ कोंभ.
कोंभ- प्रा॰ ना॰ अंकुर.
कोयाळ- सं॰ अप॰ ना॰ कोकिल.
कोरान्न- सं॰ ना॰ कोरडें अन्न अशी भिक्षा.
कोराळें- प्रा॰ ना॰ डोंगरी कोरींवळे णें- २ कडा- ज्ञा॰ अ॰ १६ ओ॰ ११६.
कोलदंडा- प्रा॰ ना॰ पायांत हात अडकवून बांधून गुडघ्यांत दांडा घालणें तो.
कोलित कांकण- प्रा॰ ना॰ अलात चक्र- भा॰ अ॰ १३ ओ॰ २५०.
कोलिता- प्रा॰ ना॰ रक्षणकर्ता- ज्ञा॰ अ॰ १८ ओ॰ ७९०.
कोल्हेरी- प्रा॰ ना॰ सोंग- ज्ञा॰ अ॰ ९ ओ॰ १७३ अमृ॰ प्र॰ ७ ओ॰ ४.
कोल्हेरीवेताळ- प्रा॰ ना॰ तृणपुतळा- शेतबुजवणा- ज्ञा॰ अ॰ ११ ओ॰ ४६६-४६७.
कोवसा- प्रा॰ ना॰ आश्रय अथवा आधार- भा॰ अ॰ २ ओ॰ ७४- दा॰ द॰ २ स॰ ७ ओ॰ ४.
कोवळणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ आलिंगणें
कोश- सं॰ ना॰ १ दिव्य अथवा शपथ- ज्ञा॰ अ॰ १३ ओ॰ ६०४- २ भांडार ३ आवरण.
कोष्ठ- सं॰ ना॰ कोठा.
कोसला- प्रा॰ ना॰ आपणा भोंवतें घर करून आंत कोंडून घेऊन मरतो असा किडा- दा॰ द॰ १ स॰ ७ ओ॰ ४.
कोसळणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ १ घसरणें अथवा पडणें- २ प्रतिकूळ होणें- दा॰ द॰ १४ स॰ ६ ओ॰ १५.
कोळें- प्रा॰ ना॰ तिळाचें झाड- ज्ञा॰ अ॰ १३ ओ॰ ५८५.
कौतुक- सं॰ ना॰ नवल- मौज- दा॰ द॰ २ स॰ ६ ओ॰ २२.
कौतुहल- सं॰ ना॰ कौतुक- भा॰ अ॰ १५ ओ॰ १५९.
कौपीन- सं॰ ना॰ लंगोटी.
कौलागम- सं॰ ना॰ मंत्र शास्त्र.
कौलिक- सं॰ ना॰ मांत्रिक.
कौलिकमार्ग- सं॰ ना॰ वैदीक व तांत्रिक मिश्र क्रिया असा मार्ग.
कौशिक- सं॰ ना॰ १ विश्वामित्र ऋषि- २ घुबड.
कौशेय- सं॰ वि॰ रेशमी.
कौळिक- प्रा॰ ना॰ किरात म्हणजे कोळी अथवा भिल्ल- भा॰ अ॰ १ ओ॰ ४२.
क्रतु- सं॰ ना॰ यज्ञ.
क्रमेलक- सं॰ ना॰ उंट.
क्रव्याद- सं॰ ना॰ मांसभक्षक जीव.

क्रांत- सं० वि० व्याकुल.
क्रांतदर्शि- सं० ना० ज्ञानी-पारदर्शी
क्रिमी- सं० अप० ना० कृमी अथवा किडा.
क्रियमाण- सं० ना० प्रारब्ध कर्मभोगीतअसतां होतें जे शुभाशुभ कर्म तें.
क्रिया- सं० ना० १ प्राणमयकोश- २ कृती.
क्रियाशक्ति- सं० ना० कर्मेंद्रियें
क्रोड- सं० ना० वराह.
क्रोष्टा- सं० ना० कोल्हा.
क्लीब- सं० ना० नपुंसक.
क्वारी- सं० अप० ना० कुमारी- भा० अ० १९ ओ० २२०.

ख

ख- सं० ना० १ आकाश- २ शून्य.
खग- सं० ना० १ सूर्य- २ पक्षी.
खंग- प्रा० ना० न्यूनता- ज्ञा० अ० १० ओ० ११०.
खंगणें- प्रा० धा० ना० अशक्त होणें अथवा थकणें- दा० द० ३ स० ३ ओ० २०
खगगमन- सं० ना० गरुड वाहन अथवा विष्णु.
खगा- प्रा० ना० पाऊस- ज्ञा० अ० १३ ओ० ५८३.
खंगु- प्रा० ना० खंग.
खगेंद्र- सं० ना० गरुड.
खगेश्वर- सं० ना० गरुड.
खग- सं० अप० ना० खड्ग अथवा तरवार.
खच- प्रा० ना० लय.
खचर- सं० ना० राक्षस- पिशाच.
खंजनाक्षी- सं० वि० खंजन पक्षाचे नेत्रा सारखे जिचे नेत्र ती- स्त्री.
खट- प्रा० वि० खोटें- भा० अ० २० ओ० १८१.
खटखट- प्रा० ना० किरकीर
खटनट- सं० अप० वि० शठ आणि नष्ट.
खटपट- प्रा० ना० १ मेहनत- २ तर्कट- दा० द० २ स० ३ ओ० ७.
खट्वांग- सं० ना० खंडा नामक दुधारी तरवार.
खडकुती- प्रा० ना० सूर्याच्या खडतर तापानें शेत जळून जाणें ती- दा० द० ३ स० ७ ओ० ४२.
खंडणें- सं० अप० धा० ना० मोडणें अथवा तोडणें.
खडतर- प्रा० वि० उग्र- तीव्र.
खडतरणें- प्रा० धा० ना० खोंचणें- आदळणें.
खडवा- प्रा० ना० पर्वत.
खंडस्तान- सं० ना० १ नाशिवंत पदार्थ स्तान- २ देवनिराळ्या वगैरे कानि

णव्या असें ज्ञान तें.
खंडा- सं० अप० ना० दुधारी तरवार
खडाचट- प्रा० ना० पोयंत्र विष्टास खाउन सारखी होऊन शौच समयीं दुःख होतें त्याचें नांव. दा० द० ३ स० ६ ओ० २९.
खडाण- प्रा० ना० अल्पदुधीला- थाळ गाय.
खडु- प्रा० वि० गढूळ.
खडुवा- प्रा० ना० खडवा अथवा पर्वत- ज्ञा० अ० ११ ओ० ५२९- ५४०.
खड्ग- सं० ना० तरवार.
खण्णुवाळ- प्रा० वि० १ खरबुडीत ज्ञा० अ० १५ ओ० १६५- २ कठिण ज्ञा० अ० १८ ओ० १८६.
खत- प्रा० ना० कागद- रोखा.
खंती- सं० अप० ना० खेद.
खतलें- प्रा० वि० धरणघेऊ.
खंदस्ती- प्रा० वि० खंदा अथवा दांडगा- डावराखू.
खदिरांगार- सं० ना० खैराचे निखारे.
खदिरसार- सं० ना० काथ.
खद्योत- सं० ना० काजवा.
खनाळ- प्रा० ना० निर्जन स्थळ- एकांत स्थळ- दा० द० १५ स० २ ओ० २३
खपुष्प- सं० ना० आकाशपुष्प.
खबाड- सं० ना० लहानपाण थंकें दा० द० १६ स० ९ ओ० १०

खंबीर- प्रा० ना० आश्रय- दा० द० २० स० ७ ओ० ८- बळकट.
खर- सं० ना० गाढव.
खरपूस- प्रा० वि० चमचमीत- खणकें-
खरारें- प्रा० ना० गुराच्या पायानें झालेला चिखल- ज्ञा० अ० ५ ओ० ११२.
खरीप- प्रा० ना० पडीत भूमीची शुध्दि- ज्ञा० अ० ६ ओ० ४९०.
खरु- सं० अप० ना० खर अथवा गाढव.
खरें- प्रा० ना० जीभकांटे- दा० द० ३ स० ६ ओ० ३२.
खल- सं० वि० दुष्ट.
खल- प्रा० ना० घोंटणी- वाक्य० ओ० ५२८१.
खलक- हिं० ना० लोक- दा० द० १९ स० ९ ओ० १८.
खवण- सं० अप० ना० आकाश- अमृ० प्र० ६ ओ० ५९. पडशब्द.
खवणी- प्रा० ना० माकड- ज्ञा० अ० ४ ओ० २४.
खळगें- प्रा० वि० लहान.
खळी- प्रा० ना० तुरटी- दा० द० १९ स० १ ओ० १५.
खळें- प्रा० ना० झोंबी- ज्ञा० अ० ११ ओ० ४०५.

खा.

खाकर-प्रा॰ वि॰ नवा टवटवीत अ-सतां जो पालवी झडलेला असा वृक्ष हो तो तो-भा॰ अ॰ १२ ओ॰ ३.
खांकरा-प्रा॰ वि॰ घोड्यास चालशिकविण्याचा खुळखुळा-भा॰ अ॰ २० ओ॰ २१४.
खाकरेजणें-प्रा॰ धा॰ ना॰ उद्भवणें-ज्ञा॰ अ॰ १५ ओ॰ १५९.
खाकरा-प्रा॰ वि॰ अनधिकारी-ज्ञा॰ अ॰ १७ ओ॰ ९२.
खाकावणें-प्रा॰ धा॰ ना॰ गर्जणें भा॰ अ॰ ३ ओ॰ ५८.
खागें-प्रा॰ ना॰ चंद्र सूर्याभोंवतें होतें तें खळें. ज्ञा॰ अ॰ ९ ओ॰ ४७०-ज्ञा॰ अ॰ १४ ओ॰ २५५.
खांचु-प्रा॰ ना॰ मतखंडन. ज्ञा॰ अ॰ १३ ओ॰ १०५१.
खाचें-प्रा॰ वि॰ कनिष्ट-दडपलेलें ज्ञा॰ अ॰ ९ ओ॰ ३२६.
खांजणीभांजणी-प्रा॰ ना॰ क्षयवृध्दि-दा॰ द॰ १५ स॰ ४ ओ॰ १८.
खाजुगें-प्रा॰ ना॰ खाजें-भक्ष्य.
खाजें-प्रा॰ ना॰ खाणें.
खांड-प्रा॰ ना॰ दारी-भा॰ अ॰ ५ ओ॰ १२३.
खांडा-प्रा॰ ना॰ खंडा-शब्द पाहा.
खाडाण-प्रा॰ ना॰ खडाणशब्द पाहा.
खाणीव-प्रा॰ वि॰ खणिलेलें-ज्ञा॰ अ॰ १४ ओ॰ १०४.

खाणोरी-प्रा॰ वि॰ १ खादाड-२ काळीज खाऊ-दा॰ द॰ २ स॰ ३ ओ॰ ३१.
खातवड-प्रा॰ ना॰ १ उकरडा २ वि॰ दुर्गंध.
खादणें-प्रा॰ धा॰ ना॰ खाणें.
खाद्य-सं॰ ना॰ अग्नि-उदक आणि लवण यांवांचून सिध्द जे खाण्याचे पदार्थ ते.
खानोरी-प्रा॰ वि॰ खाणोरी शब्द पाहा.
खापर-सं॰ अप॰ ना॰ कपाळ-मस्तकांतील कमळ.
खांबसूत्र-प्रा॰ ना॰ कळसूत्री बाहुलें-भा॰ अ॰ ४ ओ॰ १२.
खांबा-प्रा॰ ना॰ अंकुर-ज्ञा॰ अ॰ १५ ओ॰ १५९.
खाल-हिंदु॰ ना॰ अंगचें कातडें-दा॰ द॰ ३ स॰ ७ ओ॰ ७३.
खाला-प्रा॰ ना॰ बाहुली-ज्ञा॰ अ॰ ११ ओ॰ ४६५-४६६.
खालावणें-प्रा॰ धा॰ ना॰ कनिष्ट दशा पावणें.

खि-खी.

खिचट-प्रा॰ ना॰ मिसळ-ज्ञा॰ अ॰ १४ ओ॰ २७४.

खिचा-प्रा॰ना॰प्रळय-ज्ञा॰अ॰११ ओ॰३४२.
खिजणें-प्रा॰धा॰ना॰रुसणें-दा॰ द॰२स॰१ओ॰४८.
खिलपणें-प्रा॰धा॰ना॰झिजणी स लागणें.
खिरडणें-प्रा॰धा॰मागेंसरणें-ज्ञा॰अ॰११ओ॰२१६.
खिल्लार-प्रा॰ना॰पशुसमुदाय.
खीच-प्रा॰ना॰खिचडी-ज्ञा॰अ॰ ८ओ॰१४४.

खु-खू.

खुंटणें-प्रा॰धा॰ना॰संपणें-अड णें.
खुडमुळी-प्रा॰ना॰कमळ-ज्ञा॰ अ॰१५ओ॰३.
खुडीव-प्रा॰वि॰खुडलेलें-रुक्मि॰ अ॰१४ओ॰१०४.
खुडुकणें-प्रा॰धा॰ना॰अडकणें-ज्ञा॰अ॰१४ओ॰१४७.
खुलखावीण-प्रा॰ना॰यजमानी ण-स्वामीण-रुक्मि॰अ॰१४ओ॰७१
खुंतणें-प्रा॰धा॰ना॰ध्यानधरणें ज्ञा॰अ॰१८ओ॰६५४.
खुर्द-सं॰वि॰लहानअथवाअ स.
खुरी-प्रा॰ना॰गुराचाअस्वरमृ गजेबसण्याचीजागा-ज्ञा॰अ॰१३ ओ॰५५८.
खुळें-प्रा॰वि॰१वेडें-२लंगडें-दा॰ द॰३स॰६ओ॰४०.

खे-खै.

खेचर-सं॰ना॰१योगी-२पक्ष्या दिकगगनसंचारीते.
खेचरी-सं॰ना॰१राक्षसी-२धा रणाप्रकरणीं मुद्रेचें नांव.
खेचरीमुद्रा-सं॰ना॰भ्रूमध्या वरून दृष्टी नेऊन अंतराळीं अवलो कनकरणें अशी धारणाप्रकरणीं प हिली मुद्राती.
खेचरु-सं॰अप॰वि॰१अदृश्य ज्ञा॰अ॰५ओ॰९९.२ना॰देवता भा॰अ॰७ओ॰२०७.
खेटा-प्रा॰ना॰फेरा-दा॰द॰१३स॰ ९ओ॰११.
खेडकुळी-प्रा॰ना॰उपवन-भा॰ अ॰७ओ॰५६३.
खेव-प्रा॰ना॰१आलिंगन-अ मृ॰प्र॰६ओ॰८६-भा॰अ॰१ओ॰ २७२-२अपाय-दा॰द॰६स॰६ ओ॰३२-३अव्य॰तत्क्षणींच-अमृ॰ प्र॰१ओ॰६२.

खेवण- प्रा० ना० भूषण ज्ञा० अ० १२ ओ० १९५- ज्ञा० अ० १ ओ० ५.

खेवणी- प्रा० वि० जडीत- ज्ञा० अ० ११ ओ० १२२.

खेवों- प्रा० क्रि० अव्य० खेव म्हणजे तत्क्षणींच- ज्ञा० अ० १० ओ० १९६-१९

खेवंगी- प्रा० वि० यथास्थित अथवा बळकट. ज्ञा० अ० १२ ओ० १०७.

खो-खो.

खो- सं० अप० ना० क्षय-

खोकरणें- प्रा० धा० ना० क्षयपावणें -फुटणें-

खोकरें- प्रा० वि० फुटकें- ज्ञा० अ० ८ ओ० १५.

खोंचणें- प्रा० धा० ना० भोसकणें- रुमणें-

खोटी- प्रा० ना० लगड- मोठ्या- ज्ञा० अ० १६ ओ० २१५.

खोटु- प्रा० ना० खोटी.

खोप- प्रा० ना० पोट- ज्ञा० अ० ९- ओ० १०२.

खोबळें- प्रा० ना० बुजिवण- प्रा० अ० ८ ओ० २२२.

खोमणा- प्रा० ना० वक्रता- ज्ञा० अ० १२ ओ० ९१९.

खोलणीयें- प्रा० अव्य० वमनयोग्य ज्ञा० अ० ९ ओ० ३२६.

खोलणें- प्रा० धा० ना० उघडणें.

खोलता- प्रा० ना० दिवला अथवा मशालची. ज्ञा० अ० १२ ओ० ४१७-४१८.

खोलिजणें- प्रा० धा० नी० चालणें ज्ञा० अ० १२ ओ० ७१.

खोळ- प्रा० ना० पोट- ज्ञा० अ० ११ ओ० २५८.

ग.

गगन- सं० ना० आकाश.

गगनग- सं० ना० आकाश संचारकर्त्ते.

गगनोळ- सं० अप० ना० आकाशपुष्प- ज्ञा० अ० १६ ओ० ३६२-३६३. अमृ० प्र० ७ ओ० ८२.

गंगावती- सं० ना० वनस्पती- ज्ञा० अ० ९ ओ० १४.

गचगच- प्रा० ना० दिलाई.

गज- सं० ना० हत्ती-

गजकर्ण- सं० ना० १ गपती-२ त्व्चारोग.

गजगमा- सं० क्रि० गजगामिनी स्त्री.

गजघंट- सं० ना० गज समुदाय.

गजपति- सं० ना० हतीवरील अधिकारी.

गजपूर-सं॰ना॰ हस्तनापुर.
गंठीसोड-प्रा॰ना॰ भामट्या-उचल्या. दा॰द॰२स॰७ ओ॰५०.
गंड-प्रा॰ना॰ गर्व-ताग-अभिमान.
गंडकी-सं॰ना॰ कसवटीशिलाअथवा कसोटी.
गड्डद-सं॰ना॰ १ अंधःकार-२ किनिबिड.
गडद्र-प्रा॰ना॰ १ खांच अथवा खळगा-२ आड अथवा विहीर-दा॰द॰ ५ स॰१ ओ॰२७.
गण-सं॰ना॰ प्रमथादिक ईश्वराचे गणते.
गणीम-प्रा॰ना॰ शत्रु-दा॰द॰१९ स॰९ ओ॰२५.
गणप-सं॰ना॰ गणपति.
गतत्रप-सं॰वि॰ निर्लज्य.
गतवयस्क-सं॰वि॰ वृध्ध.
गतायाता-सं॰ना॰ निदिध्यास प्रकर्णी चार भूमिकांतील दुसरी भूमिकाती.
गतालका-सं॰अप॰वि॰ अकेशा विधवा. भा॰अ॰२२ ओ॰२७९.
गर्त्ता-सं॰ना॰ १ खांच-२ डोळे चांगले असून दिसूं नये तो रोग.
गथागोवी-प्रा॰ना॰ गाथागोवी शब्दपाहा.
गद-सं॰ना॰ १ रोग-२ यादवांतील एका कुळाचें नाव.
गर्दभ-सं॰ना॰ गाढव.
गदारोळ-प्रा॰ना॰ १ पांडित्य-२ निरूपण.
गदीन-सं॰वि॰ गदायुध्धनिपुण.
गद्य-सं॰ना॰ अक्षरें व मात्रायांच्यांत नियम नसतो अशी अछंदोबध्ध कविता ती.
गंधर्व-सं॰ना॰ ईश्वराचे चित्ररथादिक गायक ते.
गंधर्वनगर-सं॰ना॰ गंधर्वसृष्टि हा शब्दपाहा.
गंधर्ववेद-सं॰ना॰ गायनविद्या.
गंधर्वसृष्टि-सं॰ना॰ आकाशांत नगराकृतीचे व त्यांतील मनुष्यादि आकृतीचे अनेक रंग दिसतात ते.
गंधवाह-सं॰ना॰ वायु.
गभस्ति-सं॰ना॰ सूर्य.
गभीर-सं॰वि॰ गंभीर अथवा खोल.
गर्भसुखी-सं॰वि॰ गर्भास आल्या दिवसापासून ज्याणे दुःख सोसिलें नाहीं तो.
गमणें-प्रा॰धा॰ना॰ १ भासणें-२ पावणें-ज्ञा॰अ॰५ ओ॰२९.
गम्य-सं॰वि॰ प्राप्त-ज्ञा॰अ॰९ ओ॰१५१.
गर-सं॰ना॰ विष.

गरल- सं० ना० विष.
गरगल- सं० ना० श्रीशिव.
गरिमा- सं० ना० महत्व.
गरुडध्वज- सं० ना० श्रीविष्णु.
गरुडरथ- सं० ना० गरुड.
गरुवती- सं० अप० वि० गुरुवती अथवाश्रेष्ठ- ज्ञा० अ० १ ओ० ३२.
गरुवा- सं० वि० म्हातारा.
गलंड- प्रा० ना० घेंड.
गवसणी- प्रा० ना० व्याप्ति- आछादन.
गवसणें- प्रा० धा० ना० सांपडणें.
गवांदी- प्रा० ना० अन्नछत्र- ज्ञा० अ० १३ ओ० २३० - २३१ - भा० अ० ५ ओ० ५६५.
गवाक्ष- सं० ना० धारें अथवा खिडकी- जाळी.
गवेषणा- सं० ना० शोध.
गव्हर- सं० ना० गुहा.
गव्हरणें- प्रा० धा० ना० सांगणें- ज्ञा० अ० १० ओ० २५.
गव्हार- प्रा० वि० मूर्ख- उ० ॥ कायगतऐशी केलिसेगव्हारा॥ जाहालामातेरा आयुष्याचा॥
गहन- सं० ना० १ अरण्य- २ वि० दुर्बोधअथवाकठिण.
गहिरें- प्रा० वि० गंभीर- ज्ञा० अ० १ ओ० १५९.
गहिस- प्रा० वि० जडमूढ- भा० अ० ३ ओ० ६७८.
गहिसपण- प्रा० ना० अविचार ज्ञा० अ० ९ ओ० ५१३.
गहिसु- प्रा० वि० वाईट- भा० अ० ३ ओ० १७४.
गळ- प्रा० ना० १ मानफांस- २ पाणीसवगाडघेतानासेंचताततो.
गळंगा- प्रा० ना० एककार- घोंगळा- दा० द० १० स० १० ओ० ९.
गळस- प्रा० वि० मांसल.
गळसोटी- प्रा० ना० गळ्यापाशीं होणारारोग. दा० द० ३ स० ६ ओ० ३६.
गळाळा- प्रा० ना० मधुररसधारा- विवे० पू० प्र० १ ओ० १७- आग० पं० १४ स० १ ओ० ११.

गा

गांगेय- सं० ना० भीष्माचार्य.
गाजतीराणिवा- प्रा० ना० प्रकरश्रुतीच्याशपथा- ज्ञा० अ० ८ ओ० २६०.
गाजी- प्रा० वि० प्रतापी- दा० द० ११ स० ८ ओ० ५
गांठा- प्रा० ना० पिंजरा- ज्ञा० अ० १३ ओ० २२३- २२४.
गांठी- प्रा० ना० १ अहंकार- ज्ञा० अ० ९ ओ० ४६- २ माळ- भा० अ० ३

ओ. १०.
गांध्याळ- प्रा. वि. आंतल्यासंबंधीं म्हणजे कपटी- दा. द. २ स. २ ओ. २३
गाडें- प्रा. वा. मालका- अमृ. म. ७ ओ. २६१.
गांडोरा- प्रा. ना. मार्गबुजवणी- ज्ञा. अ. ११ ओ. ५३९-५४०.
गाडोरा- प्रा. ना. पाथा- ज्ञा. अ. १८ ओ. १५०७.
गाढ- सं. वि. बळकट.
गात्र- सं. ना. अंग- उ. ॥ नको जाऊं देऊं भंगा ॥ गात्रें माझी पांडुरंगा ॥
गाथा- प्रा. ना. अभिमान- तु. ॥ मी देह ऐसा गाथा ॥ आला देहबुध्दिच्या माथां ॥ इ. ॥.
गाथागोवी- प्रा. ना. १ गलबला -गुंताडा- दा. द. ३ स. १ ओ. ४- २ मिथ्यार्थ.
गादणें- प्रा. धा. ज्ञा. पीडावणें- ज्ञा. अ. २३ ओ. १००.
गांधल- प्रा. ना. मशीच्याविषारी जाती.
गांधार- सं. ना. १ सप्तस्वरांतील तिसरास्वर- २ शकुनी.
गाधिज- सं. ना. विश्वामित्रऋषि
गाभा- सं. अप. ना. गर्भ अथवा सार.
गाभारा- सं. अप. ना. मध्यभाग.
गाभिणी- सं. अप. वि. गर्भिणी- ज्ञा. अ. १८ ओ. ९७१.
गाभिणें- प्रा. वि. फुगलेलें- ज्ञा. अ. १७ ओ. १५९.
गाभेवन- प्रा. ना. सूक्ष्मांकुर- ज्ञा. अ. १० ओ. ७०.
गामी- सं. ना. मन- ज्ञा. अ. ५ ओ. १५३.
गायक- सं. ना. गवई.
गार- प्रा. ना. १ खाण अथवा खळगा- दा. द. ५ स. १ ओ. २७- २ जलगार- गारगोटी- ३ वि. शीतळ- थंड.
गारोळें- प्रा. वि. घारडोळें- दा. द. ३ स. ६ ओ. ४२.
गालोरा- प्रा. ना. गालगुच्चा- दा. द. ३ स. ७ ओ. २५.
गांव- सं. अप. ना. च्यार कोस अथवा योजन- ऋ. ॥ तोसेतु प्रथम दिनीं ॥ चवदा गावें दिनांतरें वीस ॥.
गावरेगा- प्रा. वि. गांवटळ.
गावारें- प्रा. ना. गव्हारपणा- ज्ञा. अ. १५ ओ. २६८.
गार्हस्थ्य- सं. ना. ग्रहस्थाश्रम
गाहाळणें- प्रा. धा. ना. हरवणें अथवा सांडणें.
गाही- प्रा. ना. गोष्टी अथवा साक्षी.
गार्हापति- सं. अप. ना. गार्हपत्याग्नि- वा. ५२०४.

गाळी- सं॰अप॰ना॰शिवी॰

गि-गी.

गितु- सं॰अप॰ना॰ गीतअथवागायन.
गिरगिरी- प्रा॰ना॰ भोंवंड.
गिरा- सं॰ना॰ वाणी अथवावाचा.
गिरि- सं॰ना॰ पर्वत-२ दश सन्यास्यांतील एकभेद.
गिरिजा- सं॰ना॰ पार्वती.
गिरीश- सं॰ना॰श्रीशिव.
गिवसणें- प्रा॰धा॰ना॰ सांपडणें.
गिवसितये- प्रा॰ क्रि॰ प्राप्तहोय.
गी- सं॰ना॰ वाणी अथवा वाचा.
गीर्वाण- सं॰वि॰ संस्कृत.
गीशर- सं॰ ना॰ वाक्शर अथवा वाग्बाण.
गीष्पति- सं॰ना॰ बृहस्पति.

गु-गू.

गुंडणें- प्रा॰धा॰ गुंफणें-गुंडाळणें.
गुंडा- प्रा॰ना॰ गोटा.
गुद्दार- प्रा॰ ना॰ हत्तीच्यापाठीवरील हौदा- अंबारी.
गुटी- प्रा॰ना॰ ध्वजअथवा निशाण
गुण- सं॰ना॰१सत्वरज,तम तेएक-२ दोरी-३ वात- सूत्र.
गुणसाम्य- सं॰ना॰ त्रिगुणाचा गर्भधारण कर्ती माया,महत्तत्व अथवा शुध्धसत्व- यांचेंच नांव.
गुणक्षोभिणी- सं॰ना॰ गुणसाम्यच गुणास प्रसवल्यावर हें नाव पावतें.
गुणिया- प्रा॰ना॰१ गारुडी-ज्ञा॰ अ॰१२ओ॰७२५-२ पंचाक्षरी-भा॰ अ॰७ओ॰२०६.
गुंती- प्रा॰ना॰ प्रतिबंध.
गुंथणें- प्रा॰धा॰ना॰ गुंफणें-ज्ञा॰ अ॰१८ओ॰१७४३.
गुद- सं॰ना॰ पंच कर्मेंद्रियांतील-अपान द्वार नामक पांचवें इंद्रिय.
गुंफिरा- प्रा॰ना॰गुंवाडा-ज्ञा॰ अ॰४ ओ॰२८५.
गुमान- प्रा॰ना॰१ अधिक्य-२ अहंकार-दा॰द॰१५ स॰२ ओ॰
गुरवा- सं॰अप॰वि॰श्रेष्ठ.
गुरळी- प्रा॰ना॰ चूळ-दा॰द॰२ स॰१ओ॰६४.
गुरु- सं॰ना॰१विद्यासांगणारा २ वि॰थोर-३ जड.
गुलत्रय- सं॰अप॰ना॰ राकाकवी- गुळवणी-दा॰द॰१६ स॰४ ओ॰१५.
गुल्हडाग- प्रा॰ना॰ चोंचे-दा॰ द॰३स॰७ओ॰३४.

गुद्धी- प्रा॰ना॰ गलबला- दा॰द॰ १२स॰५ओ॰२४.

गुर्विणी- सं॰वि॰ गरोदर-गर्भि णी.

गुहिरा- प्रा॰ना॰ इच्छेनुरूप क्षणक्ष णां रंग पालटणारें सरड्यापेक्षां मो ठें जिवाणुं आहे- दा॰द॰१२स॰७ओ १७.

गुह्यज्ञान- सं॰ना॰ स्वस्वरूपज्ञा न.

गुह्यार्थ- सं॰ना॰ गुप्तार्थ.

गुळवणी- प्रा॰ना॰ गुळेंपाणी.

गुळाळा- प्रा॰ना॰ गुळणी- ज्ञा॰ अ॰१३ओ॰४१८-४१९.

गूज- प्रा॰ना॰ गुह्य गोष्ट.

गृहमेधि- सं॰ना॰ गृहस्थ.

गृहस्थ- सं॰ना॰ शास्त्रोक्त पा णिग्रहण करून स्वस्त्री वांचून अ न्यस्त्रिया मातृवत् मानणारा असा च्यार आश्रमांतील दुसरा आश्रम धर तो.

गेह- सं॰ना॰ घर-अथवा गृह.

गो-गौ.

गोखातु- प्रा॰अव्य॰ मध्येंच- ज्ञा॰ अ॰११ओ॰३८९.

गोचर- सं॰वि॰ प्रकट- प्रत्यक्ष.

गोठणें- प्रा॰धा॰ना॰ घट्ट होणें-

गोष्टी- सं॰अप॰ना॰ गोष्ट.

गोड- प्रा॰वि॰१ साजिरें- ज्ञा॰ अ॰१५ओ॰२६२-२ मधुर-ज्जि व्हे गोड तीन अक्षरांचा रस॥ अमृत जयास फिके पुढें॥१॥-

गोत- सं॰अप॰ना॰ गोत्रज- दा॰ द॰२स॰१ओ॰९.

गोतांबील- प्रा॰ना॰ एका ताटीं त सर्वांनीं मिळून जेवणें तें- ज्ञा॰ अ॰१७ओ॰१६०

गोत्र- सं॰ना॰१ पर्वत-२ कूळ

गोदळा- प्रा॰ना॰ समुदाय- भा॰ अ॰३ओ॰१९६.

गोधळूक- प्रा॰ना॰ मावळतीवे ळ- प्रदोषवेळ- ज्ञा॰अ॰१८ओ॰ १०८५.

गोधांगुळी- सं॰अप॰ना॰ धनु र्धराचें अंगुल्लन.

गोप- सं॰ना॰१ गौळी-२ सूर्य.

गोपायिता- सं॰ना॰ रक्षणक र्ता.

गोपुर- सं॰ना॰ देवालयांत जी उंच शाला असते ती.

गोंबी- प्रा॰ना॰ गोम अथवा घों ण.

गोमटें- प्रा॰ना॰१ चांगुलपण -अमृ॰प्र॰६ओ॰११-२ वि॰ चां गलें- भा॰अ॰७ओ॰१६- वाक्य॰ ओ॰१६२६.

गोमय- सं॰ ना॰ गाईचें शेण.
गोरटी- प्रा॰ ना॰ स्त्री- भा॰ अ॰ ८ ओ॰ २९७.
गोरांजन- प्रा॰ ना॰ स्त्रिया अथवा पुरुष भगव स्त्रीत्सर्थ आपणास जाळून घेतात त्या साधनाचें नाव.
गोरी- प्रा॰ ना॰ पारधी अथवा तस्संबंधी गायन- ज्ञा॰ अ॰ ८ ओ॰ १४८- ज्ञा॰ अ॰ १६ ओ॰ १२०
गोरोचन- सं॰ ना॰ गाईच्या मुस्तकांतील सुगंधी द्रव्य.
गोलांगुळ- सं॰ अप॰ ना॰ माकड.
गोल्हाट- सं॰ ना॰ औटपीगवरलें योगशास्त्रोक्त स्थान.
गोव- प्रा॰ ना॰ गुंता- दा॰ द॰ २ स॰ १ ओ॰ २०.
गोंवळी- सं॰ अप॰ ना॰ गोळण- मुख्यत्वें राधा.
गोसायळ- प्रा॰ ना॰ सायळ पक्षीजात- दा॰ द॰ २ स॰ ७ ओ॰ ८.
गोसावी- सं॰ ना॰ १ स्वामी- २ कि मुख्य- ज्ञा॰ अ॰ १८ ओ॰ ९१२.
गोहाडी- प्रा॰ ना॰ गूरवाडी.
गोही- प्रा॰ ना॰ गाही हा शब्द पाहा.
गोळ- सं॰ अप॰ ना॰ गोल अथवा अंड.
गौण- सं॰ वि॰ न्यून.
गौणात्मा- सं॰ ना॰ मुख्यात्माव मिथ्यात्मा नव्हेत ते म्ह॰ स्त्रीपुत्रादिक- वाक्य॰ ओ॰ ७७५.
गौल्य- सं॰ ना॰ मधुरता- ज्ञा॰ अ॰ ३ ओ॰ २७१
गौल्यता- सं॰ ना॰ मनोरंजन रूपभाषण- दा॰ द॰ १ स॰ ६ ओ॰ १५.
ग्रंथिभेद- सं॰ ना॰ चिज्जड एकच बुध्दिस दृढ झालें आहे त्याचा जो भेद होणें तो.
ग्रहस्थ- सं॰ अप॰ ना॰ गृहस्थ शब्द पाहा.
ग्रहेश- सं॰ ना॰ सूर्य.
ग्राम- सं॰ ना॰ १ गांव- २ इंद्रियें
ग्रामकूळ- सं॰ अप॰ ना॰ कुत्रें- ज्ञा॰ अ॰ १३ ओ॰ ६८०.
ग्रामज्य- सं॰ ना॰ ग्राम्यधर्म अथवा मैथुन.
ग्राम्यस्त्री- सं॰ ना॰ वेश्या- भा॰ अ॰ ८ ओ॰ १६१.
ग्रामाधिपति- सं॰ ना॰ ग्राममुख्य- पाटील- खोत.
ग्रामिणी- सं॰ अप॰ ना॰ हरामी पणा- दा॰ द॰ २ स॰ ३ ओ॰ ६.
ग्राह- सं॰ ना॰ नक्र- मगर.
ग्रीवा- सं॰ ना॰ मान अथवा गळा.
ग्लह- सं॰ ना॰ डाव- पण.
ग्लानी- सं॰ अप॰ ना॰ खंती- दा॰ द॰ ५ स॰ २ ओ॰ १९.

ग्लानी - सं॰ना॰ खंती - दैन्य - भा॰ अ॰२६ओ॰९८.

घ.

घट - सं॰ना॰ घागर - शरीर.

घंट - सं॰ना॰ समुदाय - ज्ञा॰अ॰ १८ओ॰१७१२.

घटभंग - सं॰ना॰ स्थूल अथवा लिंगशरीरभंग.

घटसंभव - सं॰ना॰ अगस्त्यऋषि.

घटश्रोत्र - सं॰ना॰ कुंभकर्ण.

घंटापारधी - सं॰ना॰ गायनादिकेंकरून मृगासभुलऊन पाशांत घालणारा पारधी - भा॰अ॰२६ओ॰ २३६.

घटोद्भव - सं॰ना॰ घटसंभव शद्ब पाह्य.

घडघडाट - प्रा॰ना॰१गजर - २अ व्य॰ मोठ्यानें.

घडी - सं॰अप॰ना॰१ घटका - २लहान घागर.

घडोतें - प्रा॰ना॰ साधन - ज्ञा॰अ॰ १७ओ॰२९.

घणाविळें - सं॰अप॰वि॰ घट्टझालेलें - ज्ञा॰अ॰१५ओ॰५.

घन - सं॰ना॰१ मेघ - २वि॰ घट्ट.

घनदाट - प्रा॰वि॰ निबिड.

घनरस - सं॰ना॰१ जल - २कापूर.

घनवटता - सं॰अप॰ना॰१ भारीपणा - २घट्टपणा.

घनवटा - प्रा॰ना॰ गादी अथवा गालीच्या.

घनसार - सं॰ना॰१ चंदन - २कापूर.

घनावणें - सं॰अप॰धा॰ना॰१घट्ट होणें - २दृगावणें.

घनावळी - सं॰अप॰ना॰ मेघपंक्ति ज्ञा॰अ॰९ओ॰११९.

घनीभूत - सं॰वि॰१ मेघयुक्त - २लगडलेलें.

घबाड - प्रा॰वि॰ मोठें - महान् - वा॰ २८४२.

घमंड - प्रा॰ना॰ घमस्थान - दा॰ द॰१९स॰७ओ॰१.

घमस्थान - प्रा॰ना॰ लयलूट - दा॰द॰१८स॰३ओ॰१८.

घरघेणा - प्रा॰वि॰ घातकीघर बुडव्या.

घरटा - प्रा॰ना॰ तरल - ज्ञा॰अ॰ १८ओ॰६५१.

घरटी - प्रा॰ना॰ गस्त अ॰ फेरी.

घरटीकर - प्रा॰ना॰ गस्त करी.

घरडुळणें - प्रा॰धा॰ना॰ धांडोळणें - ज्ञा॰अ॰६ओ॰२१६.

घरवीत - प्रा॰ना॰ घरवात अथवा संसार.

घरवात - सं॰अप॰ना॰ गृहवार्ता

अथवा प्रपंच.

घराणी- प्रा॰ ना॰ ठिकाण-ज्ञा॰ अ॰ ८ ओ॰ २३४.

घरोतें- सं॰ अप॰ ना॰ गृहस्थ अथवा घरबारी- विवे॰ उ॰ प्र॰ ६ ओ॰ ५.

घष्टनी- प्रा॰ ना॰ घासा घासी-दा॰ द॰ १४ स॰ ४ ओ॰ ४.

घसमस- प्रा॰ ना॰ असार-फोल

घसमरपण- प्रा॰ ना॰ घस घस-दा॰ द॰ १४ ओ॰ ४ ओ॰ ४.

घसवटणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ घांसपें-झिजणें.

घा-घि-घी.

घाऊस- सं॰ अप॰ ना॰ गोमांस-अथवा मांस-ज्ञा॰ अ॰ ६ ओ॰ ९३.

घांघोसणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ शोधणें ज्ञा॰ अ॰ ५ ओ॰ ६७.

घांणवटा- प्रा॰ ना॰ घाणा॥ उ॰ जैसा घांणवटियाचा दोरु॥ इ॰॥

घातघेणा- प्रा॰ वि॰ घातकी-दा॰ द॰ ५ स॰ २ ओ॰ २६.

घानाळ- प्रा॰ वि॰ नाकाड्या-लांब नाक्या-दा॰ द॰ २ स॰ ६ ओ॰ ४२.

घापणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ १ घालणें-ज्ञा॰ अ॰ ६ ओ॰ १००-२ सोडणें- अमृ॰ प्र॰ ७ ओ॰ १९०-३ सोपडणें-अमृ॰ प्र॰ २ ओ॰ १८.

घामेजणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ घर्मी होणें. ज्ञा॰ अ॰ १३ ओ॰ ३४८-३४९.

घारणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ माजणें-ज्ञा॰ अ॰ १० ओ॰ १५८-भा॰ अ॰ ८ ओ॰ २७१-२ लहरावणें-भा॰ अ॰ २२ ओ॰ ५१७.

घालणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ उडीराकणें ज्ञा॰ अ॰ ११ ओ॰ ४१॥ उ॰॥ दक्षाचियेयज्ञभागीं॥ उमा घालूनघेतलें आगी॥

घावणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ सांपडणें-ज्ञा॰ अ॰ ३ ओ॰ ४२.

घास- प्रा॰ ना॰ गवत.

घिसणी- प्रा॰ ना॰ घिस घीस-दा॰ द॰ १४ स॰ ४ ओ॰ ४.

घीस- प्रा॰ ना॰ झिजणा-झीज॥ उ॰ शरीरेंघीस साहणें॥ दुर्जनाशीं मिळोन जाणें॥ इ॰

घु-घू.

घुंगुरडें- प्रा॰ ना॰ चिलीद अथवा मशाक- उ॰॥ रावणादिक बापुडीं॥ घुंगुरडीं जैशीं॥ इ॰॥

घुंघालणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ शद्बकरणें अ॰ ओरडणें-गुणगुणणें॰ जेसे सर्व लोक निजल्या॥ उलूक उठे घुंघातु॥ इ॰॥

घुर्णित- सं॰ वि॰ भ्रमित.

घुमणें-प्रा॰धा॰ना॰ शद्बकरणें.
घुमरी-प्रा॰ना॰ सामर्थ्य-ज्ञा॰अ॰ १७ओ॰ २१२. वि॰लगडीत-भा॰ अ॰१२ओ॰५११.
घुरा-प्रा॰ना॰ दुर्गंधिरस-ज्ञा॰अ॰ १८ओ॰१२५३.
घुलें-प्रा॰ना॰ एक कीट आहे-मानें घुल काविलपाहाणारें मनुष्य-२वि॰ मान घुलकावणारें-दा॰द॰३स॰६-ओ॰४२.
घूक-सं॰ना॰ घुबड.
घूर्णिका-सं॰ना॰ दासी.
घृत-सं॰ना॰ तूप.
घृष्टी-सं॰ना॰ घर्षण अथवा समागम-ज्ञा॰अ॰१७ओ॰५१.

घे-घै-घो-घौ.

घेतें-प्रा॰ना॰ अंतःकरण-ज्ञा॰अ॰ ५ओ॰२३.
घेपणें-प्रा॰धा॰ना॰ घेणें-ज्ञा॰अ॰ ६ओ॰३९२.
घोकरी-प्रा॰क्रि॰अव्य॰ लवकर ज्ञा॰अ॰९ओ॰५३१.
घोरव-सं॰अप॰ना॰ घोष अथवा गर्जना-ज्ञा॰अ॰१ओ॰१५७.
घोंगाण-प्रा॰ना॰ माशी-उ॰॥जें कारवर कटलें मरकटलें॥ अत्यंत घोंगाणें घोंगाळिलें॥ ३०॥
घोंगें-प्रा॰क्रि॰अव्य॰ लवकर-ज्ञा॰अ॰८ओ॰८४.
घोटभरणें-प्रा॰धा॰ना॰ जीवघेणें-भा॰अ॰४ओ॰२.
घोंदाळा-प्रा॰ना॰१एकंकार-२घोंटकवडा-दा॰द॰१९स॰१ओ॰१५.
घोर-सं॰वि॰ भयंकर.
घोर-प्रा॰ना॰१काळजी-उ॰ऐसा घोर करित असतां॥ सत्सुखदेखिला अवचिता॥-२वीणा नामक तंतु वाद्याची तार-उ॰ विणा व्हावा कासयाशी-घोर लागला जयाशी-॥१॥
घोरवृत्ति-सं॰ना॰ रजोगुणाची वृत्ति-वा॰ओ॰९४५.
घोरोदर-सं॰ना॰ भयंकर समुद्र
घोष-सं॰ना॰१गर्जना-२गोठा.
घोषयात्रा-सं॰ना॰ गोरक्षणनिमित्त यात्रा.
घोषी-सं॰ना॰ परस्परानुप्रवेश-ज्ञा॰अ॰१४ओ॰९३-भांडवल.
घोसणें-प्रा॰धा॰ना॰१ शोधणें-२सांपडणें.
घोळाणा-प्रा॰ना॰गुणघुणा-दा॰द॰३स॰६ओ॰३७.
घ्राण-सं॰ना॰ पंचज्ञानेंद्रियांतील पांचवें इंद्रिय तें-नाक.

च.

चक- प्रा॰वि॰वक-दा॰द॰२स॰२ ओ॰२५.

चकोर- सं॰ना॰ चंद्रामृतचपानकरणारा असा एक पक्षी आहे तो.

चक्र- सं॰ना॰ आधारादिसाहाचक्रें त्यांतील एकेक तें.

चक्रकापत्ति- सं॰ना॰ कोणे एकेवस्तुचा दुसरीस आश्रय-दुसरीचातिसरीस आणि तिराचा पुनः पहिलीस असो जो चक्राप्रमाणें फेरा तो.

चक्रवर्ती- सं॰ना॰ सप्तद्वीपाभूमींत ज्याचें निष्कंटक स्वामित्व तो राजा अथवा सार्वभौम.

चक्रवाक- सं॰ना॰ स्त्रीपुरुषांत दिवसास संयोग व रात्री वियोग होतो अशी एक पक्ष्यांची जाती आहे तो पक्षी.

चक्रवाल- सं॰ना॰ मंडल.

चरवोट- प्रा॰वि॰ चांगलें-चोखट.

चंचू- सं॰ना॰ चोंच.

चर्चा- सं॰ना॰ मश्न प्रश्नोत्तर रूप भाषण.

चट- प्रा॰शा॰ चटक- व्यसन.

चटपट- प्रा॰ना॰ चिंता-दा॰द॰२ स॰३ ओ॰७.

चंडकीर्ण- सं॰ना॰ सूर्य.

चंडांशु- सं॰ना॰ सूर्य.

चणक- सं॰ना॰ हरभरा.

चतुर्थी- सं॰ना॰ चौथी भक्ति-ज्ञा॰ अ॰१४ ओ॰२७०.

चतुर्दशभुवनें- सं॰ना॰ १ भूलोक-२ भुवर्लोक-३ स्वर्लोक ४ महर्लोक-५ जनोलोक- ६ तपोलोक- ७ व सत्यलोक-१ अतल २ वितल-३ सुतल-४ तलातल-५ महातल-६ रसातल-७ व पाताल असे सप्त स्वर्ग व सप्त पाताळें मिळुन लोक अथवा भुवनें चवदा तीं.

चतुर्दशविद्या- सं॰ना॰ १ ऋग्वेद-२ यजुर्वेद-३ सामवेद-४ व अथर्वणवेद- १ छंद- २ निरुक्त-३ व्याकरण- ४ जोतिष- ५ शिक्षा- ६ व कल्पसूत्र- १ आणि न्याय- २ मिमांसा- ३ पुराण- ४ वधर्म शास्त्र असे चार वेद साहा शास्त्रें च्यार उप शास्त्रें मिळून विद्या १४ त्या.

चतुर्धाभक्ति- सं॰ना॰ १ धर्म २ अर्थ-३ काम- ४ मोक्ष यांचा समुच्चय असा चतुर्विधपुरुषार्थ तो.

चतुर्मुख- सं॰ना॰ ब्रम्हदेव.

चतुरानन- सं॰ना॰ ब्रम्हदेव.

चतुरास्य- सं॰ना॰ ब्रम्हदेव.

चतुर्वक्त्र- सं॰ना॰ ब्रम्हदेव.

चतुर्वदन- सं॰ना॰ ब्रम्हदेव.

चतुर्विधमुक्ति- सं॰ना॰ १ सलोकता-२ समीपता- ३ स्वरूपता-४ आणि सगुण व निर्गुण रूपद्वय सायुज्यता अशा चार मुक्तींचा समुच्चय याचें नाव.

चतुर्विधवाचा- सं॰ना॰ १परा-२ पश्यंति-३ मध्यमा- आणि-४ वैखरी या चार वाचांचा समुदाय त्याचें नाव.

चतुर्व्यूह- सं॰ना॰१वासुदेव-२संकर्षण-३अनिरुध्ध- आणि ४प्रद्युम्न असे पृथ्वीस आधारभूत चार व्यूह आहेत त्यांचा समुच्चयाचें नाव.

चतुष्पद- सं॰ना॰ गोअश्वादि चार पायांचे पशु ते.

चत्वारभूतग्राम- सं॰ना॰ चत्वार खाणी- १ जारज-२ अंडज-३ स्वेदज- आणि ४ उद्भिज यांचा समुच्चय तो.

चत्वारमुक्ति- सं॰ ना॰ चतुर्विधमुक्ति- हाशब्द पाहा.

चत्वारवर्ण- सं॰ना॰१ब्राम्हण-२क्षत्रिय-३वैश्य- आणि-४शूद्र.

चत्वारिअनुबंधन- सं॰ अप॰ ना॰ अनुबंधचतुष्टय म्हणजे-१विषय-२संबंध-३प्रयोजन- आणि-४ अधिकारी- यांचा समुच्चय तो.

चंद्रचुड- सं॰ना॰ श्रीशंकर.

चंद्रमौळी- सं॰ अप॰ ना॰ श्रीशिव.

चंद्रशाला- सं॰ना॰ उंचमाडी.

चंद्रावळी- सं॰अप॰ना॰ कृष्णाच्या अष्टनायकांतील जी राही तिची बहिण ती.

चंद्रिका- सं॰ना॰ चांदणें.

चंद्री- सं॰ना॰ डोळे तारकळ- रा॰ द॰३ स॰५ ओ॰९.

चपळा- सं॰अप॰ना॰ चपलाअथवा वीज.

चमत्कारु- सं॰अप॰ना॰ चमत्कार अथवा आश्चर्य.

चमरी- सं॰ना॰ वनगाय.

चमु- सं॰ना॰ सेना.

चमेक- सं॰ना॰ अठरावर्णांतील अठरावा वर्ण तो म्हणजे चांभार.

चर्मकुंड- सं॰ना॰ चांभाराचें चर्म तरें भिजत घालण्याचें कुंडलें.

चर- सं॰ना॰ जंगम म्हणजे चालणारे प्राणी.

चरणी- सं॰ अप॰ ना॰ सेवा- ज्ञा॰ अ॰११ ओ॰ ७०१-७०२.

चरम- सं॰ वि॰ शेवटलें.

चरमस्थिति- सं॰ना॰ सहजसमाधिरूपस्थिति ती.

चलचित्तपानतुंदिल- सं॰वि॰ चंचलचित्ताचें प्राशन करून दोंदिल असा तो.

चव- प्रा॰ना॰ रुची- शोभा.

चवई- सं॰अप॰ ना॰ चौरंग.

चवक- प्रा॰ ना॰ आश्चर्य- ज्ञा॰ अ॰११ ओ॰३३९.

चवडा- प्रा॰ना॰-१ पंजा-२ वि॰रुंद

चवदाभुवनें- सं॰अप॰ ना॰ पाहा- चतुर्दशभुवनें.
चवदाविद्या- सं॰अप॰ ना॰ पाहा- चतुर्दशविद्या.
चवरें- प्रा॰ ना॰ शंवट- ज्ञा॰ अ॰ ६ ओ॰ ५८- ज्ञा॰ अ॰ १२ ओ॰ ५५. २ मस्तक- ज्ञा॰ अ॰ ८ ओ॰ १५४.
चवऱ्यायशीलक्षयोनी- सं॰अप॰ ना॰ २००,०००,०. वृक्षयोनी- ११०,०० ०,०. कीटकयोनी- ३००,०००,० पशुयोनी- ९००,०००, जलचरयोनी- १००,०००,० पक्षीयोनी आणि ४००,०००. मानव योनी मिळुन सर्व योनी ८४०,०००,०. चवऱ्यायशीलक्ष.
चषक- सं॰ ना॰ पेला.
चळथ- प्रा॰ ना॰ चवड.
चळिया- सं॰ अप॰ ना॰ चांचल्य.
चक्षु- सं॰ ना॰ पंचज्ञानेंद्रियांतील- तिसरें इंद्रियतें- नेत्र.
चक्षुश्रवा- सं॰ ना॰ सर्प.

-चा-

चाईचाट- प्रा॰ ना॰ शरीरांत कोठे केसांच्या ठिकाणीं विकार होऊन जे त्या जागचे केंस एका एकी गळून जातात असा जो रोग तो- दा॰ द॰ ३ स॰ ६ ओ॰ ५१.
चाकळा- प्रा॰ ना॰ मल द्वारचे मांसगोळे त्याचें नाव- ज्ञा॰ अ॰ ९ ओ॰ १८१.
चाकाटणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ चकित होणें- दा॰ द॰ १४ स॰ २ ओ॰ ११.
चांग- प्रा॰ वि॰ चांगलें- विवे॰ पू॰ प्र॰ २ ओ॰ ९०.
चांगावें- प्रा॰ ना॰ चांगुलपण.
चांचण- प्रा॰ ना॰ चांचड नामक तांबड्या मुंगळ्याची- जात आहे ती.
चांचरणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ भुलणें- दा॰ द॰ ५ स॰ १ ओ॰ ३७.
चांचरी- प्रा॰ ना॰ बोबडी.
चांचरीमुद्रा- सं॰ ना॰ पांपण्या व बुबुळ हलवित हलवित भ्रुमध्यावर पाहात बसण्याची- धारणा म करणीं तिसरी मुद्रा आहे ती.
चांचुवडें- सं॰ अप॰ ना॰ चोंच भा॰ अ॰ ७ ओ॰ ५७५.
चाट- प्रा॰ वि॰ बडबड्या- दा॰ द॰ २ स॰ ३ ओ॰ ३०.
चाटपण- प्रा॰ ना॰ चपळपण- वा॰ ओ॰ २२२२.
चाटू- प्रा॰ ना॰ स्वयपाकांतील पळी- भा॰ अ॰ १० ओ॰ ४६२.
चाड- प्रा॰ ना॰ इच्छा- ज्ञा॰ अ॰ ८ ओ॰ ८- भा॰ अ॰ २ ओ॰ ११३ वा॰ ओ॰ ५२५.
चातक- सं॰ ना॰ मेघोदकच पान

करणारा एक पक्षीआहे तो.

चातुरंगदळ- सं॰अप॰ना॰ रथ-घो डे-हत्ती- आणि-पदाती अथवा पायद ळ असें-चारप्रकारचें सैन्य ज्यादळांत असतें त्यासमुच्चयाचेंनाव.

चार्थी- प्रा॰ना॰ बडबड- ज्ञा॰अ॰ १६ओ॰३१२-३१४.

चांद्रायण- सं॰ना॰ चंद्र कलांच्या मानावर एकव्रत प्रायश्चित्तार्थ आहे त्याचें नाव.

चाप- सं॰ना॰ धनुष्य.

चापलता- सं॰ना॰ धनुष्य.

चांपोळी- सं॰अप॰ना॰ चाफ्याचेंफूल-ज्ञा॰अ॰१८ओ॰ ८५२.

चाम- सं॰अप॰ना॰ कातडें.

चामखीळ- प्रा॰ना॰ मोगमस.

चामर- सं॰ना॰ चौरी.

चामवा- प्रा॰ना॰ त्वचेंतघुसणारी एकउवांची जातीआहे तिचें नांव.

चामीकर- सं॰ना॰ सोनें.

चार- सं॰ना॰ सेवक.

चार- प्रा॰ना॰ सोंग अथवा वेड्याचे ज्याकृति किंवा गोष्टी.

चारण- सं॰ना॰ एकदेवजातीआहे.

चारदोष- सं॰अप॰ना॰ आत्मा-श्रयता- अन्योन्याश्रयता- चक्रका पत्ति आणि अनवस्था- असे-चला रदोष- विकल्पविषयीं शास्त्रांत आ हेत ते.

चारीअभिमानी- सं॰अप॰ना॰ विश्व- तैजस- प्राज्ञ- प्रत्यगात्मा असे चलार अभिमानी शरीरांतील जागृदादिअवस्थांचे ते.

चारीअवस्था- सं॰अप॰ना॰ जागृती- स्वप्न- सुषुप्ति आणि तु र्या अशा चत्वार अवस्था त्या.

चारीखाणी- सं॰अप॰ना॰ज रायुज- अंडज- स्वेदज आणिउ द्भीज- अशा चत्वार खाणी त्या.

चारीपुरुषार्थ- सं॰अप॰ना॰ धर्म- अर्थ- काम आणि मोक्ष अ सें चतुर्विधपुरुषार्थ ते.

चारीभक्त- सं॰अप॰ना॰ आ र्त- जिज्ञासु- अर्थार्थी आणि ज्ञा-नी असे चतुर्विधभक्त ते.

चारीमुक्ति- सं॰अप॰ना॰स लोकता- समीपता- स्वरूपता आ णि सगुण निर्गुण भेदें करून सायु ज्यता अशा चतुर्विधमुक्ती त्या.

चारीयुगें- सं॰अप॰ना॰ कृत- त्रेत- द्वापार आणि कली- अशीं च तुर्युगें ती.

चारीवर्ण- सं॰अप॰ना॰ ब्राम्ह ण- क्षत्रिय- वैश्य आणि शूद्र असे चतुर्वर्ण ते.

चारीवाणी- सं॰अप॰ना॰ परा-पश्यंती- मध्यमा- आणि वैखरी अशा चत्वार वाणी त्या.

चारीस्थानें- सं०अप०ना० नेत्र- कंठ- हृदय- आणि मूर्धी अशींच्यार स्थानें तीं·

चारु- सं० वि० चांगलें अथवा उत्तम·

चारुस्थळ- सं०अप०ना०१ चारखाणी किंवा चार वाणी. २ उत्तमस्थळ·

चारुस्थळणें- मा० धा० ना० सत्य मानणें- ज्ञा० अ०६ ओ० ७२.

चार्वाक- सं० वि० देहात्मवादी·

चावट- मा० वि० चघळ·

चावटी- मा० ना० वाचाळपणा·

चावदशी- मा० ना० जागृती- ज्ञा० अ० १३ ओ० ४११.

चाळक- सं०अप० वि० १ चाळकिणारा· २ ना० चाळक वाऊनामक व्याधी·

चि-ची·

चिकित्सक- सं० ना० वैद्य·

चिकित्सा- सं० ना० रोगाचें निदान·

चिखली- मा० ना० पावसाळ्यांत चिखलापासून जो विकार पायांस होतो ती·

चिंचावणें- मा० धा० ना० चिवचिवणें- भा० अ० ५ ओ० ११७.

चिच्छेष- सं० ना० चिद्भुजंग·

चिडाणी- मा० ना० कुपात्र- भा० अ० २६ ओ० २०३.

चिडी- मा० ना० चिमणी·

चिंदाणिउत- मा० वि० कांटेरें- भा० अ० २ ओ० ९५.

चिणचिण- मा० ना० धूसफूस- उ० ॥ चिणचिण करीशी तरी सुखें करीं ॥ व्यर्थ गुरगुरीशी णलूला ॥१॥

चित्- सं० ना० स्वरूप लक्षणांतील दुसरें ज्ञानरूप लक्षण त्याचें नाव.

चित्त- सं० ना० चिंतन रत्यात्मक अंतःकरणपंचकांतील चवथा अवयव तें·

चित्तज- सं० ना० मदन·

चिंतवणें- सं० अप० ना० चित्त ज्ञा० अ० १२ ओ० ४३.

चित्तहीन- सं० वि० विक्षिप्त- ज्ञा० अ० ९ ओ० १७८.

चित्कळिका- सं०अप०ना० चैतन्यकलिका·

चित्रकाई- सं०अप० वि० अपूर्वदेही·

चित्रलेप- सं० ना० १ गोपीचंदन अथवा गंध गोळ्या यांची मूर्ति- २ तसबीर·

चित्सागर- सं० ना० ज्ञान समुद्र

चिंतामणि- सं० ना० १ चिंतीलें देणारा मणि- २ गणपति·

चिति- सं॰ अप॰ ना॰ चित्.

चिद्चिद्ग्रंथि- सं॰ ना॰ जडचैतन्य परस्पराध्यास.

चिदंबर- सं॰ना॰ चिदाकाश- चि द्रूप.

चिदंभोधि- सं॰ना॰ चित्समुद्र अथवा ब्रम्ह.

चिद्गगन- सं॰ना॰ ज्ञानाकाश अथवा ब्रम्ह.

चिदाकाश- सं॰ ना॰ चिद्गगन अंथवा ब्रम्ह.

चिदाभास- सं॰ना॰ ज्ञानाभास. अथवा जीव.

चिमोरा- प्रा॰ना॰ अंगास घेतात तो चिमरा दा॰ द॰ ३ स॰ ७ ओ॰ २५

चिवडा- प्रा॰ना॰ बच बच-उ॰ मू र्खाकरितां चिवडा होय॥ मजालसी चा॥ इ॰॥.

चिवळ- प्रा॰ वि॰ रोड- भा॰ अ॰ ३ ओ॰ ६७८.

चिळशी- प्रा॰ना॰ चिळस अथवा वीट.

चीची- प्रा॰ वि॰ १ फलकट- दा॰ द॰ १५ स॰ ८ ओ॰ ३८- २ ना॰ फजीती- उ॰ विकारें घडे होउनीं सर्व चीची.

चीर- सं॰ ना॰ वस्त्र.

चु-चू.

चुकुर- प्रा॰ना॰ १ भ्रम-२ वि॰ भ्र मिष्ट- दा॰ द॰ २ स॰ २ ओ॰ ३९.

चुनवणी- प्रा॰ ना॰ चुनगर्गट.

चुंबक- सं॰ना॰ लोहचुंबक- ज्ञा॰ अ॰ ४ ओ॰ ८७.

चुंबक- सं॰ अप॰ ना॰ लोहचुंबक

चुंबक- प्रा॰ वि॰ कृपण.

चुंबकळलेंठणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ भौनावणें- ज्ञा॰ अ॰ ८ ओ॰ १०७.

चुरबुरी- प्रा॰ वि॰ तीक्ष्ण.

चुळुकें- प्रा॰ वि॰ सुंदर- ज्ञा॰ अ॰ ११ ओ॰ १२३.

चूड- सं॰ना॰ मुकुट.

चूडामणि- सं॰ ना॰ शिरोरत्न.

चूत- सं॰ना॰ अंबा.

चूतांकुर- सं॰ ना॰ अंब्याचा मोहोर.

चे-चै.

चेटकी- प्रा॰ना॰ १ चेडें करणारा म नुष्य- २ वि॰ चेड्या.

चेडें- प्रा॰ ना॰ ब्रम्हग्रहादि चेटकें ज्ञा॰ अ॰ १७ ओ॰ ९४.

चेणें- प्रा॰ धा॰ना॰ जागें होणें- विवे॰ पू॰ प्र॰ २ ओ॰ ३. अमृ॰ प्र॰ २ ओ॰ ४१.

चेतन- सं॰ना॰ सजीवप्राणी.

चेतनाचक्षु- सं॰ना॰ बुध्यादि

द्धा- ज्ञा॰ अ॰ ८ ओ॰ ३४.
चेतविणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ खवळविणें
चेपणी- प्रा॰ ना॰ अटी- ज्ञा॰ अ॰ ९
ओ॰ २०.
चेल- सं॰ ना॰ वस्त्र.
चेवा- प्रा॰ ना॰ जागृति- विवे॰ पू॰
प्र॰ १ ओ॰ ७.
चैतन्य- सं॰ ना॰ मुख्यचैतन्य- २
आभासचैतन्य.
चैल- सं॰ ना॰ वस्त्र.

चो-चौ.

चोख- प्रा॰ वि॰ उत्तम अथवा चांग
लें.
चोखटें- प्रा॰ वि॰ चांगलें- ज्ञा॰ अ॰
४ ओ॰ ११४.
चोखाळ- प्रा॰ वि॰ निर्मळ- ज्ञा॰ अ॰
२ ओ॰ २३३.
चोज- प्रा॰ ना॰ नवल- विवे॰ पू॰
प्र॰ १ ओ॰ १६.
चोजणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ जाणणें- अमृ॰
प्र॰ ४ ओ॰ ३६. आ॰ पं॰ १॰ स॰ ४-
ओ॰ १५.
चोंडकें- प्रा॰ ना॰ डुगडुगवाद्य- रु
क्मि॰ अ॰ ११ ओ॰ ६०
चोंटें- प्रा॰ ना॰ १ गर्त्त- ज्ञा॰ अ॰ ७
ओ॰ ७६- २ वि॰ खोल- ज्ञा॰ अ॰ १३
ओ॰ ५४९.

चोष्य- सं॰ वि॰ चोखण्यास योग्य
असे पदार्थ.
चोहट- प्रा॰ ना॰ बाजार- चौक-
ज्ञा॰ अ॰ १६ ओ॰ २१८- भा॰ अ॰
५ ओ॰ १०१.
चौळखा- प्रा॰ ना॰ सुरकुती- अ
मृ॰ प्र॰ ७ ओ॰ ६९.
चौखणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ चोहोंक
डे ताणून बांधणें- दा॰ द॰ ३ स॰ ७
ओ॰ ६५.
चौखुरणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ चौख
रणें- ज्ञा॰ अ॰ १४ ओ॰ १७५
चौचक- प्रा॰ ना॰ कवाड- ज्ञा॰
अ॰ १२ ओ॰ ५२.
चौताळणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ रागाव
णें-
चौथापुरुषार्थ- सं॰ अप॰ ना॰
चतुर्थपुरुषार्थ म्हणजे मोक्ष.
चौथीभक्ति- सं॰ अप॰ ना॰ ज्ञा
नभक्ति.
चौदारत्नें- सं॰ अप॰ ना॰ चतु
र्दश रत्नें यांचीं नावें- १ लक्ष्मी-
२ कौस्तुभमणि- ३ पारिजातवृ
क्ष- ४ सुरानामकमद्य- ५ धन्वंत
रीनामकवैद्य- ६ चंद्रमा- ७ काम
धेनु- ८ ऐरावती नामा हत्ती- ९ रं-
भादिक अप्सरा- १० उच्चैःश्रवाना
मक घोडा- ११ शार्ङ्ग नामें धनुष्य-
१२ अमृत- १३ पांचजन्य नामकशं

रव-१४ कालकूटनामकवीष-
चौदाविद्या- सं॰अप॰ना॰ चतुर्दश विद्या हाशद्बपाहा-
चौपाशी- प्रा॰क्रि॰अव्य॰ चोहोंकडे- भा॰अ॰२ओ॰२८२.
चौफळा- प्रा॰ना॰ चौरंगअथवा स्रोपाळा- ज्ञा॰अ॰१५ ओ॰१.
चौफेरी- प्रा॰क्रि॰अव्य॰ चौफेर अथवा- चोहोंकडे-
चौबार- प्रा॰ना॰ चोहदा- दा॰द॰७ स॰१ओ॰२४.
चौरली- प्रा॰ना॰ चोरवेळ- ज्ञा॰अ॰१६ओ॰७.
चौसष्ठीकळा- सं॰अप॰ना॰- चतुःषष्ठीकळा- त्यांचीं नावें—
१ गीत- २ वाद्य- ३ नृत्य- ४ नाट्य- ५ आलेख्य- ६ विशेषकच्छेद्य- ७ तंडुलकुसुमबलिप्रकार- ८ पुष्पास्तरण ९ दशनवसनांगराग- १० मणिभूमिकाकर्म- ११ शयनरचन- १२ उदकवाद्य- १३ उदकघात- १४ चित्रयोग- १५ माल्यग्रथन विकल्प- १६ शेखरापीडयोजन- १७ नेपथ्ययोग- १८ कर्णपत्र भंग- १९ सुगंधयुक्ति- २० भूषणयोजन- २१ ऐंद्र जाल- २२ कौतुमारयोग- २३ हस्तलाघव- २४ चित्रशाकपूपभक्ष विकारक्रिया- २५ पानकरसरागासव योजन- २६ सूचीकर्म- २७ सूत्र क्रीडा- २८ प्रहेलिका- २९ प्रतिमाला- ३० दुर्वचकयोग- ३१ पुस्तकवाचन- ३२ नाटकाख्याइकादर्शन- ३३ काव्य समस्यापूरण- ३४ पट्टिकावेत्रबाण विकल्प- ३५ तर्ककर्म ३६ तक्षण- ३७ वास्तुविद्या- ३८ रूप्यरत्नपरिक्षा- ३९ धातुवाद- ४० मणिरागज्ञान- ४१ आकरज्ञान- ४२ वृक्षायुर्वेद- ४३ मेषकुक्कुटलावकयुद्धविधि- ४४ शुकसारिकाप्रलापन ४५ उत्सादन- ४६ केशमार्जनकौशल- ४७ अक्षरमुष्टिकाकथन- ४८ म्लेच्छितकुतर्कविकल्प- ४९ देशभाषाज्ञान- ५० पुष्पशकटिकानिमित्तज्ञान- ५१ यंत्र मातृकाधारणमातृका- ५२ संवाच्य- ५३ मानसीकाव्यक्रिया- ५४ अभिधानकोश- ५५ छंदोज्ञान- ५६ क्रियाविकल्प- ५७ छलितकयोग- ५८ वस्त्रगोपन- ५९ द्यूतविशेष- ६० आकर्षक्रीडा- ६१ बालक्रीडन- ६२ वैनायिकविद्याज्ञान- ६३ वैजयिकविद्याज्ञान- ६४ वैतालिकविद्याज्ञान-

छ.

छटा- सं॰ना॰ किरण
छंद- सं॰ना॰१ अनुष्टुभादिकपद्याचेंनाव- २ वेद.
छंद- प्रा॰ना॰ हट्ट- नाद.

छद्म- सं॰ना॰ निमित्त.

छपन्नकोटीवसुमति- सं॰अप॰ ना॰ पंनाशत्कोटीवसुमती.

छपन्नभाषा- सं॰अप॰ना॰ भरतखंडातजे छपन्न देशआहेत त्या प्रत्ये काची एकेकभाषा- त्यादेशभाषांचीनावें- १ अंग- २ वंग- ३ कलिंग- ४ कांबोज- ५ काश्मिर- ६ सौवीर- ७ सौराष्ट्र- ८ मागध- ९ मालव-१० महाराष्ट्र-११ नेपाळ- १२ केरळ-१३ चोळ- १४ पांचाळ- १५ गौड- १६ मल्लाळ- १७ सिंहल- १८ वत्स-१९ द्रविड- २० कर्नाटक- २१ मरहट-२२ पानाट- २३ पांड्य- २४ पुलिंद-२५ आंध्र- २६ कनोज- २७ यावन-२८ जलांध- २९ शलभ- ३० सिंधु- ३१ अवंती- ३२ कन्नड- ३३ हूण- ३४ दाशार्ण- ३५ भोजकोट- ३६ गांधार- ३७ विदर्भ- ३८ बाल्हिक- ३९ गर्जर ४० वर्बर- ४१ कैकेय- ४२ कोशल ४३ कुंतल- ४४ शूरसेन- ४५ टंकण ४६ कोंकण- ४७ मत्स्य- ४८ मद्र- ४९ सैंधव- ५० पाराशर्य- ५१ गुर्जर- ५२ खच्चर- ५३ भुचक्र- ५४ मलुक- ५५ प्राग्ज्योतिष- ५६ कराहट.

छवी- सं॰ना॰ कांती.

छात्र- सं॰ना॰ शिष्य.

छांदोग्य- सं॰ना॰ सामवेदांतील एकाशाखेचें उपनिषत् आहे तें.

छाया- सं॰ना॰ सावली- उ॰ तुकाम्हणे पडतो पायां॥ करा छाया कृपेची॥१॥.

छायानायक- सं॰ना॰ सूर्य.

छायापुरुष- सं॰ना॰ उंचजागेवर उभेंराहून सूर्य पाठिशीं घेऊन आपल्या छायेच्याग्रीवेवर दृष्टी पुष्कळवेळपर्यंत पापण्या न हलवितां द्यावी- नंतर तीच दृष्टी तशीआकाशांत योजावी म्हणजे मोठा एकपुरुष दिसतो त्याचें नाव-

छायामंडप- सं॰ना॰ बारीक शुभ्रवस्त्राचा पडदा सोडून त्याचे आंत दिवा लावावा- नंतर मनुष्य जनावरें आदिकरून यांचा आकृतीचीं कातरलेलीं चित्रें- दीप व पडदा यांच्यामधून फिरवावीं म्हणजे त्या पड्यावर चित्राकृती मोठी दिसून चमत्कार वाटतो त्याचें नाव-

छावा- प्रा॰ना॰ हत्तीचें पिलूं.

ज-

ज- सं॰ना॰ हें अक्षर संस्कृतशब्दापुढें आलें असतां- त्यापासून उत्पन्न झालें अशा अर्थास दाखवितें- उ॰ आत्मज- जलज- बाहुज इत्यादि.

जगद्व्याळ- सं॰ अप॰ ना॰ १ जगद्व्याल अथवा जगसर्प- २ वि॰ भयंकर- भा॰ अ॰ २२ ओ॰ ८०८.

जगति- सं॰ ना॰ पृथ्वी॰ उ॰ ईशाचें स्थानतेंहोंचि ॥ सर्वयाजगतीवरी ॥ इ॰

जगतिसुर- सं॰ ना॰ ब्राम्हण.

जगदंबुद- सं॰ ना॰ जगद्रूपमेघ.

जगदीश- सं॰ ना॰ परमेश्वर.

जगदुन्मीलन- सं॰ ना॰ जगोत्पत्ति-

जगभांड- प्रा॰ वि॰ अतिभांडगा- सर्वत्रभांडगा.

जंगम- सं॰ ना॰ १ चालणारे प्राणी ते- २ पाशुपत मताचा अपभ्रंशअसेंएकमतआहे तदनुयाई तो.

जघन- सं॰ ना॰ पृष्ठभाग.

जघन्य- सं॰ वि॰ अधम.

जघन्य- प्रा॰ ना॰ लौकीक.

जघन्यज- सं॰ ना॰ शूद्र.

जंघा- सं॰ ना॰ मांडी- २ पोटरी- भा॰ अ॰ १४ ओ॰ ४९१.

जंघाळ- सं॰ अप॰ वि॰ उंच.

जट्याळ- सं॰ अप॰ वि॰ जटिल अथवा जटाधारी.

जठर- सं॰ ना॰ उदर.

जड- सं॰ वि॰ ज्ञानहीन.

जडभारी- प्रा॰ ना॰ संकट- उ॰ पडतांजडभारी ॥ दासीं आठवावाहरी ॥ १

जडाजड- सं॰ ना॰ जड आणि चैतन्य.

जती- सं॰ अप॰ ना॰ बौध्यमतिजो पाषांडीयतीतो- उ॰ ॥ जतीजंगमशेवडा ॥ नानकपंथीकानफाडा ॥ इ॰ ॥

जंत्रा- प्रा॰ ना॰ घोडा- ज्ञा॰ अ॰ ११ ओ॰ ३९५.

जनक- सं॰ ना॰ पिता- एकाराजाचें नाव.

जननी- सं॰ ना॰ आई.

जनपद- सं॰ ना॰ देश.

जन्य- सं॰ ना॰ युध्ध.

जन्हुकन्या- सं॰ ना॰ जान्हवी.

जपाकुसुम- सं॰ ना॰ जास्वंदीचेंफूल

जंबीर- सं॰ ना॰ निंबू.

जंबुक- सं॰ ना॰ कोल्हा.

जयंती- सं॰ ना॰ १ कचमाला- २ वि॰ जिंकणारी- उ॰ केसीमजसखीहोंरमयंती ॥ रतिरूप जयंती ॥ इ॰

जरंगा- प्रा॰ ना॰ पाण्यांत घालण्याचें जाळें- ज्ञा॰ अ॰ ७ ओ॰ ८६- भा॰ अ॰ ७ ओ॰ २२३.

जरठ- सं॰ वि॰ निबर.

जरंडी- प्रा॰ ना॰ पोटांत बाजूस रोगहोतो तो- दा॰ द॰ ३ स॰ ६ ओ॰ ३७.

जरा- सं॰ ना॰ म्हातारपण- उ॰ ह्तांतकटकामलध्वजजरादिसोंलागली ॥ पुरः सरगदां सवेंझगडतांतनुभागली ॥ इ॰ ॥

जल- सं॰ ना॰ उदक.

जलचर- सं॰ ना॰ मत्स्यादिक.
जलज- सं॰ ना॰ कमल-शंख.
जलजोद्भव- सं॰ ना॰ ब्रम्हदेव.
जलद- सं॰ ना॰ मेघ.
जलधर- सं॰ ना॰ मेघ.
जलधि- सं॰ ना॰ समुद्र.
जलनिधि- सं॰ ना॰ समुद्र.
जलरुह- सं॰ ना॰ कमळ.
जलशयन- सं॰ ना॰ विष्णु.
जलाभास- सं॰ ना॰ मृगजल.
जलाशय- सं॰ ना॰ सरोवर.
जलेश- सं॰ ना॰ वरुण.
जल्पक- सं॰ वि॰ निंदक.
जव- सं॰ ना॰ वेग.
जवनीक- प्रा॰ ना॰ पडदा-ज्ञा॰ अ॰ ७ ओ॰ ६५-ज्ञा॰ अ॰ ८ ओ॰ ४१.
जवार- प्रा॰ ना॰ कुळडाळ-दा॰ द॰ १९ स॰ ७ ओ॰ २०.
जसन- प्रा॰ ना॰ आडकथाविनोद दा॰ द॰ १२ स॰ ५ ओ॰ ६
जहदजहल्लक्षणा- सं॰ ना॰ त्यागात्यागलक्षणा-म्हणजे सारकाय व असार काय हें ओळखून असार तिलकें त्यागावें व सारग्रहणकरावें अशी वेदांत शास्त्रांत ग्राह्य केली आहे लक्षणा ती.
जहल्लक्षणा- सं॰ ना॰ त्यागलक्षणा म्हणजे जीवास सारव असार एकच वाटून गेलें आहे- त्या सर्वाचा त्याग झाल्यास ग्राह्य कांहींच उरत नाहीं म्हणून जीवेदांत शास्त्रांत दूषित लक्षणा आहे ती.
जळ- सं॰ अप॰ ना॰ पाणी.
जळचर- सं॰ अप॰ ना॰ जलचर.
जळज- सं॰ अप॰ ना॰ जलज-कमळ-शंख.
जळद- सं॰ अप॰ ना॰ जलद अथवा मेघ.
जळदजाळ- सं॰ अप॰ ना॰ जलदजाल-मेघपटल.
जळधर- सं॰ अप॰ ना॰ जलधर.
जळनिधि- सं॰ अप॰ ना॰ जलनिधि.
जळवास- सं॰ अप॰ ना॰ शीतकाळीं आकंठ मर्यादपाण्यांत उभें राहणें तो.
जळाभास- सं॰ अप॰ ना॰ मृगजळ.
जळाशय- सं॰ अप॰ ना॰ सरोवर.

जा.

जाइउळ- सं॰ अप॰ ना॰ जाईचें फूल.
जाइजुणें- प्रा॰ वि॰ अशाश्वत.
जाउपें- प्रा॰ ना॰ लेंकरूं-अमृ॰ प्र॰ ६ ओ॰ २४-आ॰ पं॰ ७ स॰ १ ओ॰ ३९.
जाकळणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ व्यापणें

ज्ञा॰ अ॰ १४ ओ॰ ६२.
जारवमाला- प्रा॰ ना॰ क्षुद्रदेवता.
जागाईत - प्रा॰ ना॰ समासकळी-
दा॰ द॰ १० स॰ १ ओ॰ ५५.
जागृतिअवस्था- सं॰ ना॰ प्रत्य
क्षइंद्रियांनी प्रत्यक्ष विषय ग्रहणकर
णें अशीजी बुध्धीची अवस्थाती.
जाजावणें - प्रा॰ धा॰ ना॰ त्रासणें.
जाजू - प्रा॰ ना॰ आळ अथवा आरो
प- दा॰ द॰ २ स॰ २ ओ॰ २१.
जाड- प्रा॰ ना॰ बळ- ज्ञा॰ अ॰ ७-
ओ॰ ८५- २ वि॰ प्रौढ- दा॰ द॰ १४ स॰
३ ओ॰ २८.
जाड्य- सं॰ ना॰ जडत्व
जातवेद- सं॰ ना॰ अग्नि.
जातिमुकुळ- सं॰ अप॰ ना॰ जा
ईची कळी.
जात्यंध- सं॰ वि॰ जन्मांध.
जानी- सं॰ ना॰ पति.
जानु- सं॰ ना॰ गुडघा.
जान्हवी- सं॰ ना॰ भागिरथी.
जापाणनें - प्रा॰ धा॰ ना॰ १ आटोप
णें- ज्ञा॰ अ॰ ११ ओ॰ ३८१- २ अपूज्य
करणें- दा॰ द॰ ६ स॰ ६ ओ॰ ३५.
जामदग्न्य- सं॰ ना॰ श्रीपरशुराम
नामक विष्णूचा साहावा अवतार.
जामात- सं॰ ना॰ जावई.
जामून- प्रा॰ वि॰ अतिठेंगणें- दा॰
द॰ ३ स॰ ६ ओ॰ ४२.

जाया- सं॰ ना॰ स्त्री.
जायाचा- प्रा॰ वि॰ अस्थिर- दा॰ द॰
५ स॰ ३ ओ॰ ७५- प्रा॰ ओ॰ २६५३
जालंदर- सं॰ ना॰ योगशास्त्रोक्त
कंठस्थानाचें नाव.
जावळी- प्रा॰ ना॰ भाकंड.
जावळिया- प्रा॰ ना॰ शेजारी-
ज्ञा॰ अ॰ १७ ओ॰ २१६- २१७.
जावानिगें- प्रा॰ वि॰ नामांकित
जाश्वनीळ- सं॰ अप॰ ना॰ शिव.
जाळितें- प्रा॰ ना॰ ज्ञान- ज्ञा॰
अ॰ ८ ओ॰ ५८.

जि-जी-

जिउ- सं॰ अप॰ ना॰ जीव.
जिउप्राण- सं॰ अप॰ ना॰ जीव
प्राण- अमृ॰ प्र॰ १ ओ॰ १२.
जिणनें- प्रा॰ धा॰ ना॰ जिंकणें.
जिणें - प्रा॰ ना॰ वांचणें.
जितवणी- सं॰ ना॰ जीवनोपाय
जिताणें- प्रा॰ ना॰ कुरवंडी- ज्ञा॰
अ॰ १२ ओ॰ २२८- २२७.
जिवाळें- प्रा॰ वि॰ सजीव- अमृ॰
प्र॰ ७ ओ॰ ३६.
जिव्हा- सं॰ ना॰ पंचज्ञानेंद्रियां-
तील रसनानामक चौथें इंद्रियतें
जिव्हार- सं॰ अप॰ ना॰ अंतःक
रण- ज्ञा॰ अ॰ १६ ओ॰ १२१.

जिव्हाळा- सं॰ अप॰ ना॰ १ ओला वा-२ अंतःकरण- पर॰ म॰ १ ओ॰ १५. विवं॰ पू॰ म॰ १ ओ॰ ३ उ॰॥ जाणें भक्तिचा जिव्हाळा॥ तोचि देवाचा पूतळा॥१॥

जिष्णु- सं॰ ना॰ १ इंद्र-२ अर्जुन.

जिज्ञास- सं॰ अप॰ ना॰ जिज्ञासु- च्यार प्रकारचे भक्तांतील निवृत्तिरूपां तला दुसऱ्यापदवीचा भक्त तो.

जिमूति- सं॰ ना॰ मेघ.

जीय- सं॰ अप॰ ना॰ जीव.

जीव- सं॰ ना॰ अविद्या प्रतिबिंबित ब्रम्हचैतन्य तें.

जीवकुण- सं॰ अप॰ ना॰ जीवदशा

जीवचैतन्य- सं॰ ना॰ सात चैतन्यां मधील आभास चैतन्यांतील दुसरें तें- जीव.

जीवदशा- सं॰ ना॰ जीवत्व.

जीव द्वैत- सं॰ ना॰ जीव निर्मित कामक्रोधादिक.

जीवधर्म- सं॰ ना॰ अविद्याकामकर्मादिक.

जीवन- सं॰ ना॰ १ उदक- २ आयुष्य.

जीवन्मुक्त- सं॰ ना॰ गुरूपदेशें करून झालेला मुक्त तो.

जीविका- सं॰ ना॰ निर्वाह अथवा उपजीवन.

जीवित- सं॰ ना॰ आयुष्य.

जु

जुरवेळ- प्रा॰ ना॰ जुवा- ज्ञा॰ अ॰ १५ ओ॰ ४८०-४८१.

जुंझार- प्रा॰ ना॰ योध्दा.

जुत्पलि- सं॰ ना॰ जेंगे अथवा मल्ल

जुनाट- सं॰ अप॰ वि॰ जीर्ण अथवा पुरातन.

जुंबाड- प्रा॰ ना॰ तेज- ज्ञा॰ अ॰ ११ ओ॰ ३६३.

जुवारी- प्रा॰ ना॰ जुवा खेळणारा- ज्ञा॰ अ॰ १८ ओ॰ ६७६.

जे-जै

जेंगट- प्रा॰ ना॰ झांलघड्याळ- दा॰ द॰ २ स॰ ७ ओ॰ २६,

जेणें- प्रा॰ ना॰ जिणें अथवा वांचणें- दा॰ द॰ २ स॰ १ ओ॰ ४२.

जेनिगें- प्रा॰ ना॰ बोलणें- ज्ञा॰ अ॰ ६ ओ॰ ४१२.

जेष्ठ- सं॰ ना॰ वडील.

जेसाठणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ लांबळणें ज्ञा॰ अ॰ १७ ओ॰ १४०.

जैत- सं॰ अप॰ ना॰ जय- अमृ॰ म॰ २ ओ॰ १९.

जो

जोईस- सं० अप० ना० ज्योतिष- ज्ञा० अ० १८ ओ० १६३१.
जोगी- सं० अप० ना० योगीपुरुष-२ वि० योगी.
जोगेस्वरा- प्रा० ना० बैल- ज्ञा० अ० ११ ओ० ५४२।५४३.
जोजार- प्रा० ना० जंजाळ- खटपट.
जोडा- प्रा० ना० उपमा- स० ओ० २११.
जोडी- प्रा० ना० नफा- ज्ञा० अ० १४ ओ० १७.
जोत्स्ना- सं० ना० शीतकिरण.
जोनें- सं० अप० वि० जुनें अथवा वडील- ज्ञा० अ० १८ ओ० १५२८.
जोहर- प्रा० ना० अग्नि- भा० अ० ५ ओ० २७४.
जोहरा- प्रा० ना० अग्नि- ज्ञा० अ० १० ओ० १४५.
ज्या- सं० ना० धनुष्य दोरी.
ज्योतिर्विद्- सं० ना० ज्योतिषी.
ज्वरसृष्टि- सं० ना० तपाच्याभांतील जें भिन्न कथाभासतें त्याचें नाव.
ज्वलन- सं० ना० अग्नि.
ज्वाळामाळी- सं० ना० अग्नि.

झ.

झकणें- प्रा० धा० ना० फसणें.
झगडा- प्रा० ना० भांडण.
झटपट- प्रा० ना० १ लवर-२ क्रि० अव्य० लौकर- ३ भांडण- दा० द० २ स० ३ ओ० ७.
झटें- प्रा० ना० १ हुदकण- ज्ञा० अ० ९ ओ० १८- २ झोंबी- उ० ॥ बोलके पहिलवान कळिकटे ॥ तयांशीं वघावीं झटें॥
झड- प्रा० ना० लोभाविष्टउदी- सतत दृष्टी.
झडकरणें- प्रा० धा० ना० विच्यार करणें- ज्ञा० अ० ७ ओ० ११२.
झडपण- प्रा० ना० बाहेर वसा- बाधा.
झमकणें- प्रा० धा० ना० झळकणें
झळझळ- प्रा० ना० कवडसा- वा० ओ० ६४६.
झळंबणें- प्रा० धा० ना० १ बुडणें- ज्ञा० अ० १२ ओ० ८७- २ पोळणें दा० द० ३ स० १ ओ० ५०- ३ गुंडाळणें दा० द० ३ स० ४ ओ० ४९.
झळाळ- प्रा० ना० तेज- विवे० पु० म० १ ओ० १७- दा० द० १ स० १ ओ० १४- भा० अ० १० ओ० २९२.

झा

झाक- प्रा० ना० झुळुक- वा० ओ० ३५५८.

झांकोळणें- प्रा॰धा॰ना॰ आच्छादित होणें-व्यापणें-
झारिया- प्रा॰ना॰ झारेकरी-
झावळें- प्रा॰वि॰ भयुक्त- ज्ञा॰ अ॰९ओ॰७२.
झासुर- प्रा॰ना॰ आळस-ज्ञा॰अ॰ १४ ओ॰ १०५.

झि-झी-झु-

झिंजाडणें- प्रा॰धा॰ना॰ झोट धरणें- झिंगल्या धरूनअंगासझोंबणें-
झील- प्रा॰वि॰ हळू- ज्ञा॰अ॰१३ ओ॰ ३७४.
झुगटणें- प्रा॰धा॰ना॰ फेकणें-
झुंजार- प्रा॰ना॰ योध्दा.

झे-झो-

झेंगट- प्रा॰ना॰ जेंगटशाहपाहा.
झोंकू- प्रा॰ना॰१ कळ-२ विकार- अमृ॰प्र॰१ओ॰७.
झोटिंग- प्रा॰ना॰ पिशाच.
झोटी- प्रा॰ना॰ शेंडी-
झोड- प्रा॰वि॰ कोडगा-दा॰द॰२स॰ ३ओ॰२९.
झोतावा- प्रा॰ना॰ पाण्याचालोट
झोतिहन- प्रा॰ना॰ विक्षेप-ज्ञा॰अ॰ १३ओ॰ २५७-२५५.
झोळू- प्रा॰ना॰१ झोळ अथवा पदर-अमृ॰प्र॰२ओ॰५८-२वि॰ मिथ्या-ज्ञा॰अ॰८ओ॰६०

ट

टक- प्रा॰ना॰१ एकसारखेंलक्ष-२ संकट-
टकळा- प्रा॰ना॰ वेध-
टका- प्रा॰ना॰ अग्रभाग- ज्ञा॰ अ॰१५ओ॰१६६.
टकें- प्रा॰ना॰ प्रतिमा- ज्ञा॰अ॰ १५ओ॰१५२.
टवंच- प्रा॰ना॰ दुःख-ज्ञा॰ अ॰ १२ओ॰ १८२.
टवाळ- प्रा॰वि॰१ लटिकें-ज्ञा॰ अ॰१३ओ॰११३९-२ निरर्थक- भा॰अ॰१ओ॰७९.
टवाळू- प्रा॰वि॰ लटिकें- अमृ॰ प्र॰२ओ॰३०.
टवाळी- प्रा॰ना॰ असद्वर्तणूक- दा॰द॰५स॰२ओ॰११.

टा-

टाका- प्रा॰ना॰ स्तुती- आवड-उ॰ बरें ज्याची जैशी टाकी- तेणें तैसें करावें.
टाकिजणें- प्रा॰धा॰ना॰ पावणें

ज्ञा॰ अ॰ १४ ओ॰ ४०६.

टाकिणें - मा॰ धा॰ ना॰ मावणें-भा॰ अ॰ १२ ओ॰ २३०.

टाचणी - मा॰ ना॰ रेघा अथवा दुर्दशा - भा॰ अ॰ २० ओ॰ १८०.

टाचें - मा॰ वि॰ १ उणें - ज्ञा॰ अ॰ १० ओ॰ ५०-२ थोडें - ज्ञा॰ अ॰ १५ ओ॰ ४७०-४७१

टाफरें - मा॰ वि॰ धवकचालकें - दा॰ द॰ ३ स॰ ६ ओ॰ ४२

टाळेंबस - मा॰ ना॰ गेंगाणव्याधि दा॰ द॰ ३ स॰ ६ ओ॰ २०.

टि-

टिकरणें - मा॰ ना॰ ठिकाण - ज्ञा॰ अ॰ १३ ओ॰ १४.

टिकलग - मा॰ वि॰ शोभिवंत - ज्ञा॰ अ॰ १८ ओ॰ ८५४.

टिकु - मा॰ ना॰ १ टिकला - २ बोटलावणें अथवा निंदणें - ज्ञा॰ अ॰ १५ ओ॰ २५४.

टिकेलें - मा॰ धा॰ वि॰ स्थिरराहिलें -

टिरघर - मा॰ ना॰ सोंगट्यांतील कच्चघर -

टिपरी - मा॰ ना॰ चाप - उ॰ नानाप्रकारें छंकिती॥ नाकाशीं टिपऱ्यालाविती॥ १॥

टिळक - सं॰ अप॰ ना॰ तिलक अथवा टिकला - भा॰ अ॰ २३ ओ॰ २३

टे

टेंकु - मा॰ ना॰ डोंगर - भा॰ अ॰ ५ ओ॰ १०१.

टेंका - मा॰ ना॰ आश्रय - अमृ॰ प्र॰ ४ ओ॰ ६.

टेहणी - मा॰ ना॰ १ रक्षण - ज्ञा॰ अ॰ १३ ओ॰ ५०५-५०६-२ अनास्था - रुक्मि॰ अ॰ ८ ओ॰ ५२.

टो

टोणपा - मा॰ ना॰ १ सोरगा - २ क्रियाहीन -

टोलर - मा॰ वि॰ पोकळ - रुक्मि॰ अ॰ १८ ओ॰ ५२.

टोल्हर - मा॰ वि॰ टोलर -

ठ

ठकडा - मा॰ वि॰ मोगाणकल्या॰

ठकार - मा॰ वि॰ मनोहर - उ॰ ठकाराचें गण करीं चापबाण॥

ठसगेंबस - मा॰ वि॰ निर्भीडवणक्षरशात्रु - दा॰ द॰ २ स॰ ३ ओ॰ ३२

ठसणें - मा॰ धा॰ ना॰ बाणनें अथ

वाविंवणें-

ठसेठोमसें- प्रा॰वि॰ बारीकमोठें-

ठा-

ठाउकतें- प्रा॰वि॰साध्य-ज्ञा॰अ॰ १०ओ॰१७८॥१८०.

ठाउवें- प्रा॰अव्य॰ ठाउकें-भा॰अ॰ १०ओ॰१५४.

ठाक- प्रा॰ना॰ ठसा-ज्ञा॰अ॰७ ओ॰२५.

ठाकठोक- प्रा॰वि॰-रोखव-प्रत्यक्ष-

ठाकणें- प्रा॰धा॰ना॰१ राहणें-पं॰ प्र॰५ओ॰४-२ जवळकरणें-ज्ञा॰ अ॰९ओ॰२३६-

ठाणा- प्रा॰ना॰ आकृती अथवाश रीरबांधा-

ठाणें- प्रा॰धा॰ना॰ राहणें-ज्ञा॰ अ॰६ओ॰१२.

ठाणोरी- प्रा॰ना॰युध्धकर्त्ता-ज्ञा॰ अ॰१८ओ॰४२९.

ठाय- प्रा॰ना॰१ निश्चय-ज्ञा॰अ॰ ९ओ॰२६३-२ क्रि॰ उभाराहा-भा॰ अ॰१४ओ॰१०९.

ठायींठेवणें- प्रा॰धा॰ना॰ नामसं केतकरणें-

ठायींपडणें- प्रा॰धा॰ना॰ सांपड णें-

ठायींपाडणें- प्रा॰धा॰ना॰ चांगल्या वणें-वा॰ओ॰५६२.

ठायेंठावा- प्रा॰वि॰ वास्तविक- स्थानवासी-ज्ञा॰अ॰८ओ॰१५६ अमृ॰प्र॰४ओ॰३७.

ठावणें- प्रा॰धा॰ना॰ राहणें-अ मृ॰प्र॰४ओ॰४.

ठावो- प्रा॰ना॰ ठावअथवाठिका ण-थारा-

ठि-ठी-ठु-ठे.

ठिकरी- प्रा॰वि॰ भिन्न-अलिप्त- ज्ञा॰अ॰१८ओ॰४३४-५३९.

ठी- प्रा॰ना॰ठिकाण-ज्ञा॰अ॰१५ ओ॰४३२-४३३.

ठुणका- प्रा॰ना॰बुकांदा-दा॰द॰ ३स॰७ओ॰२५.

ठेंगणें- प्रा॰वि॰१ उणें-विवे॰पू॰ प्र॰१ओ॰७५-२ हलकें-नीच-भा॰ अ॰५ओ॰१५८.

ठेव- प्रा॰ना॰ठेवण अथवाआकृ ती-दा॰द॰१स॰२ओ॰८.

ठेवा- प्रा॰ना॰ संचय-दा॰द॰३स॰ ३ओ॰२४.

ड.

डंका- प्रा॰ना॰चर्मवाद्य-अमृ॰ प्र॰५ओ॰३६.

डकारादिऋकारांत- सं० वि० डपा सून ऋपर्यंन वर्ण.
डगरू- प्रा० ना० डगर अथवा प्रसिध्दि - ज्ञा० अ० १५ ओ० ११८ - अमृ० प्र० २ ओ० ३१ आळ.
डंगरू- प्रा० ना० डंगर अथवा प्रतिबंध ज्ञा० अ० १८ ओ० १२ - विवे० उ० प्र० ११ ओ० ११६.
डगळ- प्रा० वि० मोठें - ज्ञा० अ० १७ ओ० १२७.
डंगारणेंमार- प्रा० ना० टिकारें अथवा बडगे मार - दा० द० २ स० ७ ओ० ६५.
डंडळणें - प्रा० धा० चळणें - भा० अ० ४ ओ० ८४.
डंब- सं० अप० ना० १ दंभ - २ खटाटोप - विवे० पू० प्र० ७ ओ० ३२.
डबक- प्रा० ना० डबकें - भा० अ० १० ओ० ६३२.
डहुळणें- प्रा० धा० घुसळणें - अमृ० प्र० ७ ओ० ७४.

डा

डाईक- प्रा० त्रि० दावा धरणारें-
डाकुली- प्रा० ना० चेष्टा - ज्ञा० भ० १७ ओ० १४.
डाखळ- प्रा० ना० डाहळी - अमृ० प्र० ७ ओ० १६३
डांग- प्रा० ना० लंगडी - दा० द० ५ स० १ ओ० ४१
डांगा- प्रा० ना० काठी - ज्ञा० अ० १५ ओ० २५१.
डांगुरटी- प्रा० ना० डांगोरा अथवा दौंडी - ज्ञा० अ० १८ ओ० २८१.
डाल- प्रा० ना० जाडीसाल - ज्ञा० अ० १५ ओ० ९६.
डावलणें - प्रा० धा० ना० टाकणें - भा० अ० २० ओ० २०३
डांस- प्रा० ना० चिलटांचीएक जात आहे.
डाहारणें- प्रा० धा० ना० प्रसिध्द करणें - ज्ञा० अ० १४ ओ० ४१ - ज्ञा० अ० १५ ओ० २६७.

डि-डु.

डिंगरु- गुजराथी० अप० ना० १ मुलगें अथवा लेंकरू - भा० अ० २३ ओ० ९२८ - २ वि० लाडकें-
डिंडिमा- प्रा० ना० १ संभ्रम - ज्ञा० अ० १५ ओ० ३१५ - २ सुखदुःख - ज्ञा० अ० १६ ओ० ४४३ - ४४२.
डिंब- प्रा० ना० आकृति - प्रतिभास भा० अ० २ ओ० १७१.
डिंभ- प्रा० ना० डिंब.
डिरू- प्रा० ना० शेंग - ज्ञा० अ० १५ ओ० ९५.

डुडुळ- प्रा० ना० घुबड-ज्ञा०अ०१४ ओ०२५०

डे-डो-डौ-

डेबिरें- प्रा० वि० मारकें- भा० अ०११ ओ० ५५८

डोमकावळा- प्रा०ना० महारकावळा

डोरी- प्रा० ना० सुंदरसुख- भा०अ० २६ ओ०७८.

डोहळा- प्रा० ना० इच्छा.

डोळस- प्रा० वि० सुरूप.

डौंडी- प्रा० ना० धांडोरा-ज्ञा०अ०१८ ओ०६०२

डौरवाय- प्रा० ना० उपहास- ज्ञा० अ० १३ ओ०८२७.

द-दा-

दवाळी- प्रा०ना० थट्टा-दा०द०२स० ५ओ०२५.

दसाळ- प्रा० वि० मोठें- भा० अ०६ ओ० ६.

दसाळणें- प्रा०धा०ना० विसरणें- ज्ञा०अ०११ ओ० १६१-

दाल- प्रा०ना० १ क्षुद्रसाधन-दा० द०२ स०२ ओ०४५-२ घावरासीम्ह पणजेघावन लागूंदेण्याचेंसाधन.

दाळ- प्रा० ना० १ अभिषेक- ज्ञा०अ० १३ओ०३८६-३८७-२ रसपूट-भा० अ०५ ओ०८४-३ जुलाब-उ०॥ दाळआणिउखाळदेती॥ पथ्यकठिण सांगती॥-४ अव्य० सहज-दा०द० १९ स०८ ओ०९.

दाकेंदाळें- प्रा० क्रि० अव्य० मंद मंद-विवे० उ० प्र० ११ ओ० १४.

दि-दे-दो-

दिमा- प्रा० ना० मुलामा- ज्ञा०अ०१३ ओ०४७०-४७१

दिसाळ- प्रा० वि० मोठें- ज्ञा० अ० ४ ओ०१९६.

देंदें- प्रा० धा० ना० जाणें ज्ञा०अ०१ ओ०१०२.

देमें- प्रा० ना० धोंड- ज्ञा० अ०१६ ओ०३४०-३४१.

दोंडी- प्रा०ना० आकार- ज्ञा०अ० ८ ओ०२२.

दोबळ- प्रा० वि० स्थूळअथवा मोठें.

त

तकवा- प्रा० ना० धीर-दा०द० १९ स०१० ओ०२७.

तर्क- सं० ना० १ कल्पना अथवा युक्ति-२ शद्ब-अमृ० प्र०६ ओ० ४६

तक्र- सं० ना० ताक.

तगट- प्रा॰ वि॰ तगाऊ.
तगबग- प्रा॰ ना॰ तळमळ.
तटका- प्रा॰ ना॰ संबंध.
तटस्थ- सं॰ वि॰ स्तब्ध अथवा कुंठित.
तटस्थलक्षणा- सं॰ ना॰ आगंतुकलक्षणा.
तटाक- सं॰ ना॰ सरोवर अथवा तळें
तटिनी- सं॰ ना॰ नदी.
तंडणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ त्रासून बोलणें
तडवा- प्रा॰ ना॰ चांदवा- ज्ञा॰ अ॰ १२ ओ॰ ५५.
तडस- प्रा॰ ना॰ पोट फुगीची तिडीक दा॰ द॰ ३ स॰ ६ ओ॰ ३२.
तडाग- सं॰ अप॰ ना॰ तटाक अथवा तळें.
तडित्- सं॰ ना॰ वीज.
तण- सं॰ अप॰ ना॰ तृण- ज्ञा॰ अ॰ १८ ओ॰ ४३८.
तणाव- प्रा॰ ना॰ ताण दोर- दा॰ द॰ १९ स॰ ९ ओ॰ २२.
तर्णक- सं॰ ना॰ वत्स.
तत्पद- सं॰ ना॰ उपदेशरूप महावाक्यांतील ईश्वर नामक पहिलें पद.
तत्पर- सं॰ वि॰ सावध.
तत्वता- सं॰ वि॰ १ तात्विकरूप- २ खरें- ३ पादपूरण
तत्वज्ञानी- सं॰ वि॰ पंचतत्वांस आश्रयभूत जें ब्रह्म तत्व तें जाणणारा अ-
सातो- २ ना॰ ज्ञानी पुरुष.
तनू- सं॰ अप॰ ना॰ तनु अथवा देह.
तनय- सं॰ ना॰ पुत्र.
तनया- सं॰ ना॰ कन्या.
तनु- सं॰ ना॰ देह.
तनुचतुष्टय- सं॰ ना॰ स्थूळ- सूक्ष्म- कारण- महाकारण असे चत्वार देह ते.
तनुज- सं॰ ना॰ पुत्र.
तनुमानसा- सं॰ ना॰ ज्ञानी जीवाच्या सप्त भूमिका आहेत त्यांतील मनास तनुत्व म्हणजे कृशत्व आणणारी तिसरी भूमिका ती.
तन्नतन्न- सं॰ ना॰ नामरूपात्मक दृश्य भासाची जी व्यावृत्ति तद्वाचक जें वेदांचें भाषण तें.
तन्मात्रा- सं॰ ना॰ शब्दस्पर्शादि पंच विषय.
तन्मात्रार्धवेन्ही- सं॰ अप॰ वि॰ मणवातील- ज्ञा॰ अ॰ ६ ओ॰ २०४.
तन्हार- सं॰ अप॰ ना॰ तृणालय- छप्पर- ज्ञा॰ अ॰ ३ ओ॰ २६८.
तप- सं॰ ना॰ स्वस्वरूपानुसंधान- २ साधनचतुष्टयांतील तिसऱ्या साधनाचें- तिसरें अंग.
तपन- सं॰ ना॰ सूर्य.
तपीळ- प्रा॰ वि॰ तापट अथवा तापड.
तम- सं॰ ना॰ १ अंधःकार- २ क्रोध ३ वि॰ तिसऱ्या गुणाचा गुण- ना॰ तमो

गुण.

तमालनील- सं॰ना॰ विष्णु.

तमुंड- प्रा॰ना॰ १ डोयखुपस-२ डोयखुपशा- दा॰द॰२ स॰३ ओ॰२९.

तमोगुण- सं॰ना॰ त्रिगुणांतील अधोगतिदायक तिसरा गुण तो.

तमोहर- सं॰ना॰ सूर्य- तमारि.

तरंग- सं॰ना॰ पाणफुगा- कल्पना उ॰॥ अनंत बुध्धिचे तरंग॥ क्षण क्षणा पालटती रंग॥ इ॰

तरट- प्रा॰ना॰ घोड्याचा अंसूड- भा॰अ॰२० ओ॰२१४.

तरणि- सं॰ना॰ सूर्य.

तरणी- सं॰ना॰ नौका.

तरळ- प्रा॰ना॰ अजीर्णाची हागओक- दा॰द॰२ स॰६ ओ॰२५.

तरळणें- प्रा॰धा॰ना॰ १ भांबावणें. २ खेळणें- ज्ञा॰अ॰१३ ओ॰१०४.

तरांडें- प्रा॰ना॰ ताफा- ज्ञा॰अ॰७ ओ॰९८.

तरिया- प्रा॰ना॰ नौका- भा॰अ॰१ ओ॰१२.

तरू- सं॰ना॰ वृक्ष.

तऱ्हा- प्रा॰ना॰ १ प्रकार- २ एककल्लीपण- दा॰द॰२ स॰३ ओ॰७.

तल्प- सं॰ना॰ शय्या.

तल्पकी- सं॰अप॰वि॰ तल्पग अथवा मात्रागमनी

तल्पग- सं॰वि॰ गुरु अथवा पितृद्रोही.

तवक- सं॰ना॰ वेग- ज्ञा॰अ॰११ ओ॰३४२

तवका- प्रा॰ना॰ धैर्य- वा॰ओ॰ ५२६०.

तळपट- प्रा॰ना॰ नाश.

तळपणें- प्रा॰धा॰ना॰ विराजणें अथवा शोभणें- दा॰द॰१ स॰२ ओ॰

तळबुड- प्रा॰ना॰ मूळ- ज्ञा॰अ॰१५ ओ॰१६८.

तळवट- प्रा॰ना॰ अधोभाग.

तळवटणें- प्रा॰धा॰ना॰ दडपणें वा॰ओ॰९४२.

तळवेमार- प्रा॰ना॰ १ अन्हवाणी तापल्या तव्यावर उभें करणें- २ पर्वताळूलीं लोटणें- ३ तळून मारणें.

तळोट- प्रा॰ना॰ तळवट.

तळोटपण- प्रा॰ना॰ नम्रता- ज्ञा॰अ॰१३ ओ॰१९५.

तक्षक- सं॰ना॰ एका सर्पाचें नाव

तज्ञ- सं॰वि॰ ज्ञानी.

ता.

ताकपिरें- प्रा॰वि॰ ताकपिणारें.

तार्कीक- सं॰ना॰ नैय्याधिक.

तागा- प्रा॰ना॰ दोरा- ठिकाण- ज्ञा॰अ॰१६ ओ॰४०५-४०६.

तागाईत- प्रा॰वि॰ तयाऊ दा॰द॰११

स०१ओ०१५.
तादस्थलक्षण- सं० ना० आगंतुकलक्षण-
तादस्थ्या - सं० अप० ना० तादस्थावस्था.
तादी- प्रा० ना० मूर्छा- ज्ञा० अ० ओ०
तांडी- प्रा० ना० समुदाय- ज्ञा० अ० १५ओ० ३६४.
तात- सं० ना० पिता-
तांतडी- प्रा० ना० त्वरा-
तातवेळ- प्रा० ना० तीव्रता- विवे० पू० प्र० १ओ० ३०
तांत्रिक- सं० वि० तंत्रोक्त.
तातु- सं० अप० ना० तंतू.
तादात्म्य- सं० ना० तदाकारताम्हणजे- को णेएक्ये अर्थाहून आपण भिन्न असतां भ्रांतिनें त्याभिन्नास मी म्हणून मानणें त्याचें नाव.
तानें- प्रा० वि० १ नवें- २ धाकटें- ज्ञा० अ० १८ ओ० १५२८.
तान्हुलें- प्रा० ना० १ तान्हेंलेंकरूं- २ वि० तान्हें-
तापत्रय- सं० ना० अध्यात्म- अधिभूत- अधिदैव असे त्रिविधतापते.
तापापह- सं० ना० चंद्र- तापहरण करणारा-
तावा- प्रा० ना० समुदाय- दा० द० १५ स० २ ओ० २७.
तांबोरा- प्रा० ना० शेतावरपडणारारो

ग- भा० अ० १० ओ० ५१०.
तामरस- सं० ना० कमल-
तामसयोगी- सं० ना० पद्दा० अपोरयोगी-
तार- सं० ना० षड्स्वरापासून निषादपर्यंतस्वर गाऊन पुनः उंचषड्ज आलापितात त्याचें नाव अथवा तसानादतो.
तारकारि- सं० ना० कार्तिकस्वामी
तारतम्य- सं० ना० तरतमभाव.
तारसें- प्रा० वि० तारठेलें- दा० द० ३ स० ६ ओ० ४२.
तारा- सं० ना० १ नक्षत्र- २ बृहस्पतिची स्त्रीतिचेंनाव- ३ वाळीचीस्त्री तिचें नाव- ४ हरिश्चंद्राजाचीस्त्री.
तारारमण- सं० ना० १ चंद्र- २ बृहस्पति- ३ वाळीनामावानर- ४ हरिश्चं
ताळी- प्रा० ना० १ देहसत्यत्व- ज्ञा० अ० १३ ओ० २१- २ तादी अथवा मूर्छा- विवे० उ० प्र० १ ओ० ६२.

ति-

तिख- सं० अप० वि० तीक्ष्ण- भा० अ० २ ओ० ४.
तिखट- सं० अप० वि० तीक्ष्ण.
तिगुण- सं० अप० ना० १ त्रिगुण- २ वि० तिप्पट
तिडकी- प्रा० ना० ठिणगी- भा०

अ॰१४ओ॰२२१.
तित्तिरी-सं॰ना॰ तैतीर्यउपनिषत्.
तितिषु-सं॰ना॰ तरुणोपायइच्छिणा
रापुरुष- वि॰ तरुणोपायइच्छिणाराश्र
सा.
तितिक्षा-सं॰ना॰ सुखदुःखादिस-
हिष्णुत्व- साधनचतुष्टयांतील तिसऱ्या
साधनाचें चौथेंअंगतें.
तितुणें-प्रा॰धा॰ना॰ मागेंजाणें-
ज्ञा॰ अ॰७ओ॰१६१.
तिमिर-सं॰ना॰ नेत्राचा अंधत्वरोग.
तिर्यग्योनी-सं॰ना॰ कीटकादिनीचयो
नी.
तिवनें-प्रा॰वि॰ तिहिंचासमुच्चयअ
सें-ज्ञा॰अ॰१५ओ॰९५.
तिहाउणें-प्रा॰वि॰ त्रिविध.
तिहींचीरवूण-प्रा॰ना॰ गुरु-शास्त्र
आत्मप्रतितीरूपरवूण.
तिन्हीगुण-सं॰अप॰ना॰ सत्व,रज,
तम,ते.
तिन्हीप्रस्थान-सं॰अप॰ना॰ गीत
भाष्य-उपनिषद्भाष्य व शारीरभाष्य ते.
तिन्हीबंद-सं॰ अप॰ ना॰ मूळबंद-
जालंदर आणि उड्डियान असे तीनबंद
ते-ज्ञा॰अ॰१८ओ॰१०२७.
तिन्हीराम-सं॰अप॰ना॰ श्रीदाश
रथीराम- परशुराम-आणि बलराम.
तिन्हीलोक-सं॰अप॰ना॰ स्वर्ग-
मृत्यु आणि पाताळ असेतीनलोकते.
तिन्हीस्थानें-सं॰अप॰ना॰ नेत्र-
कंठ-आणि हृदय अशीं तीनस्थानेंतीं

ती-

तीनसप्तकें-सं॰अप॰ संख्या॰वि॰
एकवीस- क्रि॰वि॰ एकवीसवेळ.
तीव्र-सं॰वि॰ प्रखर.
तीळ-प्रा॰ना॰ नेत्रांतीलकाळाबिं
दू.

तु-तू.

तुक-प्रा॰ना॰ तोल-वजन अथवा-
महत्व-ज्ञा॰अ॰५ओ॰१०४-भा॰अ॰
२६ओ॰२८७.
तुकावणें-प्रा॰धा॰ना॰ हलविणें
अथवा डोलविणें.
तुंगे-सं॰अप॰वि॰ मोठें अथवाउं
च-ज्ञा॰अ॰७ओ॰७०
तुंदु-प्रा॰वि॰ मूर्ख-दा॰द॰१८स॰
६ओ॰३
तुंदिल-प्रा॰वि॰ दोंदील-ज्ञा॰अ॰
१८ ओ॰४.
तुंबिनीफल-सं॰ना॰ कडूभोंपळा.
तुंबी-सं॰अप॰ना॰ तुंबिनीफल.
तुरंग-सं॰ ना॰ घोडा.
तुरंगम-सं॰ना॰ घोडा.
तुरंबणें-प्रा॰धा॰ना॰ पूजणें-अ

सू॰अ॰१ओ॰५९.
तुरिया- सं॰अप॰ना॰ तूर्यनामकसमाधीरूपचौथीअवस्था.
तुरुक- प्रा॰ना॰ म्लेंछ.
तुरें- प्रा॰ना॰ एकचर्मवाद्यआहे- भो॰अ॰२०ओ॰१७८.
तुला- सं॰ना॰ उपमा.
तुलीप- सं॰ना॰ पलंग.
तुलीय- सं॰अप॰ना॰ तुलीप- ज्ञा॰ अ॰१३ओ॰४२.
तुषार- प्रा॰ना॰ कोंडा- ज्ञा॰अ॰५ ओ॰११०
तुहिन- सं॰ना॰ हिमालय.
तुळापुरुष- सं॰अप॰ना॰ आपल्याभारभारसुवर्णतो
तूणीर- सं॰ना॰ बाणठेवण्याचा भाता.
तूर्ण- सं॰क्रि॰अव्य॰ शीघ्र.
तूर्या- सं॰ना॰ चवथीअवस्था.
तूर्यावगाहिनी- सं॰ना॰ ज्ञानीजीवात्म्यासप्तभूमिकांतील पूर्णस्थितिरूपसातवीभूमिकाती.
तूर्यं- सं॰अप॰वि॰ चौथें.
तूष्णींभाव- सं॰ना॰ त्रिगुणाचीसमानस्थिति असीजीवात्मनानंदरूपअवस्थाती.

ते-तै-

तेजाकार- सं॰ना॰ सूर्य- ज्ञा॰अ॰ १०ओ॰१४८.
तेजोनिधि- सं॰ना॰ सूर्य.
तेलमुंगी- प्रा॰ना॰ मुंगीचीएकजातीआहेती.
तेसणें- प्रा॰वि॰ तेवढें- ज्ञा॰अ॰ ९ओ॰९.
तैजसाभिमानी- सं॰ना॰ स्वप्नदेहाचा अभिमानकरणाराजीवतो
तैतीर्य- सं॰वि॰ तितिरीशाखोक्त-२ना॰ तैतीर्यशाखा.

तो-

तोक- सं॰ना॰ बालक.
तोख- सं॰अप॰ना॰ तोष.
तोय- सं॰ना॰ उदक
तोयज- सं॰ना॰ कमल.
तोयद- सं॰ना॰ मेघ.
तोरण- सं॰ना॰ द्वार.
तोळंबा- प्रा॰ना॰ वरउथळें.
त्यक्त- सं॰धा॰वि॰ टाकिलेलें.
त्यागसुख- सं॰ना॰ नेतिसुखम्हणजे तत्व तत्व असें म्हणून एकेकाचात्यागकरणें तें.
त्रपा- सं॰ना॰ लज्जा.
त्रयोदशगुणीतांबूल- सं॰ना॰ विड्याचीपानें- सुपारी- लवंगा- वेलदोडे- जायफळ- जायपत्री- केशर-

कापूर- बदाम- कस्तुरी- कंकोळ - काथ आणि चुना- असे तेरापदार्थ मिळून उत्तम तांबूलतो.

त्राण- सं० ना० १ संरक्षण- २ आधार- ३ शक्ति.

त्राय- सं० ना० रक्षण.

त्राहटक- सं० ना० रेचक प्राणायाम प्रकरणीं त्याचें नाव.

त्राहाटणें- प्रा० धा० ना० वाजविणें सिध्द करणें.

त्रिकांडवेद- सं० ना० कर्म- उपासना आणि ज्ञानकांड ज्यांत आहे त्याचें नाव.

त्रिकाळ- सं० अप० ना० भूत- भविष्य आणि वर्तमान आदिकरून काळ त्याचें नाव.

त्रिकुट- सं० ना० इडा, पिंगला, आणि सुषुम्ना या तिहींचा जो ऐक्यभाव त्याचें नाव.

त्रिकुटी- प्रा० ना० चोरी- चाहडी आणि शिंदळकी ह्या तीन व्यसनांचा जो समुच्चय त्याचें नाव.

त्रिगुण- सं० ना० सत्व- रज- आणि तमोगुण ते.

त्रिग्रंथी- सं० ना० तिहीं नाडींची ग्रंथी तिचें नाव.

त्रिचरण- सं० ना० अग्नि.

त्रिजगति- सं० ना० त्रैलोक्य.

त्रिदशा- सं० ना० स्वर्गवासी इंद्रादिक देव.

त्रिदाघ- सं० अप० ना० त्रिविधताप. ज्ञा० अ० १६ ओ० ४२८- ४२९.

त्रिदोष- सं० ना० कफ, वात, पित्त एवद्रूप सन्निपात.

त्रिधातुक- सं० ना० शरीर- ज्ञा० अ० ११ ओ० ६९९- ७००.

त्रिनेत्र- सं० ना० शिव.

त्रिपथगा- सं० ना० स्वर्धुनी- भागीरथी व भोगावती.

त्रिपदशोधन- सं० ना० तीन पदांचें शोधन

त्रिपाद- सं० ना० अग्नि.

त्रिपुटी- सं० ना० १ प्रपंचरचना- ज्ञा० अ० ६ ओ० १२१- २ ध्येय- ध्याता- ध्यान- या त्रैविध्याचें नाव.

त्रिपुरारि- सं० ना० शिव.

त्रिभाग- सं० ना० चुना- वाळू- ताग यांचा कर्दम तो. दा० द० ६ स० ८ ओ०

त्रिमात्रा- सं० ना० अकार- उकार मकार- अशा प्रणवाच्या तीन मात्रा त्या.

त्रिवर्ग- सं० अप० ना० धर्म- अर्थ- काम- ज्ञा० अ० १५ ओ० २५६.

त्रिविधअवस्था- सं० ना० जागृति- स्वप्न- आणि सुषुप्ति.

त्रिविधअहंकार- सं० ना० सात्विक राजस- आणि तामस असा तीन प्रकारें करून अहंकार तो.

त्रिविधकर्म- सं० ना० संचित- क्रियमाण आणि प्रारब्ध असें तीन प्रकारें

चें कर्मतें.

त्रिविधताप- सं० ना० अध्यात्म-अधिभूत आणि अधिदैव असा तीन प्रकारचा ताप तो.

त्रिविधदेह- सं० ना० स्थूल- सूक्ष्म आणि कारण असे तीन देह ते.

त्रिविधपरिच्छेदरहित- सं० वि० देश- काळ आणि वस्तु परिच्छेदरहित

त्रिविधभेदरहित- सं० वि० सजातीय- विजातीय व स्वगत भेदरहित.

त्रिविधलक्षणा- सं० ना० जहत्-अजहत् आणि जहदजहत- अशी त्रिप्रकारची लक्षणा ती.

त्रिविधाप्रतिति- सं० ना० गुरु- शास्त्र- आत्मप्रतीति.

त्रिशंकु- सं० ना० कामक्रोध आणि लोभ यांचा समुच्चय यानें नाव. ज्ञा० अ० १६ ओ० ४२९-४३०

त्रिशुध्दि- सं० क्रि० अव्य० निश्चयें करून.

त्रेतायुग- सं० ना० चौकडींतील दुसरें युग.

त्रैधर्म्य- सं० ना० धर्म-अर्थ-काम-एतद्रूपवेदत्रयी- ज्ञा० अ० ९ ओ० ३३४.

त्रैलोक्य- सं० ना० स्वर्ग- मृत्यु- पाताळलोक.

त्वगेंद्रिय- सं० ना० त्वचा नामक ज्ञानेंद्रिय.

त्वचा- सं० ना० पंचज्ञानेंद्रियांतील दुसरें इंद्रिय.

त्वंपद- सं० ना० उपदेश महावाक्यांतील जीव नामक दुसरें पद तें.

त्वरें करी- सं० अप० क्रि० अव्य० लौकर- भा० अ० १ ओ० ३२२.

थ

थडी- प्रा० ना० तीर- उ० ॥ देवें आपण घालून उडी ॥ तयाशी नेलें पैल थडी ॥ येर अभाविकें बापुडीं ॥ राहातचि गेलीं ॥१॥

थर- प्रा० ना० उंची मोल- ज्ञा० अ० १८ ओ० ५५४.

थळांब- प्रा० ना० पात्र ज्ञा० अ० १७ ओ० ३४४- ३४५- अमृ० प्र० २ ओ० ४२

था-

थाटी- प्रा० ना० फांस- ज्ञा० अ० १२ ओ० ४७.

थालंबणें- प्रा० धा० ना० निसरणें- ज्ञा० अ० १३ ओ० ३१८.

थाया- प्रा० ना० छंद- बा० ओ० ५००६- भा० अ० २९ ओ० ७५४.

थार- प्रा० ना० १ आश्रय- २ रहिवास- उ० ॥ नाहीं भक्तिशीं थार ॥ तेथें दुस्तर हा संसार ॥१॥

थारणें- प्रा० धा० ना० स्थिरावणें.

वा०ओ० २१३७.

थारा- प्रा०ना० १ आश्रय-२ रहिवास-भा० अ० २० ओ० १.

थारोळा- प्रा० ना० दुधाणें म्हणजे दूधतापविण्या सार्ठी भूयखणून केलेलेंकुंड-भा०अ०३ओ०३७४.

थाव- प्रा०ना० थांग-अंत-भा० अ० २९ ओ० १.

थावणें-प्रा०धा० ना० स्थिरावणें-ज्ञा० अ० ६ ओ० २५६.

थावरणें- प्रा०धा०ना० १ स्थीरराहणें २ संभाळणें- आ० पं० १० स० ५ ओ० २

थावा- प्रा० ना० बळ-ज्ञा० अ० १५ ओ० ४०१-४०२.

थावें- प्रा०ना० ठाव.

थि.

थिटें- प्रा० वि० असकूड-दा० द० १२ स० ८ ओ० ४५.

थितें- प्रा०वि० १ वायां-अमृ० म० २ ओ० १२-२ असणारें- भा० अ० ३ ओ० ६.

थिरावणें- प्रा०धा०ना० स्थिर होणें वा०ओ० १५६०.

थिल्लर- प्रा०ना० उबकें.

थो.

थोकुडें- प्रा० वि० ल्हान-ज्ञा० अ० २ ओ० ११.

थोट- प्रा० वि० कुभांडी-दा० द० २ स० ३ ओ० ३०

थोटावणें - प्रा०धा०ना० निर्बळहोणें-अमृ० म० ५ ओ० ५८.

थोतांड- प्रा० ना० १ आळ - दा० द० ११ स० १ ओ० १७-वि० २ कल्पनीक.

थोरावणें- प्रा० धा० ना० वाढणें.

थोरी- प्रा० ना० थोरीव अथवा मोठेपणा.

द.

दगदग- प्रा० ना० श्रम.

दंडक- प्रा० ना० रूढी अथवा चाल.

दंडगी- प्रा० ना० ज्वाळा-ज्ञा० अ० १७ ओ० २५४-२५५.

दंडधारी- सं० ना० सन्यासी.

दंडळणें- प्रा० धा० ना० डळमळणें. दा० द० ५ स० २ ओ० ३३

दंदशूक- सं० ना० सर्प.

दंदिया- सं० अप० ना० योध्या.

दर्दुर- सं० ना० बेडूक.

दर्पण- सं० ना० ओरसा.

दंभ- सं० ना० ढोंग.

दभ्र- सं० वि० अल्प.

दम- सं० ना० साधनचतुष्टयांतील तिसऱ्यासाधनाचें बाहेंद्रियनिग्रह

रूप दुसरें अंग.

दमयंती-सं॰ना॰ नलराजाचीस्त्री २ वि॰ जिंकणारी.

दमामा-प्रा॰ना॰ चर्मवाद्यआहे.

दर्मदिवी-प्रा॰ना॰ चंद्रजोत-ज्ञा॰अ॰ १६ओ॰६५.

दर-सं॰ना॰ १ भय-उ॰॥ देवीम्हणेअनार्या॥ नाहींतुझियामनांतपापदर ॥इ॰॥ -२ निरखम्हणजेभाव-३ शंख ॥ उ॰ ॥ गदा॰ रिदरनंदकांबुजधरानमस्तेसदा॥इ॰॥

दरारा-सं॰अप॰ना॰ भीति-भा॰अ॰ १ओ॰७१.

दरुशन-सं॰अप॰ना॰ दर्शन-भा॰ अ॰२ओ॰४५.

दरुषण-सं॰अप॰ना॰ दर्शन-भा॰ अ॰१७ओ॰३५०.

दरेमार-प्रा॰ना॰ पर्वत दरींतलोटूनदेऊन मारणें-तोमार. रा॰द॰३स॰ ७ओ॰६२.

दल-सं॰ना॰ १ सैन्य-२ पर्ण.

दव-सं॰ना॰ दावाग्नि.

दवड-प्रा॰ना॰ धांवधेणें क्रि॰धाव

दवडणें-प्रा॰धा॰ना॰ घालविणें-निरासकरणें-अमृ॰प्र॰७ओ॰१८.

दर्वी-सं॰ना॰ स्वयपाकांतीलपळी.

दशकंधर-सं॰ना॰ रावण.

दशाकु-सं॰अप॰ना॰ आवरणाग्नि-ज्ञा॰अ॰११ओ॰२२९.

दशन-सं॰ना॰ दांत.

दशमुंड-सं॰ना॰ रावण.

दशमौळी-सं॰अप॰ना॰ दशमौली अथवा रावण.

दशशतकर-सं॰ना॰ सहस्त्रकर अथवा सूर्य.

दशशतनेत्र-सं॰ना॰ सहस्त्रनेत्र अथवा इंद्र.

दशशतमुख-सं॰ना॰ सहस्त्रमुख अथवाशेष.

दशस्यंदन-सं॰ना॰ दशरथ.

दशा-सं॰ना॰ योग्यता-ज्ञा॰अ॰ १६ओ॰३८.

दशानन-सं॰ना॰ रावण.

दशोपनिषदें-सं॰ना॰ दाहाउपनिषदें-त्यांचीं नावें-१ ईशावास्य-२ केन-३ कठवल्ली-४ मुंडक-५ मांडुक्य-६ प्रश्न-७ तैतीर्य-८ ऐतरेय-९ छांदोग्य-१० बृहदारण्यक.

दर्शन-सं॰ना॰ अंगअथवाशास्त्र.

दर्शपूर्णमास-सं॰ना॰ आमावास्यादिनैमित्तिककर्मतो.

दंष्ट्रा-सं॰ना॰ दाढ़ा.

दस्यु-सं॰ना॰ चोर.

दस्त्र-सं॰ना॰ अश्विनीकुमारनामकदेवांचे वैद्य.

दहन-सं॰ना॰ अग्नि.

दळ-सं॰अप॰ना॰ १ सैन्य-२ कवच-३ पान.

दळणा- प्रा॰ ना॰ परिचय- समागम-
भा॰ अ॰ ८ ओ॰ २११.
दळवट- सं॰ अप॰ वि॰ समुदायवान्
दा॰ द॰ १९ स॰ १० ओ॰ ७.
दळवाडें- सं॰ अप॰ ना॰ समुदाय-
ज्ञा॰ अ॰ ५ ओ॰ ७८- ज्ञा॰ अ॰ १० ओ॰
९५- विवे॰ पू॰ प्र॰ ४ ओ॰ १६.
दळिद्रा- सं॰ अप॰ ना॰ निःशेषता-
ज्ञा॰ अ॰ १४ ओ॰ ३२८.
दक्ष- सं॰ ना॰ १ यानावाचाएक प्रजा
पति- २ वि॰ सर्वत्र सावधान अथवा शा
हणा- ३ उजवें.

दा

दांग- प्रा॰ ना॰ अरण्य अथवा वन-
ज्ञा॰ अ॰ १६ ओ॰ ८- ज्ञा॰ अ॰ १५ ओ॰
४८२- ४८३- भा॰ अ॰ १२ ओ॰ २६२.
दांघ- प्रा॰ ना॰ ग्रामादिदहन- भा॰ अ॰
२ ओ॰ ७०२.
दाटणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ दाबणें- दडपणे
विवे॰ पू॰ प्र॰ २ ओ॰ ६६- अमृ॰ प्र॰ ७
ओ॰ १६४.
दादुगें- प्रा॰ वि॰ बलात्य- अनिवार-
भा॰ अ॰ १ ओ॰ २३८.
दाता- सं॰ वि॰ देणारा.
दांतिरें- प्रा॰ वि॰ दंताळ- दांताळ.
दाथर- सं॰ ना॰ उकाडा अथवा उका
डपाक- भा॰ अ॰ ७ ओ॰ १४७.
दादर- प्रा॰ ना॰ सुषुम्नानाडीद्वार-
ज्ञा॰ अ॰ ६ ओ॰ २७१- ज्ञा॰ अ॰ १२ ओ॰
दादुला- प्रा॰ ना॰ १ दादला अथवा प
ति- अमृ॰ प्र॰ १ ओ॰ २७- २ स्वामी-
ज्ञा॰ अ॰ १८ ओ॰ १७३३- ३ वि॰ श्रे
ष्ठ- भा॰ अ॰ ४ ओ॰ ९५.
दाम- सं॰ ना॰ दांवें- पुष्पमाला
दाम- प्रा॰ ना॰ पैसा-
दामोखा- प्रा॰ ना॰ पैसा- भा॰ अ॰
५ ओ॰ १५८.
दामोदर- सं॰ ना॰ रत्नखचितमं
दिर. दा॰ द॰ ८ स॰ ५ ओ॰ ५.
दाय- सं॰ ना॰ १ वडिलोपार्जितधन.
२ वांटा.
दार- सं॰ ना॰ स्त्री.
दाराल्य- सं॰ अप॰ ना॰ दारुवं- ज्ञा॰
अ॰ १४ ओ॰ १८०.
दारु- सं॰ ना॰ काष्ठ.
दारुक- सं॰ ना॰ कृष्णसारथी-
दारुकायंत्र- सं॰ ना॰ काष्ठपुतळी
ज्ञा॰ अ॰ १ ओ॰ ८२.
दारुण- सं॰ ना॰ १ भयंकर- २ प्रखर.
दाव- सं॰ ना॰ दावानल अथवा वण
वा.
दाविणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ देखणें अथ
वा पाहाणें- ज्ञा॰ अ॰ ५ ओ॰ १२८.
दासटपणा- सं॰ अप॰ ना॰ सेवा-
ज्ञा॰ अ॰ १३ ओ॰ ४३८- ४३९.
दासरें- प्रा॰ वि॰ दाहक- ज्ञा॰ अ॰

११ओ॰२६४-ज्ञा॰अ॰१७ओ॰१२९.

दासटेपणा-प्रा॰ना॰ उध्धटपण-ज्ञा॰अ॰११ओ॰५५४-५५५.

दास्यभक्ति-सं॰ना॰उपासनामार्गांतीलनवविधभक्तिरूपसाधनाचें सेवानामक सातवें अंग.

दाहक-सं॰ना॰अग्नि.

दाक्षायणी-सं॰ना॰पार्वती.

दि-दी.

दिक्-सं॰ना॰दिशा.

दिक्कंठ-सं॰ना॰ रावण.

दिगंबर-सं॰ना॰परमहंस सन्यासी-२ वि॰ दिशारूपवस्त्रआहेज्यास असातो.

दिग्वक्त्र-सं॰ना॰ रावण.

दिग्वल्कली-सं॰वि॰ दिगंबर.

दिठिवा-सं॰अप॰ना॰ कूपाजल-ज्ञा॰अ॰९ओ॰२५.

दिठी-सं॰अप॰ दृष्टि-अमृ॰प्र॰४ ओ॰३५.

दिनकर-सं॰ना॰ सूर्य.

दिनमणि-सं॰ना॰ सूर्य.

दिन्हणें-प्रा॰धा॰ना॰देणें.

दियु-सं॰अप॰ना॰ दिवस-ज्ञा॰अ॰ ११ओ॰१६८-ज्ञा॰अ॰३ओ॰२२.

दिवाभीत-सं॰ना॰घुबड.

दिवि-सं॰अप॰ना॰दिवा-अमृ॰ प्र॰६ओ॰९५.

दिवो-सं॰अप॰ना॰दिवस-अमृ॰प्र॰ १ओ॰४२.

दिव्यरस-सं॰ना॰ अमृत.

दिशा-सं॰ना॰ पूर्वादिअष्टदिशांत्यां एकेकीचें नाव.

दिशा-प्रा॰ना॰ हगवण-दा॰द॰३ स॰६ओ॰२७.

दिशाचक्र-सं॰ना॰ तेज-ज्ञा॰अ॰ ११ओ॰३१५.

दिह-सं॰अप॰ ना॰दिवस- अमृ॰ प्र॰५ओ॰४५

दी-सं॰अप॰ना॰ दिवस.

दीर्घद्वेष-सं॰ना॰ अत्यंतद्वेष.

दीपन-सं॰ना॰ प्रखरक्षुधा-ज्ञा॰ अ॰११ओ॰४२७

दीपी-प्रा॰ना॰ समुद्र-ज्ञा॰ अ॰ १०ओ॰७.

दीप्ति-सं॰ना॰प्रकाश अथवातेज.

दु-दू.

दुआळी-प्रा॰ना॰क्लेशबुध्धि-ज्ञा॰ अ॰१३ओ॰२६६.

दुकाळ-सं॰अप॰ना॰दुष्काळ.

दुकोळ-सं॰अप॰ना॰दुष्काळ-दा॰द॰१४स॰८ओ॰४४.

दुःख-सं॰ना॰ विषयसुख-ज्ञा॰अ॰ ५ओ॰१२८.

दुगुलें-प्रा॰वि॰ अति रोडकें ज्ञा॰अ॰ ११ओ॰१२८६.

दुगुळें-प्रा॰वि॰ दुर्बळ-ज्ञा॰अ॰१५ ओ॰२१८.

दुग्धसार-सं॰ना॰तूप.

दुजें-प्रा॰वि॰ द्वैत.

दुथडी-प्रा॰ना॰नदी ज्ञा॰अ॰९ ओ॰६२.

दुबधिक्षीरोदकी-प्रा॰ना॰दुमज लेपातळ॰ अमृ॰प्र॰७ओ॰१४७.

दुभणें-प्रा॰धा॰ना॰पान्हा घालणें॰ अमृ॰प्र॰७ओ॰९९.

दुर्भर-सं॰ना॰पोट-उ॰॥एका दुर्भ राकारणें॥नाना नीचांची सेवा करणें॥रू

दुर्भेद-सं॰वि॰ भेदायास कठिण अ सतें.

दुरा-प्रा॰ना॰नवा रवणिलेल्या पाणवि ऱ्हा-दा॰द॰१६स॰४ओ॰७.

दुरित-सं॰ना॰पातक.

दुरीदृष्टा-सं॰अप॰वि॰दूरद्रष्टा.

दुर्घाड-प्रा॰वि॰१ कठिण ज्ञा॰अ॰ ७ओ॰७९-२ द्वैतरूप-दुर्घट-अमृ॰ प्र॰६ओ॰८७

दुर्वाद-सं॰ना॰दुर्वाक्य.

दुश्चित-सं॰वि॰ खिन्न-खिन्नचित्त

दुस-प्रा॰ना॰प्रमेय-ज्ञा॰अ॰१८ ओ॰८३.

दुसरा-प्रा॰ना॰हार-ज्ञा॰अ॰१५ ओ॰४१८-४१९.

दुहणें-सं॰अप॰धा॰ना॰दोहन करणें.

दुहिता-सं॰ना॰१ कन्या-२सून.

दूरशी-प्रा॰वि॰रजस्वला.

दूस-प्रा॰ना॰वस्त्र-ज्ञा॰अ॰ १५ओ॰८२.

दृढव्रत-सं॰वि॰ब्रम्हचर्यसंपन्न.

दृती-सं॰ना॰सुवास अथवा सुगंध.

दृश्य-सं॰वि॰दिसण्यास योग्य अ सें-२ना॰प्रकटपदार्थ.

दृश्यानुविध्दसमाधि-सं॰ना॰ दृश्य पदार्थ बाधित करून जें सच्चिदा नंद स्वरूप पाहाणें त्याचें नाव.

दृष्टादृष्ट-सं॰वि॰इहपर असें ज्ञा॰अ॰९ओ॰५०८.

दे.

देव-सं॰ना॰१द्योतनरूप तो-२त्रि दशा.

देवगंधर्व-सं॰ना॰पूर्वकल्पींतप करून गंधर्वलेपावले असे चिरया सीलोकांहून खालच्या पदविचे व म नुष्य गंधर्वाहून वरल्या पदविचे देवतें.

देवगर्भ-सं॰वि॰ देवतुल्य.

देवगुरु-सं॰ना॰ बृहस्पति.

देवढी-प्रा॰वि॰ अधिक-ज्ञा॰अ॰ १५ओ॰१००.

देवनदिनी-सं॰ना॰भागिरथी.

देवर - सं॰ ना॰ दीर- नवऱ्याचाभा ऊतो॰
देवराज - सं॰ ना॰ इंद्र॰
देवऋषी - सं॰ अप॰ ना॰ देवर्षि म्हणजेनारद॰
देवलुंड - सं॰ अप॰ वि॰ देवांप्रीत्यर्थकर्मेन करणारा.
देवप्रल - सं॰ ना॰ भीष्माचार्य॰
देवांगण - सं॰ ना॰ १ गंधर्वनगर- २ मिथ्या कल्पना॰ अमृ॰ प्र॰ ६ओ॰ ३९
देवापगा - सं॰ ना॰ देवनदी म्हणजेभागीरथी॰
देविक - सं॰ ना॰ देव अथवागुरुस्वामी- ज्ञा॰ अ॰ १॰ ओ॰ १४७.
देविका - सं॰ ना॰ दैवीसंपत्ति- अमृ॰ प्र॰ १० ओ॰ ६.
देव्हडें - प्रा॰ वि॰ अधिक- ज्ञा॰ अ॰ ७ओ॰ ७७- भा॰ अ॰ ८ओ॰ २७५.
देव्हारा - सं॰ अप॰ ना॰ देवालय॰
देशवळ - सं॰ अप॰ वि॰ प्राकृत- प्रवृत्तिरूप- विवे॰ पू॰ प्र॰ ३ओ॰ ९.
देशपरिछेदरहित - सं॰ वि॰ अमुकदेशीं आहेव अमुकदेशीं नाहीं असें ज्यावस्तु च्याठायींनाहीं त्यांचे नाव॰
देशाउर - सं॰ अप॰ ना॰ देशावरी- भा॰ अ॰ २१ ओ॰ ४५७.
देशाधिपति - सं॰ ना॰ देशाचामुख्यतो.
देशिक - सं॰ ना॰ श्रीगुरु॰

देशी - सं॰ अप॰ वि॰ देशसंबंधी- ज्ञा॰ अ॰ १२ओ॰ १२.
देसाई - सं॰ अप॰ ना॰ देशमुख्यअथवादेशमुख॰
देहु - सं॰ अप॰ ना॰ दिवस॰ ज्ञा॰ अ॰ ७ओ॰ १५८- भा॰ अ॰ २३ओ॰ ३३८.
देहचतुष्टय - सं॰ ना॰ स्थूल-सूक्ष्म -कारण- महाकारण॰ यांचासमुच्चय.
देहधर्म - सं॰ ना॰ जन्मआणिमृत्यु॰
देहबुध्धि - सं॰ ना॰ मीदेह अशी भावना॰
देहुडें - प्रा॰ वि॰ दीटचरणी- उ॰ देहुडाचरणवाजवितोवेणु॥ गोपिकारमणुस्वामीमाझा॥१॥६॰॥
देहुडी - प्रा॰ ना॰ चौकी॰

दै - दो॰

दैत्यगुरु - सं॰ ना॰ शुक्राचार्य॰
दैनंदिनप्रलय - सं॰ ना॰ च्यारयुगें सहस्त्रवेळांगेलीं म्हणजे जोब्रह्मदेवांतनित्य प्रलय होतो तो॰
दैना - सं॰ अप॰ ना॰ दैन्यअथवा हलाखी॰
दोघुलेपण - प्रा॰ ना॰ दोन्हीपण- अमृ॰ प्र॰ १ओ॰ ६.
दोर्णा - प्रा॰ ना॰ होउगें- ज्ञा॰ अ॰ १४ओ॰ ३०॰
दोर्दंड - सं॰ ना॰ बाहु॰

दोशा- सं॰अप॰ना॰ उद्देश-ज्ञा॰अ॰ १२ओ॰७८८.

दोहडा- प्रा॰ना॰ दोहोरा.

दोहद- सं॰ना॰ डोहोळा.

द्योहा- सं॰अप॰ना॰ दिवस-ज्ञा॰अ॰ १ओ॰१७२.

द्युमणि- सं॰ना॰ सूर्य

द्योतक- सं॰वि॰ प्रकाशक.

द्रविण- सं॰ना॰ द्रव्य.

द्रव्यशक्ति- सं॰ना॰ १ पंचतन्मात्रा म्हणजे विषय-२ भूतें.

द्रष्टा- सं॰ना॰ दृश्यान्चें जाणतें जेंज्ञानतें-२ पाहणारा.

द्रष्टांत- सं॰अप॰ना॰ दृष्टांत विषय वस्तु.

द्रु- सं॰ना॰ वृक्ष.

द्रुम- सं॰ना॰ वृक्ष.

द्रुहिण- सं॰ना॰ ब्रम्हदेव.

द्रौण- सं॰ना॰ द्रोणाचार्य.

द्रोणी- सं॰ना॰ कढई.

द्रोण्य- सं॰अप॰ना॰ अश्वथ्थामाद्रोणपुत्र.

द्रोह- सं॰ना॰ द्वेष.

द्रौणी- सं॰ना॰ अश्वथ्थामा.

द्वंद्व- सं॰ना॰ कष्ट-विघ्न-ज्ञा॰अ॰ १२ओ॰६१.

द्वंद्वमोह- सं॰ना॰ सुखदुःख.

द्वादशावर्ग- सं॰ना॰ दशेंद्रियेंव मनबुध्धि.

द्वादशाविकल्प- सं॰ना॰ सत्-असत्- सदसदोभयात्मक- सदसद्विहीन- भिन्न- अभिन्न- भिन्नाभिन्नोभयात्मक- भिन्नाभिन्नोभयविहीन- सावयव- निरावयव- सावयवनिरावयवोभयात्मक- सावयवनिरावयवविहीन असे शास्त्रांत मायेविषयीं बाराविकल्प आहेत त्यान्चें नाव.

द्वापारयुग- सं॰ना॰ चौकडींतील तिसरें युग.

द्विज- सं॰ना॰ १ ब्राम्हण- २ पक्षी ३ दांत.

द्विजराज- सं॰ना॰ चंद्र.

द्विजिव्ह- सं॰ना॰ सर्प.

द्विट्- सं॰ना॰ शत्रु.

द्विप- सं॰ना॰ हत्ती.

द्विपंचरथ- सं॰ना॰ दशरथ.

द्विपंचवदन- सं॰ना॰ रावण.

द्विमुख- सं॰ना॰ अग्नि.

द्विमूर्धन- सं॰ना॰ अग्नि.

द्विरद- सं॰ना॰ हत्ती.

द्विरेफकु- सं॰अप॰ना॰ द्विरेफ अथवा भ्रमर- ज्ञा॰अ॰१४ओ॰२८७.

ध-

धगधगीत- प्रा॰वि॰ तेजःपुंज.

धट- प्रा॰ना॰ १ मोठा ताजवा.

२ निश्चय-ज्ञा॰अ॰६ओ॰५२.
३ वि॰ निर्भय अथवा धट्ट.
धटिंगण- प्रा॰ ना॰१ दांडगापुरुष उ॰॥ खेळतां नरके दशावतारीं॥ तेथें वा टती सुंदर नारी॥ नेत्र मोडिती कळाकु सरी॥ परीते अवघे धटिंगण॥१॥-
२ वि॰ दांडगा अथवा उद्धारणा.
धड- प्रा॰ ना॰१ कबंध अथवा निर्मुं डशरीर-२ वि॰ यथास्थित-अविक्रि न.
धडफुडें- प्रा॰ वि॰१ खरें-२ क्रि॰ अव्य॰ खरोखरी-भा॰अ॰५ओ॰५६
धडौतें- प्रा॰ वि॰ सुशोभित-ज्ञा॰ अ॰११ओ॰७१.
धणी- प्रा॰ ना॰१ इच्छा-ज्ञा॰अ॰९ ओ॰५५-२ तृप्ति- भा॰अ॰२ओ॰ ५६९-३ स्वामी.
धनंजय- सं॰ना॰ अग्नि-१ अर्जु न-२ पंचउपप्राणांतील जांभई उत्प न्न करणारा शरीरस्थ पांचवा वायु.
धनद- सं॰ ना॰ कुबेर.
धनप- सं॰ ना॰ कुबेर.
धनरमण-सं॰ ना॰ कुबेर.
धनुर्वाड- सं॰ अप॰ वि॰ धनुर्विद्या निपुण.
धनुर्वेद- सं॰ ना॰ च्यार उपवेदांती ल एक वेद-ज्यांत अस्त्रविद्याप्रकार सांगितला आहे तो
धन्वंतरी- सं॰ ना॰ चतुर्दश रत्नां तील एक प्रसिध्ध वैद्य-२ वि॰ य शस्वी अथवा प्रख्यात.
धन्वयी- सं॰ अप॰ ना॰ धनुर्धरपु रुष.
धन्वी- सं॰ ना॰ धनुर्धरपुरुष.
धबाबा- प्रा॰ ना॰ पाणधबधबा.
२ क्रि॰ वि॰ धबाधब.
धमनी- सं॰ ना॰ १ फुंकणी-२ शरी रस्थ शिरा.
धर्म- सं॰ ना॰ १ स्वाभाविक गुण. २ दान.
धर्मधेनु- सं॰ ना॰ हरळी-ज्ञा॰ अ॰१६ओ॰२२८-२२९.
धर्मशास्त्र- सं॰ ना॰ चारउपशा स्त्रांतील चौथें शास्त्र त्याचे अंतर्ग तभेद साहा आहेत ते असे-१ सां ख्य-२ पातंजली-३ पाशुपत-४ वैष्णव-५ रामायण- आणि ६ महा भारत- हे साही ग्रंथ अथवा यांचीम तें धर्मशास्त्रांत मोडतात.
धर्मसेतु- सं॰ ना॰ धर्ममर्यादा.
धर्मालय- सं॰ ना॰ धर्मशाळा.
धर्मी- सं॰ ना॰ स्वाभाविक धर्मा स अथवा गुणास जें अधिकरण म्ह णजे स्थान त्याचें नाव.
धरणी- सं॰ ना॰ पृथ्वी.
धरत्री- सं॰ ना॰ पृथ्वी.
धरा- सं॰ ना॰ पृथ्वी.
धराकुमारी- सं॰ ना॰ सीता.

धराधर- सं॰ना॰ पर्वत.
धराधरेंद्र- सं॰ना॰ हिमालयपर्वत.
धराधिपाल- सं॰ना॰ राजा.
धरामर- सं॰ना॰ ब्राम्हण.
धरारुह- सं॰ना॰ वृक्ष.
धरिणें- प्रा॰धा॰ना॰ राहणें- ज्ञा॰ अ॰७ओ॰८१.
धव- सं॰ना॰ पति- नवरा.
धवल- सं॰ वि॰ शुभ्र.
धवळार- सं॰अप॰ना॰ १ धवलालय म्हणजे गच्ची- २ सुशोभितघर- ज्ञा॰ अ॰३ओ॰२६८.
धसाळ- प्रा॰वि॰ १ विसराळू- ज्ञा॰ अ॰११ओ॰१६१- २ मोठें- ज्ञा॰अ॰ १८ओ॰७५१.
धसाळू- प्रा॰वि॰ वेडा- ज्ञा॰अ॰११ ओ॰६०९- ६११.

धा

धाटी- प्रा॰ना॰ १ धारणीअथवारीत- २ नानाप्रकार
धाडी- प्रा॰ना॰ धाडअथवा परचक्र- भा॰अ॰२३ओ॰३१५.
धांडोळा- प्रा॰ना॰ शोध- अमृ॰प्र॰ ७ओ॰७.
धाणें- प्रा॰धा॰ना॰ तृप्तहोणें.
धात- प्रा॰ना॰ कल्पितगोष्ट- दा॰ द॰४स॰२ओ॰१०
धाता- सं॰ना॰ ब्रम्हदेव.
धातुराशी- सं॰अप॰ना॰ धातुराशी म्हणजे देह- ज्ञा॰अ॰१७ओ॰ ३६३- ३६४.
धातुर्वाद- सं॰ना॰ सुवर्णविद्या- म्हणजे किमया- ज्ञा॰अ॰६ओ॰३४.
धात्री- सं॰ना॰ दायीअथवा दाई.
धात्री- सं॰अप॰ना॰ धरत्रीअथवा पृथ्वी- ज्ञा॰अ॰१२ओ॰१४८.
धांदा- प्रा॰ना॰ १ दोरा- २ अखंडल- ज्ञा॰अ॰१३ओ॰३०५.
धादांत- प्रा॰ना॰ आत्मप्रतिति अथवा अनुभव- उ॰॥ धादांत बोलणें समजील॥ तैसेंमाझें॥ इ॰
धाधावणें- प्रा॰धा॰ना॰ खारवावणें- फारभुकावणें
धानी- सं॰ना॰ नगरी.
धान्यबणवी- सं॰अप॰ना॰ धान्यवणवा म्हणजे धान्यजळणी उ॰ अग्नलागलाशेतीं॥ धान्यबणव्या आणि खडकुती॥ शुष्कदंडजळोनि जाती॥ अकस्मात॥१॥-
धाम- सं॰ना॰ १ तेज- २ स्वरूप ३ घर- उ॰॥ नत्यागिता अहंभाव स्थिती॥ केल्यानानाउपाययुक्ति॥ तेणे निज धामाप्रती॥ नव्हेगतीस र्वथा.
धाय- प्रा॰ना॰ हंबरडा- हाक- भा॰अ॰६ओ॰३४२- आ॰पं॰१

स०५ओ०७२.

धायपण- प्रा० ना० पालन- संरक्षण.

धाया- सं० अप० ना० धात्रीम्हणजे दाई- ज्ञा० अ० १८ ओ० १७२.

धार- प्रा० ना० वेगवान् उदकप्रवाह.

धारक- प्रा० ना० १ युध्ध -अमृ० प्र० ७ ओ० ४-२ धाक- दा० द० २ स० १ ओ० ५७.

धारणा- सं० ना० बुध्धि-२ अष्टांग योगांतील सातवें अंग त्याचें नाव.

धारणु- प्रा० ना० वाळलें काष्ठ- ज्ञा० अ० १३ ओ० ७२४.

धारणेंपारणें- प्रा० ना० एकादिवसाआड भोजनाचें व्रत.

धारसा- प्रा० ना० १ लोकरूढी-२ उदक प्रवाह- ज्ञा० अ० ६ ओ० ४७४.

धारसें- प्रा० ना० धारणा- ज्ञा० अ० ७ ओ० ७९.

धाराधर- सं० ना० मेघ.

धाराधरकाळ- सं० अप० ना० वर्षाकाळ.

धालेपण- प्रा० ना० तृप्ति- विवे० पू० प्र० १ ओ० १०.

धावकारू- प्रा० ना० पाठिराखा अथवा धावणारा- अमृ० प्र० २ ओ० २

धांवणें- प्रा० ना० रक्षण- उ० परतें सारूं वैभव॥ भक्तांच्या धांवण्या धांवें देव ॥.

धांवा- प्रा० ना० धावण्यासाठीं केलेली विनवणी म्हणजे धांवगीत त्याचें नाव.

धि-धु-धू.

धिंग- प्रा० ना० गजरधूम- उ० धन्य धन्य पांडुरंग॥ अरवंड कथेचा धिंग॥

धिटीव- प्रा० ना० धीटपण॥ ज्ञा० अ० ९ ओ० २३.

धिवसा- प्रा० ना० धैर्य- ज्ञा० अ० ७ ओ० १०- ज्ञा० अ० १ ओ० ६८- अमृ० प्र० ६ ओ० ११- आ० पं० १ स० १ ओ० ५.

धुई- प्रा० ना० धुकें- भा० अ० ९ ओ० १८५.

धुर्जेटी- सं० अप० ना० धुर्जटी म्हणजे शिव.

धुंधुरु- प्रा० ना० काजवा- ज्ञा० अ० ९ ओ० ९.

धुमाडु- प्रा० ना० अधिकता- ज्ञा० अ० १४ ओ० २२७.

धुरधुर- प्रा० क्रि० अ० पुटेंपुटें- ज्ञा० अ० १५ ओ० १७२.

धुरसा- प्रा० ना० अग्रभाग.

धुरे- सं॰ अप॰ अव्य॰ पुढें-उ॰ का येमागों विठ्ठल धुरे॥ आम्हा तुळशीद ळ पुरे॥.

धुसर- प्रा॰ ना॰ सुगंधीद्रव्य.

धूर्त- सं॰ वि॰ शाहणा- ठक.

धूप- सं॰ ना॰ धूर.

धूमयोनी- सं॰ ना॰ मेघ.

धूम्रमार्ग- सं॰ ना॰ धूममार्गम्हणजे याता यातीचा मार्ग.

धूम्रपान- सं॰ ना॰ झाडास उलटें टांगून घेऊन खालीं धूरकेलेला पीऊन तपकरणें-२ गुरगुडी ओढणें-उ॰ धुम्रपान घेऊंनये॥ उन्मत्तद्रव्य सेऊं नये॥

धृति- सं॰ ना॰ धैर्य.

धो.

धोकटी- प्रा॰ ना॰ शरीर.

धोका- प्रा॰ ना॰ धाक अथवा भय.

धोंडी- प्रा॰ ना॰ मोगदगड अथवा धोंड.

धोरणपडणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ सुषु म्नानाडी मार्ग सुगम होणें- ज्ञा॰ अ॰ ६ ओ॰ १५४.

धोवट- प्रा॰ वि॰ धुवट-शुध्ध.

ध्यान- सं॰ ना॰ १ मनोमय चिंतन २ अष्टांग योगांतील साहावें वृत्तिनि ग्रहरूप अंग तें-३ आकृती-चिन्ह उ॰॥ सुंदर तें ध्यान उभें विटेवरी-कर कटावरी ठेऊनीयां॥

ध्रुव- सं॰ ना॰ १ एकराजा-२ एक तारा-३ वि॰ निश्चळ.

ध्वजिनी- सं॰ ना॰ सेना.

ध्वनि- सं॰ ना॰ शद्ब-२ संशय-ज्ञा॰ अ॰ ७ ओ॰ १७-३ भावार्थ-ज्ञा॰ अ॰ ८ ओ॰ १२३-४ अभिप्राय-ज्ञा॰ अ॰ ११ ओ॰ ३२५.

ध्वनित- सं॰ वि॰ अस्पष्ट अथ वा गुप्त.

ध्वांत- सं॰ ना॰ अंधःकार.

ध्वान- सं॰ ना॰ शद्ब.

न

नई- सं॰ अप॰ ना॰ नदी- ज्ञा॰ अ॰ १८ ओ॰ १६२.

नकुल- सं॰ ना॰ १ मुंगूस-२ एका पांडवाचें नाव.

नक्तंचर- सं॰ ना॰ राक्षस.

नखाक्ष- सं॰ ना॰ राक्षस.

नग- सं॰ ना॰ पर्वत- वृक्ष.

नग- प्रा॰ ना॰ दागिना- उ॰॥ प्राकृ तभाषा रूप सुवर्णनगीं॥ अठरा श्लो करत्नें जडिलीं प्रसंगीं॥

नगारि- सं॰ ना॰ इंद्र.

नगारिशत्रु- सं॰ ना॰ रावणपु त्र इंद्रजीत.

नघापणें- प्रा० धा० ना० नघालणें- ज्ञा० अ० ९ ओ० ४५९.

नटकणें- प्रा० धा० ना० १ नराहणें ज्ञा० अ० ८ ओ० १८३- २ निर्फळ होणें ज्ञा० अ० १० ओ० १६६.

नठ्याळ- प्रा० वि० नाथाळ अथवा नष्ट- द्वाड.

नडनाच- प्रा० ना० १ मिष- ज्ञा० अ० ९ ओ० १९७- २ आधिक्य- ज्ञा० अ० १४ ओ० २७१.

नडनाचु- प्रा० ना० १ उत्कर्ष- ज्ञा० अ० १० ओ० २३१- २३२- २ स्थिति- ज्ञा० अ० १३ ओ० २१६.

नतद्रष्ट- सं० वि० कृपण- दा० द० १२ स० २ ओ० ११

नति- सं० ना० नमन.

नर्तन- सं० ना० नाचणें.

नदटणें- प्रा० धा० ना० १ स्वादन घेववणें- ज्ञा० अ० ७ ओ० १९२- २ न दाटणें.

नंदन- सं० ना० पुत्र.

नंदादीप- सं० ना० अक्षयदीप.

नंदिनी- सं० ना० १ कन्या- २ कामधेनु.

नदीन- सं० ना० समुद्र.

नदीप- सं० ना० समुद्र.

नफर- प्रा० ना० चाकर- भा० अ० १२ ओ० १३६.

नभ- सं० ना० आकाश.

नमनणें- प्रा० धा० ना० न मानणें.

नमम- सं० सर्व० ना० माझें नाहीं असा संकल्प.

नय- सं० ना० न्याय.

नयन- सं० ना० नेत्र.

नयोका- सं० ना० नदी- ज्ञा० अ० १७ ओ० ३२३- ३२४.

नर- सं० ना० १ मनुष्य- २ अर्जुन.

नरदेह- सं० ना० भारतवर्षीय मानव.

नरपति- सं० ना० १ राजा- २ पदातिमनुष्य.

नरयान- सं० ना० पालखी- मेणा आदिकरून.

नरसिंह- सं० ना० राजा- २ विष्णूचा चवथा अवतार.

नरेंद्र- सं० ना० राजा.

नरेश- सं० ना० राजा.

नलद- सं० ना० वाळा नामक सुगंधी पदार्थ.

नवखंडें- सं० ना० भारवर्षांतील नऊ भाग ते- नावें- १ इंद्रखंड- २ कशेरुखंड- ३ ताम्रखंड- ४ गभस्तिखंड- ५ नागखंड- ६ वारुणखंड- ७ सौम्यखंड- ८ ब्रम्हखंड- ९ भरतखंड.

नवगंध- सं० ना० नूतन सुवास.

नवगुण- सं० ना० १ बुध्धि- २ सु

ख-३ दुःख-४ प्रयत्न-५ इच्छा-६ द्वेष-७ संस्कार-८ पुण्य-९ पाप-असेन्या यशास्त्रोक्तनवगुणले.

नवचणें-प्रा॰धा॰ना॰ नजाणें-ज्ञा॰ अ॰१२ ओ॰१८८- विवे॰पू॰प्र॰२ओ॰२-भा॰अ॰२ ओ॰६९.

नवजणें-प्रा॰धा॰ना॰ नवचणें.

नवनीत-सं॰ना॰१ लोणी-२ सार.

नवरस-सं॰अप॰ना॰ नऊरस-त्यांचीं नावें-१ शृंगाररस-२ वीररस ३ करुणारस-४ अद्भुतरस-५ हास्यरस-६ भयानकरस-७ बिभत्सरस-८ रौद्ररस-९ शांतिरस.

नवलपण-प्रा॰ना॰ नवेपण- अनोळख- ज्ञा॰अ॰७ ओ॰१७७.

नववधु-सं॰ना॰ नोवरीअथवा नवरी.

नवविधाभक्ति-सं॰ना॰उपासना मार्गोक्तनऊ अंगी स्वकभक्ति-त्यांचीं नावें-१ श्रवण-२ कीर्तन-३ नामस्मरण-४ पादसेवन-५ अर्चन-६ वंदन-७ दास्य-८ सख्य-९ आत्मनिवेदन.

नवसर-सं॰ना॰ नवलडाग.

नवा-सं॰अप॰वि॰१ नूतन-२ तरुण.

नवाई-प्रा॰ना॰ अपूर्वता-ज्ञा॰अ॰१५ ओ॰४११.

नवांजणें-प्रा॰धा॰ना॰ स्तवनकरणें-दा॰द॰१५ स॰५ ओ॰२०.

नवाळी-प्रा॰ना॰ प्राप्ति-भा॰अ॰३ ओ॰२४७.

नवोढा-सं॰ना॰ नववधु.

नव्हाळी-प्रा॰ना॰ प्राप्ति-ज्ञा॰अ॰१ ओ॰४२-विवे॰पू॰प्र॰१ ओ॰१-दा॰द॰१ स॰८ ओ॰२२.

नसरतें-प्रा॰वि॰ निःक्षे हीन-भा॰अ॰४ ओ॰१२५.

नहुष-सं॰ना॰ ययाती राजाचा बाप.

ना

ना-प्रा॰अव्य॰ नाहींतरीअथवा नाहींतर-अमृ॰प्र॰५ ओ॰५८.

नाना-प्रा॰अव्य॰१ नाहींतर-२ किंवा-ज्ञा॰अ॰१८ ओ॰९०८-भा॰अ॰१ ओ॰६२.

नाना-सं॰ना॰१ अनेकप्रकार-दा॰द॰१ स॰१ ओ॰१०-२ वि॰अनेक-भा॰अ॰५ ओ॰१४०.

नाक-सं॰ना॰ स्वर्गअथवा इंद्रलोक.

नाकवूणी-प्रा॰ना॰ नाकांतओतावयाचे तीक्ष्ण पदार्थ.

नाकेश-सं॰ना॰ इंद्र.

नाग-सं॰ना॰१ हत्ती-२ सर्पाची जाती.

नाग-प्रा॰ना॰ नागनाग-भा॰अ॰...

ओ॰३४९.
नागर-सं॰वि॰चांगलें.
नागरलोक-सं॰अप॰ना॰नागरिक म्हणजे नगरवासीलोक.
नागरु-सं॰अप॰वि॰नागर अथवा चांगलें-अमृ॰प्र॰१ओ॰५.
नागवण-प्रा॰ना॰१ दरवडा-विवे॰पू॰प्र॰१ओ॰१८-२ बुडपूक भा॰अ॰२०ओ॰१५१.
नागवणें-प्रा॰धा॰ना॰नाटोपणें-ज्ञा॰अ॰११ओ॰२७.
नागानन-सं॰ना॰गणपति.
नागारि-सं॰ना॰गरुड-गारुडी.
नागोवा-प्रा॰ना॰लूट अथवा नागवण-ज्ञा॰अ॰१३ओ॰८५.
नाट-प्रा॰ना॰१ आकार-ज्ञा॰अ॰१० ओ॰१०९-२ गाव-ठिकाण-ज्ञा॰अ॰१२ओ॰९५
नाटकी-सं॰ना॰बहुरूपी.
नाट्य-सं॰ना॰ नृत्य.
नाड-प्रा॰ना॰प्रतिबंध-भा॰अ॰१३ओ॰२०१.
नाडणें-प्रा॰धा॰ना॰नडणें-अडकणें-भा॰अ॰१ओ॰४२.
नाडर-प्रा॰ना॰ थिल्लर अथवा डबकें-ज्ञा॰अ॰१५ओ॰३६७.
नाणवटा-प्रा॰ना॰नाणें विकरीची जागा-भा॰अ॰५ओ॰१०१.
नातक-प्रा॰ना॰ नाडीमार्ग-ज्ञा॰अ॰६ओ॰२४८.
नातें-प्रा॰अव्य॰ नाहीं तर-नाहीतरी अथवा नातरी-भा॰अ॰१-ओ॰३७.
नाथ-सं॰ना॰पती- स्वामी-२वि॰ मुख्य.
नाथणें-प्रा॰ धा॰ना॰ नसणें.
नाथिलें-प्रा॰वि॰लटकें-विवे॰पू॰प्र॰७ओ॰४५. ज्ञा॰अ॰५ओ॰१२६-अमृ॰प्र॰६ओ॰६. वा॰ओ॰४१७.
नाद-सं॰ना॰१ ध्वनि-२ मध्यमावाणी- अमृ॰प्र॰५ओ॰६३.
नादासळु-सं॰अप॰ना॰वैखरी आदिवाणी.
नादी-सं॰ना॰श्रवणव्यापार-ज्ञा॰अ॰६ओ॰१५.
नापुवणें-सं॰ अप॰ धा॰ना॰लहानावणें-ज्ञा॰अ॰८ओ॰२५८.
नाबद-सं॰ना॰ एकजातीची साकर.
नामधेय-सं॰ना॰उपासनाकांड आ॰पं॰२स॰१ओ॰२३.
नामस्मरणभक्ति-सं॰ना॰उपासनामार्गांतील नवविधाभक्तिरूप साधनाचें तिसरें अंग.
नायक-सं॰ना॰ अधिपति-२वि॰ मुख्य.

नारकी- सं॰ वि॰ नरक वासी.
नारदपांचरात्र- सं॰ ना॰ विष्णुउपासना विधि परग्रंथ तो.
नाराच- सं॰ ना॰ बाण.
नाराज- सं॰ अप॰ ना॰ नाराच-ज्ञा॰ अ॰ १६ ओ॰ २४२-२४३.
नावभर- प्रा॰ अव्य॰ क्षणभर- ज्ञा॰ अ॰ ९ ओ॰ २८२.
नावाणिगें- प्रा॰ वि॰ नामांकित- भा॰ अ॰ १३ ओ॰ १७६.
नावानावा- प्रा॰ अव्य॰ घडिघडि- ज्ञा॰ अ॰ ९ ओ॰ ४२.
नावानिगें- प्रा॰ वि॰ नामांकित- ज्ञा॰ अ॰ १६ ओ॰ ३५.
नावेक- प्रा॰ अव्य॰ १ क्षणभर अथवा अंमळ- ज्ञा॰ अ॰ ९ ओ॰ ७२- भा॰ अ॰ १ ओ॰ १७४- २ वि॰ थोडेसें. ज्ञा॰ अ॰ १० ओ॰ ३२७.
नाश- सं॰ ना॰ १ हानी- २ यम.
नासा- सं॰ ना॰ नाक.
नासिक- सं॰ ना॰ नाक.
नासिक- सं॰ अप॰ ना॰ नाश- प॰ प्र॰ ९ ओ॰ ११.
नाहांगवणे- प्रा॰ धा॰ ना॰ नागवणें.
नाहो- प्रा॰ ना॰ पति अथवा नवरा- ज्ञा॰ अ॰ ३ ओ॰ ३२६.

नि-नी.

निकट- सं॰ शब्द॰ अव्य॰ जवळ- संनिधान.
निकर- सं॰ ना॰ समूह.
निकर- प्रा॰ ना॰ निक्षुणपण.
निकवडा- प्रा॰ वि॰ निष्कांचन.
निकषपाषाण- सं॰ ना॰ कसवटीदगड.
निकुर- प्रा॰ ना॰ निश्चय- २ अव्य॰ निश्चयें- ज्ञा॰ अ॰ १३ ओ॰ ६३०
निकृंतन- सं॰ ना॰ छेदन.
निकें- प्रा॰ वि॰ १ नेटकें अथवा चांगलें- ज्ञा॰ अ॰ १६ ओ॰ ५४. २ बरवें अथवा बरें- वा॰ ओ॰ ४७६३.
निखंड- सं॰ अप॰ ना॰ निषेध- दा॰ द॰ २ स॰ २ ओ॰ १२.
निखंद- सं॰ अप॰ ना॰ निषेध.
निखळ- सं॰ अप॰ वि॰ निष्कळ- शुध्द.
निगद- सं॰ वि॰ निरोगी.
निगदणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ बोलणें अमृ॰ प्र॰ ५ ओ॰ ११.
निगडु- प्रा॰ ना॰ सेवानिर्धाराची शपथ- ज्ञा॰ अ॰ ८ ओ॰ १२४.
निगम- सं॰ ना॰ वेद.
निगा- प्रा॰ ना॰ देखरेख- दा॰ द॰ २ स॰ १ ओ॰ ७०
निगुती- प्रा॰ वि॰ निभ्रांत- यथार्थ- ज्ञा॰ अ॰ ४ ओ॰ ९२.

निगूट-सं॰वि॰गुप्त.
निर्गम-सं॰ना॰सुटका-मोकळीक.
निर्गुण-सं॰ना॰१ त्रिगुणरूपगुणाचा स्पर्शनाहींअसें ब्रम्ह-२ वि॰ गुणरहित.
निर्गुणसायुज्य-सं॰ना॰ब्रम्हसायुज्य मोक्ष.
निर्गुणसाक्षात्कार-सं॰ना॰ जीवास जीवत्वत्यागें ब्रम्हरूपता त्याचें नाव.
निघंट-सं॰ना॰व्याकरण.
निघोट-प्रा॰वि॰सघन अथवा परिपूर्ण-विवे॰पू॰प्र॰३ओ॰१३.
निचाड-प्रा॰वि॰१ निष्काम-ज्ञा॰अ॰२ओ॰२८१-२ निगरजु-दा॰द॰२स॰१ओ॰२३.
निज-सं॰ना॰१ आत्मस्वरूप अथवा स्व स्वरूप-२ विश्वरूप-ज्ञा॰अ॰११ओ॰४०७-३ मन-ज्ञा॰अ॰१ओ॰४६५-४ वि॰ स्वकीय.
निजजन-सं॰ना॰स्वकीयजन अथवा भक्त ज्ञा॰अ॰१८ओ॰१
निजदाळ-प्रा॰ना॰स्वाभाविक गति-भा॰अ॰३ओ॰६५०.
निजतेज-सं॰ना॰स्वकीयतेज-स्वस्वरूप.
निजत्व-सं॰ना॰निजरूप.
निजधाम-सं॰ना॰ निजतेज म्हणजे स्वरूप.
निजनिवाड-प्रा॰ना॰निजस्वरूपभाव-भा॰अ॰१ ओ॰११.
निजज्ञानी-सं॰ना॰आत्मज्ञानी.
निजांगें-सं॰अप॰ना॰१ निर्विषयत्व-ज्ञा॰अ॰६ओ॰२४-२ वि॰ निर्विषयरूप-३ अव्य॰ स्वतः.
निर्जर-सं॰ना॰देव.
निर्जर्षि-सं॰ना॰देवर्षि म्हणजे नारद.
निटिल-सं॰ना॰कपाल.
निड-प्रा॰ना॰ पाहा-नीड.
निडळ-सं॰अप॰ना॰कपाळ-भा॰अ॰२ओ॰८३४-ज्ञा॰अ॰१८ओ॰२२३.
निडार-प्रा॰वि॰निवडक.
निडारणें-प्रा॰ना॰१ पक्वदशा-ज्ञा॰अ॰६ओ॰२६६-२ धा॰ना॰ परिपक्व होणें-भा॰अ॰२ओ॰१७५.
निढाळ-प्रा॰अव्य॰केवळ-ज्ञा॰अ॰१३ओ॰१०८.
निर्णो-सं॰अप॰ना॰निर्णयो अथवा निर्णय-अमृ॰प्र॰७ओ॰११६.
नितंबिनी-सं॰ना॰स्त्री.
नितंब-सं॰ना॰कटीखालचा प्रदेश.
नितंबु-सं॰अप॰ना॰पाताळलोक-ज्ञा॰अ॰१४ओ॰१०४.

निती-सं० अप० ना० नीतीशद्बपाहा.

नित्य-सं० वि० १ शाश्वत-२ नेहमीचें अथवा प्रतिदिवशीचें.

नित्यकर्म-सं० ना० प्रतिदिवशीचेंकर्म

नित्यनिरस्ताखिलमंगल-सं० अप० वि० सकलअमंगलाहून सर्वदानिर्लेप.

नित्यप्रलय-सं० ना० दैनंदिन प्रलय म्हणजे शरीरांत जशी निद्रा आल्यानें जीयास नित्यप्रलय होतो त्याच प्रमाणें च्यारयुगाचीएक चौकडी अथवा पर्याय हजार वेळ गेल्यानें सकल व्यापारब्रह्मांडीचें बंद पडतात त्यांचें नाव.

नित्यमुक्त-सं० ना० साकारदेह प्रकट होई होई तोंच ज्यास साकार गुरू वांचून स्वस्वरूप प्रत्यय बाणतो त्या स्थितीचा पुरुषतो. ही स्थिती ईश्वरास असून-त्याचे गुणावतारांतून शिव आणि विष्णु यांस हीतीच स्थिती आहे. उ० अभंग॥ नित्यमुक्त हरिहरा॥ तुंझे रुपें गुरुवरा॥१॥ गुरुसाकाराचांचून॥ तेथें प्रगटलें ज्ञान॥२॥.

नित्यानित्यवस्तुविवेक-सं० ना० साधन चतुष्टयांतील पहिल्या साधनाचें नाव.

निद-सं० अप० ना० निद्रा-अमृ० प्र० १ ओ० १४.

निंदण-प्रा० ना० शेतांतील अडगवत-भा० अ० १० ओ० ५०१.

निंदणें-प्रा० धा० ना० वेणनें म्हणजे अडगवत काढणें.

निदसुरें-सं० अप० वि० निद्रालू दा० द० १९ स० ३ ओ० ५.

निदसुरेपण-सं० अप० ना० झोंप

निदळ-प्रा० वि० बिन गिलाव-भा० अ० ३ ओ० २४३.

निदाघ-प्रा० वि० निरर्थक-भा० अ० ३ ओ० २११.

निदाघु-प्रा० ना० चिंता-ज्ञा० अ० ११ ओ० २२४.

निदान-सं० ना० १ कारण-२ अंत-३ चिकित्सा.

निदिध्यास-सं० ना० ज्ञानमार्गांतील चतुर्विध साधनाचें तिसरें अंग

निदेश-सं० ना० आज्ञा.

निर्दलन-सं० ना० घात

निर्दळण-सं० अप० ना० निर्दलन भा० अ० २८ ओ० ६७६.

निर्देश-सं० ना० अमुक अशी खूण.

निधडु-प्रा० वि० पराक्रमी-ज्ञा० अ० ४ ओ० १९०.

निधडा-प्रा० ना० १ शूरपुरुष-रुक्मि० अ० १३ ओ० ४-२ वि० धैर्यवान अथवा पराक्रमी.

निधन-सं० ना० मृत्यु.

निधान-सं० ना० रत्न.

निधान-प्रा० ना० आश्रय-सांठवण-ज्ञा० अ० ११ ओ० ३०८-ज्ञा० अ०

११ओ॰५१५-५१६.

निधि-सं॰ना॰ समुद्र.

निधीय-प्रा॰ना॰ परिभ्रमण-ज्ञा॰ अ॰१५ओ॰१३६.

निर्धार-सं॰ना॰ निश्चय.

निनाद-सं॰ना॰ पडशाद.

निपजणें-प्रा॰धा॰ना॰ उत्पन्नहोणें

निपट-प्रा॰अव्य॰ केवळ.

निपटण-प्रा॰ना॰ निःशेषपण-अमृ॰प्र॰५ओ॰५३.

निपटारें-प्रा॰वि॰हीन-आ॰पं॰ २स॰२ओ॰३६.

निपराद-प्रा॰ना॰१ नीचत्व-२वि॰ नीच-भा॰अ॰३ओ॰४३१.

निपात-सं॰ना॰ अत्यंतपात.

निफजणें-प्रा॰धा॰ना॰ उत्पन्नहोणें

निंबलोण-प्रा॰ना॰ कुर्वंडी.

निबळ-सं॰अप॰वि॰ मऊ-ज्ञा॰ अ॰१७ओ॰१६७.

निर्बंध-सं॰ना॰ नियम अथवा बंधारण.

निर्बुजणें-प्रा॰धा॰ना॰ अडखळणें-घोवरणें-दिपणें-दा॰द॰२स॰ १ओ॰१८.

निर्भर-सं॰वि॰ अतिशयभरित अथवा पूर्ण.

निर्भ्रांत-सं॰वि॰ भ्रांतिरहित अथवा निश्चित.

निम्रटणें-प्रा॰धा॰ना॰ निवटणें भा॰अ॰१४ओ॰१०४.

निमणें-प्रा॰ना॰१ लय-अमृ॰प्र॰ ४ओ॰४१-२ धा॰ना॰ लयासजाणें

निमथा-प्रा॰ना॰ मस्तक अथवा माथा-ज्ञा॰अ॰५ओ॰३२-ज्ञा॰ अ॰६ओ॰५४-ज्ञा॰अ॰१२ओ॰७१

निम्न-सं॰वि॰ नम्र-लवलेलें

निमासुर-प्रा॰वि॰ सुरेख-भा॰ अ॰१४ओ॰४७६.

निमित्तकारण-सं॰ना॰ जेंकारण कार्यांत येत नाहीं तें-मृद्घटास जसा कुलाल निमित्तकारण-तसा विद्यायुक्त ईश्वर ह्या जगास.

निमुटणें-प्रा॰धा॰ना॰ निमणें-ज्ञा॰अ॰११ओ॰२३४.

नियंता-सं॰ना॰ नियमनकर्त्ता ईश्वर.

नियतु-सं॰अप॰अव्य॰ नियत अथवा निरंतर.

नियम-सं॰ना॰ अष्टांगयोगाचें दुसरें अंग-त्याचे अंतर्गत भेद १२ त्यांचीं नावें-१ अंतर्बाह्य-२ द्विविधशौच-३ जप-४ तप-५ होम-६ श्रध्दा-७ अतिथीपूजन-८ भगवद्दर्शन-९ तीर्थाटन-१० परार्थेहा-११ तुष्टी-१२ आचार्यसेवन म्हणजे गुरुभक्ति.

नियोग-सं॰ना॰ आज्ञा.

निरंकुशातृप्ति-सं॰ना॰ जीवास

ज्यासप्तावस्थाआहेत त्यांतलीफल रूपसातवीअवस्था.

निरखणें-सं०अप०धा०ना०पाहा णें-अवलोकनकरणें.

निरंजन-सं०वि०१अस्पष्टअथवा गुप्त-२ निष्कळंक.

निरंतर-सं०वि०१अंतररहित अ थवात्रिपुटीरहित-२ सदोदित.

निरतीशयानंद-सं०ना० श्रुतिसि ध्धजे मानुषानंदापासून ब्रम्हदेवाप र्यंत अक्रम आनंदआहेतते सातिशा यानंद होत- तसाजोनव्हे तोम्हणजे ज्यावरपुढें श्रेष्ठआनंद नाहीं असाब्र म्हानंदतो.

निरपत्रप-सं० वि० निर्लज्ज.

निरपेक्ष-सं०वि०निरिच्छ-वैराग्य शील.

निरय-सं०ना० नरक.

निरवडी-प्रा०ना० कौशल्य- रु क्मि०अ०९ओ०२.

निरवणें-प्रा०धा०ना०स्वाधीनक रणें-वा०ओ०३९५०.

निरवधि-सं०वि०अत्यंत-बहुत-ज्ञा०अ०१ ओ०५१.

निरंश-सं० वि०१अंशरहित-२ना० परब्रम्ह.

निरसणें-सं०अप०धा०ना०निरा सकरणें- नष्टहोणें.

निरहंकार-सं०वि०अहंकाररहित अथवानिरभिमान.

निरहर-प्रा०ना०बुदबुदादिमो हरे-ज्ञा०अ०१८ओ०१७०.

निराभास-सं०वि० भासरहित

निरामय-सं०वि०व्याधिरहित.

निरास-सं०ना० निषेध-बाधित त्व.

निराळ-सं०अप०ना०१आकाश २ निराकारस्वरूप.

निरिखणें-सं०अप०धा०ना०पा हणें- वा०ओ०७६०.

निरुज-सं०अप०वि० निरोगी-भा०अ०६ओ०२७.

निरुती-प्रा०ना०प्राप्ति-ज्ञा०अ० ८ओ०२३१.

निरुतीहान-प्रा०अव्य०खरोख रीं-अमृ०प्र०७ओ०७९.

निरुतें-प्रा०वि०१ खरें- ज्ञा०अ० ५ओ०७०-ज्ञा०अ० ओ०९९- विवे० पू०प्र०१ओ०७-अमृ०प्र०६ओ० २३-२ना० खरेपण- अमृ०प्र० ७ओ०८४-३ ना० निश्चय-ज्ञा० अ०१० ओ०६७.

निरुपहिली-सं०ना०निरुपा धिकला-ज्ञा०अ०१५ओ०४४०-४४२

निरुपाधिकविवर्त-सं०ना० कोणिएकपदार्थनसून भासलातो ज्ञानहोतांच नष्टहोणें त्याचें नाव-जसा रज्जुसर्प.

निरूपिणें- सं॰अप॰धा॰ना॰ सांग णें-निरूपणकरणें·
निरें- प्रा॰ वि॰शुध्ध·
निरोपण- सं॰ अप॰ ना॰ निरूपण
निलय- सं॰ना॰ स्थान·
निर्लेप- सं॰वि॰ अलिप्त-शुध्ध·
निवटणें- प्रा॰धा॰ना॰ निर्मूळक रणें- अमृ॰प्र॰७ओ॰७०-२ वधक रणें- भा॰ अ॰१ओ॰७२·
निवणें- प्रा॰धा॰ना॰शांत होणें· उ॰॥ जो सद्गुरूवचनें निवाला॥ तोसा युज्यतेचा आंखिला॥
निवळ- प्रा॰ वि॰१ स्पष्ट-२ शुध्ध·
निवळणें- प्रा॰धा॰ना॰१ शुध्धहो णें- २ स्पष्टहोणें·
निवळी- प्रा॰ना॰ पाण्याचागाळ नासणारी बी·
निवाडु- प्रा॰ ना॰१ निवाडा-२ नि वडकशब्द- ज्ञा॰अ॰९ ओ॰५२२·
निवृत्ति- सं॰ना॰१ अंतर्मुखवृ त्ति-२ मोक्ष-३ निवर्तन-४ परमा र्थ·
निर्वच- प्रा॰ना॰ विचार- ज्ञा॰अ॰ १० ओ॰२६८-२६९·
निर्वचणें- प्रा॰धा॰ना॰१ कळणें- २ बोलतायेणें- ज्ञा॰ अ॰१०ओ॰४५·
निर्वचु- सं॰अप॰ ना॰ निर्वचनअ थवा भाषण.
निर्वाण- सं॰ना॰१ मोक्ष- ज्ञा॰अ॰ ९ओ॰४८९-२ अंत-३ वि॰ चरम अथवा शेवटील-४ कठिण- ज्ञा॰ अ॰६ओ॰२२९-५ अव्य॰केवळ ज्ञा॰ अ॰६ ओ॰४७८·
निर्वाह- सं॰ वि॰१ निर्वाहयोग्य २ना॰ निर्वाहकर्णार अथवा वर्त णूककरणार·
निर्वाहो- सं॰अप॰ ना॰ निर्वाहअ थवाउपजीवन-२ वर्तणूक.अथवा व्यवस्था·
निर्वाळणें- प्रा॰धा॰ना॰ निर्मळ करणें- ज्ञा॰ अ॰१६ओ॰४०२-४०३
निर्वाळा- प्रा॰ना॰ निवाडा- ज्ञा॰ अ॰१४ओ॰१२५- भा॰ अ॰ २२ओ॰ ५९२·
निर्विकल्प- सं॰वि॰१ कल्पनार हित-२ ना॰ परब्रम्ह·
निर्विकार- सं॰वि॰१ विकाररहि त-२ ना॰ परब्रम्ह·
निर्विण्ण- सं॰ वि॰१ विरक्त-२ना॰ विरक्तपुरुष·
निर्विशेष- सं॰ना॰१ ब्रम्ह-२ वि॰ विशेषनव्हेंअसेंतें·
निर्वेद- सं॰ना॰ विरक्ति- भा॰अ॰ ५ओ॰५६७·
निशब्द- सं॰अप॰ वि॰ शब्दरहित २ना॰ ब्रम्ह·
निशा- सं॰ना॰रात्र·
निशाकर- सं॰ना॰ चंद्र·

निशाचर- सं॰ना॰ राक्षस.
निशाण- प्रा॰ना॰ १ रणभेरी- ज्ञा॰ अ॰१८ ओ॰२७९- २ लहानध्वज-दा॰ द॰४स॰७ ओ॰७.
निशांत- सं॰ना॰१ प्रातःकाल-२घर
निशि- सं॰ अप॰ना॰ निशाअथवा रात्र.
निशीथ- सं॰ना॰ मध्यरात्र.
निश्चयो- सं॰ अप॰ ना॰ निश्चय- दा॰द॰१स॰१ओ॰५
निश्वास- सं॰ना- वेद- अमृ॰प्र॰ ५ओ॰११.
निषाद- सं॰ना॰ १ सप्तस्वरांतील सातवा स्वर- २ भिल्ल अथवा कोळीकिरात.
निषिध्धकर्म- सं॰ना॰ करण्यास अयोग्य असें कर्मतें.
निषेध- सं॰ना॰ धिःकार.
निषेधमुख- सं॰ना॰ नामरूप त्यागार्थ जें श्रुतीवचनतें.
निष्क- सं॰ना॰ पदक.
निष्कर्म- सं॰ ना॰ १ ब्रम्ह- २ वि॰ कर्मरहित.
निष्कल- सं॰वि॰ निर्गुण.
निष्कर्ष- सं॰ना॰ १ सिध्धांत- २ धांव- ज्ञा॰ अ॰ ६ ओ॰ २३५॰ वा॰ ओ॰ १७४९.
निष्कर्षु- सं॰ अप॰ ना॰ सिध्धांतवस्तु- अमृ॰प्र॰ १ ओ॰ २७.
निष्काम- सं॰वि॰ विरक्त अथवा पूर्णकाम- ज्ञा॰अ॰६ ओ॰२२.
निष्णात- सं॰वि॰ निपुण.
निष्पन्न- सं॰ना॰ १ ज्ञाता पुरुष २ वि॰ पक्कदशापन्न- ३ निपुण- ज्ञा॰ अ॰ ७ ओ॰ १८४ - ज्ञा॰ अ॰ ६ ओ॰ १०७.
निष्प्रचार- सं॰ना॰ कुंठितगतिल- अरिघाव.
निष्टंक- प्रा॰ना॰ निश्चय- प॰प्र॰ ४ओ॰९.
निष्टंकणें- प्रा॰धा॰ना॰ निश्चय करणें- ज्ञा॰ अ॰ १५ ओ॰ ३८०
निष्ठा- सं॰ना॰ श्रध्धा.
निःसंग- सं॰ वि॰ संगरहित- एकाकी.
निसंगळ- सं॰अप॰वि॰ निर्लज्ज- दा॰ द॰ २ स॰ ३ ओ॰ १८
निःसंशय- सं॰वि॰ संशयरहित- निःसंदेह.
निसळें- प्रा॰धा॰क्रि॰ पाजिवलें- ज्ञा॰ अ॰ १५ ओ॰ २५९.
निसुगाई- प्रा॰ना॰ आळस- दा॰ द॰ २ स॰ १ ओ॰ १७.
निसुर- प्रा॰ क्रि॰वि॰ निश्चित- भा॰ अ॰ १ ओ॰ २३२.
निस्तल- सं॰वि॰ फलकट अथवा असार.
निस्तेज- सं॰ना॰ १ अपकीर्ति-

ज्ञा॰अ॰१२ओ॰५४४-२ वि॰ तेज हीन॰
निस्त्रप-सं॰ वि॰ निर्लज्ज.
निःस्व-सं॰ वि॰ निष्कांचन अथ दरिद्री-
नीच-सं॰ वि॰ अधम-उ॰॥ हंसरा सम्हणे नीच॥ आलेजन्माहे श्वपच॥
नीच-प्रा॰ क्रि॰ अव्य॰ नित्य-ज्ञा॰ अ॰१२ओ॰३६-भा॰ अ॰२ओ॰ ६-विवे॰पू॰प्र॰२ओ॰२६-दा॰द॰ ३स॰१ओ॰२.
नीड-प्रा॰ ना॰ पक्ष्याचें घरटें-वा॰ ओ॰७१॰
नीति-सं॰ ना॰ १ नियमशास्त्र-२ ज्ञान-ज्ञा॰ अ॰९ओ॰१९२.
नीद-सं॰ अप॰ ना॰ निद्रा॰
नीर-सं॰ ना॰ पाणी॰
नीरज-सं॰ ना॰ कमल॰
नीरधी-सं॰ ना॰ समुद्र॰
नीलकंठ-सं॰ ना॰ १ शिव-२ मोर-३ चासपक्षी॰
नीलग्रीव-सं॰ ना॰ शिव॰
नीलोत्पल-सं॰ ना॰ काळें कमल.

नु-ने-नै-नो॰

नुथड-प्रा॰ ना॰ नथ-भा॰ अ॰१३ ओ॰२२१॰
नुपकर-प्रा॰ वि॰ असमर्थ-ज्ञा॰ अ॰१ओ॰३८०.
नुपरोणें-प्रा॰ धा॰ ना॰ पदार्थादि मिळवणें-ज्ञा॰ अ॰१७ओ॰१४८.
नुपुर-सं॰ ना॰ तोरडी॰
नुपुरतें-सं॰ अप॰ वि॰ विषया सक्त-दा॰ द॰ २स॰२ओ॰१७.
नुरोधी-सं॰ अप॰ वि॰ बाधक-ज्ञा॰ अ॰१५ओ॰२३०-
नृयान-सं॰ ना॰ नरयान॰
नेटपाटें-प्रा॰ वि॰ निश्चयरूप॰
नेटबोटें-प्रा॰ वि॰ १ निश्चयात्मक विवे॰ उ॰ प्र॰२ओ॰२२-पू॰ प्र॰७ ओ॰१६-२ अव्य॰ ह्यातापाती-विवे॰ उ॰ प्र॰७ओ॰४४.
नेपाळा-प्रा॰ ना॰ नूळ-ज्ञा॰ अ॰ १३ओ॰४१८-४१९.
नेपुर-सं॰ अप॰ ना॰ तोरडी॰
नेवाणें-प्रा॰ ना॰ तिरस्कार-ज्ञा॰ अ॰११ओ॰२२.
नेह्लटणें-प्रा॰ धा॰ ना॰ लक्षलावू नपोहाणें-भा॰ अ॰२०ओ॰२०१॰ दा॰ द॰ २०स॰४ओ॰२२.
नै-सं॰ अप॰ ना॰ नदी-ज्ञा॰ अ॰१८ ओ॰२७१.
नैश्वर-सं॰ अप॰ वि॰ नाशिवंत॰
नैसर्गिक-सं॰ वि॰ स्वाभाविक॰
नोकल-प्रा॰ ना॰ चुकवाचुकव भा॰ अ॰५ओ॰१६१॰
नोकिणें-प्रा॰ धा॰ ना॰ पराभवि

णें.क्ता.अ.६ओ.३२४.

नोकुर्णे-प्रा.धा.ना.चुकवणें. ज्ञा.अ.१२ओ.८४.

न्यसणें-सं.अप.धा.ना.ठेवणें

न्याती-सं.अप.ना.ज्ञाती-भा. अ.१४ओ.२९५.

न्याय-सं.ना.युक्ति-निर्णय.

न्याहार-प्रा.ना.दृष्टी-उ.॥न्या हार देतां आकाशीं॥चक्रें दिसती डोळि यांशी॥

न्याहाळणें-प्रा.धा.ना.पाहाणें

न्यून-सं.वि.निरावयव-उणें-ज्ञा अ.१२ओ.५८.

न्हाणी-प्रा.ना.मोरी-भा.अ.२६ ओ.२०३.

प

पंक-सं.ना.चिखल.

पंकज-सं.ना.कमल.

पंक्ति-सं.ना.१ ओळ-२दाहासं ख्या.

पंक्तिकंधर-सं.ना.रावण.

पंक्तिरथ-सं.ना.दशरथ.

पंगिस्त-प्रा.वि.पराधीन-भा. अ.८ओ.२८.

पघळ-प्रा.वि.विस्तृत.

पंचकोश-सं.ना.१ अन्नमय-२ प्राणमय-३ मनोमय-४ विज्ञान मय-५आनंदमय-असेशरीरांत एकाच्याआंतएककोशयारूपानेंको शाफ्चकतें.

पंचत्व-सं.ना.मृत्यु अथवाम रण.

पंचबाण-सं.ना.मदन.

पंचभूतें-सं.ना.पंचतत्वें त्यांचीं नावें.पृथ्वी-आप-तेज-वायु-आ णिआकाश.

पंचम-सं.ना.सप्तस्वरांतील पांचवास्वरतो.

पंचरात्र-सं.अप.ना.नारद पंचरात्रहाशद्दपाहा.

पंचशर-सं.ना.मदन.

पंचवेउळी-प्रा.ना.पांचनां ग्यांचीइंगळी-ज्ञा.अ.१३ओ. १०७१.

पंचाग्निसाधन-सं.ना.गर उन्हाळ्यांतचोहोंकडेअग्निपेटऊ नमध्यें बसणें वमस्तकीं सूर्यताप सोसणें त्यासाधनाचें नाव.

पंचात्मकी-सं.ना.मरणध र्मीदेह-ज्ञा.अ.६ओ.४०१.

पंचानन-सं.ना.१ शिव-२सिं हअथवाव्याघ्र.

पंचास्य-सं.ना.१ शिव-२सिंह

पंचीकरण-सं.ना.अतिसूक्ष्म भूतांचे दोन दोन भाग करून-एकें क भाग त्याचा त्यांतच ठेऊन दुसरा

भाग अन्य अन्य चार भूतांस वांटून देणें
तेणें करून भूतांचें पंचीकृत ईश्वरें छेनें
होतें त्याचें नाव.
पंचीकृतभूतें-सं॰ना॰ मूळ पंच
तत्वांच्या परस्पर राजु प्रवेशानें पंचीक
रण होऊन-जीं प्रत्यक्ष दिसणारीं व भा
सणारीं पृथिव्यादि भूतें निर्माण झालीं
तीं.
पंचु-सं॰ना॰ पक्षी-
पंजर-सं॰ना॰ पिंजरा-उ॰ अस्थि
पंजर उभविला ॥ शिरानाडीनें गुंडाळि
ला ॥ इ॰ ॥
पट-प्रा॰ना॰ पाटशब्द पाहा.
पट-सं॰ना॰ वस्त्र.
पटु-सं॰वि॰ १ समर्थ-२ कुशल-उ॰
पटुत्व सकलेंद्रियीं मनुजता सुवंशीं ज
नीं ॥ इ॰ ॥
पठाड-प्रा॰ना॰ बैलाचें खोगीर-
भा॰अ॰ २३ ओ॰ ५९६.
पडकणें-प्रा॰धा॰ना॰ सचकणें-
भा॰अ॰ २ ओ॰ ६८९.
पडखळणें-प्रा॰धा॰ना॰ उगवणें.
रुक्मि॰अ॰९ ओ॰७.
पडगादी-प्रा॰ना॰ गादीच्या-रु
क्मि॰अ॰१५ ओ॰४०.
पडताळा-प्रा॰ना॰ ग्रंथार्थविस्तार
ज्ञा॰अ॰७ ओ॰२०२.
पडप-प्रा॰ना॰ १ कांबरी-ज्ञा॰
अ॰१० ओ॰४६-२ शोभा-ज्ञा॰
अ॰११ ओ॰१२-३ शृंगार-ज्ञा॰अ॰
१७ ओ॰२४५-२४६-४ आवरण-
वा॰ओ॰३७०७.
पडशाळा-सं॰अप॰ना॰ धर्मशा
ळा-दा॰द॰२ स॰७ ओ॰२०.
पडसाई-प्रा॰ना॰ आवळेपण-
अमृ॰प्र॰७ ओ॰२१.
पडसाद-सं॰अप॰ना॰ प्रतिशब्द
दा॰द॰४ स॰८ ओ॰१२
पडळ-सं॰अप॰ना॰ पटल-पड
दा-दा॰द॰१ स॰९ ओ॰२
पंड्यारोग-सं॰अप॰ना॰ पंडुरोग
पडिकर-प्रा॰वि॰ डोळस-सुंदर
ज्ञा॰अ॰१७ ओ॰४२.
पडियणें-प्रा॰धा॰ना॰ धरणें-
ज्ञा॰अ॰१४ ओ॰१८९.
पडिघा-प्रा॰ना॰ तस्त-ज्ञा॰अ॰
१३ ओ॰४१८-४१९.
पडिघाइणें-प्रा॰धा॰ना॰ बोळणें
ज्ञा॰अ॰१३ ओ॰५१.
पडिघाणियें-प्रा॰ना॰ मध्यघंटे
चीजागा-ज्ञा॰अ॰१८ ओ॰४.
पडिघातणें-प्रा॰धा॰ना॰ स्वाधी
न करणें-ज्ञा॰अ॰१३ ओ॰५८७.
पडिघापणें-प्रा॰धा॰ना॰ व्यापणें
ज्ञा॰अ॰१६ ओ॰२५७-२५८.
पडिताळा-प्रा॰अव्य॰ पुनःपुनः
ज्ञा॰अ॰५ ओ॰१६७.
पडिपाड-प्रा॰ना॰ साम्यता-

वि॰पू॰प्र॰१ ओ॰२६.
पडिपाडु - प्रा॰ना॰ थोरी - भा॰अ॰२ ओ॰२४९
पडिपाडें - प्रा॰ शद्द॰अव्य॰१ सारखें अमृ॰प्र॰७ओ॰२९८ - वि॰सारखें अथवासमान.
पडिभर - प्रा॰ना॰ अधिकता - ज्ञा॰ अ॰११ओ॰९१.
पडिभरु - प्रा॰ ना॰१अधिकपण - ज्ञा॰ अ॰१२ओ॰२७ - २ वि॰ श्रेष्ठ - दा॰द॰ १स॰७ओ॰६.
पडिसा - प्रा॰ना॰ पडसाद अथवा पडशद्द - ज्ञा॰ अ॰४ओ॰८२.
पटतमूर्ख - सं॰ अप॰ वि॰ पटलेला असून मूर्खतो.
पटियंतें - प्रा॰ वि॰ आवडतें - ज्ञा॰ अ॰ ५ओ॰१७० - ज्ञा॰अ॰९ओ॰१८ - ज्ञा॰ अ॰११ओ॰३१.
पटियावो - प्रा॰ना॰ आवड - ज्ञा॰ - अ॰९ओ॰७.
पटियासणें - प्रा॰धा॰ना॰ भासणें ज्ञा॰अ॰१५ओ॰२३९.
पटियें - प्रा॰ वि॰१ आवडतें - ज्ञा॰ अ॰१६ओ॰२३० - २३१ - २ प्रिय - भा॰ अ॰२ओ॰२८.
पण्यांगना - सं॰ना॰ वेश्या - कळवं तीण.
पर्णनें - सं॰अप॰धा॰ना॰ वरणें.
पर्णाली - सं॰ ना॰ पानकिडा.
पत - प्रा॰ ना॰ सचोटी अथवा सचवटी.
पतंग - सं॰ ना॰१ सूर्य - २एकसपक्षकीट आहे.
पति - सं॰ना॰१ नवरा - २वि॰मुख्य.
पतिकर - सं॰ अप॰ ना॰ प्रतिकार अथवा अपायउपाय - ज्ञा॰ अ॰११ - ओ॰४०४.
पतिकरु - प्रा॰ ना॰ पत्कर - अनुभव - ज्ञा॰अ॰२ओ॰११३.
पतीत - सं॰ वि॰१ नीच - २पातकी - उ॰॥ पतीतमी पापीशरण आलों तुज॥ राखेंमाजीलाज पांडुरंगा॥१॥
पत्य - प्रा॰ ना॰ पत शद्द पाहा.
पत्ररथ - सं॰ना॰ पक्षी.
पत्रावलंबन - सं॰ ना॰ अंगीकार ज्ञा॰ अ॰१२ओ॰६७ - भा॰अ॰११ - ओ॰५५२.
पथ - सं॰ ना॰ मार्ग -
पंथ - सं॰ ना॰ मार्ग -
पदार्थ - सं॰ ना॰१ वस्तु - २ कोणी एका वाक्यांतील जें पद त्याचा अर्थतो.
पदार्थाभाविनी - सं॰ना॰ ज्ञानी - जीवाच्या सप्तभूमिकांतील साहावी भूमिकाती.
पद्म - सं॰ना॰ कमल.
पद्मज - सं॰ना॰ ब्रम्हदेव.
पद्मजनंदिनी - सं॰ना॰ सरस्वती.
पद्मा - सं॰ ना॰ लक्ष्मी.

पद्माकर- सं॰ना॰ सरोवर.
पद्माक्षी-सं॰ना॰ सीता.
पद्माक्षीरमण-सं॰ना॰ श्रीरामचंद्र.
पद्य-सं॰ना॰ अक्षरें मात्रादिकांचा-ज्यांत नियम असतो अशी कविताती.
पन्नास-प्रा॰ना॰ शृंगार अथवा भूषण-भा॰ अ॰२२ ओ॰ २९३.
पन्नासिणें- प्रा॰धा॰ना॰ शृंगारणें रचणें-ज्ञा॰ अ॰१२ ओ॰४८-ज्ञा॰अ॰१ ओ॰११९.
पय-सं॰ना॰१ दूध-२ पाणी.
पयफेनधवल-सं॰ना॰ शिव.
पयोधर-सं॰ना॰१ स्तन-२ मेघ.
पयोधि-सं॰ना॰ समुद्र.
पर्यावो-सं॰अप॰ना॰ पर्याव अथवा पर्याय-म्हणजे नामांतर.
पर्यळोच-सं॰अप॰ना॰ पर्यालोचन अथवा विचार.
पर्ये-प्रा॰ना॰ झोंका-ज्ञा॰ अ॰१२ ओ॰५.
पर-सं॰ना॰ भिन्न- अन्य.
परतत्व-सं॰ना॰ ब्रम्ह.
परत्र-सं॰ना॰ परलोक.
परद्वार-सं॰ना॰ व्यभिचार.
परम्रा-सं॰अप॰ना॰ प्रमेह म्हणजे शिस्नद्वारा पूवाहाणें.
परमार्थ-सं॰ना॰ ब्रम्ह-२ ज्यावरदु सरा अर्थ उरत नाहीं तो.
परवड- प्रा॰ना॰ उपचार-अमृ॰प्र॰ ७ओ॰२४९.
परवडी-प्रा॰ना॰१ परवड अथवा प्रकार-भा॰ अ॰ २९ ओ॰ ४५१-२ चातुर्य-ज्ञा॰ अ॰१७ ओ॰३४६-३५७
३ उपचार- भा॰ अ॰१२ ओ॰ २११.
४ अ॰पुनः वा॰ ओ॰२२०.
परशाधर-सं॰अप॰ना॰ परशुधर अथवा परशुराम.
परा-सं॰ना॰ नाभिस्थानस्थित-निर्विकल्प आठव रूप चतुर्विध वाचें तील पहिली वाचा.
पराग-सं॰ना॰१ महान् अपराध २ पुष्पाचें गंधरज.
परामर्ष-सं॰ना॰ अनुमान अथवा अटकळ- वा॰ओ॰२६८१.
परावें- सं॰अप॰वि॰ परकें-दा॰ द॰२ स॰१ ओ॰१४.
परास्कंध-सं॰ना॰ शनिमंडळापासून सप्तऋषीं पावेतों ज्याची मर्यादा असा सप्तस्कंधांतील साहावा स्कंध तो.
परिआळोच- सं॰अप॰ना॰ पर्यालोचन.
परिकर- प्रा॰वि॰ चांगलें-ज्ञा॰ अ॰१ ओ॰९२.
परिख-सं॰ना॰ खंदक.
परिगुणा-प्रा॰ना॰ सण-ज्ञा॰ अ॰ १४॰ओ॰ २१६-अमृ॰प्र॰१॰ओ॰२४.
परिग्रह-सं॰ना॰ संग्रह.

परिघ-सं॰ना॰ घेर.

परिचर्या-सं॰ना॰ सेवा.

परिजन-सं॰ना॰ सेवक.

परिणत-सं॰वि॰ पक्क.

परिणाम-सं॰ना॰ शेवट-चरमावस्था-

परिणामकार्य-सं॰ना॰ पूर्वकारणाचा लोप होऊन-जें त्यास रूपांतर प्राप्त होतें-त्याचें नाव-जसें दूधमूळ कारण लोपून त्याचें दहीं हें रूपांतर तें.

परिणामा-सं॰ना॰ पूर्णावस्था-ज्ञा॰अ॰९ओ॰११९.

परिपाक-सं॰ना॰ परिणाम.

परिपाटी-सं॰अप॰ना॰ रीत.

परियाळें-प्रा॰ना॰ खाण्याचे पदार्थ-अमृ॰प्र॰६ओ॰३२.

परिये-प्रा॰ना॰ झोंका-ज्ञा॰अ॰१२ओ॰५.

परियेसणें-प्रा॰धा॰ना॰ ऐकणें-समजणें-ज्ञा॰अ॰८ओ॰२.

परिरंभ-सं॰ना॰ आलिंगन.

परिवर-सं॰अप॰ना॰ घर-ज्ञा॰अ॰९ओ॰५९.

परिवसणें-प्रा॰धा॰ना॰ स्पर्शणें-ज्ञा॰अ॰१५ओ॰३९२.

परिवारु-सं॰अप॰ना॰ परिवार अथवा आवार-उ॰ देव देऊळ परिवारु॥ कोरूनि किजे डोंगरू॥

परिवारणें-सं॰अप॰धा॰ना॰ विस्तारणें-ज्ञा॰अ॰१४ओ॰२३८.

परिवाहकस्कंध-सं॰ना॰ सप्तऋषींपासून ध्रुवापावेतों ज्याची मर्यादा आहे असा सप्तस्कंधांतील सातवा स्कंध तो.

परिवेष-सं॰ना॰१ परिधि॰२ चंद्र सूर्याभोंवताल [illegible]

परिव्राज-सं॰ना॰ संन्यासी.

परिसणें-प्रा॰धा॰ना॰ ऐकणें-श्रवण करणें-

परिसर-सं॰ना॰ स्थान-ज्ञा॰अ॰१२ओ॰६१२.

परिहारु-सं॰अप॰ना॰ परिहार अथवा निरास.

परी-प्रा॰अव्य॰ परंतु ना॰ प्रकार अथवा गोष्ट-भा॰अ॰२ओ॰२९०

परीघ-सं॰ना॰ स्तंभ.

परीस-सं॰अप॰ना॰१ अष्टधातूंचें सुवर्ण करणारा पाषाण-स्पर्शमणि-२ क्रि॰ऐक-

परेतराट्-सं॰ना॰ यम.

परोक्षज्ञान-सं॰ना॰ जीवास ज्या सप्तावस्था आहेत त्यांतली असदावरणांश नाश करणारी चौथी अवस्था ती.

पऱ्हा-प्रा॰अव्य॰ पलीकडे.

पल-सं॰ना॰ मांस.

पलभोज-सं॰ना॰ राक्षस-मांस

भक्षक.

पल्लाटण-सं॰अप॰ना॰ पर्यटनअथवापरिभ्रमण.

पलांडु-सं॰ना॰ कांदा.

पलाशी-सं॰ना॰ मांसभक्षक-अथवाराक्षस.

पलाशजन- सं॰ना॰ राक्षस.

पल्ली-सं॰ना॰ गांव.

पर्वत-सं॰ना॰ मोठाडोंगर.

पर्वत-प्रा॰ना॰ घेणेंदेणें-भा॰अ॰२३ओ॰१२८. दा॰द॰२स॰१ओ॰६३.

पवन-सं॰ना॰ वायु.

पवनात्मज-सं॰ना॰ मारुती.

पवनारी-सं॰ना॰ सर्प.

पवमान-सं॰ना॰ वायु.

पवळ-प्रा॰ना॰ होडगें.

पवाड-प्रा॰ना॰ १ मोठेपण-आ॰पं॰१स॰१ओ॰८-२ कीर्ती-दा॰द॰१स७ओ॰ ३२-३ विस्तार-ज्ञा॰अ॰६ओ॰४०१-४ अवकाश-ज्ञा॰अ॰११ओ॰२९८-५ महत्व अथवा थोरीभा॰अ॰२ओ॰२४१.

पवाडणें-प्रा॰धा॰ना॰ शिरणेंअथवारिघणें- दा॰द॰१स॰४ओ॰२-वा॰ओ॰१०३८-३२५१.

पवाडु-प्रा॰ना॰ठाव- अवकाश-ज्ञा॰अ॰७ओ॰१३८.

पवि- सं॰ना॰ वज्र.

पव्हणी-प्रा॰ना॰ नौका-भा॰अ॰५ओ॰५६३.

पव्हे-प्रा॰ना॰ पाणछत्र-भा॰अ॰१ओ॰१६२.

पशुपति-सं॰ना॰ शिव-२सिंह

पश्यंती-सं॰ना॰ हृदयस्थितचतुर्विधवाचेंतील-भासरूपदुसरीवाचा.

पष्ट-सं॰अप॰वि॰ स्पष्ट.

पसाय-सं॰अप॰ना॰प्रसाद-ज्ञा॰अ॰१५ओ॰२८-भा॰अ॰१ओ॰६१.

पसाव- सं॰अप॰ना॰प्रसाद-ज्ञा॰अ॰१८ओ॰२९.

पसावो- सं॰अप॰ना॰पसाव.

पहुडणें-प्रा॰धा॰ना॰ आरोहणकरणें-भा॰अ॰२ओ॰३३८.

पहुरणी-प्रा॰ना॰ वीईपर्यंतदूधदेणारीगायअथवाम्हैस-ज्ञा॰अ॰१७ओ॰२४७-२४८.

पळपणें-प्रा॰धा॰ना॰पेटणें-ज्ञा॰अ॰१६ओ॰३१२-३१४.

पळ्हें-प्रा॰ना॰कापसाचें झाड-अमृ॰प्र॰७ओ॰२६३.

पक्ष-सं॰ना॰१ पंख-२पंधरवडा-३कैवार-

पा

पा-प्रा॰ संबो॰ १ अपाअथवाबा-

२ पादपूरण-

पाइक- प्रा॰ना॰ सेवक-उ॰ आम्हीरा मावे पाइक॥ आमचा श्रीरामनाईक॥१

पाइकु- प्रा॰ना॰ पाइक- ज्ञा॰अ॰६ ओ॰५९.

पाउटी- प्रा॰ना॰ सकामपाऊल- सकामपुण्य- ज्ञा॰अ॰१३ ओ॰८११.

पाउटीसरणें- प्रा॰धा॰ना॰ पुण्यक्षय होणें- ज्ञा॰अ॰९ ओ॰ ३२८.

पाउड- प्रा॰ना॰ पैसासुपारी- ज्ञा॰अ॰१८ ओ॰ ४६.

पाउडें- प्रा॰वि॰ माघारलेलें- भा॰अ॰७ ओ॰२०१.

पाकशासन- सं॰ना॰ इंद्र-

पाकारि- सं॰ना॰ इंद्र-

पाखंड- सं॰अप॰ना॰ पाषांड म्हणजे नास्तिक मत्त.

पाखर- प्रा॰ना॰१ रूपा- २ घोड्याची उंची पाठझालर- ३ वि॰ रूपाळू- ज्ञा॰अ॰९ ओ॰२०५.

पाखाळणें- सं॰अप॰धा॰ना॰ प्रक्षाळणें- अमृ॰प्र॰२ ओ॰११

पाखाळी- सं॰अप॰ना॰ शुध्धत्व- ज्ञा॰अ॰६ ओ॰२६५.

पांग- प्रा॰ना॰ पराधीनपण- ज्ञा॰अ॰६ ओ॰२४.

पांगडा- प्रा॰ना॰ अधीनत्व- दा॰द॰५ स॰२ ओ॰२९.

पांगु- प्रा॰ना॰ पांग- ज्ञा॰अ॰५ ओ॰६५

पांगुळणें- प्रा॰धा॰ना॰ थोटावणें

पांगोरा- प्रा॰ना॰ झाडमुळ्यांचीं बारीक बारीक मुळें तीं- दा॰द॰९ स॰६ ओ॰४६- ज्ञा॰अ॰१५ ओ॰४७७.

पांचइखवलें- प्रा॰ना॰ पंचभूतीक देह- ज्ञा॰अ॰८ ओ॰६२.

पांचखाणी- सं॰अप॰ना॰१ मानसीक खाणी- २ जरायुज- ३ अंडज- ४ स्वेदज- ५ उद्भीज-

मनुष्य पश्वादिक हे जरायुज— पक्षीसर्पादिक हे अंडज— मशकादिक हे स्वेदज— वृक्षादिक हे उद्भीज.

पांचजिन्नस- सं॰अप॰ना॰१ पांचभूतें व पांचखाणी मिळून १०— २ पंचकर्मेंद्रियव पंचप्राण मिळून १०— ३ पंचज्ञानेंद्रियें व मन बुध्धि मिळून ७— ४ मूळमाया व विद्या अविद्या मिळून ३ ५ जीव आणि ईश्वर मिळून २- याप्रमाणें ३२ पदार्थ मिळून जिन्नस ५

पांचपिसें- प्रा॰ना॰ वर्णन- ज्ञा॰अ॰१८ ओ॰१८— २ भ्रांती अथवा वेड भा॰अ॰२९ ओ॰१५८.

पांचवन्ही- सं॰अप॰ना॰ पंचवन्हि त्यांचीं नावें- १ प्रलयानल- २ विद्युदानल- ३ वडवानल- ४ शिवनेत्रानल- ५ द्वादशादित्यरूपानल असे हे पांच अग्नि ते.

पांचाली- सं॰ना॰ द्रौपदी.

पांचिक- प्रा॰वि॰ हीनकस- ज्ञा॰

अ॰१२ओ॰१०११.

पांचैपालव - सं॰अप॰ना॰१ पंच पल्लव-२ अंतःकरणपंचक-ज्ञा॰अ॰ ११ओ॰६२.

पांजरणें - प्रा॰धा॰ना॰ पिंजारणें अथवा पसरणें-ज्ञा॰अ॰१४ओ॰

पांजरा - सं॰अप॰ना॰ पंजर अथवा पिंजरा-भा॰अ॰२६ओ॰२३०.

पांजी - प्रा॰ना॰ अग्र-भा॰अ॰५ ओ॰१०१

पाट - सं॰अप॰ना॰ पट्टाभिषेक-भा॰ अ॰२ओ॰६४१-२ पद अथवा पदवी ज्ञा॰अ॰१२ओ॰८४.

पाटण - सं॰अप॰ना॰ पत्तन अथवा नगर-भा॰अ॰१४ओ॰३२५.

पाटव - सं॰ अप॰ना॰१ पटुत्व-२ पाकशक्ति-ज्ञा॰अ॰९ओ॰२४२.

पाटाचें - सं॰अप॰वि॰ सर्वोत्कृष्ट-ज्ञा॰अ॰१५ओ॰३१६.

पाटीर - सं॰ना॰ चंदन वृक्ष

पाटु - सं॰अप॰वि॰ श्रेष्ठ-ज्ञा॰अ॰ १८ओ॰६०२.

पाटुबांध - सं॰अप॰ना॰ पट्टाभिषेक-ज्ञा॰अ॰१५ओ॰९.

पाटोळा - प्रा॰ना॰ नेसायाचें पातळ

पाठोवाटी - प्रा॰अव्य॰ पाठोपाठ-भा॰अ॰२ओ॰१०.

पाड - प्रा॰ना॰ १ थोरी-ज्ञा॰अ॰१७ ओ॰१२-अमृ॰प्र॰८ओ॰९-२ मोल-भा॰अ॰५ओ॰१०२.

पाडा - प्रा॰ना॰ खोंड अ॰ गो-हा-उ॰ कांहीं केला लडामोडा॥ विकिला घर चापाडारेडा॥१॥

पाडाउ - प्रा॰ना॰ स्वसत्ताधीन करणारा-अमृ॰प्र॰२ओ॰५.

पाडुधरणें - प्रा॰धा॰ना॰ मानणें-ज्ञा॰अ॰१२ओ॰८५.

पाढउ - प्रा॰ना॰ संग्रह-ज्ञा॰अ॰ १८ओ॰३०.

पाढाऊ - प्रा॰ना॰ स्वसत्ताधीनता ज्ञा॰अ॰९ओ॰२१२.

पाणापिसें - प्रा॰वि॰ भ्रमिष्ट-भा॰ अ॰१२ओ॰२९.

पाणबुडा - प्रा॰ना॰ मासे धरणारा कोळी-पाणबुड्या.

पाणवडा - प्रा॰ना॰ पाणवथा अथवा पाणवठा-ज्ञा॰अ॰१६ओ॰४०६

पाणि - सं॰ना॰ हात-पंचकर्मेंद्रियांतील दुसरें इंद्रियतें.

पाणिग्रहण - सं॰ना॰ विवाह-लग्न.

पाणीटाळु - प्रा॰ना॰ पाणीटाळ अथवा ओहोटे-ज्ञा॰अ॰७ओ॰९९.

पाणीयाडें - प्रा॰ना॰ पाणवठा-ज्ञा॰ अ॰९ओ॰२१४-भा॰अ॰९ओ॰१२७

पाणीयादें - प्रा॰ना॰ तळें-ज्ञा॰अ॰ १६ओ॰२२७.

पाणीवणें - प्रा॰धा॰ना॰ पळणें-ज्ञा॰अ॰६ओ॰४७१.

पात-सं॰ना॰ पतन·

पातंजली- सं॰ना॰ योगमार्ग·

पालणें- मा॰धा॰ना॰ येणें-वा॰ओ॰ ३१०·

पातलेलणें- मा॰धा॰ना॰ कळणें- ज्ञा॰अ॰८ओ॰५३·

पातिकरु- मा॰ना॰ पातीकर अथवा भागीदार·

पांली- मा॰ना॰ बरोबरी-भा॰अ॰६ ओ॰२५६-वा॰ओ॰२७७३·

पातेजणें- मा॰धा॰ना॰ विश्वासणें- भा॰अ॰१२ओ॰२५६·

पाथर- मा॰ना॰ दगड·

पार्थ- सं॰ना॰ अर्जुन·

पाद- सं॰ना॰ पाय अथवा चरण-पंचकर्मेंद्रियांतील तिसरें इंद्रिय तें·

पादप- सं॰ना॰ वृक्ष·

पादसेवनभक्ति- सं॰ना॰ उपासना मार्गांतील नवविध भक्तिरूप साधनाचें चौथें अंग·

पादोदर- सं॰ना॰ उरग अथवा सर्प

पानपणें- मा॰धा॰ना॰ घाबरें करणें भा॰अ॰२३ओ॰५९·

पानशिसें- मा॰ना॰ शिसेले खणी-दा॰द॰१९स॰१ओ॰७·

पापर- मा॰ना॰ लाथ-भा॰अ॰१ओ॰ ३८८-भा॰अ॰१४-ओ॰१०६

पापरा- मा॰ना॰ लाथ-ज्ञा॰अ॰११ ओ॰१०५-

पाबळ- मा॰ना॰ झरा-दा॰द॰१६ स॰४ओ॰८·

पाबळें- मा॰वि॰ नाशिवंत-तुच्छ-ज्ञा॰अ॰१०ओ॰१९३-१९५·

पामर- सं॰वि॰ मूर्ख·

पामा- सं॰ना॰ खरूज·

पायमांडा- मा॰ना॰ पायघडी-रुक्मि॰अ॰१५ओ॰१५७-भा॰अ॰९-ओ॰५६·

पायवणी- मा॰ना॰ तीर्थ-भा॰अ॰ २ओ॰३१·

पायांतर- सं॰ना॰ पायरी-ज्ञा॰ अ॰८ओ॰२२३·

पायातळींघालणें- मा॰धा॰ना॰ इमारतीच्या पाया मध्येंजीवंत मनुष्य पुरणें तें·

पायु- सं॰ना॰ गुद-म्हणजे मलविसर्जन मार्ग

पार- सं॰ना॰ अंत-भा॰अ॰१४ ओ॰१५-उ॰ पार नाहींनाहीं अयोध्येच्या सुखा॥ हंस दासा लेखा करवेना.

पार- मा॰ना॰ झाडोरा-म्हणजे पिंपळ वड यांस चिरे बंदी बांधितात ओटा तो-उ॰ देव द्वारीं पडशाळा॥ पायरिया दीपमाळा॥ वृंदावनें पार पिंपळा॥ बांधेतो सत्वगुण॥

पारकेया- मा॰ना॰ निवळी-ज्ञा॰ अ॰१६ओ॰८८·

पारखें- सं॰अप॰वि॰ परोक्ष-अन्य·

विन्मुख-भा॰अ॰२-ओ॰७३४-भा॰ अ॰१७ओ॰१२४.

पारड्यांतघालणें- प्रा॰धा॰ना॰ १ प्रतिदिवशीं वजन करून कमी भरत जाईल असे हाल करणें-२ मनुष्याचें वजन व मारण्याचीदिन संख्या यामानानुरूप प्रतिदिवशीं कांहीं अवयव कापणें- दा॰द॰३ स॰७ओ॰७२.

पारद-सं॰ना॰ पारा.

पारमार्थिक- सं॰वि॰ व्यावहारिक व प्रातिभासिक नव्हे म्हणजे वास्तविक असें तें.

पारावार- सं॰ना॰ समुद्र.

पारिजात-सं॰ना॰ पारिजातक नामें देवतरु.

पारिजें-सं॰अप॰ना॰ पारद अथवा पारा.

पारितोषिक- सं॰ना॰ देणगी.

पारियात्र- सं॰ना॰ पर्वत.

पारियेणें- प्रा॰धा॰ना॰ ऐकणें-अमृ॰प्र॰७ओ॰२८६.

पारिसें-प्रा॰वि॰ पारोसें-अमृ॰प्र॰ ७ओ॰१२७.

पारुखणेंसं॰अप॰धा॰ना॰ स्पर्शणें-ज्ञा॰अ॰१०ओ॰९.

पारुषणें-प्रा॰धा॰ना॰१ शङ्कखुंटणें-ज्ञा॰अ॰५ओ॰१५२-२ तुच्छ करणें-ज्ञा॰अ॰१२ओ॰३-३ राहणें-ज्ञा॰अ॰६ओ॰ ६०-भा॰अ॰१ओ॰२५७-४ मुकावणें-भा॰अ॰१ओ॰२९.

पारुष्य-सं॰ना॰ काठिन्य-कठिणवचन.

पालक- सं॰ना॰ रक्षण करणारा.

पालक- सं॰अप॰ना॰ पालख म्हणजे पाळणा-ज्ञा॰अ॰१२ओ॰५.

पालटें-प्रा॰वि॰ बदला-भा॰अ॰ २ओ॰२३७.

पालव- सं॰अप॰ना॰ पल्लव अथवा पदर-प॰प्र॰४ओ॰११.

पालवपांचे- सं॰अप॰ना॰ पांचे पालव-हा शब्द पाहा.

पालवियें-सं॰अप॰ना॰ पल्लव अथवा अंकुर-ज्ञा॰अ॰८ओ॰२७.

पालाणणें- प्रा॰धा॰ना॰ आच्छादणें-रुक्मि॰अ॰५ओ॰३९.

पाल्हविणें- प्रा॰धा॰ना॰ पेरणें-ज्ञा॰अ॰६ओ॰४०९.

पाल्हाळ- प्रा॰ना॰ विस्तार.

पावक- सं॰ना॰ अग्नि.

पावडें- प्रा॰वि॰ पांगळें-दा॰द॰२ स॰६ओ॰४१.

पार्वण- सं॰ना॰ श्राध्द.

पावो- सं॰अप॰ना॰ पाव अथवा पाय म्हणजे पाद.

पावोसरणें- प्रा॰धा॰ना॰ कळों सरणें म्हणजे कळों येणें-ज्ञा॰अ॰६ ओ॰४८७.

पाशि- सं॰ना॰ वरुण.

पांशुचीटेंपुळी- सं॰ अप॰ ना॰ पां शु म्हणजे रजःकण पांनी टेंप या अर्थाव रून- पृथ्वी- ज्ञा॰ अ॰ १५ ओ॰ ४००-४०१.

पांशुता- सं॰ अप॰ ना॰ पांसुरूपवाया अर्थावरून- माती.

पार्श्वद्- सं॰ अप॰ ना॰ पार्षद म्हणून देवगणते.

पासवण- सं॰ अप॰ ना॰ पाश- बंध न.

पासवणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ मार्गेपाह्यणें ज्ञा॰ अ॰ १३ ओ॰ ४९६.

पासिक- सं॰ अप॰ ना॰ पाश अथ वा फांस- ज्ञा॰ अ॰ १४ ओ॰ १४७.

पाहाड- सं॰ अप॰ ना॰ पर्वत.

पाहाडीटाकणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ पर्व तचढणें- ज्ञा॰ अ॰ ८ ओ॰ ८१.

पाहालणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ उजाडणें ज्ञा॰ अ॰ ५ ओ॰ ३१.

पाहे- प्रा॰ ना॰ १ पोहांट- ज्ञा॰ अ॰ ९ ओ॰ ४०५- २ अव्य॰ उद्यां- ज्ञा॰ अ॰ १३ ओ॰ ५४७-५४८.

पाहेणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ प्रवेशणें- ज्ञा॰ अ॰ ७ ओ॰ २००.

पाळ- प्रा॰ ना॰ समूह- भा॰ अ॰ १३ ओ॰ १९३.

पाळत- सं॰ अप॰ ना॰ पालन.

पाळत- प्रा॰ ना॰ चोर बातमी.

पाळा- प्रा॰ ना॰ वेढा अथवा गरका दा॰ द॰ ४ स॰ १० ओ॰ ९.

पाळिगण- प्रा॰ ना॰ सांठवण- ज्ञा॰ अ॰ ११ ओ॰ २०३.

पाळिगा- प्रा॰ ना॰ थवा.

पाळिजणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ पाल्हा ळणें- अथवा झांकणें- ज्ञा॰ अ॰ १० ओ॰ २०८.

पाळें- प्रा॰ ना॰ १ समुदाय- २ लांक डी वासगा.

पि-पी.

पिक- सं॰ ना॰ कोकिलपक्षी.

पिंगळा- सं॰ ना॰ पिंगला नाडी म्ह णजे दक्षिण नासापुट नाडी- जिला सूर्यनाडी स्वरोदयशास्त्रांत म्हणता त- वि॰ दक्षिण.

पिछोडा- प्रा॰ ना॰ मागले बाजूस हात बळवून बांधणें त्याचें नाव. दा॰ द॰ २ स॰ ७ ओ॰ ६७.

पिंजरी- सं॰ अप॰ ना॰ पिंजरा- ज्ञा॰ अ॰ ९ ओ॰ १२५.

पिंड- सं॰ ना॰ देह- उ॰ मल्हारदेंह रिचरणीं॥ अर्पियेला आत्मपिंडता ताचा॥ आर्या॥

पितामह- सं॰ ना॰ १ आजा- २ ब्रम्ह देव- ३ भीष्माचार्य- दुसऱ्या अर्थाचें उदा॰॥ अभंग॥ दुःखसारें तिन्हें एक तांचि पाहा॥ ज्ञाता पितामहा चिंता तुर॥ ॥ तिसऱ्याअर्थाचें उ॰॥ के॰॥

पितामहतदावदेमवलतूंएथानंदना॥ रमेशरथीं सारथीचतुरवागवीस्यंदना॥

पितृप - सं॰ना॰ यम.

पितृपक्ष - सं॰ना॰ १ पितरसमूह - २ भाद्रपद कृष्णपक्ष.

पितृलंड - सं॰अप॰ वि॰ पितरश्री त्यर्थ श्राध्धादिकर्मै न करणारा.

पितृवन - सं॰ना॰ स्मशानभूमि.

पित्तकुरूपण - प्रा॰ना॰ ज्वाला वमन ज्ञा॰ अ॰१६ ओ॰ ३९२.

पिनाक - सं॰ना॰ एका धनुष्यानेंनाव.

पिनाकपाणि - सं॰ना॰ शिव.

पिंपलिका - सं॰अप॰ना॰ पिपिलिका

पिपिलिका - सं॰ना॰ मुंगी.

पियुख - सं॰अप॰ना॰ पीयूष म्हणजे अमृत - अमृ॰प्र॰ ५ ओ॰ २.

पिलंगणें - प्रा॰धा॰ना॰ पुढेंपुढें धावणें - भा॰ अ॰ ११ ओ॰ १२१०.

पिशित - सं॰ना॰ मांस.

पिशिताशन - सं॰ना॰ राक्षस.

पिशुण - सं॰अप॰ना॰ पिशुन म्हणजे चाहाड अथवा उणें पाहाणारा - दा॰ द॰ २ स॰ २ ओ॰ २२.

पिसा - प्रा॰ना॰ १ कापूस - ज्ञा॰अ॰ १३ ओ॰ ११०० - २ वि॰ वेडा - उ॰ वेडी पिसी झाल्यें पूर्ण निवाल्यें॥ माझें मीपण हरलें गे बाई॥ ध्रु॰ ॥

पिसाट - सं॰अप॰ना॰ १ पिशाच - २ वेडें

पिसुण - सं॰अप॰ना॰ पिशुण हा शब्द पाहा.

पिसुवा - प्रा॰ना॰ पांखउवा.

पिसें - प्रा॰ना॰ १ वेड - अमृ॰प्र॰ ६ ओ॰ २० - २ वि॰ वेडें.

पिसेपण - प्रा॰ना॰ वेड - भा॰अ॰ १ ओ॰ ४८.

पीत - सं॰वि॰ पिवळें.

पीन - सं॰वि॰ पुष्ट.

पीयूष - सं॰ना॰ अमृत.

पु - पू.

पुंख - सं॰अप॰ना॰ १ पुछ - २ पिसारा.

पुंगळ - प्रा॰ना॰ पिंगुळ म्हणजे पाद्रा अथवा पाद्राकिडा.

पुंज - सं॰ना॰ ढीग.

पुंजाळणें - प्रा॰धा॰ना॰ परिपक्क ज्ञान भक्तिच्या योगानें नेत्र तेजाळून गंभीर दिसणें - भा॰ अ॰ १४ ओ॰ ३१३.

पुंड - प्रा॰ वि॰ अप्रमाणिक - उलारा त्या.

पुंडरीक - सं॰ना॰ कमल.

पुढारणें - प्रा॰धा॰ना॰ बोलणें - ज्ञा॰ अ॰ १८ ओ॰ २९९.

पुढासणें - प्रा॰धा॰ना॰ पुढें घालणें - भा॰अ॰ ५ ओ॰ १९४.

पुढील - प्रा॰वि॰ अन्य - अमृ॰प्र॰ ४

ओ॰३८.

पुढीलपाय-प्रा॰ना॰ प्रवृत्ति-ज्ञा॰ अ॰१० ओ॰७२.

पुढीवळणें-प्रा॰धा॰ना॰ वांकडें होणें-ज्ञा॰ अ॰१८ ओ॰८४२.

पुढें-प्रा॰वि॰ पाहाण्यास योग्य असें दुसरें तें-ज्ञा॰ अ॰१७ ओ॰१२.

पुत-सं॰ना॰ पुत्र-भा॰ अ॰२ ओ॰५५.

पुनीत-सं॰ना॰ पवित्र.

पुनीव-सं॰ अप॰ ना॰ पूर्णिमा-अमृ॰प्र॰२ ओ॰७.

पुर-सं॰ना॰ नगर.

पुरंदर-सं॰ना॰ प्रस्तुत जो स्वर्गील इंद्र आहे त्याचें नाव.

पुरंदरी-सं॰अप॰ना॰ पुरंध्री म्हणजे विलासी स्त्री-भा॰ अ॰८ ओ॰१९.

पुरस्करणें-सं॰ अप॰धा॰ना॰ सावध करणें-ज्ञा॰ अ॰९ ओ॰२३८.

पुराण-सं॰वि॰ १ जुनाट-२ ना॰ स्मृतिच्या खालच्या योग्यतेचा ग्रंथ ते त्यांची संख्या १८ त्यांचीं नावें-१ ब्रम्हपुराण-२ पद्मपुराण-३ विष्णुपुराण-४ वायुपुराण-५ देवीपुराण अ॰ देवीभागवत-६ नारदपुराण-७ मार्कंडेयपुराण-८ अग्निपुराण-९ भविष्योत्तर पुराण-१० ब्रम्हवैवर्तपुराण-११ स्कंदपुराण-१२ वाराहपुराण-१३ लिंगपुराण-१४ वामन पुराण-१५ मत्स्यपुराण-१६ कूर्मपुराण-१७ गरुडपुराण-१८ ब्रह्मांडपु॰

पुराणपुरुष-सं॰ना॰ आदिपुरुष म्ह॰ भगवान्.

पुरांतक-सं॰ना॰ शिव.

पुरारि-सं॰ना॰ शिव.

पुरीश-सं॰ना॰ पुराधिपति.

पुरीष-सं॰ना॰ विष्टा.

पुरुस-सं॰अप॰ना॰ विष्टा.

पुरुहूत-सं॰ना॰ इंद्र.

पुरोधा-सं॰ना॰ उपाध्याय.

पुरोहित-सं॰ना॰ उपाध्याय.

पुलिका-सं॰ना॰ धर्मजो ज्याचा तो-ज्ञा॰ अ॰६ ओ॰२५६.

पुंश्चली-सं॰वि॰ व्यभिचारिणी.

पुष्कर-सं॰ना॰ १ कमल-२ शुंडाग्रभाग.

पुष्पवंत-सं॰ना॰ चंद्र सूर्य.

पुष्टपण-सं॰अप॰ना॰ मोठेपण.

पुष्टी-सं॰ना॰ बळ.

पुस-प्रा॰ना॰ १ राव-ज्ञा॰ अ॰११ ओ॰१७-२ पुरुष-दा॰द॰१ स॰१ ओ॰३८.

पुळिका-प्रा॰ना॰ काजळी-अमृ॰प्र॰२ ओ॰५१.

पूत-सं॰वि॰ पवित्र.

पूतना-सं॰ना॰ कौंसभगिनी जो राक्षसी तिचें नाव.

पूर्त-सं॰ना॰ वापीतडागादि पौर्तकर्म.

पूरक-सं॰ना॰ प्राणायामसमई-

नासापुटद्वारा प्राणवायु ओढून घेणें त्या चें नाव.
पूर्वपक्ष- सं॰ना॰ यथार्थविषयमति पादनार्थ जीअयथार्थ शंकातिचेंनाव
पूर्वमीमांसा- सं॰ना॰ कर्मश्रुतिचें सूत्रप्रधान मानून जो जैमिनीनें ग्रंथके ला त्याचें नाव.
पूर्वारणि- सं॰ना॰ अग्निमंथन कर ण्याची वरली अरणी.
पूषा- सं॰ना॰ सूर्य-
पूंस- सं॰अप॰ना॰ पुच्छ-भा॰अ॰ १ ओ॰३४८.
पृतना- सं॰ना॰ सेना.
पृथा- सं॰ना॰ १ कुंती पांडवमाता २ प्रतीति- अमृ॰ प्र॰४ ओ॰२६
पृथु-सं॰वि॰ १ स्थूळ-२ जाड.

पे-पै.

पेरवण- प्रा॰ना॰ १ कल्पितकथा भा॰अ॰१ ओ॰२८४- २ भूषण-अ थवाव्यर्थ वडिवार-दा॰द॰२ स॰६ ओ॰ २०- ३ कल्पितवार्ता- आ॰र्ष॰२ स॰२ ओ॰१.
पेटी- प्रा॰ना॰ सांगड.
पेंडवळें- प्रा॰ना॰ मर्यादा-ज्ञा॰अ॰ ११ ओ॰९६५.
पेंडळी- प्रा॰ना॰ पुष्टता.
पेणा- प्रा॰ना॰ मुकाम-ज्ञा॰अ॰१२ ओ॰१४३
पेणें- प्रा॰ना॰ पेणा-भा॰अ॰१ ओ॰ २५४.
पेंदळी- प्रा॰ना॰ पाहा-पेंडळी-ज्ञा॰ अ॰१६ ओ॰४०९.
पेंधा- प्रा॰वि॰ पांगळा-अथवा पां गूळ-ज्ञा॰अ॰१३ ओ॰९८२- अमृ॰ प्र॰६ ओ॰६७.
पेलणें- प्रा॰धा॰ना॰ १ पोहणें-२ हळुवार तोलणें-ज्ञा॰अ॰७ ओ॰१३ ज्ञा॰अ॰८ ओ॰२५१-३ लोटणें-रु क्मि॰अ॰१० ओ॰४३.
पेलिणें- प्रा॰धा॰ना॰ पोसणें- भा॰अ॰१ ओ॰८
पेलोवेली- प्रा॰ना॰ वृध्दि-ज्ञा॰ अ॰१४ ओ॰८९.
पेह- सं॰ना॰ पोटफुगीरोग-दा॰ द॰३ स॰६ ओ॰२०.
पेय- सं॰ना॰ पिण्याचे पदार्थ
पै- सं॰अप॰ना॰ वै-पादपूरण- ज्ञा॰अ॰१८ ओ॰६३१- भा॰अ॰१ ओ॰१७२.
पैकू- प्रा॰ना॰ समुदाय-ज्ञा॰अ॰ १६ ओ॰५४.
पैंजण- प्रा॰ना॰ पाद भूषण-भा॰ अ॰२ ओ॰४६.
पैठणें- प्रा॰धा॰ना॰ बसणें-अ मृ॰प्र॰७ ओ॰११७.
पैस- प्रा॰ना॰ १ विस्तार-ज्ञा॰

अ०९ओ०१२७-२ वि० मोकळें-उ० पैस आकाश अवकाश॥इ०

पैसारु- प्रा०ना० अवकाश-ज्ञा० अ०१७ओ०२७-

पो- पो-

पोखण-सं० अप०ना० पोषण-अमृ०प्र०२ओ०६९-

पोखरणी-सं०अप०ना० पुष्करणी- तळें- विहीर-अमृ०प्र०४ओ०७

पोटाळणें-प्रा०धा०ना०१ कंवटाळणें-अमृ०प्र०७ओ०१०९-२ आंवळून धरणें-ज्ञा०अ०१२ओ०१८२-

पोत-सं०ना० नौका-

पोत-सं०अप०ना० पुत्र-

पोतडें-प्रा०ना० पिशवी-

पोतास-प्रा०ना० कापूर-ज्ञा०अ०१०ओ०१४२-अमृ०प्र०४ओ०५-

पोफळ-प्रा०ना०१ सुपारी-२ प्रतिज्ञा-ज्ञा०अ०१२ओ०२०-

पोरटें-प्रा०वि० पोरकें अथवा निपितरें- म्हणजे निपटारें-दा०द०२ स०२ओ०१६-

पोषक-सं०ना० रक्षणकर्त्ता पुरुष २ साधन-ज्ञा०अ०१०ओ०१३६-

पोसणें-प्रा०वि० पोसलेलें-धा०ना० पोषण करणें-

पोहणी-प्रा०ना० पीहो अथवा पहू

ग्रास-भा०अ०२६ओ०१०२-

पौगंड-सं०अप०वि० बाळ आणि तरुण यांच्या मधली दशा-भा०अ०१२ओ०३२९-

पौत्र-सं०ना० पुत्राचा पुत्र अथवा नातू-

पौर-सं०वि० पुरवासी-

पौढी-प्रा०ना०१ मूढदशा-ज्ञा०अ०१८ओ०५४१-२ धर्मपोई-३ आवार-ज्ञा०अ०१८ओ०३६-

प्रकंपन-सं०ना० वायु-

प्रकर-सं०ना० समुदाय-

प्रकाश-सं०ना० चिद्रूप-

प्रकृति-सं०ना०१ माया-२ प्रजा-

प्रखर-सं०वि० तीक्ष्ण-

प्रचारु-सं०अप०ना० प्रचार अथवा गमन-

प्रचीत-सं०अप०ना० प्रतीति म्हणजे अनुभव-

प्रजापति-सं०ना०१ ब्रम्हदेव-२ दक्ष कर्दमादि ऋषि ते-

प्रणत-सं०वि० शरण-

प्रणम्य-सं०ना० प्रणाम अथवा नमन-

प्रणव-सं०ना० ॐकार-

प्रतिकार-सं०ना० दूरीकरण-

प्रतिकुंचक-सं०अप०वि० प्रतिकूल-दा०द०११ स०६ओ०५-

प्रतिग्रह- सं॰ ना॰ दानघेणें.
प्रतिपत्ति- सं॰ ना॰ ग्रंथरचना- ज्ञा॰ अ॰ ६ ओ॰ २२.
प्रतिलोम- सं॰ ना॰ १ व्यतिरेक-२ वि॰ उलटें.
प्रतिलोमज- सं॰ ना॰ उत्तमवर्णाचे स्त्रियेचे ठायीं नीचवर्णाचे पुरुषापासून झालेली संततीती.
प्रतिविभूति- सं॰ ना॰ ऐश्वर्यादिक- ज्ञा॰ अ॰ १० ओ॰ ४१.
प्रतीति- सं॰ ना॰ साक्षात्कार.
प्रतोद- सं॰ ना॰ चाबूक.
प्रत्यग्बोध- सं॰ ना॰ ब्रम्ह प्रत्यगात्म्याअभेदज्ञान.
प्रत्यगात्मा- सं॰ ना॰ देहामध्यें- व्यापून राहिलें जें ब्रम्हतें-२ त्वंपदींचें लक्ष्यतें-३ कूटस्थ.
प्रत्यगावृत्ति- सं॰ ना॰ स्वस्वरूपाकार वृत्तिती.
प्रत्यय- सं॰ ना॰ अनुभव.
प्रत्याहार- सं॰ ना॰ इंद्रियांचीअंतर्मुखता- ज्ञा॰ अ॰ १ ओ॰ २१५.
प्रत्यूह- सं॰ ना॰ विघ्न.
प्रदोषेश्वर- सं॰ ना॰ राक्षस.
प्रधान- सं॰ वि॰ मुख्य-२ ना॰ माया
प्रबंधहोडा- सं॰ अप॰ ना॰ कविलुकरण्याचीपैज- ज्ञा॰ अ॰ १० ओ॰ ८
प्रभंजन- सं॰ ना॰ वायु.
प्रभव- सं॰ ना॰ उत्पत्ति.

प्रभाकर- सं॰ ना॰ सूर्य.
प्रभु- सं॰ ना॰ राजा.
प्रमथनाथ- सं॰ ना॰ शिव.
प्रमद- सं॰ अप॰ ना॰ प्रमाद.
प्रमदा- सं॰ ना॰ स्त्री.
प्रमय- सं॰ अप॰ ना॰ प्रमेय- परमार्थ- ज्ञा॰ अ॰ ७ ओ॰ १८८.
प्रमा- सं॰ ना॰ प्रमाण- अमृ॰ प्र॰ ६ ओ॰ ४१.
प्रमाण- सं॰ ना॰ १ प्रत्यंतर-२ अंतःकरण
प्रमाणचैतन्य- सं॰ ना॰ सप्तचैतन्यांतील आभासचैतन्याचें अंतःकरणचैतन्यनामक तिसरें अंगतें.
प्रमाता- सं॰ ना॰ प्रमाणकरणारा.
प्रमातृचैतन्य- सं॰ ना॰ सप्तचैतन्यांतील- आभासचैतन्याचें जडास चेतविणारें चौथें अंगतें.
प्रमाद- सं॰ ना॰ अतिशयमोह किंवा असावधपणा.
प्रमेय- सं॰ ना॰ विषय.
प्रमेयचैतन्य- सं॰ ना॰ सप्तचैतन्यांतील आभासचैतन्याचें पांचवें अंग.
प्रमेयत्व- सं॰ ना॰ विषयत्व- अमृ॰ प्र॰ ५ ओ॰ १६.
प्रयत- सं॰ वि॰ नम्र.

प्रयोजन- सं॰ ना॰ १ अनुबंधचतुष्ट यांतील शोकापगमन आणि आनंदा वाप्ति- या उभयरूपानें तिसरें अंगतें २ कारण.

प्ररोह- सं॰ ना॰ उदय- ज्ञा॰ अ॰ ६ ओ॰ १२.

प्रलाप- सं॰ ना॰ भाषण.

प्रवस्कंध- सं॰ ना॰ ज्याची मर्यादा मेघमंडळापासून सूर्यमंडळापावेतों आहे- असा जो सप्तस्कंधांतील दुसरा स्कंध तो.

प्रवादु- सं॰ अप॰ ना॰ प्रवाद म्हणजे बोलणें.

प्रविविक्तभोग- सं॰ ना॰ स्वप्न स्थान किंवा मनोराज्य यांतील अस्पष्टभोगतें.

प्रवृत्ति- सं॰ ना॰ बहिर्मुखवृत्ति- २ प्रपंच- ३ प्रवर्तन.

प्रश्न- सं॰ ना॰ १ पृच्छा- २ अथर्वण वेदांतील एका उपनिषदाचें नाव.

प्रसर- सं॰ ना॰ १ विस्तार- २ प्राप्ति ज्ञा॰ अ॰ १६ ओ॰ १०७.

प्रसादिक- सं॰ वि॰ गुरु किंवा देव यांच्या कृपेनें जें कांहीं काव्यादि भाषण लोकांत मान्य पडतें त्याचें नाव.

प्रसादु- सं॰ अप॰ ना॰ १ प्रासाद अथवा मंदिर- २ देऊळ- ज्ञा॰ अ॰ १४ ओ॰ २३२.

प्रसुप्त- सं॰ वि॰ गाढ निद्रिस्त.

प्रसू- सं॰ ना॰ प्रसूत होणारी स्त्री.

प्रस्थे- सं॰ अप॰ ना॰ प्रस्थ म्हणजे खटलें- दा॰ द॰ १४ स॰ १ ओ॰ ५२.

प्रस्ताव- सं॰ ना॰ पश्चाताप- दा॰ द॰ १ स॰ १ ओ॰ ३३.

प्रस्तावा- सं॰ ना॰ पश्चात्ताप- वा॰ ओ॰ ५२४१.

प्रस्तावो- सं॰ अप॰ ना॰ प्रस्ताव म्हणजे प्रसंग अथवा गोष्ट- अमृ॰ प्र॰ ७ ओ॰ ७.

प्रस्थानत्रय- सं॰ ना॰ १ शारीर भाष्य- २ गीता भाष्य आणि उपनिषद्भाष्य- यातिहींचा समुच्चय.

प्रस्तावो- सं॰ अप॰ ना॰ प्रस्तावो म्हणजे प्रसंग- ज्ञा॰ अ॰ १६ ओ॰ ६२.

प्रळयो- सं॰ अप॰ ना॰ प्रलय म्हणजे हलकालोळ.

प्रज्ञा- सं॰ ना॰ बुध्दि.

प्रज्ञाचक्षु- सं॰ वि॰ १ जन्मांध- २ धृतराष्ट्र.

प्राकार- सं॰ ना॰ १ कोट- २ पोंवळी ज्ञा॰ अ॰ १८ ओ॰ ३६.

प्राकृत- सं॰ वि॰ अज्ञानी.

प्राकृतदृष्टि- सं॰ वि॰ १ लौकिक दृष्टि- २ चर्मदृष्टि.

प्राकृतहेंदरें- सं॰ अप॰ वि॰ गचाळी- ज्ञा॰ अ॰ ९ ओ॰ ३००.

प्राची- सं॰ ना॰ पूर्व दिशा.

प्राचीन- सं॰ वि॰ १ पुरातन- २

ना॰ पूर्वकर्म अथवा प्रारब्ध.

प्राचेतस- सं॰ना॰ वाल्मीकिऋषि.

प्रांजळ- सं॰ अप॰ त्रि॰ प्रांजल म्हण जे स्पष्ट.

प्राज्य- सं॰ वि॰ १ पुष्कळ-२ वृध्धिं गत.

प्राण- सं॰ ना॰ शरीरस्थ आधोर्ध्व गामीवायु.

प्राणातिया- प्रा॰ ना॰ परळ-ज्ञा॰ अ॰१७ ओ॰१६.

प्राणधर्म- सं॰ ना॰ क्षुधा आणि तृषा.

प्राणपंचक- सं॰ ना॰ व्यानसमा नोदान प्राणापान यासमुच्चयाचें ना वें.

प्रांत- सं॰ ना॰ १ अत्यंत नाश-२ म र्यादा.

प्रातराश- सं॰ ना॰ सकाळचा फ राळ अथवा जेवण.

प्रायश्चित- सं॰ ना॰ शुध्धि.

प्रारब्ध- सं॰ ना॰ त्रिविधकर्मांती ल तिसरें कर्म- म्हणजे जें संचितक र्मांतून भोगास आलें तें.

प्रावृट्- सं॰ ना॰ वर्षाकाल.

प्रांशु- सं॰ वि॰ उंच.

प्रास- सं॰ ना॰ यमक उ॰ कविग णपद्यांचा भेद॥ पद प्रास कर्त्ते.

प्रासाद- सं॰ ना॰ १ मंदीर-२ देऊळ.

प्राज्ञाभिमान- सं॰ ना॰ सुषुप्तिज वस्थेतील अभिमान.

प्राज्ञाभिमानी- सं॰ ना॰ नेणि वदशेचा अभिमान धरणारा सुषु प्तिगतजीव.

प्रिय- सं॰ ना॰ १ आनंद-२ वि॰ आ वडतें.

प्रियु- सं॰ अप॰ ना॰ १ पतीस सं ज्ञा- २ वि॰ आवडतें.

प्रेल- सं॰ अप॰ ना॰ प्रयत्न-दा॰ द॰८ स॰७ ओ॰६९.

प्रेषणें- सं॰ अप॰ धा॰ ना॰ पाठवि णें.

प्लवंग- सं॰ ना॰ वानर.

प्लवग- सं॰ ना॰ वानर.

प्लवंगम- सं॰ ना॰ वानर.

फ.

फटकाळ- प्रा॰ वि॰ १ वाईट-२ दु र्भाषणी-३ चोरटें.

फड- प्रा॰ ना॰ समुदाय-दा॰ द॰ ११ स॰ २ ओ॰ ११.

फणि- सं॰ ना॰ सर्प.

फणिवर- सं॰ ना॰ १ श्रेष्टसर्प- २ लक्ष्मण.

फरश- सं॰ अप॰ ना॰ परशुनामक आयुध.

फरसाळ- प्रा॰ ना॰ स्वाद-ज्ञा॰ अ॰१८ ओ॰२०५.

फरा- प्रा॰ ना॰ पिंपळवण- रुक्मि॰ अ॰७ ओ॰२१.

फरारी- प्रा॰ ना॰ ओढ- ज्ञा॰ अ॰१८ ओ॰२५१.

फलचैतन्य- सं॰ ना॰ सप्तचैतन्यां तील आभास चैतन्याचें साहावें अंग त्याचें लक्षण प्रमाण आणि प्रमेय या चा लोलीभावतो.

फलव्याप्ति- सं॰ ना॰ जीव चैतन्या चीव्याप्तिती.

फलश्रुति- सं॰ ना॰ कांहीं एका रु तीचें फळ तीविषयींची जी श्रुति ती.

फळ- सं॰ अप॰ ना॰ फल- २ भाला आदिकरून ज्या शस्त्रास अग्रभागीं लोखंडाचें शस्त्र असतें तें-

फळी- प्रा॰ ना॰ १ खेळ- २ कलह अ थवा युध्द.

फा-फि.

फांकणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ पसरणें.

फाटा- प्रा॰ ना॰ वड वड.

फाडोवाड- प्रा॰ ना॰ मोठेपणा- भा॰ अ॰५ ओ॰१०३- २ वि॰ पुष्कळ- भा॰ अ॰३ ओ॰२५४- ३ वि॰ स्पष्ट अथवा मोकळें.

फांपावणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ विस्तारणें दा॰ द॰११ स॰१ ओ॰८.

फाल्गुन- सं॰ ना॰ अर्जुन.

फाव- प्रा॰ ना॰ अवकाश- अमृ॰ प्र॰७ ओ॰११२.

फासाटी- सं॰ अप॰ ना॰ पाश- भा॰ अ॰१ ओ॰१०.

फिटणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ १ सुटणें- २ क्षीण होणें.

फु.

फुई- प्रा॰ ना॰ तुषार- अथवा शिं तोडा- दा॰ द॰११ स॰७ ओ॰५

फुंग- प्रा॰ ना॰ फुगारा अथवा अ भिमान- भा॰ अ॰२ ओ॰५५०

फुगा- प्रा॰ ना॰ अभिमानबुडबु डा.

फुंज- प्रा॰ ना॰ अभिमान- विवे॰ पू॰ प्र॰२ ओ॰८४.

फुटी- प्रा॰ ना॰ दीप्ति अथवा तेज ज्ञा॰ अ॰११ ओ॰२०४.

फुडें- प्रा॰ वि॰ १ खरें- ज्ञा॰ अ॰६ ओ॰७८- विवे॰ पू॰ प्र॰१ ओ॰६- अमृ॰ प्र॰४ ओ॰३५- २ निश्चयें- ज्ञा॰ अ॰७ ओ॰९८- ३ बरें- ज्ञा॰ अ॰८ ओ॰२४२.

फुणगा- सं॰ अप॰ ना॰ स्फुलिंग- ठिणगी.

फुनगा- सं॰ अप॰ ना॰ फुणगा- ज्ञा॰ अ॰१६ ओ॰८.

फुलावणी- सं॰ अप॰ ना॰ प्रफुल्लि॰

तपणा.
फुलिंग - सं॰ अप॰ ना॰ ठिणगी-दा॰ द॰ ८ स॰ ४ ओ॰ २५.
फुली - प्रा॰ ना॰ फुलण्याचाभर-ज्ञा॰ अ॰ १५ ओ॰ १२०.
फुर्से - प्रा॰ ना॰ विषारीजनावर.

फे - फो.

फेडणें - प्रा॰ धा॰ ना॰ १ दूरकरणें - अमृ॰ प्र॰ ७ ओ॰ ६१ - २ उघडेंकरणें - दा॰ द॰ १ स॰ १ ओ॰ १२.
फेण - प्रा॰ ना॰ फेंस.
फोकरणें - प्रा॰ धा॰ ना॰ प्रगटकरणें - ज्ञा॰ अ॰ १६ ओ॰ २२१.
फोस - प्रा॰ वि॰ व्यर्थ-तुछ.
फोसें - प्रा॰ वि॰ फोसअथवा फलकट-वा॰ ओ॰ ६२१.

ब.

बंक - सं॰ ना॰ चौकी.
बकारादिलकारांत - सं॰ वि॰ ब पासून ल पावेतों वर्णअसें तें.
बगा - प्रा॰ ना॰ आकार-ज्ञा॰ अ॰ ११ ओ॰ ४६८ - ४६९ - ज्ञा॰ अ॰ १२ ओ॰ १५४.
बगें - प्रा॰ शद्ब॰ अव्य॰ - योगें - ज्ञा॰ अ॰ १५ ओ॰ ३३८.
बटवाळ - प्रा॰ वि॰ भ्रष्ट-दोषी-दा॰ द॰ २ स॰ ३ ओ॰ ३०.
बडिवार - प्रा॰ ना॰ मोठेपणा-कीर्ति-विवे॰ पू॰ प्र॰ २ ओ॰ ३९.
बडिवारु - प्रा॰ ना॰ बडिवार-आ॰ पं॰ १ स॰ १ ओ॰ १.
बणावी - प्रा॰ ना॰ वणवा-दा॰ द॰ ३ स॰ ७ ओ॰ ४२.
बत्तीस - प्रा॰ वि॰ १ कांहीं पदार्थांचें - २ ना॰ बत्तीसपदार्थ.
बत्तीसपदार्थ - प्रा॰ ना॰ पांचजिनसाच्या रूपानें असणारे पदार्थ - वा॰ ओ॰ २१४३.
बंदी - सं॰ ना॰ स्तुतिकरणारापुरुष.
बंदीजन - सं॰ ना॰ भाट.
बंधकी - सं॰ ना॰ दासी.
बध्ध - सं॰ ना॰ १ चत्वारजीवकोटींतील अधमकोटीचापुरुषतो - उ॰ सृष्टिजेकाचराचर॥ जीवदाटलेअपार॥ परितेअवघेचत्वार॥ बोलिजेती॥१॥ दा॰॥ २ वि॰ बांधलेला - उ॰॥ तरीबध्धम्हणजेबांधला॥ तोविवेकें मोकळाकेला॥
बंधु - सं॰ अप॰ ना॰ बंधअथवाबंधन - २ सं॰ ना॰ भाऊ.
बभ्रा - सं॰ ना॰ उपहास.
बरटा - प्रा॰ ना॰ रापलेलाचिखल ज्ञा॰ अ॰ ७ ओ॰ ८८.
बरड - प्रा॰ ना॰ माळजमीन-अमृ॰

म०७ओ०१११.

बराडी-प्रा०वि०दुकवळलेलें अथवा आशाळभूत.

बरव-प्रा०ना० शोभा- बरवेपण अमृ०म०१ओ०२६.

बरळ-प्रा०वि० चावळतें अथवा छांदिष्ट- आर्ष- ज्ञा० अ०५ ओ०११६- विवे० पू० प्र०२ओ०६-२ भ्रमिष्ट- या० ओ०४४२.

बल-सं०ना० सैन्य.

बलंगी-प्रा०ना० बाजरीच्या निंबु राचें कसपर किंवा तें दातांत अडक- ल्यानें होतें दुःखतें- दा०द०३स०६ ओ०१८.

बलहा-सं०ना० इंद्र.

बल्लवे-सं०ना० गौळी.

बलाहक-सं०ना० मेघ.

बस्त-सं०ना० बोकड.

बस्वण्णा-प्रा०ना० जंगममतीलो कनंदीस म्हणतात.

बहळ-प्रा०वि० बहुत- ज्ञा०अ०१५ ओ०६- भा०अ०१ ओ०२०७.

बहाळी-प्रा०ना० साजूकपण- ज्ञा० अ०१३ओ०१७९-१८०.

बहिःकरण-सं०ना० चक्षुरादिद शेंद्रियें.

बहिर्मुख-सं०वि० विषयोत्सुक.

बहिरंगोपासन-सं०ना० १संप द्विधि-२आरोपविधि-३संवर्गविधि ४अध्यासविधि- असें चार प्रकारचें बाहेरलें उपासन तें म्हणजे कर्मभ क्ति.

बर्हि-सं०ना० मोर.

बर्ही-सं०ना० दर्भ.

बहुडणें-प्रा०धा०ना०१मागेंस रणें- ज्ञा०अ०९ओ०३७१-२ फि रणें- ज्ञा०अ०१०ओ०७३.

बहुडा-प्रा०ना० वर्षाव- ज्ञा०अ० ११ ओ०६७०-६७१.

बहुरूप-सं०ना० सोंगाचा खेळ- अमृ०प्र०२ओ०९.

बहुवसपण-सं०अप०ना० स र्वज्ञत्व- ज्ञा०अ०६ओ०१०७.

बहुसाल-सं०अप०वि० बहुत- बहुधा- भा०अ०३ओ०२७५.

बहुळ-सं०अप०वि० अमित भा०अ०२३ओ०३२६.

बळ-सं०अप०ना०१सैन्य-२शक्ति.

बळबंड-सं०अप०वि० दांडगा.

बळसें-प्रा०ना० मुखनासिका दि मळ- दा०द०३स०१ओ०२०

बळाहक-सं०अप० मेघ.

बळीकरण-प्रा०ना० निरोगीक रण- ज्ञा०अ०१६ओ०१४०.

बा.

बाउला-प्रा०ना० बाहुला- अथ०

पुतळा- ज्ञा॰ अ॰ १८ ओ॰ ४३८

बाकस- प्रा॰ ना॰ चोइटी- अथवा निपाड- दा॰ द॰ ६ स॰ २ ओ॰ ९.

बागडी- प्रा॰ ना॰ वेश- ज्ञा॰ अ॰ १२ ओ॰ ५७०.

बागा- प्रा॰ ना॰ १ आकार- विवे॰ उ॰ प्र॰ ९ ओ॰ ७४- २ मार्ग- अमृ॰ प्र॰ ७ ओ॰ ८०.

बागीबळ- प्रा॰ ना॰ कंप

बागु- प्रा॰ ना॰ बाग अथवा मार्ग- अमृ॰ प्र॰ ७ ओ॰ ८०.

बाजा- प्रा॰ ना॰ पलंग- ज्ञा॰ अ॰ ९ ओ॰ २२-

बाजी- प्रा॰ ना॰ डाव.

बाजीगरी- प्रा॰ ना॰ गारुडविद्या- दा॰ द॰ ११ स॰ ४ ओ॰ १२.

बाड- प्रा॰ ना॰ ग्रंथ॰ उ॰ बाडाचे भीतरी औषधें लिहिलीं॥ पा होनीस मजलीं तरी काय॥ इ॰॥

बाणनें- प्रा॰ धा॰ ना॰ प्रीती तिस येणें- २ प्रवेशणें - ज्ञा॰ अ॰ १२ ओ॰ ५२.

बादरायण- सं॰ ना॰ रुष्णद्वैपाय ननामक व्यास.

बांदवडी- प्रा॰ ना॰ १ अधीनता- २ शद्व॰ अव्य॰ अधीन- ज्ञा॰ अ॰ ६ ओ॰ ३४६- विवे॰ पू॰ प्र॰ ७ ओ॰ ३६.

बाधणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ १ बाधक हो णें- २ निरसणें- अमृ॰ प्र॰ ७ ओ॰ ३०

बाधा- सं॰ ना॰ १ निरास- नामरू पसत्यत्वबुध्दिचें हनन- २ विकार- उ॰ भक्ति करूधार सरांधा॥ घ्या सख याने कधी नोहो बाधा॥ इ॰॥

बापया- प्रा॰ ना॰ चातकपक्षी- ज्ञा॰ अ॰ १० ओ॰ १८२- १८४.

बापिक- प्रा॰ ना॰ कुलपरंपराध र्म- ज्ञा॰ अ॰ १२ ओ॰ ६७.

बापुडें- प्रा॰ वि॰ अनाथ- दीन.

बापैया- प्रा॰ ना॰ पाहा- बापया.

बाबडें- प्रा॰ वि॰ भाजलेलें- भा॰ अ॰ २१ ओ॰ २३६.

बाबरझोटी- प्रा॰ ना॰ भयंकर मो कळे केंस-

बाबळपडणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ बहुत होणें- ज्ञा॰ अ॰ १५ ओ॰ १०१.

बाबळेजणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ पाल्हा ळणें म्हणजे विस्तारणें- ज्ञा॰ अ॰ १५ ओ॰ १८५.

बाबुळी- प्रा॰ ना॰ शेवाळ- ज्ञा॰ अ॰ ७ ओ॰ ६०- विवे॰ उ॰ प्र॰ ३ ओ॰

बाळेभोळें- प्रा॰ वि॰ अज्ञभोळें सर- भा॰ अ॰ ३ ओ॰ २२४.

बायणी- प्रा॰ ना॰ वायदा- ज्ञा॰ अ॰ १८ ओ॰ २५२.

बाराबळी- प्रा॰ ना॰ बारसें- भा॰ अ॰ १२ ओ॰ ५९९.

बारावळी- प्रा॰ ना॰ बाराबळी.

बारासोळा- प्रा॰ वि॰ १ सूर्यकळा

चंद्रकला यांचें- ना० सूर्यचंद्रकला.
बारी- प्रा० ना० छत्रादिधर- ज्ञा० अ० १२ ओ० ४१६-४१७.
बाल- सं० ना० १ लेंकरूं- २ केश- ३ वि० अज्ञान.
बालक- सं० ना० लेंकरूं अथवा मूल.
बालबुध्दि- सं० वि० अज्ञान.
बालबोध- सं० वि० १ सुगम किंवा सोपें २ ना० देवलिपी.
बालिश- सं० वि० मूर्ख.
बावनया- प्रा० ना० मैलागरू चंदनरस- ज्ञा० अ० १८ ओ० ६२१.
बावळा- प्रा० वि० १ वेडसर- २ सा‍था- उ० वेषधरावाबावळा॥ अंतरीज्ञाच्या नाना कळा॥.
बाष्कळ- सं० अप० वि० अप्रमाणिक खोटें- या० ओ० ५२२६.
बासट- प्रा० वि० बासट.
बासट- प्रा० वि० ओशट- ज्ञा० अ० ६ ओ० ४०३-४०४.
बाहाणें- प्रा० धा० ना० बोलावणें- ज्ञा० ओ० ४१२.
बाहाळी- प्रा० ना० पाहा- बहाळी.
बाहुज- सं० ना० क्षत्रिय.
बाहुल्य- सं० ना० अतिशयता- अधिकता-
बाहे- सं० अप० ना० बाहु- उ० वि‍नाहींमीचा आहें॥ वेदऊभारोनी बाहे॥ बोलतसे जीव कांहे॥ यथार्थ हें न जाणती॥१॥ स्पष्टपूर्णस्थिति०
बाहेरसवडियाभंगी- प्रा० अ० अहाच- वरवर- ज्ञा० अ० १० ओ० ३२६-३२७.
बाह्य- सं० वि० १ बाहेरील- २ ना० विषये- ज्ञा० अ० ५ ओ० १२०.
बाह्य- सं० अप० ना० हात.
बाळक- सं० अप० ना० लेंकरूं.
बाळबुध्दि- सं० अप० वि० लेंकुरबुध्दि.
बाळबोध- सं० अप० वि० १ सुगम- सोपें- २ ना० देवलिपी- उ० आम्हणें बोडबोधअक्षर॥ घडसूनकरावें सुंदर॥
बाळा- सं० अप० ना० १ तारुण्यावस्थेस पूर्ण आली नाहीं ती स्त्री- २ सं० बो० हे बाळका.
बाळाबगुळा- सं० अप० ना० बाळानामक व बगळानामक देवता.

बि-बी-बु.

बिजावळी- प्रा० ना० भेद अपभिन्नता- ज्ञा० अ० १८ ओ० २७०.
बिडाल- सं० ना० मांजर.
बिडालक- सं० ना० मांजर.
बिडाळक- सं० अप० ना० मांजर.
बिडीस- सं० अप० ना० बडिश- आमिष अथवा मांस.

बिडोज- सं॰ना॰ इंद्र

बिटार- प्रा॰ना॰ बिऱ्हाड॰ विवे॰ पू॰प्र॰२ओ॰४.

बिंदुलें- सं॰अप॰ना॰ बिंदु-शून्य.

बिंब- सं॰ना॰ तोंडलें.

बिबडु- प्रा॰ना॰ नीट केलेली ओलीभूमि- ज्ञा॰अ॰९ओ॰५३३.

बिंबीफल- सं॰ना॰ तोंडलें.

बिराणा- सं॰अप॰ना॰ वीरपुरुष.

बिरार- प्रा॰ना॰ विकार- विवे॰ पू॰प्र॰७ओ॰५०.

बिरिदाईत- सं॰अप॰वि॰ ब्रीदधर्त्ता.

बिरुद- सं॰अप॰ना॰ ब्रीद.

बिलोर- प्रा॰ना॰ कांच.

बिसाट- प्रा॰वि॰ सामान्य- ज्ञा॰अ॰१८ओ॰ २७५.

बिहणें- प्रा॰धा॰ना॰ भिणें- अमृ॰प्र॰७ओ॰५६.

बिहिती- सं॰अप॰ना॰ भीति- ज्ञा॰अ॰१२ओ॰८८.

बीक- प्रा॰ना॰१ आवड- ज्ञा॰अ॰६ओ॰१५-२ सौंदर्य अथवा शोभा- ज्ञा॰अ॰१३ओ॰७०० -३ तेज- अमृ॰प्र॰२ओ॰६.

बीज- प्रा॰ना॰ दुसरी तिथि म्हणजे द्वितीया- वा॰ओ॰३८७०.

बीजावळी- प्रा॰ना॰ भिन्नता बिजावळी शब्द पाहा.

वीरभाटीव- सं॰अप॰ना॰ वीररस.

बु

बुचकळणें- प्रा॰धा॰ना॰ भिजविणें- निमग्न होणें.

बुझणें- प्रा॰धा॰ना॰१ समजणें विवे॰पू॰प्र॰२ओ॰३-२ जाणणें- प॰प्र॰४ओ॰१०.

बुझावणें- प्रा॰धा॰ना॰ समजावणें- ज्ञा॰अ॰६ओ॰२०.

बुडसळ- प्रा॰ना॰ झडून वाळलेला वृक्ष- ज्ञा॰अ॰१५ओ॰१६०.

बुंथी- प्रा॰ना॰ घुंगट- रुक्मि॰अ॰१५ओ॰३६.

बुधनालदांडा- प्रा॰ना॰ झाडाच्या बुंधाशी नाळ रुती करून बांधून मारणें- तो- दा॰द॰३स॰७ओ॰६७

बुधलेमार- प्रा॰ना॰ दारू भरलेल्या बुधल्याशीं बांधून त्या दारूस आग देऊन कोणेकास मारणें

बुध्दि- सं॰स्त्री॰ अंतःकरणपंचकांतील- निश्चयकर्त्ता तिसरा अवयव त्याचें नाव.

बुभुक्षु- सं॰वि॰ भुकेलेलें.

बुरू- प्रा॰वि॰ उत्तम- ज्ञा॰अ॰१७ओ॰२८०-२८१.

बृध्न-सं॰ना॰ सूर्यकिरण.
बृहती-सं॰ना॰ अपानद्वार.
बृहदारण्यक-सं॰ना॰ वाजसनेईशाखेचें उपनिषत्.

बे-बो-बौ.

बेगें-प्रा॰ना॰ खिडकी-ज्ञा॰अ॰६ ओ॰२७९.
बेच-प्रा॰ना॰ पानांत पानतें-ज्ञा॰ अ॰१५ओ॰१०३.
बेचळ-प्रा॰ना॰ जुंबाड-ज्ञा॰अ॰ १५ओ॰९३.
बेचाड-प्रा॰ना॰ जुंबाड-दा॰द॰५ स॰२ओ॰४०.
बेजें-प्रा॰ना॰ युक्ति-ज्ञा॰अ॰१८ ओ॰१२४.
बेधु-प्रा॰ना॰राजबंधु-ज्ञा॰अ॰१ ओ॰१३१.
बेबळ-प्रा॰वि॰ ढिलें-ज्ञा॰अ॰१ ओ॰२१५.
बोचिरें-प्रा॰वि॰ दंतहीन.
बोणें-प्रा॰ना॰ नैवेद्य-अमृ॰प्र॰१ ओ॰३६.
बोध-सं॰ना॰१ उपदेश-२ज्ञान-वा॰ओ॰७०७.
बोधाभास-सं॰ना॰ ज्ञानाभास म्हणजे जीव.
बोने-प्रा॰ना॰ वडी-नैवेद्य-ज्ञा॰ अ॰६ओ॰२९२.
बोबडी-प्रा॰ना॰ वरळशब्द.
बोबणें-प्रा॰धा॰ना॰ बुजऊनटाकणें-रोधकरणें-ज्ञा॰अ॰७ओ॰८८.
बोबाणें-प्रा॰धा॰ना॰ बोभारणें-ज्ञा॰अ॰१३ओ॰ १४.
बोभाइणें-प्रा॰धा॰ना॰ मोठ्यानेंहाकमारणें-ओरडणें-आ॰पं॰१ स॰५ओ॰७१.
बोभाट-प्रा॰ना॰ गलबला-अमृ॰प्र॰३ओ॰१-
बोरबार-प्रा॰ना॰१ खटपट-ज्ञा॰अ॰८ओ॰३५-२ सुख दुःखशीण.
बोलिगड-प्रा॰वि॰ बोलकें.
बोलु-प्रा॰ना॰ शब्द-अमृ॰प्र॰६ ओ॰७.
बोहणी-प्रा॰ना॰ आरंभ-ज्ञा॰ अ॰१८ओ॰७८४
बोहरी-प्रा॰ना॰१ अग्नि-ज्ञा॰ अ॰१८ओ॰५५५-२ भस्म-ज्ञा॰ अ॰५ओ॰४८१-आ॰पं॰२स॰५ ओ॰७१- राख-राखुंडी अथवा रांगोळी-दा॰द॰५स॰२ओ॰२६.
बोहिणें-प्रा॰धा॰ना॰ हाकमारणें-बोलाविणें-ज्ञा॰अ॰९ओ॰२१५.
बोळावा-प्रा॰ना॰१ बोळवण-२सावली-ज्ञा॰अ॰१६ओ॰६५.
बोढणें-प्रा॰धा॰ना॰ उपासआ

णें- अमृ- प्र-१ ओ-२८-

बोहे- प्रा- वि- बहुत- ज्ञा- अ-९ ओ-१७-

ब्रध्न- सं- ना- सूर्य-

ब्रम्ह- सं- ना- १ त्रिविधभेदव त्रिविधपरिछेद रहित जी सच्चिदानंदवस्तु ती अथवा त्याचें नाव-२ वेदास संज्ञा

ब्रम्हकटाह- सं- ना- ब्रम्हांड-

ब्रम्हकन्या- सं- ना- १ सरस्वती-२ अहिल्या-

ब्रम्हग्रहो- सं- अप- ना- ब्रम्हग्रह म्हणजे ब्रम्हराक्षस-

ब्रम्हगोळ- सं- अप- ना- ब्रम्हांड

ब्रम्हचारी- सं- ना- लग्नकरतां इंद्रिय दमन करून राहाणाराजो च्यार आश्रमांतील पहिला आश्रमधरतो-२ परब्रम्हीच्याठायीं ज्याचीगतितो-

ब्रम्हनंदन- सं- ना- नारद- वसिष्टादिक ब्रम्हमानसपुत्र-

ब्रम्हभुवन- सं- ना- सत्यलोक

ब्रम्हविणा- सं- अप- ना- १ ब्रम्हवीणा- नारदाचा हातांत जो विणा असतो त्याचें नाव-२ मस्तकास संज्ञा-

ब्रम्हविद- सं- अप- ना- ब्रम्हवित् म्हणजे ब्रम्हज्ञानी पुरुष-

ब्रम्हवृत्ति- सं- ना- १ ब्रम्हाकारवृत्ति-२ ब्राम्हणाची उपजीवनवृत्ति-

ब्रम्हशाळा- सं- अप- ना- ब्रम्हशाला म्हणजे वेदशाळा-

ब्रम्हसंविति- सं- ना- ब्रम्हज्ञान-

ब्रम्हसाक्षात्कार- सं- ना- निर्गुणसाक्षात्कार-

ब्रम्हसूत्र- सं- ना- यज्ञोपवीत-

ब्रम्हज्ञानी- सं- वि- निर्गुणस्वरूपज्ञानी-

ब्राम्हण- सं- ना- १ च्यार वर्णांतील उत्तमवर्ण तो-२ ब्रम्हस्वरूपजाणतो तो-

ब्राम्हमुहूर्त- सं- ना- पाहाटचीं घटका रात्र त्याचें नाव-

भ

भकाद- प्रा- ना- वहकावण- दा- द-५ स-२ ओ-५७-

भकाध- प्रा- ना- भकाद-

भक्ति- सं- ना- १ भजन-२ ऐक्य-

भग- सं- ना- १ ऐश्वर्य-२ छिद्र-

भंग- सं- ना- १ तरंग-२ नाश-

भंग- प्रा- ना- अंग- ज्ञा- अ-१० ओ-३२५-३२६

भर्ग- सं- ना- १ शिव-२ सुवर्ण-

भगण- सं- ना- नक्षत्रसमूह-

भगवान्- सं- ना- षड्गुणैश्वर्यसंपन्न ईश्वर-

भगिनी - सं० ना० बहीण.

भट - सं० ना० योध्धा. उ० गोधनह रणयास्तव ॥ आलेभट कोणकोणपा हुंदे ॥

भट्ट - सं० ना० भिक्षुकब्राम्हण - त्या पंतीलएक मत्ताचें नाव.

भंड - प्रा० ना० फजीती - उ० ॥ परितें अवघ थोतांड ॥ भंडपुढें ॥

भंडउभंड - प्रा० ना० निरर्थकबा ग्जल्प - दा० द० २ स० १ ओ० २७.

भडस - प्रा० ना० पूर - लोट - विवे० पू० प्र० १ ओ० ६६.

भडसं - प्रा० ना० १ अधिक्य - ज्ञा० अ० ६ ओ० ३५४ - २ थोरपण - ज्ञा० अ० ८ ओ० १५२.

भंडिमा - प्रा० ना० दंभ - भा० अ० ३ ओ० ३८८.

भणभण - प्रा० ना० १ ओसाडी - २ वि० ओसाड - दा० द० १९ स० ७. ओ० ८.

भदें - प्रा० ना० खापरांत विस्तवाच्या ज्वाळा निघताल असा पेटवून डोईव र घेऊन नाचतात त्याचें नाव - उ० ॥ म स्तकीं भदें घ्यावें ॥ पोतें अंगुष्ठर्पजळावें ॥

भद्रजाती - सं० ना० हत्ती.

भद्रासन - सं० ना० सिंहासन.

भयभीर - सं० वि० भयभीत - ज्ञा० अ० ११ ओ० ३२८.

भरण - सं० ना० पोषण.

भरणी - प्रा० ना० १ आयुष्य - ज्ञा० अ० ११ ओ० ४९९. ५०० - २ भराभर अ० वा भरती - उ० ॥ वायुमेघाचें भरण भरी ॥ सर्वेचिपिटून परतेसारी ॥ वायो ऐसा कारभारी ॥ आणीक नाहीं ॥

भरवसा - प्रा० ना० १ विश्वास - २ आश्रय.

भराडा - प्रा० ना० कीर्तनकरणा रागोसावी.

भरें - प्रा० ना० माप - ज्ञा० अ० ९ ओ० ४९६.

भरोवरी - प्रा० ना० १ सामग्री - ज्ञा० अ० १३ ओ० ११३५ - दा० द० १ स० २ ओ० २१ - २ श्रम - भा० अ० १३ - ओ० १७.

भव - सं० ना० १ शिव - उ० ॥ जि वलग माझा त्रैलोक्य विसांवा ॥ त्या चें ध्यान भवा सर्व काळ ॥ अभंग ॥ २ संसार - उ० ॥ भव नेणों - भव नेणों ॥ सर्व हें ब्रम्हचि जाणों ॥ भव नेणों भव नेणों ॥ पद ॥

भवनदी - सं० ना० १ गंगा - २ सं सारनदी.

भवरा - सं० अप० ना० भ्रमर - अमृ० प्र० ५ ओ० ४२.

भवरी - सं० अप० ना० भ्रमण - गरगराट - भा० अ० ८ ओ० ११३.

भव्य - सं० वि० तेजस्वी - ठळक.

भषण- सं॰ ना॰ कुत्रें.
भसित- सं॰ ना॰ भस्म.
भक्ष्य- सं॰ ना॰ नचावतां खाण्याचे जेपदार्थते.

भा.

भाक- सं॰ अप॰ ना॰ भाषण अथवा वचन- अमृ॰ प्र॰ ७ ओ॰ १४१.
भाकड- मा॰ वि॰ १ निरर्थक २ म्हातारी गाय म्हैस तिला संज्ञा.
भाखा- सं॰ अप॰ ना॰ भाषण- अमृ॰ प्र॰ २ ओ॰ ५६.
भागवत- सं॰ ना॰ १ आठरा पुराणाहून निराळें असें एक पुराण आहे तें- २ भगवद्भक्त पुरुष- ३ वि॰ भगवद्भक्त.
भागाफिटणें- मा॰ धा॰ ना॰ १ द्वैत जाणें- ज्ञा॰ अ॰ ५ ओ॰ १४७- २ वांत्यास जाणें- ज्ञा॰ अ॰ ११ ओ॰ १५९.
भांगारें- कानडी शह्- ना॰ १ सोनें- अमृ॰ प्र॰ ७ ओ॰ २३६- २ द्रव्य- ज्ञा॰ अ॰ १५ ओ॰ ४८०- ज्ञा॰ अ॰ ६ ओ॰ १८
भार्गवी- सं॰ ना॰ सरस्वती- शुक्राचार्य- उ॰ ॥ नमोआतां हे कवि ॥ व्यासवाल्मीकभार्गवी ॥ जयातें उशनाकवि ॥ पुराणगौरवीं बोलिजे ॥ १ ॥
भाज- सं॰ अप॰ ना॰ भार्या-
भाजन- सं॰ ना॰ पात्र.
भाजा- सं॰ अप॰ ना॰ भार्या- उ॰ ॥ देह नोहे तुझा ॥ तेथें कासया ची भाजा ॥ १ ॥
भाट- सं॰ अप॰ ना॰ बंदीजन.
भाट- मा॰ ना॰ उखर भूमी- ज्ञा॰ अ॰ १३ ओ॰ ४५.
भांड- मा॰ ना॰ पुष्कळ बोलून भिकेवर निर्वाह करणारा मनुष्य- भा॰ अ॰ ८ ओ॰ ८१.
भांडार- सं॰ ना॰ कोशगृह अथवा कोश.
भांडें- मा॰ ना॰ तोफ- दा॰ द॰ ३ स॰ ७ ओ॰ ७२.
भाणवसा- मा॰ ना॰ उतरंड घर- रुक्मि॰ अ॰ १८ ओ॰ ३५.
भाणा- सं॰ अप॰ ना॰ भगिनी अथवा बहीण- दा॰ द॰ २ स॰ ३ ओ॰ १०
भाणें- मा॰ ना॰ १ ताट अथवा पात्र ज्ञा॰ अ॰ ८ ओ॰ १४३- ज्ञा॰ अ॰ १८ ओ॰ १५०- भा॰ अ॰ २१ ओ॰ ४५०
भातडी- मा॰ ना॰ पाठिशीं बाणठेवण्याचा भाता-
भातारु- सं॰ अप॰ ना॰ भ्रतार- अमृ॰ प्र॰ १ ओ॰ २२
भाति- सं॰ वि॰ विद्वान- अथवा प्रकाशकर-
भातुक- मा॰ ना॰ खाजें अथवा भक्ष्य-
भातें- मा॰ ना॰ १ भरतें अथवा भा

रती-२मजूरी- ज्ञा०अ०६ओ०३५२

भान-सं०ना०१चैतन्य-२स्मरण अथवा शुध्धि-

भान-सं०अप० ना० सूर्य-

भानु-सं०ना० सूर्य.

भानुनंदन-सं०ना०१ यम-२श नी-३सुग्रीव-४ कर्ण.

भानुपुत्र-सं०ना० भानुनंदन.

भांब -प्रा०ना०१शोभा- ज्ञा०अ० ६ओ०२५३-२ आभास-ज्ञा०अ० १० ओ०७७-३सौंदर्य-ज्ञा०अ०७ ओ०२०७.

भांबा-प्रा०ना० विकार-विवे०पू० प्र०७ ओ०११५.

भाम-सं०ना० मेव्हणा-

भामिनी-सं०ना० १रागावलेली स्त्री-२ संबो० हेक्रुध्धस्त्रिये.

भार्या-सं०ना० स्त्री.

भारजा- सं०अप०ना० भार्या.

भारणी-प्रा०ना० अधिकता-ज्ञा० अ०१२ओ०१५८.

भारती-सं०ना० वाग्देवी- वाचा अमृ०प्र०३ओ०३३.

भारदोरी-प्रा०ना०भारलेलीदोरी

भारेणें-प्रा०धा०ना० जउल्हासयेणें ज्ञा०अ०१४ओ०११

भालू- प्रा०ना० कोल्ही.

भाव- सं०ना० स्वरूप-ज्ञा०अ०१० ओ०९०-२अभिप्राय-ज्ञा०अ०१० ओ०१०३-३ अस्तिक्यबुध्धि-४अ स्तित्व.

भावगर्भ-सं०ना० सारांश.

भावणें-सं०अप० धा०ना० कल्पि णें-

भावना-सं०ना० अस्तिकता- उ० भावनाह्मणिजेअभावनसावा॥ वाढूं नये गोवा अनित्याचा॥

भावनु-सं०अप० ना० भूतकर्त्ता

भावसदा-प्रा०ना०आश्रय-ज्ञा०भ०ओ० ८४

भावसा-प्रा०ना० वडील हीरे.

भावीप्रतिबंध-सं०ना० पुढेंसा ताशाता जन्मानीं ब्रम्ह साक्षात्कार साधूं आजन्त्रकायघाईआहे-अ सामनोंत विक्षेप येऊन होतो प्रति बंधतो.

भावो-सं०अप०ना० भाव म्हण जे अस्तित्व अथवा आत्मा-ज्ञा० अ०१०ओ०१४१.

भाव्या-प्रा०ना० पाहाभावसाशब्द भा०अ०७ओ०५६०

भाष्यकार-सं०ना० श्रीमच्छंक राचार्य-ज्ञा०अ०१८ओ०१७२३.

भास्वत-सं०ना०१ सूर्य-२अग्नि

भाळ-सं०अप०ना० भालअथ वा कपाळ-

भाळणें-प्रा०धा०ना०भुलणें- भा०अ०११ओ०१५२४.

भाळनेत्र-सं०अप०ना० भाल

नेत्र- शिव.

भि-भी.

भिंग- मा०ना० अभ्रक- अमृ०प्र० ५ओ० ५१.
भिंगुरटी- सं०अप०ना० भ्रमरी- भा०अ०१ओ० २२९.
भिंगुळवाणें- सं०अप०वि० भयानक- ज्ञा०अ०११ओ० ३४६.
भिंगोरी- सं०अप०ना०१ भ्रमरीचीआळी- दा०द०१स०१०ओ०२८ २ भिंगरी.
भित- मा०ना० काष्ट- ज्ञा०अ०१७ ओ० २५५-२५६.
भिदुर- सं०ना० वज्रः
भिरूड- मा०ना० कीड- विवे० पू० प्र०७ ओ० ११५- भा०अ०१०ओ०७०८
भीक- सं०अप०ना० भिक्षा.
भीडस्तारू- मा०वि० भिडस्त.
भीमकी- सं०ना० रुक्मिणी.

भु- भू.

भुकार- मा०ना० फिरतें कुंभारचाक- ज्ञा०अ०१८ओ० ४२७.
भुजग- सं०ना० सर्प.
भुजंग- सं०ना० सर्प.
भुजंगम- सं०ना० सर्प.
भुंजणें- सं०अप०धा०ना० भोगणें
भुंजाड- सं०अप०वि० भर्जित म्हणजे भाजलेलें- विवे० उ०प्र०७- ओ०१७.
भुंजिजणें- सं०अप०धा०ना० भोगणें- ज्ञा०अ०१८ ओ० १२७०.
भुटटकी- मा०ना०१ खटपट- उ० ॥ अवघीभ्रांतीचीभुटटकी ॥ – २ घडमोड- आ०पं०३ स०५ओ०
भुता- मा०ना० देवीचाआराधी- उ० आईभुता करीन तुझा ॥ नाव ठेवीन केरपुंजा ॥ इ०॥
भुतोंडी- सं०अप०ना० भूतबळी ज्ञा०अ०९ओ०१८४.
भुभुसणें- मा०धा०ना० उदयास येणें- ज्ञा०अ०१८ओ० १२३५.
भुयाळ- मा०ना० वाराड्या- भा० अ०३ ओ०८०७.
भुयेर- मा०ना० तळघर.
भुररें- मा०ना०१ कंवराळ अथवा चेटूक चेडें- २ भुरळ- दा०द०२ स०३ओ० ३१.
भुरी- मा०ना० उरी- भा०अ०१२ ओ० ४८३.
भुवन- सं०ना०१ आश्रय- ज्ञा० अ०१० ओ०५- २ उदक अथवा पाणी- ३ मंदीर- ४ ब्रम्हांड.
भुवनदीप- सं०ना० ब्रम्हांडदीप म्हणजे सूर्य.

भू- सं॰ ना॰ पृथ्वी.
भूगर्भवास- सं॰ ना॰ गुहानिवास.
भूचरीमुद्रा- सं॰ ना॰ नासिकाग्रावरून भूमी पाहाणें-अशीएकधारणाप्रकरणीमुद्राआहे तिचेंनाव.
भूजा- सं॰ ना॰ सीता.
भूजासंतापहरण- सं॰ ना॰ मारुती.
भूतणें- सं॰अप॰ धा॰ ना॰ भुलणें-ज्ञा॰ अ॰१५ओ॰४७.
भूतपति- सं॰ना॰ शिव.
भूतप्रतिबंध- सं॰ना॰ पूर्वीविषयभोगलेले विरक्तहोऊन सकलत्याग झाल्यावर मनांत उभेराहून परमार्थास विक्षेपहोतो त्याचें नाव.
भूतलें- सं॰ अप॰ वि॰ मागलें-ज्ञा॰ अ॰ ११ ओ॰ ५७६.
भूताहिती- सं॰ ना॰ देवपितरआत्मऋणेन देणारा-ज्ञा॰ अ॰१२ ओ॰६०.
भूतें- सं॰ ना॰ पंचीकृत पृथिव्यादिक भूतेंतीं.
भूतोंडी- सं॰ अप॰ ना॰ भूतवली-ज्ञा॰ अ॰९ओ॰१०४.
भूदेव- सं॰ ना॰ ब्राम्हण.
भूधर- सं॰ ना॰ १ पर्वत-२ शेष.
भूभुज- सं॰ना॰ राजा.
भूभृद्री- सं॰ना॰ इंद्र.
भूम- सं॰ वि॰ महान्.
भूमिजा- सं॰ना॰ सीता.
भूरी- सं॰ वि॰ पुष्कळ.
भूरुह- सं॰ना॰ वृक्ष.
भूषावें- सं॰ अप॰ ना॰ भूषण-ज्ञा॰ अ॰ १ ओ॰ ३६२.
भूसुर- सं॰ ना॰ ब्राम्हण.
भृंग- सं॰ ना॰ भ्रमर.
भृगुनंदन- सं॰ना॰ शुक्राचार्य.
भृत्य- सं॰ना॰ सेवक.

भे-भो-भौ

भें- सं॰ अप॰ ना॰ भय.
भेउर- सं॰ अप॰ ना॰ भय-ज्ञा॰ अ॰१३ओ॰१०५२.
भेक- सं॰ ना॰ बेडूक.
भेंड- प्रा॰ ना॰ बेंड- विवे॰ पू॰ प्र॰ ७ ओ॰ ४६.
भेडुका- सं॰ अप॰ वि॰ भयभीत ज्ञा॰ अ॰ ११ ओ॰ ३८६.
भेण- सं॰ अप॰ ना॰ भय-अमृ॰ प्र॰ ७ ओ॰ ३९.
भेदरा- सं॰ अप॰ ना॰ भय-भा॰ अ॰ २२ ओ॰ २९८.
भेली- प्रा॰ ना॰ ढेप.
भेषज- सं॰ ना॰ औषध.
भोंग- प्रा॰ ना॰ सपक्षकीट-दा॰ द॰ १ स॰ १० ओ॰ ५५.
भोगचतुष्टय- सं॰ ना॰ स्थूळभोग- प्रविविक्तभोग- आनंदभोग

वनितानंदभोग- यांच्यासमुच्चयाचें नाव.
भोंगळ- मा॰ना॰ एक कर्ण्यासारखें मुखवाद्यआहे तें.
भोगा- मा॰ना॰ नाक- ज्ञा॰अ॰१२ ओ॰५५७.
भोगावती- सं॰ना॰ पाताळगंगा.
भोगावेया- मा॰ना॰ संवादसुख ज्ञा॰अ॰६ओ॰११४.
भोगी- सं॰ना॰सर्प.
भोगीभूषण- सं॰ना॰ शिव.
भोगेंद्र- सं॰अप॰ना॰ भोगींद्रम्हणजे शेष.
भोज- मा॰ना॰१ आवड- ज्ञा॰अ॰९ओ॰२०६- विवे॰पू॰म॰३ओ॰२८ अमृ॰म॰५ओ॰६६- २ संतोष- ज्ञा॰अ॰१ओ॰५११- ३ राज्य- ज्ञा॰अ॰१०ओ॰१२०. ज्ञा॰अ॰१४ओ॰२०१- ४ मोल- मोठेपण- भा॰अ॰१ओ॰२६.
भोज्य- सं॰ना॰ चाऊनखाण्याचेंपदार्थ ते.
भोल- मा॰ना॰ आननखशिख अंगाचेंकातडें काढल्यावर जीआकृती ते- दा॰द॰३स॰७ओ॰७४.
भोय- सं॰अप॰ना॰ भूमी.
भोंवर- सं॰अप॰ना॰ पोहा- भवरा दा॰द॰३स॰७ओ॰७.
भोंवरा- मा॰ना॰ पाणभोंवरा.
भोंवरी- मा॰ना॰१ गिरकी- २ बुगडी

भौतिक- सं॰ना॰ शरीरविषयादिक.
भ्याड- सं॰अप॰वि॰ भित्रा.
भ्यासुर- सं॰अप॰वि॰ भयंकर.
भ्रम- सं॰ना॰१ भ्रांति- २ फेरा- ३ भरलीमूठ.
भ्रमरगुंफा- सं॰ना॰ गोल्हाटावरील योगशास्त्रोक्तस्थान.
भ्रमहत- सं॰वि॰ भ्रांत.
भ्रामक- सं॰वि॰१ भ्रमकारक २ ना॰ लोहचुंबक- ज्ञा॰अ॰९ओ॰११६- ज्ञा॰अ॰१८ओ॰१३११.
भ्रूलता- सं॰ना॰ भ्रुकुटी- म्हणजे भिंवई अथवा भोंवई.

म

मकरंद- सं॰ना॰१ पुष्परस- २ सुवास.
मकरध्वज- सं॰ना॰१ काम- २ असंभोगजन्मा असा मारुतीपुत्र तो.
मकरालय- सं॰ना॰ समुद्र.
मकार- सं॰ना॰ प्रणवाची तिसरीमात्रा.
मकारांत- सं॰ना॰ तूर्यावस्था- ज्ञा॰अ॰१२ओ॰५६.
मख- सं॰ना॰ यज्ञ.
मगज- मा॰ना॰१ सार- २ बीज

अथवा महत्व- दा॰द॰११ स॰१॰ओ॰ ओ॰ ३०४.
मर्गज- सं॰ना॰ मोलवान पाषाणे
मंगल- सं॰ वि॰ १ शुभ-२ ना॰ स्मृति- स्तुति- आणि नमन असे त्रिविधरूपानें ग्रंथारंभीं भाषणतें.
मंगळ- सं॰ अप॰ ना॰ १ भूमिपुत्रजो तिसरा ग्रह तो- २ वि॰ कल्याण.
मंगळजननी- सं॰ अप॰ ना॰ पृथ्वी.
मंगळनिधि- सं॰ अप॰ ना॰ कल्याणाची खाण.
मंगळभगिनी- सं॰ अप॰ ना॰ सीता.
मघमघीत- प्रा॰ वि॰ सुगंध- भा॰ अ॰२० ओ॰२४३.
मघवा- सं॰ ना॰ इंद्र.
मछघ्न- सं॰ ना॰ कोळी- भोई.
मजालस- हिंदु॰ ना॰ सभा.
मंजुषा- सं॰ ना॰ पेटी.
मंडण- सं॰ अप॰ वि॰ मंडन अथवा भूषण.
मंडन- सं॰ ना॰ १ स्थापन- २ वि॰ भूषण-
मंडूक- सं॰ ना॰ बेडूक.
मठ- प्रा॰ ना॰ १ कळी- ज्ञा॰ अ॰१८ ओ॰ ४६२- २ अंकुर- ज्ञा॰ अ॰ १८- ओ॰ ४६३.
मठगा- सं॰ अप॰ ना॰ मठ अथवा घर- दा॰ द॰ ५ स॰ ९ ओ॰ ३९.
मठु- प्रा॰ ना॰ अंकुर- ज्ञा॰ अ॰ ११ ओ॰ ३०४.
मणिक- सं॰ ना॰ मडकें.
मणिबंध- सं॰ ना॰ मणगट.
मणिमय- सं॰ वि॰ रत्नखचित
मतंग- सं॰ ना॰ हत्ती.
मंत्र- सं॰ ना॰ १ विचार- २ कर्मकांड- आ॰ पं॰ २ स॰ १ ओ॰ २३.
मंतु- सं॰ ना॰ अपराध.
मत्सर- सं॰ ना॰ द्वेष.
मथन- सं॰ ना॰ घुसळण.
मंथा- सं॰ ना॰ अग्नि मथूनकाढण्याची अरणी.
मद- सं॰ ना॰ मीच काय तो शाहाणा असा अभिमान अथवा उन्मत्तपणा तो.
मदगज- सं॰ ना॰ उन्मत्त हत्ती.
मदत्रय- सं॰ ना॰ १ विद्यामद- २ धनमद- ३ कुलमद- यांच्या समुच्चयाचें नाव.
मदन- सं॰ ना॰ काम.
मदनतात- सं॰ ना॰ कृष्ण.
मदनांतक- सं॰ ना॰ शिव.
मदमुख- सं॰ ना॰ उन्मत्त हत्ती ज्ञा॰ अ॰ ११ ओ॰ ३१४.
मंदरूप- सं॰ वि॰ सूक्ष्मरूप- अमृ॰ प्र॰ १ ओ॰ ३५.
मंदसत्व- सं॰ अप॰ ना॰ मंदसत्व- दा॰ द॰ १ स॰ २ ओ॰ १२
मंदाकिनी- सं॰ ना॰ स्वर्गंगा.

मंदार- सं॰ अप॰ ना॰ १ रुईरुक्षा वानर-२ कल्पवृक्ष.

मदिरा- सं॰ ना॰ मद्य अथवा दारू

मर्दन्या- सं॰ ना॰ अंगरगडणारा.

मंद्र- सं॰ ना॰ नाभिस्थानींचा गंभीरनादतो.

मधु- सं॰ ना॰ १ मध-२ चैत्रमास

मधुकर- सं॰ ना॰ भ्रमर.

मधुकैटभारी- सं॰ ना॰ विष्णु.

मध्यमा- सं॰ ना॰ १ कंठस्थानस्थित मननात्मक चतुर्विध वाचेंतील तिसरी वाचा-२ सुषुम्नानाडी- ज्ञा॰ अ॰ १८ ओ॰ १०३८.

मन- सं॰ ना॰ १ अंतःकरणपंचकांतील संशय वृत्यात्मक दुसरा अवयव-२ माया- ज्ञा॰ अ॰ १० ओ॰ १७

मनन- सं॰ ना॰ ज्ञान मार्गांतील अधिकाऱ्याचें चत्वार साधनांतील दुसरें साधन.

मनस्वी- सं॰ ना॰ मन ज्याच्या स्वाधीन आहे तो पुरुष.

मनाक- प्रा॰ अव्य॰ क्षणभर-उ॰ विसरन्वि न पडावा मनाक॥

मनाकळित- सं॰ अप॰ वि॰ मनानें आकळलेलें.

मनिहो- सं॰ अप॰ ना॰ मनोविषय- ज्ञा॰ अ॰ ९ ओ॰ ८८.

मनु- सं॰ ना॰ १ मंत्र-२ वि॰ चौदा संख्या-३ एका ब्रम्हदिवसांत पृथ्वीवर भोगले सार्वभौम राजे चौदा होतात त्यांचें साधारण नाव- चौदा मनुंचीं नावें-१ स्वायंभुव-२ स्वारोचिष-३ उत्तम-४ तामस-५ रैवत-६ चाक्षुष-७ श्राध्धदेव म्हणजे सांप्रतचा वैवस्वत मनु-८ सावर्णी-९ दक्षसावर्णी-१० ब्रम्हसावर्णी-११ धर्मसावर्णी-१२ रुद्रसावर्णी-१३ देवसावर्णी-१४ इंद्रसावर्णी-

मनुज- सं॰ ना॰ मनुपासून झालेले ते म्हणजे- मानव.

मनुष्यगंधर्व- सं॰ ना॰ मनुष्य जन्मीं तप करून गंधर्वत्व पावलेले असे देव गंधर्वांच्या खालच्या पदवीचे पुरुष ते.

मनुष्यभक्ष- सं॰ ना॰ राक्षस.

मनोज- सं॰ ना॰ मदन.

मनोधर्म- सं॰ ना॰ शोक आणि मोह.

मनोभव- सं॰ ना॰ मदन.

मनोरथ- सं॰ ना॰ मनसंकल्प अथवा हेतु.

मनोहर- सं॰ वि॰ मनहरणकरणारें.

मनोरें- सं॰ अप॰ ना॰ मनेच्छा- ज्ञा॰ अ॰ ९ ओ॰ ३.

मन्मथ- सं॰ ना॰ मदन

मन्यु- सं॰ ना॰ क्रोध.

ममत्व- सं॰ना॰ ममता अथवा मोहपणा.
मयंक- सं॰ना॰ चंद्र.
मयजा- सं॰ना॰ मंदोदरीरावणस्त्री
मयासुर- सं॰ना॰ दैत्यांचासुतार-मंदोदरीपिता.
मयोर- सं॰अप॰ना॰ मयूर.
मराळ- सं॰अप॰ना॰ मरालम्हण जेहंसपक्षी.
मरिगळा- प्रा॰ना॰ मूर्तिअथवा आकार-भा॰अ॰५ ओ॰ २४१.
मरुत्- सं॰ना॰ वायु.
मरुधन्व- सं॰ना॰ निर्जलदेश.
मरुभूमि- सं॰ना॰ मरुधन्व अथवा निर्जलदेश.
मरुत्सख- सं॰ना॰ अग्नि.
मऱ्हाटे- सं॰अप॰वि॰१ मारुत २ स्पष्ट-ज्ञा॰अ॰५ ओ॰५२.
मलपणें- प्रा॰धा॰ना॰ हलणें-दा॰द॰१ स॰२ ओ॰१६.
मवणी- प्रा॰ना॰ गणना-ज्ञा॰अ॰१६ ओ॰३२१-३२२.
मवणें- प्रा॰धा॰ना॰ मोजणें-अमृ॰प्र॰५ ओ॰२६.
मसक- सं॰अप॰ना॰ मशकम्हण जेचिलीट-ज्ञा॰अ॰१ ओ॰७५.
मसी- प्रा॰ना॰ शाई-अमृ॰प्र॰६ ओ॰३६-दा॰द॰१९ स॰१ ओ॰२.
मसेरें- प्रा॰ना॰ अंधारें-ज्ञा॰अ॰५ ओ॰८३.
मस्करी- सं॰ना॰ सन्यासी.
महत्तत्व- सं॰ना॰ जिच्यागर्भांतीनगुण समान अवस्थेनें असलात- तीशुध्दसत्व अथवा गुणसाम्यनामक माया.
महद्ब्रम्ह- सं॰ना॰ माया.
महाकारणदेह- सं॰ना॰ देह चतुष्टयांतील पिंडींचा चौथा देह.
महाजवन- सं॰वि॰ मोठावेगवान्.
महातेज- सं॰ना॰ १ ब्रम्ह-२सुर्य.
महानस- सं॰ना॰ स्वयंपाकघर.
महानुभाव- सं॰ना॰ ब्रम्हानुभवीपुरुष.
महापद- सं॰ना॰ ब्रम्ह.
महाप्रस्थान- सं॰ना॰ मारब्धांतीं देह त्यागून विदेहकैवल्यास जाणें तें.
महाप्रलय- सं॰ना॰ शरीरीं जसें मरण तसा ब्रम्हांडामध्यें महाकल्पतो. त्याची संख्या च्यार युगें सहस्त्रवेळा गेल्यानें जो ब्रम्हदेवाचा एक दिवस म्हणजे नित्यकल्प-अथवा नित्य प्रलय होतो असे छत्तीस हजार कल्पांतीं जो सकल ब्रम्हांडाचा नाश होतो त्याचें नाव.
महाभूतें- सं॰ना॰ अपंचीकृत सूक्ष्मपंच महातत्वें तीं.

महायंत्र- सं॰ ना॰ तोफ.

महावाक्य- सं॰ ना॰ १ गायत्री- २ तत्वमस्यादि चहूं वेदांचीं वाक्यें तीं.

महाशून्य- सं॰ ना॰ शून्यास अधिष्ठान तें ब्रम्ह. ज्ञा॰ अ॰ ११ ओ॰ २६९

महासुख- सं॰ ना॰ ब्रम्हसुख अथवा ब्रम्ह साक्षात्कार- ज्ञा॰ अ॰ ८- ओ॰ २६४.

महास्मशान- सं॰ ना॰ श्रीकाशी क्षेत्र.

महिख- सं॰ अप॰ ना॰ म्हैस अथवा रेडा- ज्ञा॰ अ॰ १८ ओ॰ ४४४.

महिखळ- प्रा॰ ना॰ इंद्रिय- ज्ञा॰ अ॰ १८ ओ॰ ५४१.

महिंद्र- सं॰ ना॰ इंद्र.

महिमा- सं॰ ना॰ मोठेपणा.

महिमान- सं॰ ना॰ महिमा- कीर्ति.

महिला- सं॰ ना॰ १ स्त्री- २ नदी.

महिषी- सं॰ ना॰ १ पट्टराणी- २ म्हैस

मही- सं॰ ना॰ पृथ्वी.

महीध्र- सं॰ ना॰ पर्वत.

महीसुत- सं॰ ना॰ मंगळ- २ अहंकार- ३ रेत- उ॰ ॥ महीसुतसरसावला ॥ सरसावोनी द्विधाकेला ॥ उभयतांमिळोनी चालिला ॥ कार्यभाग ॥ १ ॥. कित्येक रामदासी महीसुत याचा अर्थ लेखणीचा बरु आहे असें म्हणतात.

महूर- सं॰ अप॰ वि॰ मधुर- ज्ञा॰ अ॰ ५ ओ॰ ११५- ज्ञा॰ अ॰ १६ ओ॰ १२१.

महेश- सं॰ ना॰ महादेव.

मा.

मा- सं॰ ना॰ १ लक्ष्मी- २ क्रि॰ नको अथवा नाहीं.

माकोडा- प्रा॰ ना॰ मुंगळा.

मागध- सं॰ ना॰ १ एक देश आहे २ जरासंध

मागावें- सं॰ अप॰ ना॰ मार्ग- ज्ञा॰ अ॰ १७ ओ॰ ४१.

मागिलीकडे- प्रा॰ वि॰ अंतर्मुख म्हणजे- प्रत्यगात्म्याकडे जी वृत्ति ती. ज्ञा॰ अ॰ १० ओ॰ ७३.

मार्गण- सं॰ ना॰ बाण.

माघु- सं॰ अप॰ ना॰ मार्ग- माग.

माघावा- सं॰ अप॰ ना॰ माग- ज्ञा॰ अ॰ १८ ओ॰ १७२३.

माच- प्रा॰ ना॰ ठिकाण अथवा आश्रय- ज्ञा॰ अ॰ १३ ओ॰ १२०.

माचीगाण- प्रा॰ ना॰ दंडीगाणा सारिखी- एक जाती आहे.

माज- प्रा॰ ना॰ मस्ती- २ अधिक्य- ज्ञा॰ अ॰ १० ओ॰ १२०- ३ कंबर उ॰ दुखे माज आणि मान ॥

माजघर- सं॰ अप॰ ना॰ मध्यगृह- अथवा मधलें घर.

माजवण- प्रा॰ ना॰ १ उन्मत्तपण

अधिकपण- २ उन्मत्तद्रव्य- मद्या दिक- ज्ञा॰ अ॰ ११ ओ॰ ४२.

माजिटा- प्रा॰ ना॰ उत्कर्ष- ज्ञा॰ अ॰ ६ ओ॰ १०९.

माजिरा- प्रा॰ वि॰ उन्मत्त- ज्ञा॰ अ॰ १६ ओ॰ ३६१.

माजिवटा- प्रा॰ ना॰ १ उन्माद- २ मरण- ज्ञा॰ अ॰ ८ ओ॰ २०८.

माजु- प्रा॰ ना॰ माज म्हणजे मस्ती॰ २ कंबर- भा॰ अ॰ १४ ओ॰ ४९२.

मार्जार- सं॰ ना॰ मांजर॰

माझेपण- प्रा॰ ना॰ भजनास संज्ञा ज्ञा॰ अ॰ ९ ओ॰ ४५६.

माझेंमन- प्रा॰ ना॰ मायेस संज्ञा॰ ज्ञा॰ अ॰ १० ओ॰ ९४.

माटुळणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ खुंटणें- ज्ञा॰ अ॰ १८ ओ॰ १०८२.

मांड- प्रा॰ ना॰ पसारा॰

मांडलीक- सं॰ ना॰ चार देशांचें एक मंडळ त्या मंडळाचा अधिकारी तो॰

मांडुक्य- सं॰ ना॰ अथर्वण वेदांतील एका शाखेचें उपनिषत् त्याचें नाव.

मांडोवा- प्रा॰ ना॰ विस्तार.

माणा- प्रा॰ ना॰ उंसाचा रस जींत गळतो ती नांद- भा॰ अ॰ ३ ओ॰ २८१.

माणीक- प्रा॰ ना॰ १ तांबडा मोलवान् खडा तो- २ लेंकरूं- ज्ञा॰ अ॰ १३ ओ॰ ७८९.

माणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ समावणें॰

मात- प्रा॰ ना॰ १ घडलेली गोष्ट- दा॰ द॰ ४ स॰ २ ओ॰ १०॰ २ बुदबुळ्याखेळांत जी प्यादे मातती॰ उ॰ ॥ हंस दास म्हणे बुदबळांचे खेळीं ॥ ॥ नाहीं जरीं जाहाली प्यादे मात ॥ तरी ती अखेर नाहीं कीं साधिली ॥ घर बुडी झाली प्राण्या तूझी ॥ १ ॥

मातंग- सं॰ अप॰ ना॰ मतंग म्हणजे हत्ती॰

मातंग- सं॰ ना॰ मांग॰

मार्तंड- सं॰ ना॰ १ सूर्य- २ मल्लारि॰

मात्रा- सं॰ ना॰ विषय- २ फराळाचें साहित्य- अथवा भोजन सामग्री॰ ३ औषध- उ॰ ॥ जेणें विठ्ठल मात्रा घ्यावी ॥ तेणें पथ्य सांभाळावी ॥

मात्रात्रय- सं॰ ना॰ अकार- उकार- मकार- अशा प्रणवाच्या तीन मात्रा त्यांचें नाव॰

मादंवी- प्रा॰ ना॰ वस्त्र- अमृ॰ प्र॰ ७ ओ॰ १२६.

मांदार- सं॰ ना॰ रुई वृक्षाचा पुरुष॰

मांदाळ- प्रा॰ ना॰ मृदंग॰

मांदियाळी- प्रा॰ ना॰ समुदाय॰ भा॰ अ॰ ५ ओ॰ १५४.

मांदियाळें- प्रा॰ ना॰ समुदाय॰

मांदी- प्रा॰ ना॰ समुह- अमृ॰ प्र॰ २ ओ॰ २७- वा॰ ओ॰ २२६८.

मादुरी- प्रा॰ ना॰ चाबुकस्वार॰

ज्ञा॰ अ॰ १६ ओ॰ २२४.

मांदूस- प्रा॰ ना॰ पेटी- ज्ञा॰ अ॰ १५ ओ॰ ८३.

मांदोडा- सं॰ अप॰ ना॰ १ मांडव- ज्ञा॰ अ॰ ८ ओ॰ ८- २ जुंबाड- ज्ञा॰ अ॰ १५ ओ॰ ६१.

मार्दव- सं॰ ना॰ मृदुल- नम्रता.

माधव- सं॰ ना॰ १ विष्णु- २ वैशाख मास.

माधवी- सं॰ ना॰ वसंतकाळ.

माधुरी- सं॰ अप॰ ना॰ वाचेस सं ज्ञा- ज्ञा॰ अ॰ १४ ओ॰ ३१.

माध्यमिक- सं॰ ना॰ आत्मा अणु नाहीं महान् नाहीं- मध्यम परिमाणा चा आहे असें ज्यांत मानिलात तें मत अथवा तद्नुयायी पुरुष तो.

मानव- सं॰ ना॰ मनुज अथवा मनु ष्य- ज्यांस वैखरी द्वारा भाषण कर्ता येतें ते- यांची संख्या सप्तद्विपाप्रथीं त जे चार लक्ष देश आहेत त्यांवरून ति तकीच मानली आहे॥ उ॰॥ तीस लक्ष योनीं पशु वियाघरीं॥ मानवा भितरी च्यार लक्ष॥ अ॰॥१॥ उ॰॥ लक्षचत्वा रीमानवी॥ योनी सप्तद्विपाश्रुवी॥१॥

मानस- सं॰ ना॰ १ मन- २ वि॰ मा नसिक अथवा मानसोद्भव.

मानें- प्रा॰ शब्द॰ अव्य॰ बरोबर- ज्ञा॰ अ॰ ८ ओ॰ २६२.

माप- सं॰ ना॰ लक्ष्मीपति.

माप- प्रा॰ ना॰ गणना- प॰ प्र॰ २ ओ॰ ६.

मापारी- प्रा॰ ना॰ मापाड्या- ज्ञा॰ अ॰ २ ओ॰ ७२.

मायदळ- प्रा॰ ना॰ मांदाळ शब्द प हा.

मायराणी- सं॰ ना॰ एक देवता आ हे ती.

माया- सं॰ ना॰ १ कपट- २ जी ना हीं ती म्हणजे अभाव.

माया- प्रा॰ ना॰ १ द्रव्य- पैसा- ब्रा॰ द॰ स॰ ४ ओ॰ २९- २ प्रेम- उ॰ भाग्यवंत म्हणोंतया॥ अवघी देवा वरी माया॥१॥.

मायीकरस- सं॰ ना॰ शृंगारादि नवरस.

मार- सं॰ ना॰ मदन.

मार- प्रा॰ ना॰ घोडेराऊत- ज्ञा॰ अ॰ ११ ओ॰ ३९५.

मारग- सं॰ अप॰ ना॰ मार्ग- उ॰॥ झाडूं संतांचे मारग॥ आडरानीं भ रलें जग.

माराणु- सं॰ अप॰ ना॰ १ लक्ष्मी पति विष्णु- २ कृष्ण- ३ राम.

मारुत- सं॰ ना॰ वायु.

मालाथणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ माल्हा तणें शब्द पाहा.

मालोवाली- प्रा॰ अव्य॰ चहूं कडोन- ज्ञा॰ अ॰ १५ ओ॰ १९८.

माल्हाल-प्रा॰ना॰ अंगिकार-ज्ञा॰ अ॰१४ओ॰१८०·

माल्हातणें-प्रा॰धा॰ना॰ निस्ते जहोणें-ज्ञा॰अ॰१४ओ॰२५३·

माव-प्रा॰ना॰ मायाअ॰ कपट-उ॰ तैसीच मावराक्षसांची॥ देवांसहीवा टेसाची॥ ३०॥

माही-प्रा॰ना॰ छत्री-दा॰द॰४स॰ २ओ॰१०·

माहुरी-प्रा॰ना॰ माहुरीशद्बपाहा·

माहेवणी-प्रा॰ना॰१ रजस्वलस्त्री २ वि॰ रजस्वला-ज्ञा॰अ॰१८ओ॰७६६

माळया-प्रा॰ना॰ राव-काकवी-ज्ञा॰अ॰१०ओ॰३३·

माळिया-प्रा॰ना॰ झाडाच्याआड व्याफांस्या-ज्ञा॰अ॰१५ओ॰१५१·

माळी-प्रा॰ना॰ खाण-ज्ञा॰अ॰१८ ओ॰३५·

माळीण-प्रा॰ना॰ नाकांलहोतीफो डती·

मि-मी·

मिशांसु-सं॰अप॰ना॰ मिषांश-अमृ॰प्र॰५ ओ॰७·

मिठी-प्रा॰ना॰ऐक्य·

मिडकणें-प्रा॰धा॰ना॰ धाधावणें -आशाळवणें-दा॰द॰३ स॰५ओ॰७

मिडोगणी-प्रा॰ना॰ स्तुती-ज्ञा॰ अ॰१२ओ॰२१९·

मिणधा-प्रा॰वि॰ ओशाळा·

मित-सं॰वि॰ परिमित·

मितलें-सं॰अप॰वि॰ परिमित·

मिती-सं॰ना॰ गणना·

मित्र-सं॰ना॰१ सूर्य-२सखा·

मित्रतनया-सं॰ना॰१ यमुना· २ सावित्री·

मित्रपत्र-सं॰ना॰ सूर्यपान-शद्ब पाहा·

मिथिलेश-सं॰ना॰ जनकराजा·

मिथ्यात्मा-सं॰ना॰ देह·

मिनधा-प्रा॰वि॰ मिणधाअथ वा ओशाळा·

मिलिंद-सं॰ना॰ भ्रमर·

मिश्री-प्रा॰ना॰ साकर·

मीन-सं॰ना॰ मासा·

मीनकेतन-सं॰ना॰ मदन·

मीनणें-प्रा॰धा॰ना॰ एकत्रहो णेंअथवा मिळणें-वा॰ओ॰१२६६

मु-मू·

मुकणें-प्रा॰धा॰ना॰ अंतरणें-भा॰अ॰१ओ॰८७·

मुकळित-प्रा॰वि॰१ स्पष्ट-२ संक्षिप्त-ज्ञा॰अ॰१३ओ॰२३०·

मुकुटाभरण-सं॰ना॰राज्या भिषेक·

मुकुळ- सं॰अप॰ना॰ कमल-पुष्प ज्ञा॰अ॰१५ओ॰६,अमृ॰प्र॰१ओ॰५९

मुकुळणें-प्रा॰धा॰ना॰ठेवणें-ज्ञा॰अ॰५ओ॰१४२.

मुक्त- सं॰वि॰ ज्ञानी- अज्ञानापासूनसुटलेला.

मुक्तक्रिया- सं॰ना॰ ज्याक्रियेसवेदाधारनाहीं.ती.

मुक्तमार्ग- सं॰ ना॰ ज्यामार्गासवेदाधारनाहींतो.

मुक्तलग्- सं॰ना॰१ मोत्यांचेघोंस-२ वि॰ मोत्यांनींयुक्त.

मुक्ता- सं॰ना॰ मोतीं.

मुक्ताफल- सं॰ ना॰ मोतीं.

मुक्तिक- सं॰ ना॰ यजुर्वेदांतीलएकाउपनिषदाचेंनाव.

मुखळ- सं॰ अप॰ ना॰ मुशलअथवा मुसल- भा॰ अ॰ १ ओ॰ ३६७.

मुखरण- सं॰ अप॰ ना॰ मसुरव-उ॰ ॥ चंद्रावळी यानामें ॥ मुखरणगोपीबाहीण राहीची ॥

मुख्यअहंकार- सं॰ना॰ ज्ञानापूर्वीचा अहंकार तो.

मुख्यउपासना- निर्गुणोपासनाजींत त्रिपुटी नाहींती.

मुख्यचैतन्य- सं॰ना॰ सत्यचैतन्यांतील अविनाशी चैतन्य तें म्हणजे परब्रम्ह.

मुख्यदेव- सं॰ ना॰ परब्रम्ह.

मुख्यब्रम्ह- सं॰ना॰ चौदाब्रम्हांतील अनिर्वाच्यब्रम्ह तें.

मुख्यभक्त- सं॰ ना॰ आर्त-जिज्ञासु- अर्थार्थीनंद्दे असाज्ञानीभक्त तो.

मुख्यभक्ति- सं॰ना॰ जीमध्यें-ध्येय- ध्याता- ध्यान अशीत्रिपुटीनाहीं तीनिर्गुणभक्ति-अथवा अद्वैतभक्ति.

मुख्यपरमात्मा- सं॰ ना॰ परब्रम्ह.

मुख्यात्मा- सं॰ना॰ प्रत्यगात्माब्रम्ह- कूटस्थ.

मुग- सं॰ अप॰ ना॰ मौन -ज्ञा॰अ॰१४ ओ॰११.

मुगुलें- सं॰ अप॰ ना॰ मुक्ति- ज्ञा॰अ॰७ ओ॰४९.

मुग्ध- सं॰ वि॰ १ अस्पष्ट-२ अज्ञान- ज्ञा॰ अ॰१८ ओ॰५४४.

मुंड- सं॰ ना॰ मस्तक-२ अथर्वणवेदांतील एकाउपनिषदाचें नाव.

मुंडक- सं॰ना॰ मुंडनामकउपनिषत्-

मुंडपघसणी- सं॰ अप॰ना॰ मुंडघर्षण- म्हणजे मस्तकावरमस्तकें आदळल इतकी मनुष्यादिकांची दाटी ती-

मुडा- प्रा॰ना॰ धान्यठेवण्यासपेंढ्याचाकरितातगोलतो-ज्ञा॰अ॰

६ओ०४८९-अमृ०प्र०५ओ०५१.
मुंडासें-प्रा०ना०पागोटें
मुद्-सं०ना०हर्ष अथवा आनंद
मुद्गलसिंचन-सं०अप०ना०रेता
च्याव्ययाससंज्ञा-भा०अ०२ओ०२५५
मुद्गलतूट-प्रा०ना०पुण्यक्षय-ज्ञा०
अ०१७ओ०३४६.
मुद्रा-सं०ना०१ खेचऱ्यादिकच्या
रमुद्रा त्या एकेक-२ आकार अथवा
आकृती.
मुद्रा-प्रा०ना०गांठोडी-ज्ञा०अ०११
ओ०१२१.
मुद्रालावणें-सं०अ०धा०ना०सिध्दां
तकरणें-ज्ञा०अ०१०ओ०३२.
मुध्धारा-सं०ना०प्रेम रस धारा
मुनि-सं०ना०१ मननशीलपुरुष-
२वि०सातसंख्या.
मुमुर्षु-सं०ना० मरणोन्मुखपुरुष.
मुमुक्षु-सं०ना०चवारजीवकोटीं
तीलमध्यमपुरुष म्हणजे मोक्षेच्छु.
मुमुक्षुत्व-सं०ना० मोक्षप्राप्तीची
इच्छा.
मुरणें-प्रा०धा०ना०जिरणें-पक्क
होणें-उ०॥वेदबोलेकांहींकरितां॥मी
मीहें मुरवीं॥रेनरदेहबुध्धिजुरवीं॥
निजबोजेजोमुराला॥इ०॥
मुरांतक-सं०ना० विष्णु-उ०॥म्हणें
क्षणमुरांतकक्षणपुरांतक ब्राम्हणा.
मुरारि-सं०ना० विष्णु-उ० सद्गुरुको
पतांमुरारीपुरारि॥संरक्षितीना॥
मुहूर्तकरणें-प्रा०धा०ना०चेत
विणें-ज्ञा०अ०१४ओ०१९४.
मुळिक-सं०अप०वि०पहिलें-
ज्ञा०अ०१४ओ०५५-अमृ०प्र०१
ओ०१.
मूर्छना-सं०ना० मूर्छा-१गाय
नांत एकविस स्वर तीन ग्रामाच्या
धोरणानें होतात त्यांचें नांव.
मूढवृत्ति-सं०ना० तमोगुणाची
वृत्ती.
मूर्ति-सं०ना० आकृति आकार.
मूत्रकोंड-सं०ना० मूतखडा.
मूर्धज-सं०ना० केंस.
मूलाज्ञान-सं०ना० त्रिपुटी.
मूषक-सं०ना० उंदीर.
मूळअहंता-सं०अप०ना० मू
ळस्फुरण- ब्रम्हत्व-ज्ञा०अ०१४
ओ०३०३.
मूळप्रकृति-सं०अप०ना०मू
ळप्रकृती अथवा मूळमायाब्रंम्हां
डांचामहाकारणदेह.
मूळबंध-सं०अप०ना०गुदस्था
नस्थितआधारचक्र.
मूळभूत-सं०अप०ना० आदिका
रण.
मूळव्हारी-सं०अप०ना०मूळपा
डविलालोपुरुष.
मृगमद-सं०ना० कस्तुरी.

मृगराज-सं·ना· सिंह·
मृगांक- सं·ना· चंद्र·
मृड-सं·ना·शिव·
मृडानी-सं·ना· पार्वती·
मृणालतंतु-सं·ना· कमलतंतु·
मृतें-सं· अप·ना· मृत्तिका अ·
माती-अमृ·प्र·२ओ·५·
मृत्युलोक-सं·ना· मानवलोकअ
थवा भूलोक·
मृदोली-सं·अप·ना· मिर्री·रु
क्मि· अ·१५ओ·४·
मृषा-सं·वि·मिथ्या·

मे-मै·

मेखळा-सं· अप·ना· कटिसूत्र·
मेखेळें-प्रा·ना· मेखळा नामकसू
त्र-ज्ञा·अ·१५ओ·२४१·
मेघडंब्री-सं· अप·ना·१उंचछ
त्री-२घुमट-दा·द·४स·५ ओ·२०
मेघनाद-सं·ना· इंद्रजीत·
मेचणें-प्रा·धा·ना· आटोपणें-
ज्ञा·अ·१४ओ·२४७·
मेचु-प्रा·ना· प्रीतिअथवाआवड
ज्ञा·अ·१५ओ·१२५-अमृ·प्र·२ओ·
मेदिनी- सं·ना· पृथ्वी·
मेदिनीवसन-सं·ना·समुद्र·
मेधा-सं·ना·आवड·
मेध्य-सं· वि· पवित्र·

मेर-प्रा·ना·१समय·ज्ञा·अ·८
ओ·७४-२कडअथवाबाजू-ज्ञा·
अ·२ओ·२००·
मेरू-सं·ना·ज्याच्याभोंवतींसप्त
द्विपें व सप्तसमुद्र वलयाकारस्थिती
नें असूनजो त्यांच्या मध्यभागीं केंद्रवत
असणारा पर्वत तो·
मेरूदंड-सं·ना·पाठीचाकणा·
मेल्हारें-सं·अप·ना·संयोग-
अमृ·प्र·२ओ·५२·
मेसको-प्रा·ना·एकजलदेवताआहे·
मेहुडा-सं·अप·ना· मेघ-ज्ञा·अ·
१४ओ·१७५·
मेहूणा-प्रा·ना·दंपत्य·
मेळावा-प्रा·ना·समारंभ-ज्ञा·
अ·११ओ·४७५·
मेळिकार-सं·अप·ना·भेट·
मेळु-सं·अप·ना· मेळ अथवा
संयोग·
मैथुन-सं·ना·रेतोत्सर्ग-अथवा
रति·
मैंद-प्रा·वि·फांसेगार अ·घातकी·
मैंदावें-प्रा·ना·मैंदपण·
मैळ-सं·अप·ना·मल अ·मळ·

मो-मौ·

मोकलणें-प्रा·धा·ना· सोडणें·
अथवा उपेक्षणें· उ·॥तुझे दारींचा कू

तरा॥ नकोमोकलूंदातारा॥अभंग॥.

मोकळवाडी- प्रा० ना० मोकळीक भा० अ० २० ओ० २१६.

मोकाट- प्रा० वि० मोकळा- अनर्गल दा० द० २ स० ३ ओ० ३०.

मोकाटु- प्रा० वि० मोकाट- ज्ञा० अ० १३ ओ० ६९७.

मोगर- प्रा० ना० पायदळ- ज्ञा० अ० ११ ओ० ३९५- रुक्मि० अ० ५ ओ० २६.

मोघ- सं० वि० निर्फळ.

मोघरीमार- प्रा० ना० अपानादि द्वारीं मेख ठोकून मारणें त्याचें नाव.

मोचा- प्रा० ना० पादरक्षा म्हणजे चर्मी जोडा.

मोट- प्रा० ना० १ वाट- ज्ञा० अ० ७ ओ० १२७- २ गांठोडें- उ०॥ तनुपाहतां हे जीची॥ मोट जैशी कातड्याची ॥१॥

मोटकें- प्रा० वि० १ थोडकें- ज्ञा० अ० ९ ओ० ५१- २ अंमळसें- ज्ञा० अ० ११ ओ० ३४७- ३ सूक्ष्म- ज्ञा० अ० १४ ओ० १४४- विवे० उ० प्र० ९- ओ० ६०- ४ नेटकें- नीट- अमृ० प्र० १ ओ० १३.

मोडी- प्रा० ना० आकार- ज्ञा० अ० ६ ओ० २७६.

मोडोन येणें- प्रा० धा० ना० द्वारभरून येणें- ज्ञा० अ० ८ ओ० २२- अमृ० प्र० २ ओ० १७.

मोतड- सं० अप० वि० मुक्तलग अथवा मोतलग- भा० अ० १२ ओ० २२१.

मोर्ती- सं० अप० ना० मूर्ति- आकार.

मोद- सं० ना० आनंद.

मोदळा- प्रा० ना० १ मुद्गल- अमृ० प्र० ६ ओ० ४९- २ वांसरास दूध पाजणाची चर्मी पिशवी ती.

मोरकुंत्रा- सं० अप० ना० मोरचेल.

मोरवीस- सं० अप० ना० मयूरपिच्छ- भा० अ० ६ ओ० ५५.

मोवाज्वर- सं० अप० ना० तापाची एक जाती आहे- दा० द० ३ स० ६ ओ० ३४.

मोवाळ- सं० अप० वि० मृदु.

मोहर- प्रा० ना० मार्ग- ज्ञा० अ० ३ ओ० २११.

मोहरणें- प्रा० धा० ना० १ प्रासहोणें- अमृ० प्र० ७ ओ० ३९- २ शिरणें- उ० रात्रिचें एक वरें॥ मोहरितां चिमोहरे॥ स्वरूपीं घालितां भरे॥ निर्विकल्पीं॥ दास०॥

मोहरा- प्रा० ना० औषधिमणि.

मोहाळी- प्रा० ना० घोड्याची म्हारकी- रुक्मि० अ० ८ ओ० १५.

मोहिरें- प्रा० ना० साहित्य अथवा सामग्री- अमृ० प्र० २ ओ० ९.

मोळा- प्रा॰ना॰ ओझें-भा॰अ॰ ५ओ॰११८.
मोक्ष- सं॰ना॰ स्वकीयस्वरूपाचें जेंअज्ञानत्याचाजोनाशतो- स्वरूपावस्थान.
मोक्षश्री- सं॰ना॰ मोक्षलक्ष्मी.
मौ- सं॰अप॰वि॰ मृदु.
मौद्य- सं॰ना॰ मूढत्व.
मौल- सं॰ना॰ मस्तक.
मौळ- प्रा॰ना॰ फळावरीलकांटे- ज्ञा॰अ॰१८ओ॰६५८.
म्लेंछ- सं॰अप॰ना॰ यवन.
म्हणियारा- प्रा॰ना॰ सेवकअथवादूत-दा॰द॰३स॰९ओ॰४.
म्हणियें- प्रा॰ना॰ कार्यअथवाकाम- ज्ञा॰अ॰८ओ॰१६८- ज्ञा॰अ॰९ओ॰१३२

य

यजन- सं॰ना॰ यज्ञकरणें.
यज्वा- सं॰ना॰ यजनकर्ता-ज्ञा॰ अ॰९ओ॰२४२.
यती- सं॰ना॰१ यत्नकरणारा-२संन्यासी.
यंत्र- सं॰ना॰१कळासी-२प्राणायाम- ज्ञा॰अ॰१२ओ॰५०.
यदुभूषण- सं॰ना॰ कृष्ण.
यम- सं॰ना॰१ मरणोत्तर पातकीजनांसशासनकरणाराअधिकारीआहेतो- २ अष्टांग योगांतील पहिलें अंग-त्याचे अंतर्गत बाराअवयवआहेत त्यांचीं नावें-१अहिंसा-२सत्य-३अस्तेयता-४असंगत्व-५निंद्यकर्मलज्जा-६असंचय-७अस्तिक्य-८ब्रम्हचर्य-९ मौन-१०स्थैर्य-११क्षमा १२अभय.
यमनंदन- सं॰ना॰ धर्मराजा.
यमयातना- सं॰ना॰ पातकीजनांस मरणोत्तर कुंभपाकादि यातना यमकरितो त्या.
यमल- सं॰ वि॰ दोघे अथवाजुळे- जावळे.
यमी- सं॰ना॰ योगीपुरुष.
यवन- सं॰ना यावनदेशीयमनुष्य- म्लेंछ.
यवव्रीही- सं॰ना॰ गहूं साळी.
यळाल- प्रा॰ वि॰ निर्फळ- दा॰द॰ १२स॰४ओ॰१९.
यक्ष- सं॰ना॰ राक्षसांचे सापत्नबंधु.
यक्षप- सं॰ना॰ कुबेर.
यक्षवर- सं॰ ना॰ कुबेर.
यक्षवित्त- सं॰ना॰ कुबेरधन.
यज्ञ- सं॰ना॰ ईश्वरोद्देशानें जें हवनकर्मकरणें तें.
यज्ञवाट- सं॰ना॰ यज्ञमंडप.
यज्ञोपहार- सं॰ना॰ यज्ञशेषभाग.

याग-सं॰ना॰ यज्ञ.
याजन-सं॰ना॰ यज्ञकरविणें.
याजी-सं॰वि॰ यजनशील.
यातायात-सं॰अप॰ना॰ येणेंजा णें-श्रम.
याती-सं॰अप॰ना॰ ज्ञाती.
यातु-सं॰ना॰ राक्षस.
यातुधान-सं॰ना॰ राक्षस.
यातुप-सं॰ना॰ राक्षसेंद्र-रावण.
यात्रा-सं॰ना॰ संचार.
याद-सं॰ना॰ जलचर.
यादवेंद्र-सं॰ना॰ कृष्ण.
यादसराज-सं॰ना॰ वरुण.
यान-सं॰ना॰ गमन-रथादिक.
याम-सं॰ना॰१ महर-२ वायुजय.
यामिनी-सं॰ना॰ रात्र.
यामिनीचर-सं॰ना॰ राक्षस.
याव-प्रा॰ना॰१ उदय-भा॰अ॰३ ओ॰२९-२ प्राप्ति-दा॰द॰३ स॰४ ओ॰ ३-३ धैर्य-दा॰द॰२ स॰२ ओ॰३१.
याज्ञसेनी-सं॰ना॰ द्रौपदी.
याज्ञीक-सं॰ना॰ यज्ञकरणारा.

यु-यू-

युक्ताधिला-सं॰अप॰वि॰अ-लिप्तभावनायुक्त तो.
युक्तिघोष-सं॰ना॰ मूळबंध-ओडिया आणि जालंदर असे जे-आधार-हृस्य आणि कंठस्थान स्थितली न बंध त संबंधि मंत्र तो-ज्ञा॰अ॰८ ओ॰५०.
युग्म-सं॰ना॰ जोडी.
युपु-सं॰अप॰ना॰ यज्ञांतील प शुबंध स्तंभ-ज्ञा॰अ॰९ ओ॰३३१.
युवती-सं॰ना॰ स्त्री.
युस्सदंड-सं॰अप॰ना॰ इक्षुदंड म्हणजे ऊस.
यूथ-सं॰ना॰ समूह.
यूप-सं॰ना॰ यज्ञस्तंभ.

ये.

येकट-सं॰अप॰वि॰ एकाकी-एकटा.
येकुणा-प्रा॰वि॰ दीदुमता.
येकतुकें-सं॰अप॰अव्य॰ सारखें-वि॰ समान-ज्ञा॰अ॰७ ओ॰२५
येकांतर-सं॰अप॰वि॰ एकादिवसाआड-ज्ञा॰अ॰१७ ओ॰२६२-२६५.
येकंदरें-प्रा॰वि॰ एकाकार-ज्ञा॰अ॰५ ओ॰१५१.
येकवगी-सं॰अप॰ना॰ एकप्रकार-ज्ञा॰अ॰११ ओ॰५०४.
येकमुख-सं॰अप॰शद्द॰अव्य॰ सन्मुख-भा॰अ॰१ ओ॰१५१.
येकमोहरें-सं॰अप॰अव्य॰ एकत्र

ज्ञा॰ अ॰ १० ओ॰ २५२-२५३.

येकरस-सं॰ अप॰ ना॰ एकरस म्हणजे ब्रम्ह.

येकलें-सं॰ अप॰ वि॰ एकटें-सामर्थ्यहीन-ज्ञा॰ अ॰ १० ओ॰ ३९-३३०

येकवंकिया-सं॰ अप॰ ना॰ एकाकारता-ज्ञा॰ अ॰ ६ ओ॰ ३१६.

येकवंकी-सं॰ अप॰ ना॰ तादात्म्य. ज्ञा॰ अ॰ ८ ओ॰ १३६.

येकवंकें-सं॰ अप॰ ना॰ एकरूपत्व अथवा सारखेपण-ज्ञा॰ अ॰ १५ ओ॰ ५७१.

येकवद-सं॰ अप॰ ना॰ एकत्व.

येकवळा-सं॰ अप॰ ना॰ एकोप-ज्ञा॰ अ॰ ११ ओ॰ ५.

येकवळु-सं॰ अप॰ ना॰ मरणास संज्ञा॰ ज्ञा॰ अ॰ ९ ओ॰ २०६.

येकसरणें-प्रा॰ धा॰ ना॰ अनुसरणें-ज्ञा॰ अ॰ १३ ओ॰ ६०६.

येकसार-सं॰ अप॰ ना॰ अनन्य भक्त-ज्ञा॰ अ॰ ५ ओ॰ ९.

येकसारांश-सं॰ अप॰ ना॰ एकसार.

येकायतनु-सं॰ अप॰ ना॰ एकायतन अथवा अधिष्ठान ब्रम्ह.

येकायेकी-सं॰ अप॰ वि॰ एकाएकी अथवा निःसंग-भा॰ अ॰ १ ओ॰ ४३

येकावळी-सं॰ अप॰ ना॰ एकावली म्हणजे एकेरा हार.

येर-प्रा॰ वि॰ अन्य-दुसरा.

येरझार-प्रा॰ ना॰ येरझार अथवा जाणें येणें.

येरयेर-प्रा॰ अव्य॰ परस्पर-सं॰ ना॰ तो आणि हा.

येरिका-प्रा॰ ना॰ लव्हाळ्याचीएकजात-भा॰ अ॰ १ ओ॰ ३८०.

येरीमोहर-प्रा॰ वि॰ उलटें-ज्ञा॰ अ॰ १५ ओ॰ ४१.

येरु-प्रा॰ वि॰ अन्य.

येवी-प्रा॰ वि॰ येरु अथवा येर. ज्ञा॰ अ॰ ११ ओ॰ १५३.

यो.

योग-सं॰ ना॰ १ संयोग-२ हठयोग अथवा कर्मयोग.

योगनिद्रा-सं॰ ना॰ समाधि.

योगपट-सं॰ ना॰ श्रेष्ठभोग ज्ञा॰ अ॰ १६ ओ॰ २२१.

योगक्षेम-सं॰ ना॰ १ अप्राप्तें प्राप्त होणें व त्याचें संरक्षण करणें त्याचें नाव-२ उदरनिर्वाहास चुकून म्हणतात.

योषा-सं॰ ना॰ स्त्री.

योषिता-सं॰ ना॰ स्त्री.

र.

रंक- सं० वि० गरीब- दीन.

रंकु- सं० अप० वि० रंक- ज्ञा० अ० ६ ओ० ११५.

रक्तप- सं० ना० राक्षस.

रक्तपरमा- सं० ना० शिश्नद्वारा कांहीं व्याधिच्या योगानें जो रक्तप्रवाह तिडीक लागून होतो तो.

रखवलवाणी- प्रा० ना० मजूर काम दा० द० २० स० ९ ओ० १०.

रंग- सं० ना० सभामंडप.

रंगण- सं० ना० सभा.

रंगमाळा- सं० अप० ना० रंगवल्ली म्हणजे रांगोळी.

रचणें- सं० अप० धा० ना० १ रचना करणें- २ तन्मय होणें- ज्ञा० अ० ५ ओ० १४१.

रज- सं० ना० कण- धुरोळा.

रजक- सं० ना० परीट.

रजत- सं० ना० रुपें.

रजतवर्णी- सं० अप० ना० रुपेरीपाणी म्हणजे रुपेरी मुलामा.

रजनी- सं० ना० रात्र.

रजनीचर- सं० ना० राक्षस.

रजस्वला- सं० वि० विटाळशी- शिऊन येशी.

रजोगुण- सं० ना० त्रिगुणांतील जन्ममरणदायक दुसरा गुण तो.

रज्जु- सं० ना० दोरी.

रणचत्वर- सं० ना० रणांगण.

रणमोहरी- सं० अप० ना० रणवाद्य.

रति- सं० ना० मदनस्त्री- मैथुन.

रतिनाथ- सं० ना० मदन.

रत्नाकर- सं० ना० समुद्र.

रद- सं० ना० दांत.

रदन- सं० ना० दांत- उ० रदनरवात बहु करकर करकर.

रदी- सं० ना० हत्ती.

रंधन- सं० ना० १ पाकक्रिया- अमृ० प्र० ५ ओ० ६४- २ पाकपात्र- भा० अ० २६ ओ० २६२.

रंध्र- सं० ना० छिद्र.

रंध्रशलका- सं० ना० छिद्रपाडण्याची सळई.

रंभा- सं० ना० १ स्वर्गांतील मुख्य अंगना- २ केळ.

रंभागर्भ- सं० ना० केळीचा गाभा.

रंभापुत्र- सं० ना० कापूर.

रमण- सं० ना० पति.

रमणी- सं० ना० स्त्री.

रमा- सं० ना० लक्ष्मी.

रमाबंधु- सं० ना० चंद्र.

रमावर- सं० ना० विष्णु.

रय- सं० ना० वेग.

रयनी- सं० अप० ना० रात्र.

रव- सं० ना० शब्द.

रवदळी- प्रा० ना० १ नाश- चुराडा- भा० अ० २ ओ० ३- २ दाणादाण.

रुक्मि॰अ॰१२ओ॰६.

रवरव-सं॰अप॰ना॰ रौरवनामेंनरक.

रवळिया-मा॰ना॰एकक्षुद्रदैवत.

रवि-सं॰ना॰सूर्य.

रवितनया-सं॰ना॰यमुना.

रवी-मा॰ना॰घुसळदंड.

रशना-सं॰ना॰कटिबंध.

रश्मि-सं॰ना॰किरण.

रस-सं॰ना॰१ पंचविषयांतील चौथाविषय-२ पाणी.

रसट्-सं॰ना॰मेघ.

रससोय-सं॰अप॰ना॰पाक. अमृ॰म॰५ओ॰४२.

रसा-सं॰ना॰पृथ्वी.

रसाधिपति-सं॰ना॰वरुण.

रसास्वाद-सं॰ना॰ विक्षेप-लय-कषाय-ह्यातिहींविघ्नांचानाश करणारा-ब्रम्हस्वरूपाभिमानतो.

रहंवर-सं॰ना॰रथ.

रहाण-मा॰ना॰ अंगांतदैवतआणऊनबोलविणें-अथवाअंगांतदैवतयाळणेंयाचेंनाव-दा॰द॰३स॰२ ओ॰२४.

रळी-मा॰ना॰विनोद.

रक्षा-सं॰ना॰१संरक्षण॰२राख अथवाभस्म-३वि॰रक्षित-उ॰॥ प्रभुजीरक्षातुमची॥ दासाचीमीलहानशीकटिक॥ आर्या॥

राई-मा॰ना॰ मोहरी-उ॰॥समुद्रमध्येंजेशीराई॥ इतुकीस्फूर्तिचीअसेनवाई॥

राउळ-मा॰ना॰देव.भा॰अ॰७ ओ॰१७२-विवे॰पू॰म॰२ओ॰३१.

राऊत-मा॰ना॰१स्वार-२ अपानवायूससंज्ञा-दा॰द॰१८स॰९ओ॰१७.

राऊळ-मा॰ना॰१ घर-ज्ञा॰अ॰१०ओ॰१६०-२ मंदिर-भा॰अ॰२ ओ॰३८-३ देऊळ.

राका-सं॰ना॰ पूर्णिमा.

राख-सं॰अप॰ना॰ विवाहपत्नीशिवायउपभोगार्थ बाळगलेलीस्त्री.

राखोंडे-मा॰वि॰ जन्मओंढतुरकें.

राग-सं॰ना॰१ प्रीति-२ भैरवादिगायनसंबंधीरागलें.

रागबागा-मा॰ना॰ घोडचालशिकवण-भा॰अ॰२०ओ॰२१४.

रागज्ञान-सं॰ना॰ भैरव-पंचमनाट-मल्हार-गौडमाल-आणिदेसाख-यांचें ज्ञानतें.

रागी-सं॰वि॰ आसक्त.

रागीसांडी-सं॰अप॰वि॰ विषयासक्त-ज्ञा॰अ॰७ओ॰१२.

रागेचें-सं॰अप॰वि॰ आवडीचें ज्ञा॰अ॰९ओ॰३२९.

राघ-सं॰ना॰ महताप.

राघावळी-मा॰ना॰ आळीदार घोड्याचीपावझालर-रुक्मि॰अ॰८ओ॰१५.

राजयोग- सं॰ ना॰ हट्टानेंमनाचानि रोधनकरितां हळू हळू चित्तास आकळ णें असाप्रकार ज्यांत आहेतो-म्हणजे ज्ञा नयोग.

राजस- प्रा॰ वि॰ १ डोळस अथवासुंद र-२ वि॰ रजोगुणी.

राजहंस- सं॰ ना॰ दूधपाणी एकजा हालें असतां त्यांतूनदूधतितकेंचनिव डूनघेणारा. असा एकपक्षी आहे तो.

राजी- सं॰ ना॰ पंक्ति ओळ.

राजी- प्रा॰ वि॰ अनुकूळ.

राजीव- सं॰ ना॰ कमळ.

रांडवडा- प्रा॰ ना॰ तोडा तोडी.

राडी- प्रा॰ ना॰ धगधगीत निखाऱ्यां ची खाई ती- दा॰ द॰ ३ स॰ ३ ओ॰ ४१.

रांडोळी- प्रा॰ ना॰ १ उपहास- भा॰ अ॰ १ ओ॰ ३३५- २ विनोद- भा॰ अ॰ ६ ओ॰ ३६२- ३ मारामारी- रुक्मि॰ अ॰ ६ ओ॰ ९.

रानवटीमाळ- सं॰ अप॰ ना॰ वन माळा.

राणसोरू- सं॰ अप॰ ना॰ अरण्यसू कर म्हणजे रानडुकर- भा॰ अ॰ ५ ओ॰ १६७.

राणिवसा- सं॰ अप॰ ना॰ अंतःपुर भा॰ अ॰ १२ ओ॰ ५११.

राणीव- सं॰ अप॰ ना॰ १ राज्य- पर॰ प्र॰ १२ ओ॰ ८- अमृ॰ प्र॰ ७ ओ॰ २६८- २ राज्यसुख- ज्ञा॰ अ॰ १५ ओ॰ १२- विवे॰ पू॰ प्र॰ १ ओ॰ ६.

रातणें- सं॰ अप॰ धा॰ ना॰ रत हो णें- प॰ प्र॰ २ ओ॰ २- भा॰ अ॰ २ ओ॰ ६६४.

राती- सं॰ अप॰ ना॰ रात्र.

रातोत्पल- सं॰ ना॰ तांबडें कम ळ.

रात्रिंचर- सं॰ ना॰ राक्षस- उ॰ ॥ हे रात्रिंचर राजा ॥

रांधणें- सं॰ अप॰ ना॰ १ भाजण खापर- २ धा॰ ना॰ पाककरणें.

राधा- सं॰ ना॰ १ एक गोपी- २ गा ढवानाची स्त्री ती.

राधेय- सं॰ ना॰ कर्णराजा.

रानशकट- सं॰ ०७० ना॰ एका जातीचें श्वापद- दा॰ द॰ ३ स॰ ७ ओ॰ ९.

राभस्य- प्रा॰ ना॰ १ विषयसुख ज्ञा॰ अ॰ १८ ओ॰ १०२८- २ अविचा र- ज्ञा॰ अ॰ १७ ओ॰ २९५.

रामा- सं॰ ना॰ स्त्री.

रायवणी- प्रा॰ ना॰ मोहऱ्यांनेंभ णी.

रायविनोद- सं॰ अप॰ ना॰ राय नंद म्हणजे बहुरूपी.

रायेण- प्रा॰ ना॰ कडूवृंदावन. विवे॰ पू॰ प्र॰ ७ ओ॰ ७२.

रावणारि- सं॰ ना॰ श्रीराम.

रावणी- सं॰ ना॰ इंद्रजीत.

राविणें-प्रा॰धा॰ना॰रंगाविणें-ज्ञा॰अ॰११ओ॰६००-अमृ॰म॰७ओ॰१६.

राषभी-सं॰अप॰ना॰रासभी म्हणजे गाढवी-स॰ओ॰३७.

राष्ट्र-सं॰ना॰देश.

रासभी-सं॰ना॰गाढवी-उ॰॥तुझ्यागुणकथामहासुरभि सांतहीरासभी॥

राहटी-प्रा॰ना॰रहणी अथवा मार्ग-विवे॰पू॰म॰१ओ॰६.

राहाटणें-प्रा॰धा॰ना॰आचरणें-वर्तणें-ज्ञा॰अ॰२ओ॰२३४.

राहाडी-प्रा॰ना॰राडी अथवा राड-ज्ञा॰अ॰१७ओ॰१६०.

राहाण-प्रा॰ना॰रहाणशद्बपाहा

राहो-सं॰अप॰ना॰राहुनामादैत्य.

रि-री.

रिगनिग-प्रा॰ना॰रिघणें-निघणें

रिगु-प्रा॰ना॰रिघाव म्हणजे शिरकाव-भा॰अ॰१ओ॰३१३

रिघणें-प्रा॰धा॰ना॰प्रवेशणें-अमृ॰म॰६ओ॰२२.

रिघनिघ-प्रा॰धा॰ना॰आयेअथवा पजा.

रिचवणें-प्रा॰धा॰ना॰ओतणें-भा॰अ॰१ओ॰५२४.

रितेंसोप-प्रा॰वि॰निरर्थक

रिध्धि-सं॰ना॰१ स्वाभाविकसिध्धि-म्हणजे पूर्वतपसाध्यसिध्धि भा॰अ॰६ओ॰५४-२ द्रव्य-ज्ञा॰अ॰७ओ॰१२-अमृ॰म॰७ओ॰१२५.

रिपु-सं॰ना॰शत्रु.

रीण-सं॰अप॰ना॰ऋण-म्हणजे कर्ज.

रीस-सं॰अप॰ना॰ऋक्ष म्हणजे अस्वल.

रु-रू.

रुका-प्रा॰ना॰पैआख्याकृतियांश.

रुक्म-सं॰ना॰सुवर्ण.

रुक्मिणी-सं॰ना॰कृष्णपत्नि.

रुक्मिणीसुत-सं॰ना॰मदन.

रुख-सं॰अप॰ना॰वृक्ष.

रुचिर-सं॰वि॰सुंदर.

रुची-प्रा॰ना॰१ शोभा-२ आवड ३ चव अथवा गोडी.

रुंजी-प्रा॰ना॰गुंजारव-भा॰अ॰१ओ॰१०२.

रुजुत्व-सं॰अप॰ना॰ऋजुत्व-म्हणजे सरलत्व.

रुण-सं॰अप॰ना॰ऋण.

रुतुमती-सं॰अप॰वि॰ऋतुमती म्हणजे रजस्वला.

रुद्र-सं०ना० एकादशसंख्याक दे वता आहेत त्यांचें नाव.
रुधणें-सं० अप० धा० ना० रोधणें.
रुधिर-सं० ना० रक्त.
रुपणें-प्रा० धा० ना० खोंचणें.
रुमा-सं० ना० सुग्रीवस्त्री.
रुषी-सं० अप० ना० ऋषि.
रुसणें-प्रा० धा० ना० झांकणें- अ मृ० प्र० ७ ओ० १६.
रुळेना-प्रा० क्रि० हैंतदिसेना-ज्ञा० अ० ८ ओ० ६९.
रुक्ष-सं० अप० ना० ऋक्ष म्हणजे अस्वल-२ ऋक्ष म्ह० नक्षत्र-३ वि० कोरडें- ज्यांत आर्द्रता नाहीं असें.
रूप-सं० ना० पंचविषयांतील ति सरा विषय-२ आकारवंत स्वरूप.
रूपक-सं० ना० मुख्य बोलावयाचा विषय अन्योक्तिनें सांगणें त्याचें नाव.
रूळणें-प्रा० धा० ना० विराजणें-दा० द० १ स० २ ओ० १९.

रे-रो-रौ-

रेखणें-प्रा० धा० ना० १ रेखाटणें-२ लिहिणें-
रेखा-सं० अप० ना० रेषा अ० मर्या दा-भा० अ० ५ ओ० २००.
रेखा-प्रा० ना० १ कवित्व रचना-ज्ञा० अ० ६ ओ० १८-२ यथोक्त कर्म-ज्ञा० अ० ६ ओ० ५१.
रेचक-सं० ना० पूरकानें वायु भो रलेला कुंभकांत स्थिर झाला जो तो सोडणें त्याचें नाव.
रेटमकाहणी-प्रा० ना० भाकड कथा.
रेण-सं० अप० ना० रेणु-भा० अ० १४ ओ० १८९.
रेणुका-सं० ना० जमदग्निपत्नि परशुराम माता.
रेंदा-प्रा० ना० चिखल.
रेवपणा-प्रा० ना० जंगम मतांती ल देवतांचें नाव.
रेवती-सं० ना० बलरामपत्नि-
रोकडें-प्रा० वि० प्रत्यक्ष-भा० अ० १ ओ० २०-दा० द० ५ स० १ ओ० २.
रोख-सं० अप० ना० रोष अथवा क्रोध-रुक्मि० अ० ११ ओ० १९.
रोध-सं० ना० प्रतिबंध- बाणास संज्ञा-
रोप-प्रा० ना० बाण-
रोम-सं० ना० केंस.
रोष-सं० ना० क्रोध.
रोहिणी-सं० ना० बलराममाता २ एक तारा आहे-३ एक नक्षत्र.
रोहिणी-प्रा० ना० मृगजल-ज्ञा० अ० ५ ओ० ११६-ज्ञा० अ० ७ ओ० २९.
रोहिणीपति-सं० ना० चंद्र.
रोहो-प्रा० ना० १ रुधिर-ज्ञा० अ०

१६ओ॰३६९-३७० २ उपक्रम-ज्ञा॰ अ॰१८ओ॰६५२.

रोळा- प्रा॰ ना॰ वृष्टी-भा॰ अ॰३१ ओ॰२७.

रौरव-सं॰ना॰ एका महानरकाचें नाव.

ल.

लगटणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ दाटफळणें दा॰द॰७स॰१ओ॰१०.

लगबग- प्रा॰ ना॰ त्वरा-भा॰अ॰ ६ओ॰३०९.

लगामी-प्रा॰शद्ब॰अव्यं॰स्वाधीन.

लग्न-सं॰ ना॰ ऐक्य-ज्ञा॰ अ॰८-ओ॰११६.

लंघणें-प्रा॰ धा॰ ना॰ भुकेनें थकणें.

लंघणें -सं॰ अप॰ धा॰ना॰ उल्लंघणें.

लंघन-सं॰ अप॰ ना॰ उल्लंघन.

लंघन-प्रा॰ ना॰ उपवास.

लघिमा- सं॰ ना॰ अष्टमहासिध्धीं तील तिसरी सिध्धि-२ हलुवटपणा.

लघुशंका- सं॰ ना॰ मूत्र.

लचकणें-प्रा॰ धा॰ ना॰ धमकणें-२ तरळणें-ज्ञा॰ अ॰१४ओ॰८५.

लचाळ-प्रा॰ वि॰ लाचुंग अथवा लोंचट-दा॰द॰२स॰३ओ॰२८.

लटपट- प्रा॰ ना॰ धांदल-दा॰द्बू॰सू॰भु.

लटी- प्रा॰ ना॰१ लेखा- ज्ञा॰अ॰१० ओ॰३००-३०१-२ वि॰ लटकें-ज्ञा॰ अ॰७ओ॰३०.

लंड- प्रा॰वि॰१ अतिधूर्त-दा॰द॰ २स॰३ओ॰२९-२-बाउगा-अथवा उन्मत्त.

लडिवाळपणा-प्रा॰ना॰ लाडके पणा.

लंडी-प्रा॰ वि॰ भित्रा-दा॰द॰२ स॰१ओ॰३३.

लब्ध-सं॰धा॰वि॰ मिळालेलें.

लब्धसंज्ञ- सं॰ वि॰ सावध.

लय- सं॰ ना॰१ संहार-२ स्नोप ३ राजयोग समाधीस होणारें दुसरें विश्रत्याचें नाव.

लय- प्रा॰ ना॰ लक्ष अथवाध्यास.

लयस्थ-सं॰ वि॰ निद्रिस्त-ज्ञा॰ अ॰११ओ॰१२९.

ललना- सं॰ ना॰ स्त्री.

लव- सं॰ ना॰१ क्षण-२ वालाग्र.

लवक-प्रा॰ना॰१ उभारणी-२ किंचित-अमृ॰प्र॰५ओ॰३३.

लवंघा- प्रा॰ ना॰ दाह-ज्ञा॰अ॰ १७ओ॰१४९.

लवटें- प्रा॰वि॰ लवलेलें-विवे॰ उ॰प्र॰९ओ॰७४.

लवडसवड- प्रा॰ना॰ लगबग अथवा त्वरा-भा॰अ॰३ओ॰६१६.

लवण-सं॰ ना॰ मीठ.

लवण-प्रा॰ ना॰ वाकण अथवाली

नता-उ०॥ तुरे गवचि हे ताशि॥ साधे लवण मीनाशी॥

लवणशाक- सं०ना० लोणचें.

लवलाह- प्रा०ना० वेगअथवात्व रा-भा०अ०१ ओ०२८४- अव्य० सत्वर- विवे०पू०प्र०७ ओ०१०२.

लवलाहें- प्रा० अव्य० सत्वर.

लवलाहो- प्रा०ना० त्वरा.

लविथपी- प्रा०ना० लपंडाव म्हण जे लपणें प्रगटणें- ज्ञा०अ०१४ ओ०९

ललती- सं०ना०१ शुभांगीस्त्री- २ वि० शुभांगी.

लळा- प्रा०ना० लाड- भा०अ०७ ओ०८२. वा०ओ०५१६०.

लळेवाडें- प्रा०वि० लाडकें.

लक्ष्य- सं०ना०१ शुध्धस्वरूप-२ वि० लक्षायास योग्य असें तें.

लक्ष्यांश- सं० अप०ना० वाच्यांशा चा त्यागझाल्या वर उर्वरीतजो अधिष्ठा न ब्रम्हात्मा तो.

ला.

लाकुण- प्रा०ना० बंधन- ज्ञा०अ० १४ ओ०१५१.

लाखाजोहर- सं०अप०ना० ला क्षाजोहर अथवा लाक्षाग्नि- दा०द०४ स०८ ओ०११.

लाग- प्रा०ना० बंधन- भा०अ०१ ओ० २५८.

लागवेग- प्रा०ना० अतित्वरा- उ०॥ सर्वसांडोनि यांमागें॥ देवाशि येलागवेगें॥

लागु- प्रा०ना०१ स्पर्श- लागला ग- भा०अ०८ ओ०६९.२ इछा- प्रीति- ज्ञा०अ०१२.

लांगूल- सं०ना० पुछ.

लाघव- सं०ना०१ सूक्ष्मत्व- भा० अ०१ ओ०९८- ज्ञा०अ०४ ओ०२ २ लघुता अथवा कनवाळूपणा- ३ कुशलता- उ० लाघव देखतां भरे वृत्ती॥ परंतु तेथें त्रिभाग॥

लाघवी- सं० वि० नाटकी- नम्र कुशल- मायाळू.

लांच- प्रा०ना०१ कुमार्ग- ज्ञा० अ०१८ ओ०७४३-२ भाड- उ०॥ लु काम्हणे जेशी लाचासाठीं गाही॥ दे ती परि नाहीं ठावी वस्तु॥१॥

लांचावणें- प्रा०धा०ना० संव कणें- भा०अ०१ ओ०२९०.

लांचुगें- प्रा०वि० भाडखाऊ- भा०अ०२ ओ०६३.

लाजहिणें- सं०अप०धा०ना० लाजणें.

लाजा- सं०ना० लाह्या.

लाठा- प्रा०वि० मोठा- भा०अ० १२ ओ०६०९.

लाठु- प्रा०वि० थोर- समर्थ- ज्ञा०

अ०१५ओ०२५७०

लाडिलें-प्रा०वि० लाडकें.

लाणी-प्रा०ना० शेवट-ज्ञा०अ०८ ओ०१००-ज्ञा०अ०२ओ०२४२- ज्ञा०अ०९ ओ०४७०

लाताड-प्रा०वि० पायपोसखाऊ

लाद्-प्रा०ना० पाणवटचिखल- दा०द०११स०७ओ०३

लाधणें-सं०अप० धा०ना० लब्ध होणेंअ० मिळणें.

लापणिका-सं०अप०ना०१शाब्द पांडित्य-२भाषण.

लापणी-सं०अप०ना०भाषण.

लांबाउगवे-प्रा०वि० श्रेष्ठ-ज्ञा० अ०६ओ०४४४.

लाबाड-प्रा०वि० लबाड.

लालणें-सं०अप०धा०ना० लालनकरणें.

लालन-सं०ना०पालन-क्रीडा-ज्ञा० अ०१०ओ०२.

लालसा-सं०ना०आवड भा०अ० ६ओ०५५.

लालसें-सं०अप०ना०प्रीतीनेंखेळविणें-ज्ञा०अ०११ओ०१३०.

लांव-प्रा०ना० लांसअथवाजखीण-डांकीण-दा०द०३स०१ओ०६

लावणें-प्रा०धा०ना० तोडणें-ज्ञा० अ०१८ओ०१७१.

लाविणें-प्रा०धा०ना०जाळणें-ज्ञा० अ०९ओ०४६.

लांसणें-प्रा०धा०ना० डागणें.

लासी-प्रा०ना० मांजरी.

लासें-प्रा०ना०१चिन्ह-ज्ञा०अ० १७ओ०७३-२लांसरूं डोळ्यासहोतेलें-दा०द०३स०६ओ०५०.

लास्य-सं०ना०नृत्य.

लाहणें-सं०अप०धा०ना० लाभणें-ज्ञा०अ०१६ओ०४६-विवे०प्र० प्र०२ओ०६.

लाहलाहत-प्रा०वि० लसलसीत-ज्ञा०अ०१५ओ०११४.

लाहो-प्रा०ना० छंद-दा०द०१ स०१०ओ०१.

लाळणें-प्रा०धा०ना०जीभलांबविणें.

लि-ली-लु-लू.

लिंग-सं०ना०१चिन्ह-२प्रतिमा.

लिगटणें-प्रा०धा०ना० लागणेंअथवास्पर्शणें.

लिंगदेह-सं०ना० वासनात्मकदेह-अथवासूक्ष्मदेह.

लिंगभेद-सं०ना०१सूक्ष्मदेहभेद-२पूज्योच्छेद.

लिंगभेदु-सं०अप०ना०१लिंगभेद२वैषम्य-ज्ञा०अ०२ओ०३ अमृ०प्र०१ओ०५१.

लिंगाध्यास- सं॰ना॰ वासनातादात्म्य·
लिथाडणें- प्रा॰धा॰ना॰ १ बरबटणें-दा॰द॰१स॰१ओ॰२५-२ त्यथाळणें-दा॰द॰५स॰९ओ॰७८·
लिंपणें- सं॰अप॰धा॰ना॰ लिप्तहोणें- भिजणें- ज्ञा॰अ॰५ओ॰५०·
लिही- प्रा॰ना॰ अक्षरोच्चार अथवा लेख- अमृ॰प्र॰२ओ॰२८·
लीला- सं॰ना॰ क्रीडा- कौतुक·
लीळा- सं॰अप॰ना॰ लीला·
लीळाविग्रह- सं॰अप॰ना॰ स्वकीयइच्छेनें अपराधीनतें- भक्तमनोरथपूरणार्थ धरलेला देह तो·
लुगडें- प्रा॰ना॰ वस्त्र-उ॰ द्रौपदी चांगडी॥ सभेपुरउनी लूगडीं॥ अ॰॥
लुंठणें- प्रा॰धा॰ना॰ लोळणें- ज्ञा॰अ॰९ओ॰२२२
लुबुधका- सं॰अप॰ना॰ पारध·
लुब्धक- सं॰ना॰ पारधी·
लुलाय- सं॰ना॰ रेडा·
लूता- सं॰ना॰ कोळीण

ले-लो-लौ.

लेंकविला- प्रा॰ना॰ जनिता म्हणजे पिता·
लेख- सं॰ना॰ १ देव- २ लिखित·
लेखर्षि- सं॰ना॰ नारद- देवर्षि·
लेखा- सं॰अप॰ना॰ लेखन गणित-उ॰॥ गोकुळींच्या सुखा॥ गणितां नाहीं लेखा॥१॥
लेंडिया- प्रा॰ना॰ लेंड ओहळ·
लेंडोरा- प्रा॰ना॰ अमंगळ अशा लेंड्या·
लेणें- प्रा॰ना॰ भूषण- अथवा अलंकार· अमृ॰प्र॰७ओ॰२३६·
लेणें- प्रा॰धा॰ना॰ १ भूषण करणें- भा॰अ॰१ओ॰७०-२ घेणें- अमृ॰प्र॰७ओ॰१६६·
लेप- प्रा॰ना॰ बाहुलें अथवा चित्र भा॰अ॰६ओ॰१४
लेपें- प्रा॰ना॰ लेप· अमृ॰प्र॰६ ओ॰१००
लेसा- प्रा॰ना॰ १ चांगली रीत- ज्ञा॰अ॰७ओ॰२०९-२ वि॰ समर्थ- ज्ञा॰अ॰१३ ओ॰२४६·
लेह्य- सं॰ना॰ १ चाटून खाण्याचे पदार्थ तें· २ वि॰ चाटून खाण्यास योग्य·
लो- प्रा॰ना॰ लय अथवा छंद· दा॰द॰३ स॰२ओ॰२२·
लोकत्रय- सं॰ना॰ स्वर्ग- मृत्यु आणि पाताळ असे त्रै लोक्य·
लोकनुत- सं॰वि॰ लोकस्तुत·
लोकपाळ- सं॰अप॰ना॰ इंद्रादिक लोकपाल अथवा दिग्पाळ-ते·
लोकप्राणेश- सं॰ना॰ वायु·

लोकबंधु-सं॰ना॰ लोकहितकर्तासूर्य.

लोकालोकपर्वत-सं॰ना॰ प्रकाश व अंधःकार यांच्यामधोमध सप्तद्वीपें सप्तसमुद्र व सुवर्णभूमी पोटांत घेऊन-मेरूपासून साडेबाराकोटी योजनांतरानें वलयाकार असा पर्वत आहे तो.

लोकोत्तर-सं॰वि॰ अलौकिकी-विशेष.

लोचन-सं॰ना॰ नेत्र.

लोटांगण-प्रा॰ना॰ नमस्कार.

लोथ-प्रा॰ना॰ मोट-ज्ञा॰अ॰१० ओ॰२५९.

लोधणें-प्रा॰धा॰ना॰ झोंबणें,चिकटणें.

लोप-सं॰ना॰ नाश.

लोपामुद्रा-सं॰ना॰ अगस्त्यनामक ऋषीची स्त्री.

लोभिट-सं॰अप॰वि॰ लोभिष्ट.

लोलंगता-प्रा॰ना॰ आसक्ति-भा॰अ॰२१ ओ॰२२९-दा॰द॰२ स॰२ ओ॰५.

लोष्ट-सं॰ना॰ मातीचें ढेकूळ.

लोह-सं॰ना॰ लोखंड.

लोह-प्रा॰ना॰ सोनें-ज्ञा॰अ॰९ ओ॰५९.

लोहबंद-प्रा॰वि॰ सोनेरी.

लोहवी-सं॰अप॰ना॰ तांबूसपण-ज्ञा॰अ॰१५ ओ॰११४.

लोहीव-सं॰अप॰वि॰ तांबडें.

लौकिक-सं॰वि॰ अवैदिक.

लौंद-प्रा॰वि॰ गलेलठ्ठ-दा॰द॰२ स॰३ ओ॰३२.

व.

वंकनाळ-सं॰अप॰ना॰ ज्यावाटेनें मातेनें खाल्लेले रस मुलास गर्भांत पोचून पुष्टता येते तें नाळ-दा॰द॰३ स॰१ ओ॰६.

वक्ता-सं॰ना॰ बोलणारा-उ॰॥ होवोनीयां श्रोता वक्ता॥ करी आपुली आपण कथा॥१॥

वक्त्र-सं॰ना॰ मुख-उ॰॥ रामवदेवक्त्र॥ तेंचि जाणावें पवित्र॥१॥

वक्र-सं॰वि॰ वांकडें.

वक्रावलोकन-सं॰ना॰ वांकडें अवलोकन म्हणजे चोरदृष्टी.

वंगु-सं॰अप॰ना॰ कलंक-ज्ञा॰अ॰१० ओ॰४६-२ कथील.

वच-सं॰ना॰ भाषण.

वत्सप-सं॰अप॰ना॰ वत्सप म्हणजे गोपाळ.

वज्रधर-सं॰ना॰ इंद्र.

वज्रपाणी-सं॰ना॰ इंद्र-उ॰॥ रूपा भाकिता जाहला वज्रपाणी॥ तया कारणें वामनु चक्रपाणी॥ इ॰

वज्राग्नि- सं०ना० विद्युल्लताग्नि म्हणजे विजेचा अग्नि- ज्ञा० अ०१२ओ०५०
वट- सं० ना० वडाचा रक्ष.
वटक- प्रा० ना० लेंकरासदूधपाजतांच लहानलहान गोळ्या होऊनओकतें त्याचें नाव- दा०द०२स०६ओ०२२
वटवट- प्रा० ना० बड बड -दा०द० २स०३ओ०७.
वटु- सं०अप०ना०वट वृक्ष- अमृ० प्र०७ओ०१४९
वडप- प्रा०ना०पडप अथवा श्रृंगार- शोभा- ज्ञा० अ०६ओ०४९०-२आश्रय- ज्ञा० अ०१० ओ०४६-३ दृष्टि- ज्ञा०अ०१३ओ०३९८-३९९.
वडवा- प्रा०ना० पाणधरण अ० पाणबांध.
वडवाळी- प्रा०ना०ग्रास- ज्ञा०अ ६ओ०२३०.
वडस- प्रा०ना० डोळ्यांत वाढलेलें मोठें फूल.
वडील- सं०अप० वि० वृध्द- श्रेष्ठ.
वदाणी- प्रा०ना०दुर्गंधी- दा०द०२ स०३ओ०२३.
वणिजें- सं० अप०ना० वाणिज्य- म्हणजे व्यापारकर्म- ज्ञा०अ० ६ओ० ११०.
वर्ण- सं०ना०१ व्याधिरूपफोड- किंवा छिद्र- त्याचेंनाव-२ श्वेत पीतादिकरंग त्याचें नाव-३ ब्राम्हणादि जाती- उ० सकळ ही वर्णा॥ शरणीं अधिकार ब्राम्हणा॥ अभंग॥
वर्णसंकर- सं०ना० वर्णैक्य अथवा भ्रष्टाकार- उ० चार लक्ष सत्तावीस सहस्त्र॥ दोनशें चाळीस संवत्सर॥ पुढें अन्योन्य वर्णसंकर॥ होणार आहे॥१॥ दु० उ०॥ जगीं भेद कामा नये॥ वर्णसंकर करूं नये॥
वर्तमान- सं०ना० वार्ता-२ वि० सांप्रतचें.
वर्तमानप्रतिबंध- सं०ना० परमार्थासमस्खलविघ्नकरणाराप्रतिबंधतो. त्याचे अंतर्गत भेद च्यार आहेत त्यांचीं नावें-१ मत्ता मांद्य म्हणजे बुध्दिची मंदता-२ कुतर्क म्हणजे बुध्दि चांगली पण तर्क अन्यथा-३ विपर्यय- म्हणजे विपर्यास असें असेल कीं नाहीं कोण जाणे अशी कल्पना मनांत येणें-४ दुराग्रह म्हणजे तुम्ही म्हणतां असें नाहींच- म्हणून म्हणणें तो.
वत्सल- सं० वि० कृपावंत.
वत्सळु- सं०अप० वि०दयाळू.
वदंती- सं०ना०भाषण.
वदन- सं०ना०मुख.
वंदन- सं०ना० नमन- नमस्कार.
वंदनभक्ति- सं०ना०उपासना मार्गांतील नव विधभक्तिरूप साध

वेंसाहावेंअंगतें.
वदान्य- सं॰ना॰ दाता.
वर्धिष्णु- सं॰ वि॰ वाढणारा.
वधु- सं॰ अप॰ ना॰ वधूम्हणजे स्त्री.
वन- सं॰ ना॰ १ उदक- २ अरण्य.
वनद- सं॰ ना॰ मेघ.
वनश्री- सं॰ ना॰ फलपुष्पसंभाररूपवनलक्ष्मी.
वनाळ- प्रा॰ ना॰ स्वभाव- दा॰ द॰ १४ स॰ ६ ओ॰ २.
वनिता- सं॰ ना॰ स्त्री उ॰ मानीली लाडकी॥ वनिताजे माणसस्त्री॥
वनौक- सं॰ ना॰ वनचर
वन्हि- सं॰ ना॰ अग्नि.
वपन- सं॰ ना॰ क्षौर.
वपु- सं॰ ना॰ शरीर.
वमक- सं॰ ना॰ वमन थवावांती- ओक.
वमणें- सं॰ अप॰ धा॰ ना॰ ओकणें- टाकणें.
वर्म- सं॰ ना॰ १ मर्म- २ गुह्य- ३ सार उ॰॥ हंसदासम्हणे सुरथ वर्म तेथी ॥ शोधितां दृष्टिवी सांपडेना॥१॥
वयसा- प्रा॰ ना॰ वय- भा॰ अ॰ ९ ओ॰ २६२- दा॰ द॰ २ स॰ १ ओ॰ ५४.
वयसें- प्रा॰ ना॰ तरुणपण- ज्ञा॰ अ॰ ७ ओ॰ ८५.
वर- सं॰ ना॰ १ पति- २ वि॰ मुख्य.
वरगण- प्रा॰ ना॰ वांटणीं.
वरचिलें- प्रा॰ अव्य॰ आणखी- २ वि॰ वरलें- ज्ञा॰ अ॰ ८ ओ॰ १२५.
वरटा- सं॰ ना॰ हंसी.
वरद- सं॰ वि॰ वरदाता.
वरदळ- प्रा॰ ना॰ वरीलभाग.
वरपंगी- प्रा॰ अ॰ बाह्यत; भा॰ ओ॰ २६५२.
वरपडा- प्रा॰ वि॰ गुंतलेला- दा॰ द॰ ३ स॰ १ ओ॰ ४८.
वरपडी- प्रा॰ ना॰ मिठी म्हणजे मुरकुंडी- भा॰ अ॰ ६ ओ॰ ५७.
वरपेकरी- प्रा॰ वि॰ लुटारू- ना॰ चोर- दा॰ द॰ २ स॰ ३ ओ॰ ३१.
वरपेरुकरी- प्रा॰ वि॰ वरपेकरी.
वरमाय- सं॰ अप॰ ना॰ वराची आई.
वरवर्णिनी- सं॰ ना॰ सुंदरस्त्री.
वरवळा- प्रा॰ ना॰ वरचढपणा.
वरस- सं॰ अप॰ ना॰ वर्षाव- ज्ञा॰ अ॰ १८ ओ॰ ३२२.
वऱ्हाडी- सं॰ अप॰ ना॰ वराचे सुहृद अथवा वरपक्षीयलोक.
वराक- सं॰ वि॰ नीच.
वरारोहा- सं॰ ना॰ सुंदरस्त्री.
वरासन- सं॰ ना॰ श्रेष्ठासन.
वरिखणें- सं॰ अप॰ धा॰ ना॰ वृष्टिकरणें- ज्ञा॰ अ॰ १८ ओ॰ ४३४.
वरितु- सं॰ अप॰ ना॰ भ्रतार.

ज्ञा॰अ॰१०ओ॰३२८-३२९.
वरिपडणें-भा॰धा॰ना॰१नकळणें ज्ञा॰अ॰१२ओ॰७०-२अज्ञान-वा॰ ओ॰२८२८॰
वरी-सं॰अप॰क्रि॰मासकरूनघे ई-उ॰॥श्रीकृष्णनवरानवरीमी॥शु शुपाळनवरानवरींमी॥
वरी-भा॰शद्द॰अव्य॰पर्यंत-उ॰ देवजवळीअंतरीं॥भेटिनाहींजन्म वरी॥
वरुणदिक्-सं॰ना॰पश्चिमदि शा-उ॰तंवतोवरुणदिग्वधुचेंसदन॥ वासरमणिप्रवेशला॥
वरुणालय-सं॰ना॰समुद्र
वरुषणें-सं॰अप॰धा॰ना॰वर्षा वकरणें-भा॰अ॰१ओ॰२४.
वरोस-भा॰ना॰पोट-ज्ञा॰अ॰ १८ओ॰२५८.
वरोसी-भा॰ना॰पोटखर्च.
वलय-सं॰ना॰कंकण.
वलाट-सं॰अप॰वि॰बलाढ्य. ज्ञा॰अ॰१८ओ॰८५७.
वल्कल-सं॰ना॰झाडाचीसाल
वल्गोजणें-सं॰अप॰धा॰ना॰व ल्गनाकरणें.
वल्मिक-सं॰ना॰वारूळ.
वल्लभ-सं॰ना॰पति.
वंश-सं॰ना॰१पूर्वजमालिका-२वे ळू

वंशी-सं॰ना॰मुरलीअथवावेणु पावा.
वश्य-सं॰अप॰अव्य॰वशम्हण जेअनुकूळ.
वर्षु-सं॰अप॰ना॰वर्षाव.
वसतें-सं॰अप॰वि॰राहतेंअ थवावस्तीचें॰
वसु-सं॰ना॰अष्टसंख्याकदेव ते.
वसुंधरा-सं॰ना॰पृथ्वी.
वसुधा-सं॰ना॰पृथ्वी.
वसुमती-सं॰ना॰पृथ्वी.
वसा-सं॰अप॰ना॰घसुअथ वा पोळ॰ज्ञा॰अ॰१७ओ॰२८०
वसोटा-सं॰अप॰ना॰वस्ती- ज्ञा॰अ॰५ओ॰१२.भा॰अ॰५ ओ॰१०१.
वस्तु-सं॰ना॰१पदार्थ-२परब्र म्ह-भा॰अ॰२१ओ॰४६.
वस्तुतंत्र-सं॰वि॰ध्येयपरब्र म्हरूप.
वस्तुतंत्रता-सं॰ना॰ध्येयब्र म्हरूपता.
वस्तुता-सं॰अप॰अव्य॰वा स्तवीकपणें-भा॰अ॰११ओ॰२९.
वस्तुपरिछेदरहित-सं॰वि॰ अमुकेंवस्तुतअसणें व अमुकव स्तुंतनसणें असाज्या परब्रम्हास व स्तुपरिछेदनाहींतत्याचेंनाव.

वहिलें- प्रा॰ अव्य॰ १ सत्वर- ज्ञा॰ अ॰ ५ ओ॰ ३२- २ लौकर- भा॰ अ॰ १ ओ॰ १७७.

वहिलेंपण- प्रा॰ ना॰ वेग- ज्ञा॰ अ॰ ७ ओ॰ ८१.

वही- प्रा॰ ना॰ प्रतिबंध- ज्ञा॰ अ॰ १३ ओ॰ ९६०.

वळ- प्रा॰ ना॰ मांडीचे संधींत होतो लांबट वरवंटा तो.

वळघ- प्रा॰ ना॰ वेंघ- अमृ॰ प्र॰ ६ ओ॰ २७.

वळण- प्रा॰ ना॰ धरण- दा॰ द॰ ११ स॰ ७ ओ॰ ३.

वळणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ उलटणें.

वळवट- प्रा॰ ना॰ गंव्हले आदिकरून वळीव सामग्री.

वळसा- प्रा॰ ना॰ १ नदीच्या पुरामधलाकेर कचरा- भा॰ अ॰ २ ओ॰ ९४ बा॰ ओ॰ ४८०९- २ गलबला- घोंटाळा- दा॰ द॰ ५ स॰ १० ओ॰ २९- ३ वेढा- दा॰ द॰ ११ स॰ ७ ओ॰ ६- ४ उपद्रव दा॰ द॰ १७ स॰ ६ ओ॰ ११- ५ फेराफेरा- दा॰ द॰ ३ स॰ १ ओ॰ ६.

वळ्ही- प्रा॰ ना॰ गंज.

वळी- प्रा॰ ना॰ वेग- ज्ञा॰ अ॰ ६ ओ॰ २१७.

वा

वाइलें- प्रा॰ वि॰ निराळें- भिन्न.

वाउधान- सं॰ अप॰ ना॰ व्यवधान- ज्ञा॰ अ॰ १५ ओ॰ १८३- भा॰ अ॰ १३ ओ॰ २४१.

वाउर- प्रा॰ वि॰ १ वाईट- ज्ञा॰ अ॰ ११ ओ॰ ५२८- ५२९- २ वाउगें- ज्ञा॰ अ॰ १६ ओ॰ ४२१- ४२२.

वांकी- प्रा॰ ना॰ पायवाळे- भा॰ अ॰ १४ ओ॰ ४९४. दा॰ द॰ १ स॰ २ ओ॰ २३.

वांकुलिया- प्रा॰ ना॰ निंदा- ज्ञा॰ अ॰ १७ ओ॰ ९४.

वांकोण- प्रा॰ ना॰ वक्रता- दा॰ द॰ ११ स॰ ७ ओ॰ ३- २ वांक- दा॰ द॰ १९ स॰ १ ओ॰ ५.

वाक्यदीप- सं॰ ना॰ यथार्थ अशीं वाक्यें.

वाख- प्रा॰ ना॰ दशी- अमृ॰ प्र॰ ७ ओ॰ २६७.

वाखली- प्रा॰ ना॰ १ भजन- ज्ञा॰ अ॰ ९ ओ॰ ४८०- २ चिंता- ज्ञा॰ अ॰ १३ ओ॰ ८०८.

वाखाणनें- सं॰ अप॰ धा॰ ना॰ स्तवन करणें.

वाखाणा- सं॰ अप॰ ना॰ व्याख्यान- स्तुती.

वाखारी- प्रा॰ ना॰ दुकान- ज्ञा॰ अ॰ ७ ओ॰ १३५.

वाखोरा- प्रा॰ ना॰ घर- ज्ञा॰ अ॰

७ओ·१२८·

वांग-मा·ना·सुरमाच्याकाळसरसु
ज्या-दा·द·२स·६ओ·५०·

वागारा-सं·अप·ना·वागुरा-
ज्ञा·अ·१५ओ·३५६·

वागारें-सं·अप·ना·वाग्दोर-
भा·अ·१६ओ·१०२·

वागेश्वरी-सं·ना·सरस्वती·

वाग्देवता-सं·ना· सरस्वती·

वाग्ब्रम्ह-सं·ना· वेद·ज्ञा·अ·
१२ओ·११२·

वाग्बाण-सं·ना·शद्बबाण·

वाग्वज्र-सं·ना·शद्बशस्त्र·

वाग्विलास-सं·ना· वाणीप्रभा
व·

वाग्शून्य-सं·वि· वाचाहीन·

वाघुरा-प्रा·ना·जाळें·

वाचस्पति-सं·ना· देवगुरुबृह
स्पति·

वाचा-सं·ना· पंचकर्मेंद्रियांती
ल·वाणीनामकपहिलेंइंद्रिय·

वाचारंभण-सं·ना· वाणीनेंबो
लावया पुरतामात्र जोविषय तो·

वाच्य-सं·वि· बोलायास योग्य
तें·

वाच्यांश-सं·ना·१ बोलण्यास
योग्य अंशतो·२ काम-कर्मअविद्या
दिकतसेच सर्वज्ञत्वादिक हे जिवे
श्वरांचे वाच्यांशते·

वाजट-प्रा·वि· रथा-ज्ञा·अ·
१३ओ·५९·ज्ञा·अ·१४ओ·२६·
२ वादाड्या-दा·द·२स·३ओ·
३०-३ वाचाळ·

वांजट-सं·अ·वि· वंध्यापुत्र
वत्-अमृ·प्र·७ओ·२४४

वाजणें-प्रा·धा·ना·आदळणें
ज्ञा·अ१६ओ·८१·

वाजांतर-सं·अप·ना·वाघ·

वाजी-सं·ना·घोडा·

वाजी-प्रा·ना·अपवाद-विवे·
पू·प्र·७ओ·५१-२कंटाळाअ
थवात्रास·

वांझोळें-सं·अप·ना·वांझ
फळ·वंध्याफळ-ज्ञा·अ·१०-
ओ·३२३-३२९·

वाटणें-प्रा·धा·ना·१ भासणें·
उ·॥ तुज वाटेहेजागृती॥ मजसा
ली अनुभवमासि॥·२ आवडणें·
ज्ञा·अ·७ओ·२०८·

वाटवधें-प्रा·ना· अडथळा-
ज्ञा·अ·१२ओ·६१·

वाटी-प्रा·ना·गुडघीरोग-दा·
द·२स·६ओ·२२·

वाटीव-प्रा·ना·पुरुषार्थ-ज्ञा·
अ·१ओ·१८८· विवे·उ·प्र·३·
ओ·११-भा·अ·२६ओ·२५८·
रुक्मि·अ·८ओ·१·

वाटेय-प्रा·ना· विषय-ज्ञा·अ·

१६ओ॰ ४६.

वाड- मा॰ वि॰ थोर अथवा मोठें- ज्ञा॰ अ॰ ११ ओ॰ ८७.

वाडव- सं॰ ना॰ वडवानल.

वाडवेळ- मा॰ अव्य॰ फार वेळ. विवे॰ पू॰ प्र॰ २ ओ॰ ६.

वाडेकोड- मा॰ ना॰ १ मोठी आवड भा॰ अ॰ ३ ओ॰ २५४-२ मोठें कपट भा॰ अ॰ २ ओ॰ ८९-३ वि॰ कोटीपट भा॰ अ॰ २ ओ॰ ७१७.

वाडेकोडें- मा॰ अव्य॰ अत्यंत.

वाढीव- सं॰ अप॰ ना॰ कीर्ति.

वाणा- मा॰ ना॰ १ तोटा॰ ज्ञा॰ अ॰ २ ओ॰ ४५-२ ठसा

वाणनें- मा॰ धा॰ ना॰ स्तवन करणें.

वाणिज्य- सं॰ ना॰ व्यापार.

वाणी- मा॰ ना॰ १ बाण अथवा तोटा॰ भा॰ अ॰ १ ओ॰ ४२-२ शद्ब॰ अव्य॰ सारखें॰ भा॰ अ॰ १२ ओ॰ ४०४.

वाणेउमट- मा॰ ना॰ नाना प्रकार ज्ञा॰ अ॰ ६ ओ॰ १२२.

वांत- सं॰ अप॰ ना॰ वांती अथवा वमन.

वातात्मज- सं॰ ना॰ अग्नि-मारुती.

वातायन- सं॰ अप॰ ना॰ वातायतन म्हणजे खिडकी- भा॰ अ॰ ९ ओ॰

वालाहल- मा॰ ना॰ नासाडी- द॰ ३ स॰ ३ ओ॰ २६.

वार्तिक- सं॰ ना॰ ग्रंथाचें नाव॰ शंकराचार्यांच्या सूत्रांवरील वृत्या त्यांचें व्याख्यान तें.

वादीकुडें- मा॰ ना॰ वादीचें कोडें अथवा खेळ.

वाधावणें- मा॰ धा॰ ना॰ मूळधाडणें॰ ज्ञा॰ अ॰ १२ ओ॰ ८२९-२ ना॰ मौन- अमृ॰ प्र॰ ९ ओ॰ २८.

वाधावा- मा॰ ना॰ १ मूळ आल्याची सूचना- भा॰ अ॰ ५ ओ॰ ५६४. २ वार्ता- भा॰ अ॰ ७ ओ॰ ५७२.

वार्धक्य- सं॰ ना॰ म्हातारपण.

वानप्रस्थ- सं॰ ना॰ विधियुक्त प्रपंच करून॰ स्त्री सहीत॰ परंतु स्त्रीसंभोगवर्जून वनांत रहणारा च्यार आश्रमांतील तृतीयाश्रम धरतो.

वानवसा- मा॰ ना॰ १ मध्य गृह अथवा माजघर-२ भोजनशाळा- ज्ञा॰ अ॰ ११ ओ॰ १०८.

वानी- मा॰ ना॰ १ कस- ज्ञा॰ अ॰ १२ ओ॰ २५-२ मोल- ज्ञा॰ अ॰ १८ ओ॰ १२१- भा॰ अ॰ ३ ओ॰ ३८४.

वापी- सं॰ ना॰ पायऱ्यांची विहीर म्हणजे बारव.

वाम- सं॰ वि॰ १ डावें-२ सुंदर.

वाय- मा॰ वि॰ वाव अथवा व्यर्थ विवे॰ पू॰ प्र॰ ३ ओ॰ ५.

वाय़वस-प्रा·वि·लटकें-विवे· पू·प्र·१ओ·३५·
वायस- सं·ना· कावळा·
वांयाणी- प्रा·वि·व्यर्थ-ज्ञा·अ· ९ओ·१८६· अमृ·प्र·७ओ·२०५·
वायुधारणा-सं·ना·प्राणायाम· भा·अ·३ओ·२७८·
वायो- सं·अप·ना·वायु·
वायोसुत- सं·अप·ना·१मारुती २अग्नि·
वारण- सं·ना· हत्ती·
वारयावेंधणें- प्रा·धा·ना·वायु चक्रानुरूपमनभ्रमणें· दा·द·३स· २ओ·६३·
वारांगना- सं·ना·वेश्या·
वारि-सं·ना·पाणि·
वारिका-प्रा·ना·वेग-ज्ञा·अ·६ ओ·२७२·
वारिकें- प्रा·ना·टोरडूं-ज्ञा·अ·११ ओ·५३८-५३९·
वारिज- सं·ना· कमळ·
वारिरासी-सं·ना·समुद्र·
वारिवाह-सं·ना·मेघ·
वारी- प्रा·ना·वेळ-ज्ञा·अ·१२ ओ·६५४-२फेरी· उ·परीमाझीवा री चुकोंनेदीहार॥
वारु- सं·ना·घोडा·
वालभ-सं·अप·ना·१आवडअ थवा प्रीति-ज्ञा·अ·६ओ·१२३·
ज्ञा·अ·९ओ·४६५·२तादात्म्य· ज्ञा·अ·७ओ·१६५·
वालीफ-प्रा·ना·गवसणी·ज्ञा· अ·६ओ·२५·
वालेंदुलें-प्रा·वि·युग्मरूप·ज्ञा· अ·१५ओ·१४·
वाल्हेंदुल्हें- प्रा·वि· वालेंदुलें·
वावटणें- प्रा·धा·ना·विश्राम णें-ज्ञा·अ·११ओ·२११·
वावरणें- प्रा·धा·ना·फिरणेंअ थवा भटकणें·
वावरिजेणें- प्रा·धा·ना·व्यवहा रणें·अमृ·प्र·५ओ·६२·
वावसें-प्रा·वि· व्यर्थ·
वावो-प्रा· वि· वाव अथवा व्यर्थ· -ज्ञा·अ·१२ओ·१०५·
वार्षी- सं·अप·ना·वृष्टि-ज्ञा· अ·१ओ·११९·
वास-सं·ना·१वस्त्र-२वास्तव्य·
वास- प्रा·ना·१सोय-१मार्ग· अमृ·प्र·२ओ·१३-२वाट·आ· पं·१स·५ओ·७२-३मार्गप्रतिक्षा दा·द·३स·२ओ·११·
वासना- सं·ना· पापपुण्याच्येंबी जजिच्यांत असतें ती·
वासरमणि-सं·ना·सूर्य·
वासव-सं·ना·इंद्र·
वासिपणें- प्रा·धा·वी·वञ्चक णें अथवा भिणें-ज्ञा·अ·११ओ·२५५·

विवे·पू·प्र·७ओ·४७·

वासी- प्रा· वि· व्यर्थ-ज्ञा·अ·१२ ओ·१२२·

वासिप-प्रा·ना· काळ·

वासिपु-प्रा·ना· काळ अथवा मृत्यु ज्ञा·अ·१८ओ·७५९·

वासु- सं·अप·ना· वात्सल्य-भा· अ·१ओ·३·

वाहणे-प्रा·ना· भजन-ज्ञा·अ·९ ओ·२३८·

वाहणें-प्रा·धा·ना· वागवणें-दा· द·१स·६ओ·२०·

वाहर-प्रा·ना· बाधकता-ज्ञा· अ·११-ओ·६०·

वाहाणी-प्रा·ना· मार्ग-प्रवाह-रूढी-ज्ञा·अ·६ओ·८५·

वाहिनी-सं·ना· सेना·

वाहिवा-प्रा·ना· कारभार·ज्ञा· अ·१३ओ·२६·

वाळणें-प्रा·धा·ना·१ निषिध्ध करणें-ज्ञा·अ·१५ओ·२६७-२नि रासकरणें-अमृ·प्र·१ओ·२६·

वि·वी·

विकडी-प्रा·ना· चातुर्य-ज्ञा·अ·ओ·

विकरणी-सं·अप·धा·ना· विकीर पावणें·

विकरणें-प्रा·धा·ना· विखरणें-अ·पसरणें-ज्ञा·अ·७ओ·५२·

विकार-सं·ना· बाधा अथवा वि कृति·

विकार-प्रा·ना· विस्तार·ज्ञा· अ·५ओ·१२८·

विकारी-सं·वि·१ बाधक-२ना· कार्यजात-अ·नाशिवंत पदार्थ-ज्ञा· अ·१ओ·१२५·

विकृति-सं·ना·१ विकार-२ कुबुध्धि·

विकोपीजाणें-प्रा·धा·ना·फाटणें-ज्ञा·अ·१५ओ·२५३·

विक्रम-सं·ना· पराक्रम·

विख-सं·अप·ना· विष·

विखरणें-प्रा·धा·ना·पसरणें-विस्तारणें·

विखार-सं·अप·ना· विषाकार म्हणजे सर्प·वा·ओ·२३५४·

विखास-प्रा·ना·श्रम-अमृ· प्र·२ओ·४७·

विखीं-सं·अप·शब्द·अव्य·वि षयीं-भा·अ·१३ओ·६१४·

विखो-सं·अप·ना· विषयो अथवा विषय-अमृ·प्र·२ओ·३६·

विगतविषय-सं·वि·विरक्त·

विंगळ-सं·अप·ना· अंगार अथवा इंगळ-निखारा·

विग्रह-सं·ना·१ साकार देह-२ युध्ध·

विचंबणें- प्रा० धा० ना० १ खोळंबणें ज्ञा० अ० ६ ओ० ४१-२ श्रमकरणें- ज्ञा० अ० १८ ओ० ६०९-३ विभ्रमकरणें भा० अ० ४ ओ० १६७.

विचंबु- प्रा० ना० संकट- भा० अ० २२ ओ० ३९८.

विचळणें- प्रा० धा० ना० १ आश्रय होणें- ज्ञा० अ० १२ ओ० १६-२ भांबावणें- भा० अ० ३ ओ० ६८३.

विचक्षण- सं० वि० बुध्दिमान्- शाहणा.

विचारणा- सं० ना० १ विचार-२ सप्तभूमिकांतीलदुसरीभूमिका.

विचित्र- सं० ना० १ आश्चर्य-२ वि० चमत्कारीक.

विची- सं० ना० पाण्याचीलाटअथवालहरी.

विजया- सं० ना० भांग- भा० अ० २ ओ० २३०.

विजातीय- सं० वि० १ अन्य-२ अपुर्व- भा० अ० २० ओ० ८.

विजातीयभेदरहित- सं० वि० वृक्षासपाषाणहाजसाविजातीयअसल्यामुळेंभेदसंभवतो- तसाज्यापरब्रम्हीं भेदघडतनाहीं त्याचें नाव.

विजावळी- प्रा० ना० वेगळेपणअथवाभिन्नता- ज्ञा० अ० १८ ओ० २६९.

विजु- सं० अप० ना० विद्युल्लताअथवावीज.

विट- सं० ना० १ जार-२ जांवई

विटंकु- प्रा० वि० निबिडअथवाघनदाट- ज्ञा० अ० १५ ओ० ६३.

विटणें- प्रा० धा० ना० १ नासणें-२ त्रासणें.

विटप- सं० ना० वृक्ष.

विटपी- सं० ना० वृक्ष.

विटंब- सं० अप० ना० अपमान- नाश.

विटंबना- सं० ना० अप्रतिष्टा.

विटाळु- प्रा० ना० १ स्पर्श-२ अशुचित्व.

विडापाउड- प्रा० ना० विडापैसा ज्ञा० अ० १८ ओ० ५६.

विणावणी- प्रा० ना० उपाधी- विवे० पू० प्र० १ ओ० ४३.

वितंड- प्रा० वि० १ अघटित- ज्ञा० अ० १३ ओ० २१-२ विशाळ- भा० अ० २ ओ० १८८-३ प्रशस्तअथवा मोठें- दा० द० १ स० २ ओ० १०

वितंडु- प्रा० वि० वितंड- भा० अ० ५ ओ० १२३.

वितरेक- सं० अप० ना० व्यतिरेकशद्बपाहा.

वितान- सं० ना० छत.

वितुळणें- प्रा० धा० ना० मावळणें ज्ञा० ओ० ३५१८.

वित्त- सं० ना० द्रव्यअथवाधन.

वित्तप- सं० ना० कुबेर.

विस्पत्ति-सं॰ अप॰ ना॰ व्युत्पत्ति-
म्हणजे शास्त्र पठण-

विद्-सं॰ ना॰ १ जाणतापुरुष-२
वि॰ ज्ञानी॰

विद्रें-प्रा॰ वि॰ कुरूप-दा॰ द॰ २
स॰ ९ ओ॰ ५९॰

विदळ-प्रा॰ वि॰ शकलग-ज्ञा॰
अ॰ १३ ओ॰ १०११.

विंदाणी-प्रा॰ ना॰ १ कारागिरी-
कौशल्य-२ वि॰ कुशळ-ज्ञा॰ अ॰ ४
ओ॰ ४५४.

विंदाण-प्रा॰ ना॰ १ निग्रह-ज्ञा॰ अ॰
६ ओ॰ ३६५-२ वर्मीलक्ष्य-ज्ञा॰ अ॰
१३ ओ॰ २७१-३ लक्षण-भा॰ अ॰ २
ओ॰ ५३८.

विद्ल्योद्यान-सं॰ ना॰ ज्ञानोप
त्तीचा बाग॰

विदेहमुक्त-सं॰ ना॰ गुरूपदेशा
नें निर्वृतिक समाधान पावून निर्विक
ल्प स्थितिनें असतो तो॰

विदेहस्थिति-सं॰ ना॰ देह आहे
तावत्काल राहातो परंतु देहाची स्मृ
तिनाहीं अशाजी ज्ञानीपुरुषाची नि
र्विकल्पस्थीतितिचें नाव-

विद्वद्-सं॰ अप॰ ना॰ आत्मज्ञान
ज्ञा॰ अ॰ १॰ ओ॰ १.

विद्या-सं॰ ना॰ १ ज्ञान-२ अन्य
था ज्ञान रूप म्हणजे विक्षेपरूप ई
श्वरोपाधि शक्ति-

विद्याधर-सं॰ ना॰ देवांमध्यें एक
जाती आहे त्यांचें नाव-

विद्युल्लता-सं॰ ना॰ वीज॰

विद्रुम-सं॰ ना॰ पोंवळें॰

विद्वत्संन्यास-सं॰ ना॰ ज्ञान
होऊनजो न्यास म्ह॰ त्यागतो॰

विंधणें-सं॰ अप॰ धा॰ ना॰ टोंचणें

विधाता-सं॰ ना॰ ब्रम्हदेव-

विधि-सं॰ ना॰ १ ब्रम्हदेव-२ अ
मुकच करणें अथवा घेणें अशा अ
र्थाचा उपदेश तो॰

विधिनिषेध-सं॰ ना॰ अमूक
करावें अथवा घ्यावें व अमूक करूं
नये अथवा घेऊं नये असें ज्यांत
सांगितलें आहे त्याचें नाव-

विधिमुख-सं॰ ना॰ सच्चिदानं
दानंत स्वरूपाचें जें वर्णन तें॰

विधु-सं॰ ना॰ चंद्र॰

विधुर-सं॰ वि॰ गतस्त्रीक म्हण॰
ज्याची बायको मेली तो॰

विनटणें-प्रा॰ धा॰ ना॰ मग्न होणें-
रंगूनजाणें-भा॰ अ॰ ५ ओ॰ ३५०.

विनटु-प्रा॰ ना॰ खेळ-ज्ञा॰ अ॰
१४ ओ॰ ११३.

विनतानंदन-सं॰ ना॰ १ गरुड
२ अरुण॰

विनतापुत्र-सं॰ ना॰ १ गरुड-
२ अरुण.

विनयोग-सं॰ अप॰ ना॰ विनियोग

व्यवस्था.
विनयोगणें- सं॰ अप॰ धा॰ ना॰ खाणें- ज्ञा॰ अ॰ ६ ओ॰ २९१.
विनायक- सं॰ ना॰ १ गणपति-२ गरुड.
विनाश- सं॰ वि॰ १ विपरीत- २ ना॰ नाश.
विनास- सं॰ वि॰ नकटा.
विनित- सं॰ वि॰ नम्र.
विनियो- सं॰ अप॰ ना॰ विनयो-विनय अथवा नम्रता- ज्ञा॰ अ॰ ९ ओ॰ २२६.
विनोद- सं॰ ना॰ कौतुक.
विनोदु- सं॰ अप॰ ना॰ विनोद अथवा चमत्कार- ज्ञा॰ अ॰ ५ ओ॰ १७६.
विन्यास- सं॰ ना॰ विस्तार- ज्ञा॰ अ॰ १५ ओ॰ ६६.
विपट- प्रा॰ ना॰ वैषम्य- दा॰ द॰ ११ स॰ ५ ओ॰ ११.
विपत्ती- सं॰ ना॰ आपदा.
विपत्पात- सं॰ ना॰ आपदा प्राप्ति.
विपनणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ शास्त्रदृष्टया- पाहाणें- ज्ञा॰ अ॰ २ ओ॰ २७४.
विपरीतभावना- सं॰ ना॰ देहच आत्मा अशीभावनाती.
विपरीतज्ञान- सं॰ ना॰ अन्यथाज्ञान म्हणजे नामरूपात्मक वस्तुजाताचें हें सत्यच असें ज्ञान तें.
विपाइलें- प्रा॰ वि॰ १ एकादें- ज्ञा॰ अ॰ ७ ओ॰ १०- २ थोडें- ज्ञा॰ अ॰ ७ ओ॰ १०२.
विपाय- सं॰ ना॰ अपाय.
विपायें- प्रा॰ अ॰ कदाचित्- ज्ञा॰ अ॰ ६ ओ॰ १२- अमृ॰ प्र॰ १ ओ॰ १५.
विपारा- प्रा॰ वि॰ विरूप- दा॰ द॰ २ स॰ ३ ओ॰ ३५.
विपावो- सं॰ अप॰ ना॰ विपाव अथवा कठीणपण- ज्ञा॰ अ॰ १७ ओ॰ २८.
विपिन- सं॰ ना॰ अरण्य.
विपुळात- सं॰ अप॰ वि॰ विपुल अथवा पुष्कळ- भा॰ अ॰ ५ ओ॰ १०५.
विप्र- सं॰ ना॰ ब्राम्हण.
विफल- सं॰ वि॰ निष्फल.
विफळ- सं॰ अप॰ वि॰ विफल.
विफळात- सं॰ अप॰ वि॰ विफल अथवा व्यर्थ.
विबुध- सं॰ ना॰ त्रिदश अथवा देव.
विभक्त- सं॰ ना॰ १ अभक्त- २ वि॰ भिन्न अथवा वेगळें.
विभव- सं॰ ना॰ भाग्य अथवा वैभव- २ संपत्ति- ३ वि॰ सुखदायक- ज्ञा॰ अ॰ १॰ ओ॰ ३१०.
विभांडणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ पराभव करणें अथवा जिंकणें- ज्ञा॰ अ॰ १६ ओ॰ १२१.
विभावसु- सं॰ ना॰ अग्नि.
विभु- सं॰ वि॰ महान्.
विभूति- सं॰ ना॰ भृगुआदिकरून महीन् महान् पुरुष ते.
विरंची- सं॰ अप॰ ना॰ विरिंचि अथवा ब्रम्हदेव.

विरज- सं॰ वि॰ निर्मळ.
विरजा- प्रा॰ ना॰ साह्यकर्त्ता- ज्ञा॰ अ॰ १८ ओ॰ ४५६.
विरजांबर- सं॰ ना॰ निर्मलवस्त्र.
विरजियें- प्रा॰ वि॰ साह्यकर्त्तें- ज्ञा॰ अ॰ १ ओ॰ १२०
विरुजें- प्रा॰ ना॰ सोपती- ज्ञा॰ अ॰ १५ ओ॰ ४४९.
विरमणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ विरणें अथवा लाजणें-
विरळ- सं॰ अप॰ वि॰ विरल म्हणजे क्वचित्.
विराग- सं॰ ना॰ विरक्ति अथवा वैराग्य.
विराट्- सं॰ ना॰ ब्रम्हांड- ईश्वराचा- स्थूलदेह.
विराणा- प्रा॰ ना॰ एकदेवता आहे- दा॰ द॰ १३ स॰ ८ ओ॰ १४.
विरावें- सं॰ अप॰ ना॰ शौर्य- दा॰ द॰ २ स॰ १ ओ॰ ७.
विरु- सं॰ अप॰ वि॰ विरुध्ध- ज्ञा॰ अ॰ १६ ओ॰ ५७.
विरुगोळा- सं॰ अप॰ ना॰ अडथळा- ज्ञा॰ अ॰ १५ ओ॰ ४६५.
विरुध्ध- सं॰ वि॰ उलटें.
विरुध्धनानिज- सं॰ अप॰ ना॰ द्वैत नाब्रम्ह- ज्ञा॰ अ॰ १४ ओ॰ ७८.
विरुळें- सं॰ अप॰ वि॰ विरल अथवा- फाटकें-

विरूपाक्ष- सं॰ ना॰ त्रिनेत्र म्ह॰ शिव.
विरोचनात्मज- सं॰ ना॰ बळीनामा दैत्य.
विरोध- सं॰ ना॰ द्वेष.
विरोधु- सं॰ अप॰ ना॰ विरोध.
विलग- प्रा॰ ना॰ उपद्रव- ज्ञा॰ अ॰ १२ ओ॰ ६२.
विलपणें- सं॰ अप॰ धा॰ ना॰ विलापकरणें अथवा शोककरणें.
विल्यावणें- सं॰ अप॰ धा॰ ना॰ विलयासजाणें.
विलसणें- सं॰ अप॰ धा॰ ना॰ शोभणें- बा॰ ओ॰ १२६८.
विवर्त- सं॰ ना॰ १ भोंवरा- २ नसून दिसतेंतें-
विवर- सं॰ ना॰ गुहा.
विवर- सं॰ अप॰ ना॰ विवरण- दा॰ द॰ १४ स॰ २ ओ॰ ४६.
विवरण- सं॰ ना॰ सविस्तर निरूपण.
विवसी- प्रा॰ ना॰ १ भूत- २ विघ्नदेवता- दा॰ द॰ १४ स॰ ५ ओ॰ ३२.
विवस्कंध- सं॰ ना॰ नक्षत्रमंडळापासून शनीमंडळापावेतों ज्याचीमर्यादा असा सप्तस्कंधांतील पांचवा स्कंधतो
विवळ- प्रा॰ वि॰ १ सविस्तर- ज्ञा॰ अ॰ ५ ओ॰ १६४- २ सुगम- ज्ञा॰ अ॰ १० ओ॰ १८८-१९०
विवळणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ स्पष्टकरणें- स्पष्टहोणें अथवा समजणें- ज्ञा॰ अ॰

१६ ओ० ३.

विवळणें–मा० वि० आनंदयुक्त. ज्ञा० अ० ६ ओ० १२५.

विवक्षा–सं० ना० १ हेतु अथवा कारण. २ भाषण. ज्ञा० अ० ११ ओ० २७१.

विविक्त–सं० वि० एकांत.

विविदिषा–सं० ना० जाणायाची इच्छा.

विवेक–सं० ना० नित्यकाय व अनित्य काय याचा विचार तो. साधनचतुष्टयांतील पहिलें साधन.

विशद–सं० वि० स्पष्ट अथवा प्रांजळ.

विशदु–सं० अप० वि० विशद.

विशाण–सं० अप० ना० विषाण म्हणजे शिंग.

विशिख–सं० ना० बाण.

विशिष्ट–सं० वि० १ वर्णादिलक्षणयुक्त. २ श्वेतपीतादिक वर्ण.

विशेख–सं० अप० वि० विशेष. भा० अ० १ ओ० १२.

विशेषणें–सं० अप० धा० ना० वर्णन करणें.

विशेषज्ञान–सं० ना० आभासरूप जीवचैतन्याचें ज्ञान.

विशो–सं० अप० ना० विषय. ज्ञा० अ० १८ ओ० १७३६.

विश्लेष–सं० ना० दुःख.

विश्व–सं० ना० जग.

विश्वकर्मा–सं० ना० देवांचा सुतार.

विश्वसृट्–सं० ना० ब्रम्हदेव.

विश्वाभिमान–सं० ना० हा देह मी आणि हे विषय माझे असा जागृतीमधला अभिमान तो.

विश्वाभिमानी–सं० ना० विश्वाभिमान धरणारा जीव तो.

विश्वोदयपंथ–सं० ना० माया.

विश्वोदयपंथकंधर–सं० ना० माया नियंता.

विषकंठ–सं० ना० शिव.

विषदु–सं० अप० वि० विशद.

विषय–सं० ना० १ शद्बादि पंचविषय ते. २ वेदांत शास्त्रांत ब्रम्हप्रत्यगात्मा यांचें ऐक्य त्यानें नाव.

विषयपंचक–सं० ना० शद्ब. स्पर्श. रूप. रस. आणि गंध. या पांचाचा समुदाय तें.

विषयी–सं० वि० विषयासक्त.

विषव्रतति–सं० ना० विष वल्ली.

विषाण–सं० ना० शिंग.

विषो–सं० अप० ना० विषयो अथवा विषय.

विष्कळित–सं० अप० वि० विसकटित.

विष्टप–सं० ना० देव.

विष्टर–सं० ना० दर्भ.

विष्णुनाभ–सं० ना० ब्रम्हदेव.

विष्णुपदी–सं० ना० गंगा.

विसकुस–मा० ना० विघड अथवा तुटा तूट. अमृ० प्र० २ ओ० ६९.

विसकुसें-प्रा॰ना॰ व्यर्थकासाविषी॰ ज्ञा॰अ॰८ओ॰६७.

विसर्ग-सं॰ना॰ त्याग.

विसंचणें-प्रा॰धा॰ना॰ नासणें-ज्ञा॰ अ॰८ओ॰१८०-२ विकारणें- वि॰पू॰अ॰ १ओ॰९१.

विसणनें-प्रा॰धा॰ना॰ आवेशणें- ज्ञा॰अ॰१ओ॰१६१.

विसंब-प्रा॰ना॰१ अवकाश-२ त्याग- भा॰अ॰२२ ओ॰२५

विसंबणें-प्रा॰धा॰ना॰ विश्रांतिपावणें ज्ञा॰अ॰१५ओ॰१०-विवे॰ तु॰प्र॰७ओ॰ १०६.

विसंवादिभ्रम-सं॰ना॰ लाभहीनभ्र मतो.

विसाळ-प्रा॰ना॰ कांहींबाधा- दा॰ द॰२ स॰६ ओ॰१२.

विसिफ-प्रा॰ना॰ गुरांच्या आरवाड्यां तयुककिडा असतो तो.

विसुरा-प्रा॰ना॰१ विस्मय- ज्ञा॰अ॰ ५ ओ॰१७४-२ अभिप्राय-ज्ञा॰अ॰ १७ओ॰१५२.

विसुरें-प्रा॰ना॰ भ्रांती-ज्ञा॰अ॰६ ओ॰१८-अमृ॰प्र॰७ ओ॰२९४.

विसूचिका-सं॰ना॰ हागओकीचारो ग-रुक्मि॰ अ॰१४ ओ॰६५.

विस्मो-सं॰अप॰ना॰ विस्मय-ज्ञा॰ अ॰१२ ओ॰६३०.

विहंग-सं॰ना॰ पक्षी.

विहंगम-सं॰ना॰ पक्षी.

विहरण-सं॰ना॰ विहार.

विहरा-प्रा॰ना॰ मोगपाणदुरा-दा॰ द॰१६ स॰४ ओ॰७.

विहित-सं॰वि॰ योग्य.

विळून-प्रा॰अ॰ एकावेळांतून-भा॰ अ॰८ओ॰२५२.

विक्षिप्तता-सं॰ना॰ अभ्यासाच्या च्यारभूमिकांतील पहिली भूमीका.

विक्षेप-सं॰ना॰१ अडथळा-२ विम्र २ जीवासससावस्था आहेत त्यांतली तिसरी अवस्था.

विक्षेपशक्ति-सं॰ना॰ अन्यथा- ज्ञानरूपविद्या.

विज्ञान-सं॰ना॰१ प्रपंच-ज्ञा॰ अ॰९ ओ॰४२-२ ज्ञाना ज्ञान दोन्ही मावळूनउर्वरीतस्थितितिचेंनाव.

वी-सं॰ना॰ पक्षी.

वीचि-सं॰अप॰ना॰ विचि म्हणजे जललहरी.

वीर्य-सं॰ना॰ पराक्रम.

वीर-सं॰वि॰१ शूर-२ वैराग्यशील

वीरगुंठी-सं॰अप॰ना॰ बध्यकेश त्यांचें नाव.

वीरसू-सं॰ना॰ वीरमाता.

वुंडी-प्रा॰ना॰ बळिदान-ज्ञा॰अ॰ १७ओ॰९७.

वृक-सं॰ना॰ लांडगा.

वृत्ति-सं॰ना॰१ स्फुरण अथवास

स्वरूपाचीमूळआठवण-२ वतन·

वृत्रघ्न-सं॰ना॰ इंद्र·

वृत्रारि-सं॰ना॰ इंद्र·

वृत्रारिशत्रु-सं॰ना॰ इंद्रजीत·

वृंद-सं॰ना॰ समुदाय·

वृंदारक-सं॰ना॰ देव·

वृष-सं॰ना॰ कर्णराजा.

वृषण-सं॰ना॰ अंड·

वृषभ-सं॰ना॰ बैल-नंदी·

वृषभध्वज-सं॰ना॰ शिव·

वृषली-सं॰वि॰ व्यभिचारिणी·

वृष्णिप-सं॰ना॰ कृष्ण.

वे.

वेउळी-प्रा॰ना॰ इंगळी-ज्ञा॰अ॰१६ ओ॰२५८-२५९.

वेरवासें-प्रा॰वि॰१ विरुध्ध-ज्ञा॰अ॰७ओ॰४७-२ व्यर्थ-ज्ञा॰अ॰१७ओ॰-२०९-२१०-३ दृष्ट अ॰ पाहिलेलें-ज्ञा॰-अ॰१३ओ॰८०१.

वेंगडी-सं॰अप॰ना॰वेग अथ॰ गति दा॰द॰१स॰५ओ॰१०

वेगाटें-सं॰अप॰अव्य॰लवकर-भा॰ अ॰६ओ॰३०९.

वेगु-सं॰अप॰ना॰त्वरा-वेग

वेगु-प्रा॰ना॰दूषण-ज्ञा॰अ॰१३ओ॰ २७१·

वेंघणें-प्रा॰ धा॰ना॰चढणें.

वेच-सं॰अप॰ना॰१ व्यय अथ॰ खर्च-२क्षय·

वेंटाळणें-सं॰अप॰धा॰ना॰१ वेष्टणें-२ स्वस्वाधीनकरणें·

वेंठणें-सं॰अप॰धा॰ना॰ वेष्टणें-भा॰अ॰१ओ॰४७·

वेटाळावणें-सं॰अप॰धा॰ना॰वेष्टणें-२भुलविणें·

वेढुनुपुरें-सं॰अप॰ना॰वेष्टन-वस्त्र-ज्ञा॰अ॰६ओ॰१०९.

वेतंड-सं॰ना॰ हत्ती·

वेत्रपाणि-सं॰ना॰ भालधर अ॰ भालदार.

वेद-सं॰ना॰१ ज्ञान-२ भगवंताच्यामुखांपासून अनेकश्रुतिनीयुक्त अशीनिघालेली स्वतः प्रमाणवाणी.

वेदत्रयी-सं॰ना॰धर्म-अर्थ-काम-यांचासमुच्चय

वेदलोकु-सं॰अप॰ना॰श्रुति·

वेदवती-सं॰ना॰ पृथ्वी·ज्ञा॰अ॰११ओ॰२२४·

वेदांत-सं॰ना॰ १अद्वैत शास्त्र-२शास्त्रप्रतीति·

वेदांतशास्त्र-सं॰ना॰ अद्वैतशास्त्र·

वेदिका-सं॰ना॰कुंड-ओटा-ज्ञा॰ अ॰८ओ॰४९.

वेद्य-सं॰ना॰विषय-१ वि॰जाणायासयोग्य·

वेघु-सं०अप०ना०वेध.
वेधे-प्रा०ना०छंद.
वेन्ही-प्रा०शब्द०अव्य० पावेतों-पर्यंत
वेल-प्रा०ना० मर्यादा-भा०अ०८ ओ० ४४.
वेलरी-प्रा०ना० फळ-ज्ञा०अ०१६-ओ०२६६-२६७.
वेलांडी-प्रा०ना० रथि-ज्ञा०अ० १५ ओ०२८१.
वेलावणें-प्रा०धा०ना० सुरवावणें-अ मृ०प्र०९ओ०२.
वेल्हावणें-प्रा०धा०ना० भोगणें-ज्ञा० अ०१२ ओ०६४.
वेल्हाळ-प्रा०वि०१ प्रिय-२ सविस्त र-ज्ञा०अ०१३ओ०३११.
वेश्यास्त्री-सं०ना० वेश्या.
वेश्या-सं०ना० कळवंतीण.
वेषधारी-सं०वि० सोंगाड्या-उ० येर मायीक वेषधारी॥असत्शिष्य॥१॥७॥
वेसणी-प्रा०ना० वेसण उ०नथणी.
वेसजें-सं०अप०ना०व्यसन-ज्ञा० अ०६ओ०१०.
वेळाईत-प्रा०ना०कैवारी-विवे०उ० प्र०९ओ०२२-विवे०उ०प्र०११ ओ०५८
वेळाउळ-प्रा०ना० घर-ज्ञा०अ०१३ ओ०३११.
वेळिलवाणें-प्रा०वि० दीनवाणें-दा० द०१४स०१ ओ०५४.

वै

वैकल्य-सं०ना०विकळता.
वैकुंठ-सं०ना०१ विष्णु-२ ब्रम्हसृष्टी बाहेर विष्णूनें स्वेच्छानिर्मितरहिवासस्था नतें म्हणजे विष्णुलोक.
वैखरी-सं०ना० जिव्हायोगानेंश ब्दस्पष्टउमटतात अशी चतुर्विधवाचेंती लचौथीवाचाती.
वैदर्भी-सं०ना०रुक्मिणी.
वैदिक-सं०वि० वेदाध्ययनशील-वेदोक्त.
वैदेही-सं०ना० सीता.
वैनतेय-सं०ना० गरुड.
वैभव-सं०ना० ऐश्वर्य.
वैरागर-सं०ना०१ खाण-२ दुकान.
वैराग्य-सं०ना० विरक्ति.
वैशेषिक-सं०ना० न्यायशास्त्रांतील एकमत.
वैश्य-सं०ना०चत्वार वर्णांतीलति सरावर्णतो.
वैश्रवण-सं०ना०कुबेर.
वैश्वानर-सं०ना०१अग्नि-२स्थूल ब्रम्हांडाभिमानीदेवता.
वैसा-प्रा०ना० वयसा-पाहा-भा० अ०११ ओ०४१६.

वो.

वोखटें-प्रा०वि० वाईट.
वोखटेवर्णी-प्रा०ना०हड्यावर्णी

द्दिरोग·

वोखद्– सं॰अप॰ना॰ औषध-ज्ञा॰ अ॰१७ओ॰६१·

वोगर– प्रा॰ना॰ वाढपी·

वोगरणें– प्रा॰धा॰ना॰ भोजनवाढणें अमृ॰प्र॰२ओ॰२·

वोगराळें– प्रा॰ना॰ वाढणपात्र·

वोंगळ– सं॰अप॰वि॰ अमंगळ·

वोज– प्रा॰ना॰ चांगुलपण-स्वछ्छप ण-भा॰अ॰१९ओ॰२००

वोजावणें– प्रा॰धा॰ना॰ आकर्षिणें- सांवरणें-भा॰अ॰१ओ॰९·

वोजें– प्रा॰वि॰ उत्तम-शुध्ध-स्वछ्छ भा॰अ॰१ओ॰५·

वोझें– प्रा॰ना॰ भार-अमृ॰प्र॰६ओ॰

वोटंगण– प्रा॰ना॰ गिर्दी·

वोटंगणें– प्रा॰धा॰ना॰ लागणें-ज्ञा॰ अ॰१२ओ॰७५·

वोडउ– प्रा॰ना॰ आदर-ज्ञा॰अ॰१३ ओ॰६३६·

वोडगस्तपण– प्रा॰ना॰ ओढाताण वा॰ओ॰४६००

वोडण– प्रा॰ना॰ ढाल-रुक्मि॰अ॰८ ओ॰४०·

वोडंबरी– प्रा॰ना॰ गारुड विद्या-ज्ञा॰ अ॰९ओ॰१७३-अमृ॰प्र॰६ओ॰३२

वोडंबा– प्रा॰ना॰ गलबला-ज्ञा॰अ॰ १५ओ॰२७६·

वोडवणें– प्रा॰धा॰ना॰ प्राप्तहोणें भा॰अ॰१ओ॰३५८-२खालींकरणें अथवापुढेंकरणें-भा॰अ॰१ओ॰३६०

वोडवा– प्रा॰ना॰ योग्यता-ज्ञा॰अ॰ ६ओ॰३३९·

वोढवणें– प्रा॰धा॰ना॰ वोडवणें

वोढावारा– प्रा॰ना॰ मर्यादाअथवा धरबंध-ज्ञा॰अ॰१३ओ॰६९२·

वोत– प्रा॰ना॰ वोहट अथवावोहटी- ओहोट-ज्ञा॰अ॰१५ओ॰३५७

वोतपली– प्रा॰ना॰१ दीप्ति अथवा तेज-ज्ञा॰अ॰७ओ॰१३१-२उन्हा ळाशेक-ज्ञा॰अ॰१०ओ॰१५६·

वोतप्रोत– सं॰अप॰वि॰ ओतप्रो तम्हणजे अखंडदंडायमान·

वोथंबा– प्रा॰ना॰१ गंवळ्याचालंब क-ज्ञा॰अ॰१३ओ॰५३६-५३७· २आश्रय-ज्ञा॰अ॰१३ओ॰१०८३- ज्ञा॰अ॰१५ओ॰२७६·

वोथर– प्रा॰ना॰ पडशाद्ब-अमृ॰प्र॰ ६ओ॰४६·

वोथिजणें– प्रा॰धा॰ना॰१ पातळ करणें-ज्ञा॰अ॰९ओ॰२१-२विस्ता रणें-ज्ञा॰अ॰९ओ॰६६·

वोपणें– प्रा॰धा॰ना॰ देणें-विक णें-ज्ञा॰अ॰९ओ॰३३५-भा॰अ॰ २९ओ॰४७१·

वोपसर– प्रा॰ना॰ हीनखडाहिर कणी सारखादिसावाम्हणूनह्यतातपू रतें-अमृ॰प्र॰२ओ॰७३·

वोपसारा- प्रा० ना० वोपसिरा.
वोपसिरा- प्रा० ना० संबंध- ज्ञा० अ० १५ ओ० ७६.
वोभण- प्रा० ना० १ प्रवाह- २ वेग.
वोभाण- प्रा० ना० वोभण.
वोभाणें- प्रा० ना० १ वेग- ज्ञा० अ० ७ ओ० ७३- २ धा० ना० वेगानेंवाहणें
वोमथणें- प्रा० धा० ना० उमटणें- उगवणें- ज्ञा० अ० १३ ओ० ५६.
वोरप- प्रा० ना० १ इच्छा- ज्ञा० अ० १७ ओ० २२० - २२१ - २ क्रि० भुरक अथ० भुरका किंवा फुरकामार.
वोरबारें- प्रा० ना० अपेक्षा- अमृ० प्र० ६ ओ० २६.
वोरस- प्रा० वि० १ स्नेहभरित- ज्ञा० अ० १४ ओ० ६२- २ ना० स्नेहभरित पान्हा.
वोल- प्रा० ना० ओल म्ह० हृदय अ० गाहण- ज्ञा० अ० १२ ओ० ३३१
वोलाकुष्ठ- सं० अप० ना० रक्तपिती रोग- दा० द० ३ स० ६ ओ० २१.
वोलांडा- प्रा० ना० पाहा- ओलांडा- दा० द० ३ स० ६ ओ० २२.
वोलावा- प्रा० ना० १ ओलेपणा- २ आश्रय.
वोल्हावणें- प्रा० धा० ना० भिजणें- अमृ० प्र० ६ ओ० ३५.
वोल्हासु- सं० अप० ना० उल्हास- भा० अ० १ ओ० ३६.
वोल्हासु- प्रा० ना० ओलावा- अमृ० प्र० ६ ओ० ३४- भा० अ० १६ ओ० १५४.
वोवसा- प्रा० ना० व्रत- ज्ञा० अ० १३ ओ० ८१८.
वोवांडणें- प्रा० धा० ना० ओवाळून टाकणें- ज्ञा० अ० १३ ओ० १६४.
वोवांडा- प्रा० ना० ओलांडा- ज्ञा० अ० १३ ओ० २६५.
वोवांडैणें- प्रा० धा० ना० लवणें- ज्ञा० अ० १५ ओ० २००
वोसंग- प्रा० ना० मांडी- पाहा- वोसिंगा.
वोसंडणें- प्रा० धा० ना० १ भरूनवाहणें- विवे० पू० प्र० १ ओ० ४५- २ भरपूर होणें- भा० अ० ९ ओ० २२७- ३ टाकणें अ० सांडणें.
वोसण- प्रा० ना० पाहा- वोसाणें
वोसणनें- प्रा० धा० ना० बरळणें- भा० अ० १० ओ० ३०७.
वोसणातियाचाग्रंथ- प्रा० ना० झोंपेतल्याचीबडबड- ज्ञा० अ० १५ ओ० ३९२.
वोसंतणें- प्रा० धा० ना० आचरणें ज्ञा० अ० १६ ओ० ९१- ९२.
वोसर- प्रा० ना० ओहोट- आ० पं० १ स० ५ ओ० ५३.
वोसरणें- प्रा० धा० ना० वोहोटणें अमृ० प्र० ५ ओ० ४९- भा० अ० १ ओ० २४४.

वोसाडा-प्रा॰ ना॰ शिंतोडा. भा॰ अ॰११ ओ॰१५.
वोसाणें-प्रा॰ना॰ पुरामधील लांकडें के रकचऱ्याचा समूह-ज्ञा॰अ॰ ७ ओ॰७३.
वोसावणें-प्रा॰ धा॰ना॰ ओस अथवा रितें पडणें-ज्ञा॰अ॰१५ ओ॰३०२.
वोसिंगा-प्रा॰ना॰ मांडी-भा॰अ॰१ ओ॰७६.
वोहर-सं॰अप॰ना॰ वधुवर-दंपत्य अ॰मेहूण.
वोहळणें-प्रा॰धा॰ना॰ वाहूनजाणें-अमृ॰प्र॰२ ओ॰२९.
वोहा-प्रा॰ना॰ गाय म्हैस यांचीका स॰ अमृ॰प्र॰७ ओ॰६२.
वोळगण-प्रा॰ना॰ प्राप्ति-भा॰अ॰११ ओ॰३३८.
वोळगणा-प्रा॰ना॰ सेवाधार.
वोळगणें-प्रा॰धा॰ना॰ प्राप्तहोणें-अमृ॰प्र॰९ ओ॰२९.
वोळगें-प्रा॰ना॰ सेवा-ज्ञा॰अ॰१७-ओ॰१०.
वोळणें-प्रा॰धा॰ना॰ प्राप्तहोणें.
वोळंबा-प्रा॰ना॰ १ वाळवी-ज्ञा॰अ॰ ८ ओ॰८९-विवे॰पू॰प्र॰७ ओ॰११५-२ मुंग्या-ज्ञा॰अ॰१८ ओ॰६०९.
वोळसा-प्रा॰ना॰ फेरा.
वोळा-प्रा॰ना॰ मेघ-ज्ञा॰अ॰९ ओ॰२८.
व्यक्ति-सं॰ना॰ आकार अ॰ आकृति.
व्यंजक-सं॰वि॰ प्रकाशक.
व्यतिरेक-सं॰ना॰ अव्याप्ति.
व्यभिचार-सं॰ना॰ जो ज्यावस्तूचा धर्म तोएकेस्थळीं असणें दुसरेस्थळीं न सणें त्याचें नाव.
व्यय-सं॰ना॰ वेंच अथ॰ खर्च.
व्यवस्थिणें-सं॰अप॰धा॰ना॰ खरे करणें-ज्ञा॰अ॰११ ओ॰१५९.
व्यवस्थितु-सं॰अप॰अव्य॰ व्यवस्थित अ॰ निश्चित-ज्ञा॰अ॰६ ओ॰३४२
व्यष्टि-सं॰ना॰ पिंड अथ॰ देह.
व्यसन-सं॰ना॰ १ छंद-२ दुःख.
व्यस्त-सं॰ वि॰ उलटें.
व्याकरण-सं॰ना॰ सहाशास्त्रांतील शब्दनियमशास्त्र-शब्दशास्त्र.
व्याघात-सं॰ना॰ वाणीची हानी-ज्याला जें न बोलावें तें त्याला बोलणें याचें नाव.
व्याज-सं॰ना॰ मिष अ॰ निमित्त.
व्याधि-सं॰ना॰ शरीरव्यथा-उ॰ श्रीमत्परब्रम्हसत्य सर्वांआधीं॥जेथें आधिव्याधिसुखीं नाहीं॥१॥
व्यान-सं॰ना॰ आपादमस्तकशरीरांत व्यापलाराहून सर्वनाडीस अन्नरस पोंचविणारा पंचप्राणांतील पहिलावायुतो.
व्याप्ति-सं॰ना॰ १ व्यापकता-२ अन्वय.
व्याप्य-सं॰ना॰ व्यापक्यास योग्य

असे पदार्थ.
व्यामोह- सं॰ना॰ अत्यंत मोह.
व्याल- सं॰ना॰ सर्प.
व्यावर्तक- सं॰वि॰ आगंतुकलक्षण युक्त- म्ह॰ क्षणिक लक्षण युक्त- आ॰पं॰ १ स॰१ ओ॰१९
व्यावर्ति- सं॰ना॰ अव्याप्ति अ॰ व्यतिरेक.
व्यासंग- सं॰ना॰ उद्योग.
व्याहाळी- मा॰ ना॰ क्रीडा- ज्ञा॰ अ॰ १८ ओ॰ ५४१- भा॰ अ॰ ६ ओ॰ ३६२.
व्याळ- सं॰ अप॰ भा॰ व्याल म्ह॰ सर्प
व्योम- सं॰ना॰ आकाश.
व्योमकेश- सं॰ना॰ श्रीमहादेव.
व्रज- सं॰ना॰ १ समुदाय- २ गोकुळ
व्रात- सं॰ना॰ समूह.
व्रीडा- सं॰ना॰ लज्जा.

श.

शकट- सं॰ना॰ गाडा.
शकडु- सं॰अप॰ना॰ शकट म्ह॰ गाडा
शकुंत- सं॰ना॰ पक्षी.
शकुन- सं॰ना॰ पक्षी.
शकुनी- सं॰ना॰ गांधार अ॰ दुर्योधनमातुल.
शक्ति- सं॰ना॰ १ बर्छी- ज्ञा॰ अ॰ ६ ओ॰ २२७- २ सामर्थ्य- उ॰ नामशक्तिबळें जळीं पाषाण तरले ॥१॥- ३ माया- उ॰ जे महंताचीशांति ॥ जे ईश्वराचीशक्ति ॥ इ॰
शक्तिचक्र- सं॰ना॰ मायाचक्र- उ॰ जें शक्तिचक्राशी वेगळ ॥
शक्तिपात- सं॰ना॰ महावाक्योपदेशानें जो अज्ञानशक्तिचानिरास तो.
शक्तिसुत- सं॰ना॰ १ कार्तिकस्वामी- २ पराशरऋषि.
शक्र- सं॰ना॰ इंद्र.
शक्रजित- सं॰ना॰ इंद्रजीत.
शक्रनंदन- सं॰ना॰ १ वाळी २ अर्जुन.
शक्रसुत- सं॰ना॰ शक्रनंदन.
शक्रारि- सं॰ना॰ इंद्रजीत.
शक्रारिजनक- सं॰ना॰ रावण.
शक्रारिजनकप्रिया- सं॰ना॰ मंदोदरी.
शक्रारिजनकांतक- सं॰ना॰ श्रीराम.
शंखतीर्थ- सं॰ना॰ फाल्गुन वाद्यास संज्ञा- उ॰ ॥ तंव ते मातेनें घेतलें ॥ शंखतीर्थ ॥
शंखवळा- सं॰अप॰ना॰ बांगड्या. भा॰अ॰ ९ ओ॰ ९५.
शंखवळी- सं॰अप॰ना॰ शंखवलय म्ह॰ बांगडी.
शचि- सं॰ना॰ इंद्राणी.
शचिनायक- सं॰ना॰ इंद्र.
शचिपति- सं॰ना॰ इंद्र.
शचिवर- सं॰ना॰ इंद्र.
शठ- सं॰वि॰ १ कदर्यु- २ हरामी.

शण-सं॰ना॰ १ अंबाडी-२ वाख-३ ताग.
शणपट्ट-सं॰ना॰ तागाचीं वस्त्रें.
शतक्रतु-सं॰ना॰ इंद्र.
शतधृति-सं॰ना॰ ब्रम्हदेव.
शतपत्र-सं॰ना॰ कमळ.
शतमख-सं॰ना॰ इंद्र.
शनिपात-सं॰ना॰ सन्निपात.
शनैशनै-सं॰अप॰अव्य॰ शनैःशनैः म्ह॰ हळूहळू.
शंपा-स॰ना॰ विद्युल्लता अ॰ वीज
शपरीध्वज-सं॰ना॰ मदन.
शबर-सं॰ना॰ भिल्ल अ॰ कोळी.
शबल-सं॰वि॰ औपाधिक.
शब्द-सं॰ना॰ विषयपंचकांतील पहिला श्रवणविषय
शब्दब्रम्ह-सं॰ना॰ वेद-ज्ञा॰अ॰९ओ॰
शब्दविता-सं॰अप॰ना॰ शब्द घोतके परमात्मा.
शब्दसृष्टि-सं॰ना॰ कविता-ज्ञा॰अ॰ १२ओ॰२
शब्दानुविध्यसमाधि-सं॰ना॰ अंतःकरणानें कल्पिलेला भास बाधित करून त्याचें अधिष्ठान जें परमात्मस्वरूप तेंच चिंतन करणें त्याचें नाव
शम-सं॰ना॰ मनादिक अंतरिंद्रियांचा निग्रह.
शमन-सं॰ना॰१ यम-२ शांतता.
शमादिषट्‌संपत्ति-सं॰ना॰ साधनचतुष्टयांतील तिसरें साधन-त्याच्या अंतर्गत साहा भेद आहेत-१ शम-२ दम-३ तप-४ तितिक्षा-५ श्रद्धा-६ समाधान.
शर्म-सं॰ना॰ सुख.
शय-सं॰ना॰ हात.
शर-सं॰ना॰ बाण.
शरण्य-सं॰ना॰ शरणांगताचें रक्षण करणारा.
शरधि-सं॰ना॰ बाण ठेवण्याचा भाता उ॰॥ कदां नेणों वोढी॥ शरधितुनी काढी शर कदां॥ इ॰
शराव-सं॰ना॰ परळ.
शरासन-सं॰ना॰ धनुष्य.
शरीरभाव-सं॰ना॰ अहंभाव म्ह॰ मी देह असा भाव.
शरीरादिएकवीसभेद-सं॰अप॰ना॰४ देह-४ अवस्था-४ अभिमान ४ गुण-४ भोग आणि जीव मिळून जो समुच्चय तो.
शलभ-सं॰ना॰ मशक
शव-सं॰ना॰ प्रेत.
शर्व-सं॰ना॰ श्रीशंकर.
शशक-सं॰ना॰ ससा.
शशांक-सं॰ना॰ चंद्र.
शशि-सं॰ना॰ चंद्र.
शशिमोळी-सं॰अप॰ना॰ श्रीशिव.
शशिविखाण-सं॰अप॰ना॰ शशिविषाण-ज्ञा॰अ॰१५ओ॰२७५.

शशिविषाण-सं॰ना॰ शशशृंगम्ह॰ सशाचेंशिंग.
शशिशेखर-सं॰ना॰ चंद्रचूड अ॰ शिव.
शष्प-सं॰ना॰ कोमलतृण.
शस्त्र-सं॰ना॰ हत्यार.
शस्त्रि-सं॰ना॰ कटार.

शा

शाक्त-सं॰ना॰ शक्तिउपासक अथ॰ देवीभक्त.
शाक्तमार्ग-सं॰ना॰ ज्यांत देवतो द्देशानें मद्यप्राशन करावें असें सांगितलें आहे त्या तंत्रोक्त मार्गाचें नाव.
शाखामृग-सं॰ना॰ वानर.
शाखिया-सं॰अप॰ना॰ वृक्ष-ज्ञा॰अ॰ १८ ओ॰ ९९८.
शाड्वळ-सं॰अप॰ना॰ १ लसलसीत धान्यांकुर-२ वि॰ लसलसीत-ज्ञा॰ अ॰ १५ ओ॰ ५६.
शांतवृत्ति-सं॰ना॰ १ सत्वगुण-या॰ ओ॰ ९४५-२ वि॰ सौम्य.
शांधी-सं॰अप॰ना॰ संधि अ॰ साम भा॰ अ॰ १९ ओ॰ १५५.
शारदा-सं॰ना॰ सरस्वती.
शारदी-सं॰अप॰ना॰ शरत्काळ-ज्ञा॰ अ॰ १ ओ॰ ५६-भा॰ अ॰ २ ओ॰ १५३.
शारी-प्रा॰ना॰ अंगावर येतो शारा तो-भा॰ अ॰ १७ ओ॰ २५४.
शारें-प्रा॰ना॰ शारी.
शाल-सं॰ना॰ एकवृक्षजाती आहे.
शालिका-सं॰ना॰ उत्पत्ति-ज्ञा॰ अ॰ १४ ओ॰ ६७.
शालीय-सं॰ना॰ मंदिर.
शावक-सं॰ना॰ मृगबालक.
शासन-सं॰ना॰ १ साधन-ज्ञा॰ अ॰ १५ ओ॰ १४७-२ आज्ञा-शिक्षा अ॰ शिकवण.
शास्त्र-सं॰ना॰ वेदप्रमाण धरून जी आज्ञा तिचें नाव.
शाहाडा-प्रा॰ना॰ मोगवृक्ष-ज्ञा॰ अ॰ ११ ओ॰ ३४४-२ सिंह.

शि-शी

शिउ-सं॰अप॰ना॰ शिव अ॰ ईश्वर अमृ॰ प्र॰ १ ओ॰ २४.
शिखा-सं॰ना॰ १ ज्वाला-२ शेंडी.
शिखी-सं॰ना॰ १ अग्नि-२ मोर.
शिंतरु-प्रा॰वि॰ शिंतरें म्ह॰ फसविणारें-दा॰ द॰ २ स॰ ३ ओ॰ २९.
शितिकंठ-सं॰ना॰ १ शिव-२ मोर.
शिबिका-सं॰ना॰ पालखी.
शिराणी-प्रा॰ना॰ १ महल-विवे॰ पू॰ प्र॰ ५ ओ॰ ७-२ उपभोग-आ॰ पं॰ ७ स॰ ४ ओ॰ ३३.
शिरियाळें-सं॰अप॰ना॰ शिर अ॰

मस्तक- ज्ञा० अ० १४ ओ० १८६

शिला- सं० ना० धोंड अ० दगड.

शिलाराशी- सं० ना० पर्वत.

शिलोच्चय सं० ना० पर्वत.

शिल्पशास्त्र- सं० ना० सुतार काम संबंधी कौशल्य.

शिव- सं० ना० १ ईश्वर- २ महादेव- ३ कल्याण.

शिंव- प्रा० ना० मर्यादा अ० हद्द.

शिवलणें- प्रा० धा० ना० स्पर्शणें.

शिवदिनी- सं० ना० १ एकादशी- २ शिवरात्री.

शिवा- सं० ना० कोल्हा.

शिंशिपा- सं० ना० सीतापळीवृक्ष.

शिशु- सं० ना० लेंकरूं.

शिश्नोदरपरायण- सं० वि० आहार मैथुन परायण.

शिष्टागम- सं० ना० शिष्टाचार.

शिळु- सं० अप० ना० शील म्ह० स्वभाव

शिळा- सं० अप० ना० धोंड अ० दगड.

शिळाराशी- सं० अप० ना० पर्वत.

शिळोच्चय- सं० ना० पर्वत.

शीत- सं० ना० थंडी- २ वि० थंड.

शीतकर- सं० ना० चंद्र.

शीतभानु- सं० ना० चंद्र.

शीतवास- सं० ना० शीतकाळींपाण्यांतउभेराहाणें.

शील- सं० ना० स्वभाव.

शीलवृत्ति- सं० ना० धन्यानेंशेतांतील धान्यनेल्यावरपडलेलेदाणेंजमाकरून निर्वाहकरणें अशी जी वृत्ति तिचें नाव.

शुक- सं० ना० १ रावा अथवा राघु- २ व्यासपुत्र.

शुक्ति- सं० ना० मोतशिंपला.

शुक्तिका- सं० ना० शुक्ति.

शुक्र- सं० ना० १ शुक्राचार्य- २ रेत.

शुक्ल सं० ना० रेत.

शुचि- सं० ना० १ आषाढमास- २ शृंगार- ३ वि० पवित्र अ० शुध्ध.

शुध्धअपरोक्ष- सं० वि० स्वप्रकाश अपरोक्ष.

शुध्धउपदेश- सं० ना० जीवेशलक्ष्य ब्रम्ह प्रत्यगात्मा यांचे ऐक्याचा उपदेश तो.

शुध्धचैतन्य- सं० ना० मुख्यचैतन्य म्ह० ब्रम्हचैतन्य.

शुध्धस्वरूप- सं० ना० प्रत्यगात्मा ब्रम्ह.

शुध्धज्ञान- सं० ना० स्वप्रकाशअपरोक्षस्वरूपज्ञान.

शुनक- सं० ना० कुत्रें.

शुनें- सं० अप० ना० शुनक अ० कुत्रें

शुंभ- प्रा० वि० बुध्धिहीन- दा० द० २ स० ३ ओ० २९.

शुभा- सं० ना० गोवऱ्या- दा० द० ६ स० ९ ओ० ७.

शुभेछा- सं० ना० ज्ञानी जीवाच्या सप्तभूमिकांतील पहिली भूमिका- जि

ऱ्यायोगानेंजीवास अनुतापउत्पन्नहोऊन साधनचतुष्टयसंपन्नता येते व गुरुपदेशा स पात्रता मात्तहोते·

शुभ्रांशु-सं·ना·चंद्र·

शुशुप्ति-सं·अप·ना· सुषुप्तिम्ह· झोंप·

शुश्रुषा-सं·ना· सेवा- परिचर्या·

शूकर-सं·अप·ना· सूकर म्हणजे डुकर·

शूद्र- सं·ना· चवार वर्णांतील चौथा वर्णतो·

शून्य-सं·ना·१ माया-ज्ञा·अ· ७ ओ·२७-२ वि· निराकार अ· निर व यव-ज्ञा·अ·८ ओं·१६·

शून्यवादी- सं·ना·१ नास्तिकपुरु ष-२ वि·नास्तिक·

शून्यबीज-सं·ना·माया·

शून्यसिध्दांत- सं·ना· पदार्थमा त्र नाशिवंत म्हणून हे मृगजलवत् दिस ले तरीं नाहींतच- आणि ब्रम्हही अस तेंचतर प्रत्ययास येते- जें जेव्हां प्रत्यया स येत नाहीं तेव्हां तेंही नाहीं-तर जें नाहीं तेंच ब्रम्ह असा जो सिध्दांत तो·

शूलपाणि- सं·ना·महादेव·

शूळपाणि- सं·अप·ना· महादेव·

शृंगार- सं·ना·भूषण·

शृगाळ-सं·अप·ना·कोल्हा·

शृजणें-सं·अप·धा·ना· सृजणें म्ह·निर्माणकरणें·

शेरवी- प्रा·क्रि·अव्य·शेवटीं-ज्ञा· ओ·२३९२·

शेली-सं·ना·गळा·

शेवडी-प्रा·ना·चर्म-ज्ञा·अ·९ ओ·११२·

शेषकन्या-सं·ना·सुलोचनाइं द्रजीतस्त्री·

शैल-सं·ना·पर्वत·

शैल्य-सं·अप·ना· मद्रदेशाधिप तिशल्यराजा- शल्य म्ह· सलणी- भा·अ·२३ ओ·५९·

शोकणें-सं·अप·धा·ना·शोषणें·

शोकनिवृत्ति-सं·ना·शोकभंग·

शोकभंग-सं·ना·जीवासस्सात्व स्था आहेत त्यांतली साहावी-शोकाप गमनअवस्था·

शोच्य-सं·वि·१ शोकाकुलित-२अ योग्य-विवे·पू·प्र·१ ओ·९१·

शोच्यता-सं·ना·१ शोकाकुलता २ अयोग्यता-ज्ञा·अ·१० ओ·१८१-१८३·

शोण-सं·वि·रक्तवर्ण-अ·तांब डें

शोणित-सं·ना·रक्त·

शौरी-सं·ना·कृष्ण·

श्रध्दा-सं·ना·शमादिषट्कसंप त्तिचें पांचवें अंग-म्ह·गुरुवेदांतवा क्यावर विश्वास त्याचें नाव·

श्रध्दापत्नि-सं·ना·धर्मपत्नि·

श्रवण- सं॰ ना॰ ऐकणें २ कान-३ ज्ञानाधिकाऱ्याचे चवार साधनांतील पहिलें साधन.
श्रवणभक्ति- सं॰ ना॰ उपासनामार्गांतील नवविधभक्तीरूपसाधनाचें पहिलें अंग.
श्रांतु- सं॰ अप॰ वि॰ १ श्रमलेला-२ ना॰ विश्रांति- ज्ञा॰ अ॰ ९ ओ॰ ४.
श्राप- सं॰ अप॰ ना॰ शाप म्ह॰ अमंगल भाषण.
श्रावणारि- सं॰ ना॰ दशरथराजा.
श्री- सं॰ ना॰ १ लक्ष्मी-२ संपत्ति.
श्रीकंठ- सं॰ ना॰ महादेव.
श्रीद- सं॰ ना॰ कुबेर.
श्रीमदु- सं॰ अप॰ ना॰ श्रीमद- ज्ञा॰ अ॰ १४ ओ॰ २२८.
श्रीया- सं॰ अप॰ ना॰ कमल- ज्ञा॰ अ॰ १६ ओ॰ १९९- २००.
श्रीयेसारखिया- सं॰ अप॰ ना॰ अष्टमहासिध्धि- ज्ञा॰ अ॰ ९ ओ॰ ३१२
श्रीवल्लभ- सं॰ ना॰ विष्णु.
श्रीहट- सं॰ ना॰ ब्रह्मरंध्र अ॰ सहस्रदलकमल म्हणून योगशास्त्रोक्तस्थान.
श्रुताधित- सं॰ वि॰ बहुश्रुतवपटीक.
श्रुति- सं॰ ना॰ १ कान २ भगवंताच्या मुखापासून निघालेली वेदश्रुतवाणी ती श्रुत होतांच लिहिली त्यालेखाचें नाव.
श्रेणी- सं॰ ना॰ पंक्ति.
श्रेणवी- प्रा॰ ना॰ निशाण- ज्ञा॰ अ॰ १४ ओ॰ २२८.
श्रोणित- सं॰ अप॰ ना॰ शोणित म्हण॰ रक्त- प॰ प्र॰ ४ ओ॰ १८.
श्रोता- सं॰ ना॰ श्रवणकर्ता.
श्रोत्र- सं॰ ना॰ पंच ज्ञानेंद्रियांतील श्रवणनामक पहिलें इंद्रिय.
श्रोत्री- सं॰ ना॰ १ अग्निहोत्री- २ अध्ययनसंपन्न पुरुष.
श्रौत- सं॰ ना॰ श्रौताग्निविधान.
श्रौतसमो- सं॰ अप॰ ना॰ श्रुतीसमूह.
श्लाघेजला- सं॰ अप॰ ना॰ श्लाघ्यता- ज्ञा॰ अ॰ १७ ओ॰ ४८.
श्लाघ्य- सं॰ वि॰ योग्य.
श्लेष्मा- सं॰ ना॰ कफ.
श्व- सं॰ ना॰ कुत्रा.
श्वपच- सं॰ ना॰ अंत्यज.
श्वपाक- सं॰ ना॰ अंत्यज.
श्ववृत्ति- सं॰ ना॰ नीचसेवा करून निर्वाह करणें ती वृत्ति.
श्वसन- सं॰ ना॰ वायु.
श्वा- सं॰ ना॰ कुत्रा.
श्वान- सं॰ ना॰ कुत्रा.
श्वित्र- सं॰ ना॰ कुष्ट अ॰ कोड.
श्वेत- सं॰ वि॰ पांढरें- सत्व.
श्वेतु- सं॰ अप॰ ना॰ सेतु म्ह॰ पूल.
श्वेतवाह- सं॰ ना॰ अर्जुन.
श्वेतवाहन- सं॰ ना॰ अर्जुन.

षट्कर्म- सं॰ना॰ १ यजन २ याजन- ३ अध्ययन- ४ अध्यापन- ५ दान- ६ प्रतिग्रह- यासाहांचा समुच्चय तें
षट्चक्र- सं॰ना॰ १ मूलाधार- २स्वाधिष्ठान- ३ मणिपुर ४ अनाहत ५ विशुध्य ६ आज्ञा अ॰ अग्निचक्र- यासाहांचा समुच्चय त्याचें नाव-
षट्दर्शन- सं॰ना॰ १ सौर- २ शाक्त गाणपत्य- ३ शैव- ४ वैष्णव ५ स्कांद- यासाहांचें नाव-
षट्पद- सं॰ना॰ भ्रमर-
षट्प्रमाण- सं॰ना॰ जीव आणि अंतःकरण पंचक मिळून जें षट्क त्याचें नाव
षट्शास्त्र- सं॰ना॰ १ छंद- २ निरुक्त ३ व्याकरण- ४ ज्योतिष- ५ शिक्षा- ६ कल्पसूत्र- यासाहांचें नाव-
षडानन- सं॰ना॰ कार्तिक स्वामी
षडास्य- सं॰ना॰ षडानन
षडूर्मी- सं॰ना॰ १ जन्म २ मरण- ३ क्षुधा ४ तृषा ५ शोक ६ मोह- यासाहांचें नाव-
षड्गुणैश्वर्य- सं॰ना॰ १ ज्ञान- २ वैराग्य- ३ ऐश्वर्य- ४ यश- ५ कीर्ति ६ औदार्य- यासाहांचें नाव-
षड्भावविकार- सं॰ना॰ षड्विकार-
षड्रस- सं॰ना॰ १ कडू- २ अंबट- ३ खारट- ४ तुरट- ५ तिखट आणि- ६ मधुर- यांचें नाव-
षड्विकार- सं॰ना॰ १ उत्पन्न होणें- २ आहेसें दिसणें- ३ वाढणें- ४ परिणामास पावणें- ५ क्षीण होणें- ६ मरणें- असें देहास साहा विकार ते
षण्मुख- सं॰ना॰ कार्तिकेय-
षण्मुखी- सं॰ना॰ २ कानाचीं छिद्रें- २ डोळे- २ नाकपुड्या मिळून साहा अंगुष्ठादिकांनी दाबून जी मुद्रा लावणें तिचें नाव-

स

सकट- प्रा॰श॰ अव्य॰ १ बरोबर २ सुध्धां-
संकट- सं॰ना॰ १ अडचण- २ कोडें- ३ अरिष्ट-
संकल्प- सं॰ना॰ १ कल्पना- २ निर्धार- ३ जीवसहित मन अ॰ बुध्दि-
संकल्पविहंग- सं॰ना॰ मनोविहंग म्ह॰ मनोरूप पक्षी- ज्ञा॰ अ॰ ८ ओ॰ २४-
संकलित- सं॰ अप॰ अव्य॰ संकलित म्ह॰ संक्षेपतः
सकुली- सं॰ अप॰ ना॰ शष्कुली म्ह॰ करंजी- भा॰ ७, ०२७ ओ॰ २९०
संकेतकुंज- सं॰ना॰ क्रीडास्थान
संकोचित- सं॰ अप॰ वि॰ संकुचित म्ह॰ अडचणीचें-

सख- सं॰ ना॰ सखा अ॰ मित्र·
सखोल- प्रा॰ वि॰ १ अतिशयखोल- २ गंभीर·
संख्य- सं॰ ना॰ युध्द·
सख्यभक्ति- सं॰ ना॰ उपासना मार्गी तील नवविधभक्ति रूपसाधनाचें आठ- वें अंग·
संख्या- सं॰ ना॰ गणना·
संख्या- प्रा॰ अव्य॰ निश्चयें- ज्ञा॰ अ॰ ७ ओ॰ १६२·
संख्यावान्- सं॰ वि॰ विद्वान·
सगट- प्रा॰ शब्द॰ अव्य॰ सारखें·
सगर्भप्राणायाम- सं॰ ना॰ प्रणव युक्तप्राणायाम·
संगीन- प्रा॰ वि॰ यथास्थित- दा॰ द॰ ११ स॰ ओ॰ २५·
सगुणब्रम्ह- सं॰ ना॰ शबल ब्रम्ह- अ॰ मायीक ब्रम्ह·
सगुण साक्षात्कार- सं॰ ना॰ १ शिव विष्णवादिरूप होणें- २ शिवविष्णवा दि दृष्टीस पडणें त्याचें नाव·
सर्ग- सं॰ ना॰ उत्पत्ति·
संघ- प्रा॰ ना॰ समुदाय·
संघाट- प्रा॰ ना॰ समुदाय· ज्ञा॰ अ॰ ७ ओ॰ ७५- ज्ञा॰ अ॰ ११ ओ॰ २९४·
संघात- प्रा॰ ना॰ समुदाय- वा॰ ओ॰ ८५·
संचणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ असणें- भो॰ अ॰ १ ओ॰ ९९·
संचरणें- सं॰ अप॰ धा॰ ना॰ १ अंगीं भरणें- २ अंगीं शिरणें- भा॰ अ॰ ८ ओ॰ ७१·
संचार- सं॰ ना॰ १ फिरणें- पर्यटन २ बाधा·
संचारु- सं॰ अप॰ ना॰ १ फिरणें- २ बाधा अथवा पीडा- ज्ञा॰ अ॰ १२ ओ॰ २१७·
संचित- सं॰ वि॰ सांचलेलें·
संचितकर्म- सं॰ ना॰ अनंत जन्मीं चें सांचलेलें कर्म तें·
सच्चिदानंद- सं॰ वि॰ सत्य- ज्ञान घन व आनंदरूप·
सच्चिदानंदतनु- सं॰ ना॰ सच्चि दानंदविग्रह·
सचिव- सं॰ ना॰ प्रधान·
सजातीयभेदरहित- सं॰ वि॰ वृक्षास दुसरा वृक्ष सजातीय भेद आ हे- तसें सच्चिदानंद ब्रम्हा सारखें दु सरें ब्रम्ह नाहीं म्हणून भेद तेथें नाहीं.
संजोगणें- सं॰ अप॰ धा॰ ना॰ १ सं योगणें अ॰ जुंपणें- २ सिध्धकरणें भा॰ अ॰ ३॰ ओ॰ ९३
संटणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ १ सोडणें- अ मृ॰ प्र॰ ८ ओ॰ ४- २ सांठवणें भा॰ अ॰ १४ ओ॰ ३२६
सटवणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ क्षयपावणें अ॰ पातन पावणें- दा॰ द॰ ५ स॰ २- ओ॰ ६०·
सटी- सं॰ अप॰ ना॰ उपजल्याची

जीषष्ठीतिथीती अथवा तत्संबंधीएक क्षुद्रदेवता मानितात ती· दा· द· १४स· १ओ·५३·

सडक- प्रा· ना· वस्त्रावापदर-२सु गमपंथ

सडें- प्रा· वि· संगरहित- ज्ञा· अ· ७ओ·१२०·

सदळ- प्रा· वि· उदार·

सणाणें- प्रा· वि· तीव्र- ज्ञा· अ· १५ ओ·२५९·

सत्- सं· वि· त्रिकाला बाधित म्ह· जेंजगेदुत्पत्तिपूर्वीहोतें- जगअसता- नांआहे व जगलय पावलें तरी असणा र एवंच असें जें तिहीं काळीं अबाधित तेंब्रम्ह·

संत- सं· ना· ब्रम्हस्वरूपचळतना- हीं टळतनाहीं आहे तसेंच सर्वकाळआ हे असा स्वात्मत्वेंकरून दृढानुभवज्या सतोपुरुष·

सततिसावें- प्रा· सं· वि· छत्तीसत त्वांसआधार भूततेंब्रम्ह- ज्ञा· अ·११ ओ·३०९·

संतान- सं· ना· मूललेंकरूं-२वंश ३वृक्ष·

सतिक- सं· अप· ना· सत्यत्व- ज्ञा· अ·१५ओ·२२३·

सती- सं· ना· पार्वती-२ वि· पतिव्र ता·

सतु- सं· अप· वि· सत्- अमृ· प्र· ६ ओ·३१·

संतोख- सं· अप· ना· संतोख म्ह· संतोष- भा· अ·१ओ·१०१·

सत्ता- सं· ना· सद्रूपत्व अ· आहे पणा·

सत्यदर्शी- सं· ना· ब्रम्हतत्वदर्शी म्ह· ब्रम्हतत्वस्वात्मत्वेंकरून अवलो कनकरणारापुरुष·

सत्यप- सं· ना· ब्रम्हदेव·

सत्यपांड- सं· ना· ब्रम्हांड·

सत्यलोक- सं· ना· ब्रम्हलोक·

सत्यलोकनाथ- सं· ना· ब्रम्हदेव·

सत्यवतीकुमर- सं· अप· ना· कृ ष्णद्वैपायन नामाव्यास·

सत्यवतीहृदयरत्न- सं· ना· स त्यवतीकुमर·

सत्या- सं· ना· सत्यभामा·

सत्यापति- सं· ना· कृष्ण.

सत्राण- सं· ना· बल- रुक्मि·- अ·११ ओ·४१ -२ वि· थोर- ज्ञा·- अ·१५ओ·१९३-३अव्य· सवेग-भा· अ·२ ओ·१५०·

सत्व- सं· ना· १ सार-२ वि· सू क्ष्म- ज्ञा· अ· ७ ओ· २५·

सत्वगुण- सं· ना· त्रिगुणांतीलऊ र्ध्वगतीदातागुणतो·

सत्वापत्ति- सं· ना· ज्ञानी जीवाच्या सप्तभूमिकांतील चौथी भूमिका तिचें नाव·

सद- सं॰ना॰ सभा·
सदट- प्रा॰ वि॰ १ मोठें- दा॰ द॰ १स॰ २ओ॰ ५-२भारी- भा॰ अ॰ ३ ओ॰ ३३६
सदन- सं॰ना॰ घर-उ॰ प्रल्हाद बोले सदन त्यजावें॥
सदमुख- सं॰अप॰ अव्य॰ सन्मुख
संदिसें- प्रा॰ अ॰ तुकलें- दा॰ द॰ ३ स॰ ३ ओ॰ ३९- वा॰ ओ॰ २६३२॰
संदु- प्रा॰ ना॰ छंद- ज्ञा॰ अ॰ ६ ओ॰ ७४ भा॰ अ॰ ११ ओ॰ २१२॰
संदेह- सं॰ना॰ संशय·
सद्गुरु- सं॰ना॰ श्रीगुरु म्ह॰ आज्ञानतमहर्त्ता सनातनतो·
सद्म- सं॰ना॰ घर·
सद्यःप्रतीति- सं॰ना॰ मेल्यावांचूनस्वर्गाची प्रतीति नाहीं- तसें ब्रम्हसुख अ॰ मोक्ष यासमरणें नको- याच देहीं याचडोळां प्रतिती आहे तिचें नाव·
सधर- सं॰ वि॰ आश्रययुक्त- ज्ञा॰ अ॰ १ ओ॰ ७६· अमृ॰ प्र॰ ६ ओ॰ १
सनकादिक- सं॰ना॰ १ सनक- २ सनंदन- ३ सनत्सुजात- ४ सनत्कुमार- असे ब्रम्हदेवाचे चोघे मानसपुत्र ते·
सनातन- सं॰ वि॰ शाश्वत- नित्य·
सनोळख- प्रा॰ वि॰ ओळखीचें·
सन्नध- सं॰श॰ अ॰ १ जवळ- २ विसिध्ध·
सन्यास- सं॰ना॰ चतुर्थाश्रम·
सन्यासी- सं॰ना॰ सकल त्यागउत्तमप्रकारचा करून सिध्ध झालेला असा चत्वार आश्रमांतील चतुर्थाश्रमध रतो·
सपत्न- सं॰ना॰ शत्रु·
सपाई- प्रा॰ वि॰ पच्चयावत्- अ॰ संपूर्ण- ज्ञा॰ अ॰ १३ ओ॰ १०११- ज्ञा॰ अ॰ १४ ओ॰ ६१·
सपाखर- प्रा॰ वि॰ सरूप·
सपातळ- प्रा॰ ना॰ पडदा- ज्ञा॰ अ॰ ६ ओ॰ ११४·
संपादणी- सं॰अप॰ना॰ मिळवणी अ॰ बनावणी·
सपिली- प्रा॰ वि॰ समूळ- ज्ञा॰ अ॰ १३ ओ॰ ७६८॰
सपुर- प्रा॰ वि॰ बारीक- ज्ञा॰ अ॰ १ ओ॰ ६·
सपूरण- प्रा॰ वि॰ बारीक- ज्ञा॰ अ॰ ८ ओ॰ १६
सपोस- सं॰अप॰ वि॰ पुष्ट- भा॰ अ॰ ३ ओ॰ ६७८॰
सपोष- सं॰ अप॰ वि॰ पुष्ट- ज्ञा॰ अ॰ १३ ओ॰ ४४२- ४४३·
सप्तकंचुकब्रम्हांड- सं॰ना॰ ५ मूळपंचतत्वें- १ अहंकार- १ महत्तत्व मिळून सातकंचुकयुक्त त्रैलोक्य तें·
सप्तकर- सं॰ना॰ अग्नि·
सप्तकरनेत्र- सं॰ना॰ अग्निनेत्र म्ह॰ शिव·
सप्तचैतन्य- सं॰ना॰ १ मुख्यचैतन्य

तन्य अ. ब्रम्हचैतन्य-२ ईशचैतन्य-३ जीवचैतन्य-४ प्रमाणचैतन्य-५ प्रमातृचैतन्य-६ प्रमेयचैतन्य-७ फलचैतन्य. यांत मुख्य चैतन्य शाश्वत बाकी साहामायीक आहेत.

सप्तजिव्ह सं. ना. अग्नि.

सप्तद्वीपपृथ्वी- सं. ना. १ जंबुद्वीप-२ प्लक्षद्वीप-३ शाल्मलद्वीप-४ कुशद्वीप-५ क्रौंचद्वीप-६ शाकद्वीप-७ पुष्करद्वीप. हीं सप्त द्वीपें मिळून पृथ्वीती.

सप्तधातु- सं. ना. १ अस्थि-२ नाडी-३ मज्जा-४ मांस-५ त्वचा-६ रक्त आणि-७ नखव केश मिळून याप्रमाणें देहाच्या सप्त धातु किंवा सप्तकोश समजावे

सप्तपाताळ- सं. अप. ना. १ अतल-२ वितल-३ सुतल-४ तलातल-५ महातल-६ रसातल-७ आणि पाताल.

सप्तभूमिका- सं. ना. ज्ञानी जीवाच्या सात भूमिका त्यांचीं नावें-१ शुभेच्छा-२ विचारणा-३ तनुमानसा-४ सत्वापत्ति-५ असंसक्ति-६ पदार्थाभाविनी-७ तूर्यायगाहिनी.

सप्तव्यसनें- सं. अप. ना. सप्त व्यसन त्यांचीं नावें-१ जारण-२ मारण-३ विध्वंसन-४ वशीकरण-५ स्तंभन-६ मोहन-७ उच्चाटन- अशीं सातव्यसनें.

सप्तसागर- सं. ना. क्षारसमुद्र-२ क्षीरसमुद्र-३ सुरासमुद्र-४ घृतसमुद्र-५ दधीसमुद्र-६ इक्षुरससमुद्र-७ शुध्धजल समुद्र असे सात समुद्र एकेक द्वीपाभोंवते आहेत ते

सप्तस्कंध- सं. ना. १ अवास्कंध २ प्रवस्कंध ३ उद्वस्कंध ४ सहस्कंध ५ विवस्कंध ६ परास्कंध ७ परिवाहकस्कंध असे एकावरएक सात स्कंध ते.

सप्तस्वर्ग- सं. ना. १ भूलोक-२ भुवर्लोक-३ स्वर्लोक- ४ महर्लोक-५ जनोलोक-६ तपोलोक-७ सत्यलोक असें सप्तस्वर्ग.

सप्तावस्था- सं. ना. १ अज्ञान २ आवरण-३ विक्षेप ४ परोक्षज्ञान ५ अपरोक्षज्ञान-६ शोकभंग ७ निरंकुशातृप्ति- याप्रमाणें जीवास सप्तावस्था आहेत त्या.

संप्रज्ञात- सं. वि. सविकल्प.

संप्रज्ञातसमाधि- सं. ना. सविकल्पसमाधि.

संबंध- सं. ना. साध्यसाधकरूप जो योग तो.

संबंधु- सं. अप. ना. गुरुशिष्यादिसंवाद- ज्ञा. अ. ११ ओ. २७०

सबराभरीत- सं. अप. वि. सबाह्याभ्यंतरित म्हणजे व्यापक- ज्ञा. ओ. ५२०७.

सबळ- सं॰अप॰वि॰ शबल म्ह॰ औपाधिक-अ॰ मायीक.

सबाह्य- सं॰अप॰वि॰ अंतर्बाह्य.

संबोखणें- प्रा॰धा॰ना॰ समजावणें-ओ॰पं॰१३ स॰४ ओ॰३०.

सबोंब- प्रा॰वि॰ सुशोभित-ज्ञा॰अ १५ ओ॰१८७.

संभव- सं॰ना॰ उत्पत्ति.

संभ्रम- सं॰ना॰ वैभव.

संभावना- सं॰ना॰ १ संभव-२ योग्यता-ज्ञा॰अ॰११ ओ॰१३.

संभावनीय- सं॰वि॰ संभवायास योग्य.

संभूति- सं॰ना॰ उत्पत्ति-ज्ञा॰अ॰९ ओ॰१३२.

सम- सं॰वि॰१ समान-२ ना॰ ब्रम्ह-ज्ञा॰अ॰६ ओ॰४३.

समता- सं॰ना॰ समानता-अ॰ ब्रम्हरूपता-ज्ञा॰अ॰५ ओ॰८८.

संमति- सं॰ना॰ अनुमोदन-उ॰ नानाग्रंथाच्यासंमति॥ उपनिषदें वेदांतश्रुति॥

समर्थ- सं॰वि॰ शक्तिमान्.

समर्थणें- सं॰अप॰धा॰ना॰ बोलणें ज्ञा॰अ॰१ ओ॰४८५.

समर्थवणें- सं॰अप॰धा॰ना॰ प्रतिपादणें-ज्ञा॰अ॰९ ओ॰४८३.

समंधु- सं॰अप॰ना॰ संबंध-भा॰अ॰१ ओ॰११.

समर- सं॰ना॰ युध्य.

समरस- सं॰ना॰ ब्रम्हस्वरूप.

समरसणें- सं॰अप॰धा॰ना॰ मिळूनजाणें-भा॰अ॰२ ओ॰३६१.

समवाय- सं॰ना॰१ कारणतंतु-ज्ञा॰अ॰९ ओ॰१०६-२ व्यापकता-ज्ञा॰अ॰९ ओ॰३४४-३ समुदाय अ॰ समूह.

समवाव- सं॰अप॰ना॰ समवाय अ॰ समुदाय-ज्ञा॰अ॰१३ ओ॰९७४

समसमीत- प्रा॰अव्य॰ खरोखरी-ज्ञा॰अ॰११ ओ॰४२१.

समष्टि- सं॰ना॰ ब्रम्हांड.

समस्या- सं॰ना॰ आकांक्षा-शंका

समस्या- प्रा॰ना॰ शक्ति-ज्ञा॰अ॰११ ओ॰१२.

समाकुळ- सं॰अप॰वि॰ व्याप्त-ज्ञा॰अ॰११ ओ॰३१५.

समाज- सं॰ना॰१ समुदाय-२ सभा-ज्ञा॰अ॰९ ओ॰२

समाधान- सं॰ना॰ चित्तैकाग्रता शमादिषट्कसंपत्तींतील साहावें अंग.

समाधि- सं॰ना॰ वृत्तीलास्वात्मलें करून स्वरूपज्ञानहोऊन जो तिचाउपरम त्याचें नाव.

समान- सं॰ना॰१ नाभिस्थानींस्थित सकलसंधींस हलविणारापंचप्राणांतील दुसरावायु-२ शद्द॰अव्य॰ सारखें.

समास- सं· ना· अव्ययीभाव- तत्पुरुष- कर्मधारय- बहुव्रीही- आणि द्वंद्व असें प्रत्येकते·

समित्- सं· ना· समिध·

संमिश्र- सं· धा· वि· पेटलेलें·

समीपता- सं· ना· सानिध्य·

समीपतामुक्ति- सं· ना· चतुर्विधमुक्तिंमधील दुसरी मुक्ति·

समीर- सं· ना· वायु·

समुध्धर्ता- सं· ना· उध्धारकर्ता·

समुदावो- सं· अप· ना· समुदाय· ज्ञा· अ· ९ ओ· २११·

समो- सं· अप· ना· १ समूह- ज्ञा· अ· १४ ओ· २६०· अमृ· प्र· ९ ओ· ६९- २ समय- ज्ञा· अ· १७ ओ· २९४- २९५

संमोह- सं· ना· अतिभ्रांति- ज्ञा· अ· ७ ओ· ७७·

सम्यक- सं· वि· चांगलें·

सम्यकु- सं· अप· वि· सम्यक·

संयति- सं· ना· नेम· ज्ञा· अ· १२ ओ· १२७·

संयमनी- सं· ना· यमनगरी·

सर- सं· ना· सरोवर·

सरकाळें- प्रा· ना· कडू भ्याचें तांदाचा पुळाकडील भाग·

सरघा- सं· ना· मधमाशी·

सरणें- प्रा· धा· ना· १ खपणें- सरून जाणें- २ सरसावणें अ· पुढें होणें- अमृ· प्र· ६ ओ· १८- ३ मनांतपेणें- ज्ञा· अ· २ ओ· २७०·

सरता- प्रा· अ· १ रूलरूल- २ वंद्य- भा· अ· १ ओ· १७६- ३ पुढारी- भा· अ· २५ ओ· १४·

सरसगट- प्रा· वि· मिश्रित·

सरसिज- सं· ना· कमल·

सरसिजोद्भव- सं· ना· ब्रम्हदेव·

सरसिजोद्भवकुमरी- सं· अप· ना· सरस्वती·

सरळी- सं· अप· ना· मोकळीक- ज्ञा· अ· १४ ओ· २२८·

सरिता- सं· ना· नदी·

सरिसें- प्रा· श· अव्य· सारखें- बरोबर- विवे· पू· प्र· ७ ओ· २६·

सरिसेपण- प्रा· ना· सारखेपण- २ व्यापकपण- ज्ञा· अ· ६ ओ· २०

सरी- प्रा· ना· १ बरोबरी- २ उपमा दा· द· १ स· ९ ओ· २३·

सरूपवासनाक्षय- सं· ना· सविकल्पजीवन्मुक्ति·

सरोक- प्रा· वि· बिनकोड- ज्ञा· अ· १५ ओ· ९८·

सरोरव- सं· अप· क्रि· वि· सरोष अ· सक्रोध- ज्ञा· अ· २ ओ· ८८·

सरोज- सं· ना· कमल·

सरोत्तर- सं· अप· क्रि· अव्य· बरोबरीनें·

सरोभरी- प्रा· ना· आदर- ज्ञा· अ· १६ ओ· ३८-

सलगी- प्रा० ना० १ संगति- भा० अ० ६ ओ० ३४६-२ बरोबरी- भा० अ० ६ ओ० ३४८-३ अतिपरिचय- उ० तुम्हा संतां चामीसलगी॥ म्हणोनिकरितों-

सलिल- सं० ना० पाणी.

सलिलराशी- सं० ना० समुद्र.

सलिली- सं० अप० ना० पाणी.

सलेप- सं० अप० वि० मलिन- ज्ञा० अ० ११ ओ० २९१-२९२.

सलोकतामुक्ति- सं० ना० उपास्यदेवतेच्या लोकीं राहाणें जें त्या मुक्तिचें नाव.

संवगडे- प्रा० ना० सोबती.

संवगण- प्रा० ना० धान्यजमाबंदी- ज्ञा० अ० १३ ओ० ३८.

संवगणी- प्रा० ना० संवगण.

संवचोर- प्रा० ना० १ सोबतचोर-२ सावचोर- भा० अ० १३ ओ० १३६.

सवडी- प्रा० ना० शेवट- ज्ञा० अ० १० ओ० ६०

सवतें- प्रा० ना० १ सार्थक- ज्ञा० अ० १३ ओ० ५८२-२ वि० निराळें.

संवसाट- प्रा० ना० सद्भाव- भा० अ० ८ ओ० २४८.

संवसाटी- प्रा० ना० बरोबरी- भा० अ० ११ ओ० ६७०.

संवसारें- प्रा० श० अव्य० बरोबर- ज्ञा० अ० १५ ओ० १८१.

सर्वगत- सं० वि० व्यापक.

सर्वस्व- सं० वि० १ संपूर्ण-२ ना० मन ज्ञा० अ० १३ ओ० ३३१.

सर्वज्ञ- सं० वि० १ महान् ज्ञानी- २ ना० ईश्वर.

सव्यसाची- सं० ना० अर्जुन.

सवा- प्रा० धा० अव्य० १ घेतां- अथवा घेतअसतां- ज्ञा० अ० ६ ओ० ५०-२ ना० कांठ अ० किनारा- तीर- भा० अ० २० ओ० १७९.

संवाद- सं० ना० वादरहितभाषण.

संवादिभ्रम- सं० ना० भ्रम व्हावा परंतु त्यांतलाभ असावा त्याचें नाव.

संवाहन- सं० ना० आरोहण- ज्ञा० अ० १७ ओ० ३८.

सविता- सं० ना० सूर्य.

संविती- सं० ना० ज्ञान.

सविया- सं० अप० अव्य० सहज ज्ञा० अ० ५ ओ० ७- अमृ० प्र० ६ ओ० ७५.

संवे- प्रा० ना० संवय- भा० अ० ६ ओ० ३४४- दा० द० ६ स० २ ओ० २०

सवें- प्रा० श० अव्य० समागमें- अमृ० प्र० २ ओ० ८-२ अव्य० तत्क्षणीं- दा० द० ३ स० १ ओ० ४८

सवेशा- सं० अप० ना० स्वइच्छा- ज्ञा० अ० ५ ओ० १३.

सवेळ- प्रा० ना० प्रातःकाल- ज्ञा० अ० १६ ओ० ३.

सवेळे- प्रा० अ० तत्काळ- ज्ञा० अ० १३ ओ० ७७१.

संश्लिष्टता- सं॰ना॰ अभ्यासाच्यात्त रभूमिकांतील तिसरीभूमिका॰
सर्षप- सं॰ ना॰ मोहरी॰
संसर्ग- सं॰ना॰ सांनिध्य- आ॰पं॰७ स॰२ ओ॰३.
ससाणें- प्रा॰ वि॰ लखलखीत- ज्ञा॰ अ॰१२ ओ॰५८२.
संसार- सं॰ना॰ १ प्रपंच- २ विस्तार- ज्ञा॰ अ॰५ ओ॰ ५४- ३ लोक- ज्ञा॰ अ॰५ ओ॰९९.
संसृति- सं॰ना॰ जन्ममरण॰
संस्था- सं॰ना॰ निर्णय- ज्ञा॰ अ॰५ ओ॰२६.
सस्मित- सं॰वि॰ विकसित॰
सस्य- सं॰ना॰ धान्य॰
सस्यांत- सं॰ना॰ शिशिरऋतूचा अंत- ज्ञा॰ अ॰१४ ओ॰३५१
सहजसमाधि- सं॰ना॰ सविकल्प असो कीं निर्विकल्प असो- परंतु उभय कालीं ही जें एकसारखें समाधान त्याचें नांव॰
सहसा- सं॰ अ॰ एकाएकी॰
सहस्कंध- सं॰ ना॰ ज्याची मर्यादा चंद्रमंडळापासून नक्षत्रमंडलापर्यंत आहे असा जो सप्तस्कंधांतील चौथा स्कंध तो॰
सहस्रकर- सं॰ना॰ सूर्य॰
सहस्रदल- सं॰ना॰ ब्रम्हरंध्र॰
सहस्रनयन- सं॰ना॰ इंद्र॰
सहस्रमुख- सं॰ना॰ शेष॰
सहिष्णा- सं॰अप॰ वि॰ सहिष्णु म्ह॰ सहनशील॰
सळ- सं॰अप॰ ना॰ छल अ॰ वैर॰
सळ- प्रा॰ना॰ १ आग्रह अ॰ अभिमान- ज्ञा॰ अ॰१६ ओ॰४५३-४५४॰ २ घडिमोड- दा॰ द॰ ३ स॰५ ओ॰४१
सळणी- सं॰ अप॰ ना॰ छळण॰
सळा- सं॰ अप॰ ना॰ छल॰
सळु- प्रा॰ ना॰ १ आग्रह- ज्ञा॰ अ॰ १५ ओ॰ ३०२- २ बळ- ज्ञा॰ अ॰१० ओ॰२६८- २६९- अमृ॰ प्र॰५ ओ॰६३ ३ न्यूनत्व- ज्ञा॰ अ॰५ ओ॰ ७८- अमृ॰ प्र॰ ७ ओ॰२६१- ४ वि॰ वाईट ज्ञा॰ अ॰७ ओ॰१६८॰
संक्षेप- सं॰ वि॰ अविस्तृत॰
संज्ञा- सं॰ना॰ १ खूण॰ २ आज्ञा- ज्ञा॰ अ॰१ ओ॰३६

सा

साइकडें- प्रा॰ ना॰ साइखडें
साइखडें- प्रा॰ ना॰ खांबसूत्र अ॰ कळसूत्री बाहुली- ज्ञा॰ अ॰९ ओ॰१०- ज्ञा॰ अ॰१३ ओ॰१००
साइपण- प्रा॰ अव्य॰ स्वतः अमृ॰ प्र॰७ ओ॰७९
साउमा- प्रा॰ प्रा॰ अव्य॰ समोर- ज्ञा॰ अ॰१६ ओ॰ ६२- सदा॰ ओ॰३७

भा॰ अ॰२ ओ॰११८·

साउली– सं॰ अप॰ ना॰ १ छाया-२ प्रतिबिंब-ज्ञा॰ अ॰६ ओ॰१३८·

साऊळ– प्रा॰ ना॰ पांढरेपणा-ज्ञा॰ अ॰ १३ ओ॰७५९·

सांकड– प्रा॰ ना॰ १ अडचण-२ संकोच-ज्ञा॰ अ॰११ ओ॰८०-३ वि॰ कठिण-४ संकोचित अ॰ अल्प-ज्ञा॰ अ॰१४ ओ॰१६३-ज्ञा॰ अ॰ ११ ओ॰ ३०·

सांकडणें– प्रा॰ धा॰ ना॰ अवघडणें·

सांकडी– प्रा॰ ना॰ १ अडचण-२ दुर्लभत्व-ज्ञा॰ अ॰१० ओ॰१३७·

सांकडें– प्रा॰ ना॰ १ संकट-भा॰ अ॰ १ ओ॰३९-२ ओझें-दा॰ द॰ ३ स॰१० ओ॰११-३ वि॰ कठिण-विवे॰ पू॰ प्र॰१ ओ॰१२२-४ संकोचित-दा॰ द॰५ स॰ १ ओ॰२

सांकळ– सं॰ अप॰ ना॰ शृंखला म्ह॰ बेडी-स॰ ओ॰७३९·

साकांक्ष–सं॰ वि॰ श्रध्धालू-भा॰ अ॰ ३ ओ॰ ३१·

साकें– प्रा॰ वि॰ ठाकलग-ज्ञा॰ अ॰८ ओ॰३८·

साकेत– सं॰ ना॰ अयोध्यानगर·

सांखळ–सं॰ अप॰ ना॰ पाहा-सांकळ

सांखी– सं॰ अप॰ वि॰ सांख्य-सज्ञानी·

सांख्य– सं॰ ना॰ विचार·

साग– सं॰ वि॰ सापराध अ॰ अपराधयुक्त·

सांग– सं॰ वि॰ अव्यंग-भा॰ अ॰२० ओ॰७३

सांगडें– प्रा॰ वि॰ १ अवघड-भा॰ अ॰६ ओ॰१४-२ शद्ब॰ अव्य॰ सारिखें-योमें ज्ञा॰ अ॰५ ओ॰८·

सागळा– प्रा॰ ना॰ झारीधरणारा-ज्ञा॰ अ॰१३ ओ॰ ४१८-४१९·

सागी– सं॰ अप॰ ना॰ संगत-सोबत भा॰ अ॰१० ओ॰ ३३८·

सांघडें– प्रा॰ ना॰ पाहा-साइखडें·

सांघाती–सं॰ अप॰ ना॰ संगतिचा मनुष्य-सोबती·

साच– सं॰ अप॰ वि॰ सत्य-खरें-अमृ॰ प्र॰६ ओ॰ २१·

साचें– सं॰ अप॰ वि॰ १ खरें-२ बरें-ज्ञा॰ अ॰८ ओ॰ ७९-भा॰ अ॰१ ओ॰१२

साचोकार– सं॰ अप॰ अव्य॰ खरोखर-भा॰ अ॰१ ओ॰२·

साचोळ– प्रा॰ ना॰ अस्पष्टध्वनि·

साज– प्रा॰ ना॰ १ रास-ज्ञा॰ अ॰१३ ओ॰३९-२ सामान-अ॰ सामग्री-३ क्रि॰ शोभ-अ॰ शोभिवंत हो·

साजणें– प्रा॰ धा॰ ना॰ १ शोभणें-२ बोलणें-ज्ञा॰ अ॰१२ ओ॰६४ अमृ॰ प्र॰२ ओ॰३९-३ ना॰ मैत्री-ज्ञा॰ अ॰१३ ओ॰१४८-विवे॰ पू॰ प्र॰३ ओ॰५५-दा॰ द॰४ स॰८ ओ॰२१·

सांजवणी- प्रा॰ना॰ सायंकाल अ॰ अस्तमान- ज्ञा॰ अ॰१८ ओ॰ ४८१.
सांजवेळ- प्रा॰ना॰ सायंकाल.
साजा- प्रा॰वि॰ नूतन. साजूक.
साजिरें- प्रा॰वि॰ सुशोभित.
साजिवता- सं॰ अप॰ ना॰ सजीवता टवटवितपणा.
साजुकुळ- प्रा॰वि॰ शांत- ज्ञा॰अ॰ १ ओ॰ ९१
साजूक- प्रा॰ना॰ निर्गुणसायुज्य- ज्ञा॰अ॰१० ओ॰१२९.
साजें- प्रा॰वि॰ टवटवीत- अमृ॰प्र॰ ७ ओ॰ ९१.
साट- प्रा॰ना॰ भय.
साटी- प्रा॰ना॰१ बदला. ज्ञा॰अ॰८ ओ॰२६२-२ संगत- भा॰अ॰१२ओ॰ १९९-३ सोबत- दा॰द॰३ स॰४ ओ॰ ४२.
साटु- प्रा॰ ना॰ सार म्ह॰ भय- भा॰ अ॰ २९ ओ॰ ११२.
साटोप- प्रा॰ना॰ अतिनेट- भा॰अ॰ १७ ओ॰ ३१४.
साटोपु- प्रा॰ वि॰ साहंकार- अ॰ अहंकारयुक्त- ज्ञा॰ अ॰ ६ ओ॰ ४६
साटोवा- प्रा॰ना॰ सांठवण- रुक्मि अ॰१ ओ॰ ३५.
साटोवाटी- प्रा॰ना॰ बदला- भा॰ अ॰ २९ ओ॰ ४०७.
साठ- प्रा॰ना॰ सवदा.
सांडणें- प्रा॰ धा॰ना॰ १ टाकणें-२ राहाणें- ज्ञा॰ अ॰ ६ ओ॰ ५८.
सांडीपडणें- प्रा॰ धा॰ना॰ हरणें- ज्ञा॰अ॰१४ ओ॰ २२५.
सांडीमांडी- प्रा॰ना॰ टाकणें घेणें- उ॰ मगहे सांडीमांडी न लगे तूज॥
सांडें- प्रा॰ क्रि॰ नव्हे- ज्ञा॰ अ॰ ५ ओ॰ ३३
सांडोवा- प्रा॰ना॰१ कुरवंडी- ज्ञा॰ अ॰१२ ओ॰१६७-२ त्याग- ज्ञा॰अ॰ ९ ओ॰ ३८१.
सातरिया- प्रा॰ना॰ सात संख्या कांहीपदार्थ अ॰ फळ त्याचें नाव.
सांतवण- प्रा॰ना॰ सांठवण अ॰ संग्रह- भा॰अ॰९ ओ॰ २७.
साता- सं॰ अप॰ धा॰ अव्य॰ असतां- ज्ञा॰ अ॰ ८ ओ॰ ११८.
सातिशय- सं॰ वि॰ अधिकाधिक.
साती- सं॰ अप॰ धा॰ अव्य॰ असतां- ज्ञा॰ अ॰ ७ ओ॰ ४
सात्विक- सं॰ वि॰ १ सत्वशील- २ ना॰ शुध्धसत्व- ज्ञा॰ अ॰ ५- ओ॰ १४॰
सार्थक- सं॰ ना॰ कृत कृत्यता.
साद- सं॰ अप॰ ना॰ शब्द.
साद- प्रा॰ ना॰ स्मरण- ज्ञा॰ अ॰ ११ ओ॰ ५८७। ५८८.
सादर- सं॰ वि॰ तत्पर.
सादु- सं॰ अप॰ ना॰ साद अ॰ शब्द.

ज्ञा० अ०१६ ओ० २७५.
सांद्र- सं० वि० निबिड अ० घनदाट.
साधक- सं० ना० मनुष्यमात्राच्या चा रकोटीआहेत त्यांतील उत्तम कोटीचा पुरुषतो.
साधनचतुष्टय- सं० ना० १ नित्या नित्यवस्तुविवेक-२ इहामुत्रफलभोग विराग-३ शमादिषट्क संपत्ति-४ मुमु क्षुत्व- यासमुच्चयाचें नाव.
साधर्म्य- सं० ना० सादृश्य अ० सार खेपणा.
साधारण- सं० वि० सामान्यरूप.
साधारणकार्य- सं० ना० एक्याव्य क्तिचें विशेषें करून नव्हे असें जें कार्य तें.
साधु- प्रा० ना० १ पवित्रपुरुष- भगव द्भक्त-२ वि० चांगला अ० बरा.
साध्वस- सं० ना० भय.
साध्वस- प्रा० ना० उद्देश- ज्ञा० अ०११ ओ०३८.
साध्वी- सं० वि० पतिव्रता.
सान- प्रा० वि० लहान- भा० अ०१ ओ०.
सानुराग- सं० वि० सप्रेम.
सानें- प्रा० वि० लहान- ज्ञा० अ० ८- ओ० २६३.
सापत्न- सं० वि० सावत्र.
सापें- सं० अप० अव्य० सांप्रत अ० आज- आतां- ज्ञा० अ०९ ओ०५०१.
साबडें- प्रा० वि० भोळें अ० भोळसर.
साबरें- सं० अप० ना० शंबर म्ह० पाणी ज्ञा० अ०९ ओ० ३२५.
साबळा- प्रा० ना० बर्छी- ज्ञा० अ०१३ ओ० ६६२- भा० अ०११ ओ०३६.
साबळें- प्रा० ना० भालानामकश स्त्राचें लोखंडीफळ- ज्ञा० अ०१७ ओ० १४३.
सामरस्य- सं० ना० समरसत्व अ० ब्रम्ह- ज्ञा० अ०५ ओ०१३७.
सामान्यस्त्री- सं० ना० वेश्या- ज्ञा० अ०१७ ओ०२९५.
सामान्यज्ञान- सं० ना० निर्विकार ज्ञान.
सामान्या- सं० ना० वेश्या- ज्ञा० अ०१३ ओ० ७००
सामास- सं० अप० ना० अव्ययी- भावादिसमास.
सामें- प्रा० ना० सामग्री- दा० द०१९ स०१ ओ०१४
साम्यता- सं० ना० १ समता अ० समबुध्दि-२ ब्रम्हप्राप्ति- ज्ञा० अ०७ ओ०१३१
सायक- सं० ना० बाण.
सायकासन- सं० ना० धनुष्य.
सायास- सं० ना० श्रम.
सायुज्यमुक्ति- सं० ना० चौथीमु क्ति.
सायोज्यता- सं० अप० ना० सायु ज्यता.

सारंग- सं॰अप॰ना॰ शार्ङ्ग नामक धनुष्य·

सारंग- प्रा॰ना॰ भ्रमर- ज्ञा॰अ॰ १८ ओ॰ १६३६ - प्रा॰ अ॰१ ओ॰ १०२

सारंगधरु- सं॰अप॰ना॰ शार्ङ्गधर म्ह॰ विष्णु·

सारजा- सं॰अप॰ना॰ शारदा अ॰ सरस्वती·

सारमेय- सं॰ना॰ कुत्रा·

सारस- सं॰ना॰ कमल·

सारसाक्ष- सं॰वि॰ कमलनयन·

सारस्वतें- सं॰अप॰ना॰ १ विद्यामात्रसर्व- ज्ञा॰अ॰१३ ओ॰२- २ भावगर्भ- ज्ञा॰ अ॰१ ओ॰ २८·

सारासार- सं॰वि॰ नित्यानित्य·

सारिका- सं॰ना॰ मैना·

सारिखें- प्रा॰वि॰ समान·

सारी- प्रा॰ना॰ सोंगटी अ॰ सोंकटी·

सारीपाट- प्रा॰ना॰ सोंगट्यांचा पट- सोंगट्यांचाखेळ·

साला- सं॰ अप॰ ना॰ शालक म्ह॰ मेहुणा- मेव्हणा·

सावचित्त- सं॰वि॰ सावधान·

सावचोर- प्रा॰ ना॰ बाटावा साव आणि असावाचोर असामनुष्यतो·

सावज- सं॰अप॰ना॰ श्वापद·

सावडणें- प्रा॰धा॰ना॰ गोळाकरणें उ॰॥ तुजहोतांव्यथा टकमकापाहाती॥ परीसावडीतीद्रव्य आधीं॥ अ॰॥ ॥

सांवर्तिक- सं॰ वि॰ प्रलयकालीन म्ह॰ प्रळयकाळचें

सावळगोंदा- प्रा॰वि॰ मलीन- घाणेरा- दा॰द॰२० स॰३ ओ॰१८·

सावाई- प्रा॰वि॰ सांग- ज्ञा॰अ॰ १७ ओ॰३९०- ३९१·

सावाय- सं॰ अप॰ ना॰ साह्य- ज्ञा॰ अ॰११ ओ॰३९२- अमृ॰प्र॰२ ओ॰६

सावाल्णें- प्रा॰धा॰ ना॰ सांगकरणें- ज्ञा॰अ॰१७ ओ॰३६६-३६७·

सावावो- प्रा॰ना॰ १ अधिकता- ज्ञा॰अ॰६ ओ॰१६५- २ सबळता- ज्ञा॰अ॰८ ओ॰ ४१६- ३ प्रदीप्तता- ज्ञा॰अ॰८ ओ॰ २११- ४ साह्यकर्त्ता ज्ञा॰अ॰१० ओ॰२२८- ५ साह्य- ज्ञा॰ अ॰११ ओ॰ ३५५·

साविया- सं॰अप॰अव्य॰ सहज ज्ञा॰अ॰६ ओ॰१३४·

सावेव- सं॰ अप॰ वि॰ सावयव- अमृ॰प्र॰५ ओ॰३·

सासन- सं॰अप॰ना॰ साधन- ज्ञा॰ अ॰१५ ओ॰१४७·

सासिक- सं॰वि॰ सशस्त्र·

सासितलें- प्रा॰ ना॰ निबिडछाया ज्ञा॰ अ॰१ ओ॰४·

सासिनणें- प्रा॰धा॰ना॰ पिकणें- ज्ञा॰ अ॰१४ ओ॰ २६२·

सासु- सं॰वि॰ सप्राण अ॰ जिवंत

साहणें- सं॰अप॰धा॰ना॰ सहनकरणें·

साहना-सं॰अप॰ना॰ सेना-ज्ञा॰ अ॰१० ओ॰३०१

साहित्य-सं॰ना॰ सामग्री·

साहीगुण-सं॰अप॰ना॰ षड्गुण म्ह॰ षड्विकार-ज्ञा॰ अ॰१४ ओ॰२१५·

साहीविकार-सं॰अप॰ना॰षड्विकार·

साहेब-प्रा॰ना॰ धनी·

साळयी-प्रा॰ना॰ साळीधान्य-भा॰ अ॰२ओ॰१२७·

साक्षत्व-सं॰अप॰ना॰ साक्षित्व-जाणतेंज्ञान·

साक्षात्कार-सं॰ना॰ ब्रम्हात्मैक्य· श्रवण-मनन-निदिध्यास यांचापरिपाकें करूनजें स्वरूपावस्थान तें- उपासनामार्गांतश्रवणकीर्तनादिकांचा परिपाक झालाअसतां जें आत्मनिवेदन होतें तें व ज्ञानीपुरुषानें स्वरूपावस्थान एकच तीव्र मंद अधिकारभेदानें मात्र मार्ग दोन वाटतात- परंतु दोघांचें ही पावण्याचें स्थान एक·

साक्षात्कारु-सं॰अप॰ना॰ साक्षात्कार·

साक्षी-सं॰ना॰ जाणतेंज्ञान·

साक्षीभूत-सं॰वि॰ साक्षीरूप अ॰प्रकाशक·

साक्षेप-सं॰ना॰ यत्न·

साक्षेपु-सं॰अप॰ना॰ साक्षेप· उत्कंठा-भा॰ अ॰१ ओ॰५७·

सि-सी·

सिकता-सं॰ना॰ वाळू·

सिंतरणें-प्रा॰धा॰ना॰ झिकविणें ज्ञा॰अ॰१४ओ॰३४१,-दा॰द॰३स॰२ओ॰१

सिता-सं॰ना॰ साकर·

सिदणें-सं॰अप॰धा॰ना॰ छेदणें ज्ञा॰अ॰१८ ओ॰६४३·

सिंधुर-सं॰ना॰ हत्ती·

सिध्ध-सं॰ना॰ १ चत्वारजीवकोटींतील ब्रम्हात्मसाक्षात्कारवान् उत्तमोत्तम कोटीचा पुरुष तो- २ आणिमादिसिध्धि ज्यास साध्य तो- ३ कितयार·

सिध्धतत्व-सं॰ना॰ ब्रम्ह·

सिध्धांत-सं॰ना॰ १ गुरुप्रतीति २ निश्चय·

सिध्धांतमार्ग-सं॰ना॰ गुरुभक्तिमार्ग·

सिध्धि-सं॰ना॰ १ अणिमादिक २ इहजन्मीं तपादि केल्यानें प्राप्त होतें जें अंगीं सामर्थ्य तें·

सिनसाळ-प्रा॰वि॰ क्षणिक-ज्ञा॰ अ॰१५ ओ॰१५०·

सिनसाकें-प्रा॰ना॰उच्चतेपासून

पतन- ज्ञा० अ०१३ ओ०५६०.
सिनानें- प्रा० ना०१ वेगळेपण- ज्ञा० अ० ६ ओ०३९-२ वि० वेगळें- अमृ० प्र०१ ओ० ६०.
सिनार- सं० ना० वेगळेपण- विवे० पू० प्र०२ ओ० ६१- ज्ञा० अ०१८ ओ० १५८९.
सिनें- प्रा० ना०१ वेगळेपण-२ वि० वेगळें
सिन्हें- प्रा० ना० सिनें- ज्ञा० अ०१५ ओ० ४५७-४५८.
सिंपणें- प्रा० धा० ना०१ सिंचनकरणें अ० भिजवणें-२ स्पर्शणें- ज्ञा० अ० ५ ओ०७७.
सिमुर- प्रा० वि० सुरलेलें अ० रुळलेलें- भा० अ०३ ओ० ३९३
सियारी- प्रा० ना० शारा- कंप- ज्ञा० अ०१६ ओ० ६८.
सिराणी- प्रा० ना० श्रेष्टता- ज्ञा० अ० १६ ओ० ३९.
सिरें- प्रा० ना० कारण.
सिल्प- सं० अप० ना० शिल्प शहूणा हा.
सिसार- सं० अप० ना० अर्ध्वशीशी- ज्ञा० अ०१८ ओ०१७९.
सिसाळें- सं० अप० ना० शीस अ० सीस म्ह० मस्तक- ज्ञा० अ०११ ओ०४१५
सिहाडा- सं० अप० ना० सिंह- ज्ञा० अ०११ ओ०४७४-४७५.

सिंहावलोकन- सं० ना० सिंह पुढें पुढें जसा चालत जाऊन वरचेवर मागें पाहतो- तसें मनुष्यानें लेखभाषणादिकांत वरचेवर पूर्वानुसंधान ठेवणें त्याचें नाव.
सिंहिका- सं० ना० राक्षसी- राहूची माता.
सिंहिकासुत- सं० ना० राहुनामा दैत्य.
सीमा- सं० ना० मर्यादा- पराकाष्ठा-
सीस- सं० अप० ना० शीर्ष अ० मस्तक.

सु-सू.

सुआवणें- प्रा० धा० ना०१ करणें- ज्ञा० अ० ७ ओ०१५६-२ सेवनकरणें- ज्ञा० अ०१६ ओ० ३१.
सुइणें- प्रा० धा० ना० घालणें- ज्ञा० अ०११ ओ० ३५०.
सुकंठ- सं० ना० सुग्रीव.
सुकरणें- प्रा० धा० ना० आनंदविणें अमृ० प्र०१० ओ०१
सुकृत- सं० ना० पुण्य.
सुख- सं० ना० आनंद.
सुखासन- सं० ना० पालखीआदिकरून.
सुगड- प्रा० वि० सुगर अ० चतुर- दा० द०२ स०८ ओ०१९.

सुगंधमार्जार - सं॰ना॰ जवादिमांजर

सुगंधमृग - सं॰ना॰ कस्तुरीमृग.

सुगल - सं॰ना॰ सुग्रीव.

सुग्रावा - प्रा॰ना॰ चातुर्य - भा॰अ॰१३ ओ॰१४८.

सुघट - सं॰वि॰ घडण्यास सुलभ.

सुघट - प्रा॰अव्य॰ केवळ - ज्ञा॰अ॰ ७ ओ॰ ५५.

सुघटी - प्रा॰ना॰ रौंच - ज्ञा॰अ॰ ६ ओ॰ १९३.

सुजणें - प्रा॰धा॰ना॰ घालणें - अमृ॰ प्र॰ ५ ओ॰ ६५.

सुजन्म - सं॰ना॰ दैवी संपत्तियुक्तजन्म.

सुझणें - प्रा॰धा॰ना॰ १ दिसणें - ज्ञा॰ अ॰ १४ ओ॰ १५६ - २ जाणनें - कळणें - प॰प्र॰ ८ ओ॰ १.

सुटंक - प्रा॰ना॰ १ सुचिन्ह - भा॰अ॰ २ ओ॰ १७८॰ - २ वि॰ सुचिन्हित - भा॰अ॰ ३ ओ॰ ४४९.

सुंठरें - प्रा॰ना॰ गांठ ओलांडेफोड म्ह॰ पिवळ्या फडक्यांत जो धळे सात अ॰ पांच गांठीनीं बांधून फोडा वरून उतरून रस्त्यांत टाकितात त्याच्या ओलांड्यानें हो तात फोड - बेंडें अथवा गळवें त्यांचें नांव - दा॰द॰ ३ स॰ ६ ओ॰ २५.

सुडावणी - प्रा॰ना॰ १ एकाकारता - ज्ञा॰अ॰ १२ ओ॰ ५४ - २ सूडउगविणें - भा॰अ॰ ९ ओ॰ १२१.

सुणें - सं॰अप॰ना॰ शुनक अ॰ कुत्रें - भा॰अ॰ १२ ओ॰ ५७७ - दा॰द॰ २ स॰ १ ओ॰ ६५.

सुत - सं॰ना॰ पुत्र - उ॰ ॥ बाळपणीं मरे माता ॥ तारुण्यपणीं मरे कांता ॥ वृध्दपणीं मृत्यु सुता ॥ या नांव अधिभूतिक ॥.

सुतणें - सं॰अप॰धा॰ना॰ निजणें - ज्ञा॰अ॰ ५ ओ॰ ४७ - ज्ञा॰अ॰ ८ ओ॰ १८८ ज्ञा॰अ॰ १७ ओ॰ १५०.

सुतसणें - प्रा॰धा॰ना॰ घालणें - ज्ञा॰अ॰ ११ ओ॰ ३८३.

सुता - सं॰ना॰ कन्या.

सुतिणें - प्रा॰धा॰ना॰ मारणें - ज्ञा॰ अ॰ १६ ओ॰ ४०३ - ४०४.

सुती - प्रा॰ना॰ १ प्रवेश - ज्ञा॰अ॰ १० ओ॰ १०९ - २ विसार - ज्ञा॰अ॰ १४ ओ॰ १४५ — दा॰द॰ ५ स॰ १ - ओ॰ ३२

सुदती - सं॰वि॰ सुंदरी.

सुदंशु - सं॰अप॰ वि॰ ज्ञाता - अस्विक - ज्ञा॰अ॰ ५ ओ॰ १६१.

सुदावा - प्रा॰ना॰ थांग - वा॰ ओ॰ २०९०.

सुधा - सं॰ना॰ अमृत.

सुधा - प्रा॰वि॰ सद्गुणी.

सुधाकर - सं॰ना॰ चंद्र.

सुधापानी - सं॰ना॰ स्वर्गवासी देव.

सुधांशु - सं॰ना॰ चंद्र.

सुनार- सं॰ अप॰ वि॰ मून्यरूप अ॰ नर्थ- भा॰ अ॰ १५ ओ॰ १६२·
सुनी- सं॰ अप॰ वि॰ मून्यरूप·
सुनी- प्रा॰ धा॰ अव्य॰ घालून- ज्ञा॰ अ॰ १२ ओ॰ ५७·
सुपर्ण- सं॰ ना॰ गरुड-
सुपर्णाग्रज- सं॰ ना॰ सूर्यसारथीअरुण·
सुपाणी- सं॰ अप॰ ना॰ मोतीं·
सुपाणीदाणा- सं॰ अप॰ ना॰ पाणीदार मोतीं· भा॰ अ॰ ३ ओ॰ २१२
सुभग- सं॰ वि॰ उत्तमभाग्यवान्·
सुभगें- प्रा॰ धा॰ ना॰ घालणें- ज्ञा॰ अ॰ १८ ओ॰ ११५·
सुभट- सं॰ वि॰ शूर- योध्धा·
सुभद्रा- सं॰ ना॰ कृष्णाभगिनी- अर्जुनस्त्री
सुभर- सं॰ अप॰ वि॰ उत्तमभरलेलें
सुभरें- सं॰ अप॰ वि॰ परिपूर्ण- ज्ञा॰ अ॰ ८ ओ॰ २२६
सुम- सं॰ ना॰ पुष्प·
सुमन- सं॰ ना॰ पुष्प- उत्तममन·
सुमनस- सं॰ ना॰ स्वर्गवासीदेव·
सुमनश्चाप- सं॰ ना॰ मदन·
सुमरु- सं॰ अप॰ ना॰ स्मरण- अमृ॰ प्र॰ ७ ओ॰ १००-
सुयाण- प्रा॰ ना॰ सुकाळ- ज्ञा॰ अ॰ ११ ओ॰ २२८
सुर- सं॰ ना॰ स्वर्गवासीदेव·
सुरंगी- प्रा॰ ना॰ वाट- ज्ञा॰ अ॰ १३ ओ॰ ४८·
सुरत- सं॰ ना॰ १ मैथुन- २ वि॰ उत्तमप्रकारें रत·
सुरतरु- सं॰ ना॰ कल्पवृक्ष·
सुरति- सं॰ ना॰ ऐक्य- ज्ञा॰ अ॰ ५ ओ॰ १३४·
सुरद्रु- सं॰ ना॰ कल्पवृक्ष·
सुरद्रुम- सं॰ ना॰ कल्पवृक्ष·
सुरनदी- सं॰ ना॰ भागीरथी·
सुरपति- सं॰ ना॰ इंद्र·
सुरफुरे- प्रा॰ वि॰ सूचक- ज्ञा॰ अ॰ १५ ओ॰ ६८·
सुरभी- सं॰ ना॰ कामधेनु-
सुरभीपुत्र- सं॰ ना॰ शिववाहननंदी· ती·
सुरभूरुह- सं॰ ना॰ कल्पवृक्ष·
सुरमा- प्रा॰ ना॰ अंगावरपांढरेचट्टे येतात तो रोग- २ डोळ्यांतघालणेचापदार्थ·
सुरयानी- सं॰ ना॰ शुक्रकन्यादेवयानी ती·
सुरयुवती- सं॰ ना॰ देवांगना·
सुरवाड- प्रा॰ ना॰ स्वाधीनपण- ज्ञा॰ अ॰ ९ ओ॰ २१४·
सुरवाडणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ १ प्रफुल्लितहोणें- ज्ञा॰ अ॰ ११ ओ॰ ३३७- २ सुरवावणें ज्ञा॰ अ॰ १६ ओ॰ २१५- २१६
सुरवाडिक- प्रा॰ वि॰ सुखदायक विवे॰ पू॰ प्र॰ २ ओ॰ ४·

सुरसरित्- सं॰ ना॰ भागीरथी.
सुरसरी- सं॰ अप॰ ना॰ भागीरथी.
सुरस- सं॰ वि॰ रसिक.
सुरसिंधु- सं॰ ना॰ भागीरथी.
सुरा- सं॰ ना॰ मद्य.
सुरांगना- सं॰ ना॰ देवांगना.
सुरालय- सं॰ ना॰ स्वर्ग.
सुलीनता- सं॰ ना॰ चवार अभ्यासभूमिकांतील चरम भूमिका.
सुलोचना- सं॰ ना॰ १ इंद्रजीतस्त्री- २ वि॰ उत्तम लोचना.
सुलभ- सं॰ अप॰ वि॰ सुलभ- उ॰ साहित्यविषयीं सुलभा ॥ अष्टनायकाहोती ॥
सुवर्ण- सं॰ ना॰ १ सोनें- २ ब्राम्हण- ३ उत्तम अक्षर वर्ण.
सुवर्णधातुमार्ग- सं॰ ना॰ किमया- दा॰ द॰ ५ स॰ २ ओ॰ ३
सुवर्णपंथी- सं॰ ना॰ किमयागार- दा॰ द॰ ३ स॰ ७ ओ॰ ४१.
सुवर्म- सं॰ वि॰ सुयुक्त- ज्ञा॰ अ॰ १० ओ॰ ६२
सुवारु- प्रा॰ ना॰ पाककर्त्ता- ज्ञा॰ अ॰ १२ ओ॰ ४२१.
सुवावो- सं॰ अप॰ ना॰ सुवायो म्ह॰ सुवायु अ॰ उत्तम वायु.
सुषमा- सं॰ ना॰ उत्तम शोभा.
सुषुप्ति- सं॰ ना॰ झोंप.
सुषुम्नानाडी- सं॰ ना॰ इडा आणि पिंगला यांचे मध्य संधीस जी नाडी आहेती.
सुस- सं॰ अप॰ ना॰ सुख- अमृ॰ प्र॰ २ ओ॰ १२
सुसड- सं॰ अप॰ वि॰ उत्तम झडीक ज्ञा॰ अ॰ ८ ओ॰ ९.
सुहाड- प्रा॰ वि॰ १ सुजाण- ज्ञा॰ अ॰ ९ ओ॰ २४१- २ विलासी- ज्ञा॰ अ॰ ११ ओ॰ ६७०- ३ ज्ञाता- ज्ञा॰ अ॰ १२ ओ॰ ४८.
सुहाव- प्रा॰ ना॰ १ आवड- ज्ञा॰ अ॰ १५ ओ॰ ६८- २ वि॰ सुशोभित- भा॰ अ॰ १ ओ॰ १०१.
सुहावणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ कल्पिणें-
सुहावा- प्रा॰ वि॰ १ आवडता- २ साह्यकर्त्ता- ज्ञा॰ अ॰ १४ ओ॰ २
सुज्ञ- सं॰ वि॰ जाणता.
सूकर- सं॰ ना॰ डुकर- उ॰ आम्हां सांगीं अवतार ॥ मत्स्य कूर्मादि सूकर ॥
सूत- सं॰ ना॰ गाडीवान्- २ पुराणादिक सांगणारा.
सूतपणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ तन्मय होणें- ज्ञा॰ अ॰ ५ ओ॰ १४८
सूत्र- सं॰ ना॰ १ यज्ञोपवीत- २ दोरा ३ व्यास ऋषि.
सूत्रकार- सं॰ ना॰ व्यास ऋषि.
सूनीं- प्रा॰ धा॰ अव्य॰ घालून- ज्ञा॰ अ॰ ७ ओ॰ २०२
सूनु- सं॰ ना॰ पुत्र.

सूपरम- सं·ना· मरण·
सूपेराम- सं·ना· मरण·
सूपशास्त्र- सं·ना· पाक करण्याची विद्या·
सूर्यदुहिता- सं·ना· यमुना·
सूर्यनंदन- सं·ना· १ यम-२ शनी-३ सुग्रीव-४ कर्ण·
सूर्यपान- सं·अप·ना·अह्मागिरी· अह्मागीर-दा·द·२ स·७ ओ·२६·
सूर- सं·अप·ना·स्वर·
सूर- सं·अप·ना·शूर-भा·अ·१२ ओ·१७६·
सूक्ष्म- सं·वि· बारीक· अस्पष्ट·
सूक्ष्मदेह- सं·ना· लिंगदेह·अ·वासनात्मक देह·
सूगाल- सं·ना· कोल्हा·
सृजणें- सं·धा·ना· उत्पन्न करणें·
सृष्टि- सं·ना· जग-२ उत्पत्ति·

से·सै·

से- प्रा·ना· छंद-ज्ञा·अ·६ ओ·७
से- प्रा·ना· सय अ· स्मृति- स्मरण ज्ञा·अ·१२ ओ·६४५·
सेखीं- प्रा·अव्य· शेवटीं-भा·अ·१ ओ·८२
सेज- सं·अप·ना·शय्या·
सेजार- सं·अप·ना·शय्या-ज्ञा·अ·१५ ओ·४८९-४९०- विवे·पू·प्र·२ ओ·१४-भा·अ·१ ओ·२४६
सेजारीं- प्रा·शद्द·अव्य· जवळ· अथवा समीप·
सेजारें- प्रा·शद्द·अव्य· जवळ-ज्ञा·अ·९ ओ·३१०
सेंद- प्रा·ना· करंडा-ज्ञा·अ·१८ ओ·४२२
सेन- सं·अप·ना· स्येन म्ह· ससाणा पक्षी·
सेना- सं·ना· चमू म्ह· फौज·
सेनानी- सं·ना· कार्तिकस्वामी·
सेल- प्रा·ना·१ उत्तम वांटा-२ भाक-ज्ञा·अ·११ ओ·६४३-६४४-३ शेवट- अमृ·प्र·२ ओ· २१-४ वि·मेलका अथवा निवडक-ज्ञा·अ·१· ओ·१३०
सेवटिली- प्रा·ना· ज्ञानभक्ति-ज्ञा·अ·९ ओ·४१९
सेवट- प्रा·ना· शेवट अ·नाश·
सेवन- सं·ना· सेवा·
सेव्यादाय- सं·अप·ना· सेव्य गांव म्ह· मुख्यस्थान ब्रम्ह·
सेस- प्रा·ना·भरण-ज्ञा·अ·४ ओ·५८
सैंध- प्रा·वि·बहुत-ज्ञा·अ·६ ओ·१४४-२ पुष्कळ-ज्ञा·अ·१० ओ·१२६-३ फार- भा·अ·३० ओ· ६५-४ अव्य·केवळ-ज्ञा·अ· ६ ओ·१००-५ स्वतसिध्ध-ज्ञा·अ·९

ओ॰३२२.
सैंधव- सं॰ना॰१मीठ-२जयद्रथ.
सैन्य- सं॰ना॰ दळ.
सैर- सं॰अप॰वि॰ स्वैर अ॰स्वछं दी- दा॰द॰२ स॰१ओ॰२१
सैरा- सं॰अप॰वि॰ अफाट-भा॰अ ३ओ॰६५.
सैराट- सं॰अप॰वि॰ अड्डा तड्डा- मोकाट.
सैरावैरा- सं॰अप॰अव्य॰ इक डेतिकडे.

सो.

सोई- प्रा॰ना॰सोय अ॰मार्ग.
सोकरणें- प्रा॰धा॰ना॰ रक्षणकर णें-ज्ञा॰अ॰१३ओ॰३९-भा॰अ॰४ ओ॰६१
सोगयाचेंअंजन- सं॰अप॰ना॰ सौवीरांजनम्हणजे डोळ्यांतसुरमाघा लितात त्याहूनअतिगुणकर व मनोह रअसा एकउंची पदार्थआहे त्याचेंना व.
सोज्वळ- सं॰अप॰वि॰ अतिस्वछ
सोट- प्रा॰ना॰१ एकजंतुआहे-२वि॰ फटिंग.
सोटवाय- प्रा॰ना॰ फोक-ज्ञा॰अ॰ १५ओ॰१९६.
सोत्कंठा- सं॰ना॰ कळकळ.
सोनवी- प्रा॰ना॰निशाण-ज्ञा॰अ॰ १४ओ॰३३९
सोनसळा- प्रा॰ना॰१ पीतांबर- भा॰अ॰३ओ॰५५१-२वि॰गव्हां चीएकपिवळ्टजातीआहे-उ॰॥ आलेबायकोचेभाऊ॥त्याला सोनसळे गहूं॥इ॰॥
सोप- प्रा॰वि॰ १सोपटें अ॰ फोल ज्ञा॰अ॰११ओ॰४७६-२ लटकें- ज्ञा॰अ॰१६ओ॰१२२.
सोपाधिकविवर्त- सं॰ना॰ जो विवर्त अ॰ भ्रमज्ञानझालेंतरीउपा धिआहे तावत्काल दिसतां राहतना हीं त्याचेंनाव-जसेंमृगजल.
सोपान- सं॰ना॰ जिना.
सोपाना- सं॰अप॰ना॰पायऱ्या ज्ञा॰अ॰६ओ॰५४.
सोपु- प्रा॰वि॰ व्यर्थ-ज्ञा॰अ॰९ ओ॰६
सोम- सं॰ना॰१ चंद्र-२ अमृत.
सोमप- सं॰ना॰ सोमपानकर्ते.
सोम्य- सं॰ संबो॰ हे शिष्य.
सोमादि- सं॰ना॰ रानशेरादिपा ले-ज्ञा॰अ॰९ओ॰२६७.
सोय- प्रा॰ना॰ मार्ग-उ॰ कांहीं तरीधरावीसोय आगांतुका गुणाची॥
सोर- प्रा॰ना॰ आकांत.
सोरु- सं॰अप॰ना॰ सूकर-अ॰डु कर-भा॰अ॰१३ओ॰१९६.

सोवतें- प्रा· वि·१ निराळें·२ अव्य· स्वतः अ· स्वाधीन· ज्ञा·अ·१६ ओ·२८ २९१

सोवाणी- प्रा· ना· गणना· ज्ञा·अ· ११ ओ·४२४·

सोस- सं·अप· ना· हाव- हावरेपणा·

सोसणी- सं·अप·ना· हवरेपणा·

सोसु- सं·अप· ना·१ शोष· हाव अमृ·प्र·६ ओ·२९·२ यत्न- भा·अ· ओ·९०·

सोहं- सं·ना· ब्रम्ह मी असा भाव·

सोहम्- सं·अप· ना· सोहं म्ह· हा देह मी नव्हे तर तो मी जो या देहादिकांस अधिष्ठानभूत परमात्मा· अमृ·प्र·२ ओ·२२·

सोहळा- प्रा·ना· उत्साह· विवे·पू· प्र·१ ओ·४·

सोळाकळा- सं· अप·ना· षोडशकळा म्ह· चंद्रास अमृतादि सोळा कळा आहेत त्या

सौ·

सौकर- प्रा·ना· कोष्ट्याचा माग· अमृ·प्र·७ ओ·१४१·

सौख्य- सं·ना· सुख·

सौजन्य- सं·ना· सुजनत्व· अ· मित्रत्व.

सौंदर्य- सं·ना· सुंदरत्व·

सौदामिनी- सं·ना· विद्युल्लता अथ· वीज·

सौध- सं·ना· मंदिर- राजमंदीर·

सौधव- सं·अप·ना· मंदिर·

सौबळ- सं·अप·ना· शकुनीमामा

सौभद्र- सं·ना· अभिमन्यु अर्जुनपुत्र·

सौभाग्य- सं·ना· सुभगता· अहेवपण·

सौभाग्यद्रव्य- सं·ना· हरिद्राकुंकुम·

सौम्य- सं·वि· शांत·

सौरभ- सं·ना· सुवासित्व·

सौरभ्य- सं·ना· सौरभ·

सौरस- सं·ना· सुरसिकत्व·

सौरस- प्रा·ना·१ यत्न· ज्ञा·अ· ६ ओ·४५९· ज्ञा·अ·९ ओ·३६७ २ आसक्ति· ज्ञा·अ·९ ओ·३१९· विवे·पू·प्र·२ ओ·८१·३ प्रसाद·

सौरसु- प्रा·ना· प्रसाद· विवे·पू· प्र·१ ओ·११· ज्ञा·अ·१० ओ·६· २ ऐक्यभाव· ज्ञा·अ·११ ओ·१००

सौरसु- सं·अप·ना· सुरसत्व· ज्ञा·अ·१३ ओ·२०२· भा·अ·१· ओ·९०

सौरा- सं·अप·वि· शूर·

स्कंद- सं·ना· स्वामीकार्तिक·

स्कंध- सं·ना· खांदा·

स्तंब- सं॰ ना॰ अणुरेणु सारिखे बारीक जीव.
स्तबक- सं॰ ना॰ पुष्पगुछ- घोस.
स्तंभ- सं॰ ना॰ खांब.
स्तोम- सं॰ ना॰ समूह.
स्थविर- सं॰ वि॰ म्हातारा.
स्थाणु- सं॰ ना॰ वृक्षखुंट.
स्थावर- सं॰ ना॰ वृक्षादिक.
स्थिति- सं॰ ना॰ रक्षण- व्यवस्था.
स्थूल- सं॰ वि॰ जाड- मोठें.
स्थूलदेह- सं॰ ना॰ अस्थिमांसाचा प्रत्यक्षदेह तो.
स्थूलदृष्टी- सं॰ ना॰ टोबळीदृष्टी.
स्थूलबुध्धि- सं॰ ना॰ जडबुध्धि.
स्थूलभोग- सं॰ ना॰ जागृती मधील प्रत्यक्षभोग.
स्थूळ- सं॰ अप॰ वि॰ स्थूल- मोठें- जाडे.
स्थूळदेह- सं॰ अप॰ ना॰ स्थूलदेह.
स्नपन- सं॰ ना॰ स्नान.
स्निग्ध- सं॰ वि॰ चोपडवाईक- बुळबुळीत- ओशट.
स्नुषा- सं॰ ना॰ सून- पुत्राचीबायको.
स्नेह- सं॰ ना॰ १ तेल- २ आर्द्रता- ३ मैत्री.
स्पंद- सं॰ ना॰ गति.
स्पर्शमणि- सं॰ ना॰ परीस.
स्पर्शवर्ण- सं॰ ना॰ कपासून मपर्यंत पंचवीसवर्णते.
स्पृहा- सं॰ ना॰ इछा.
स्फिति- सं॰ ना॰ कीर्ति.
स्फुंज- सं॰ अप॰ ना॰ फुंज अ॰ फुगारा- गर्व.
स्फूर्ति- सं॰ ना॰ १ आठवरूपवृत्ति २ माया.
स्मर- सं॰ ना॰ मदन.
स्मरगृह- सं॰ ना॰ कामसदन अ॰ उपस्थ.
स्मशान- सं॰ ना॰ मसणवटा.
स्मशानवैराग्य- सं॰ ना॰ मसणवट्यांतून घरीं परत येसतों पर्यंत येतें वैराग्य तें.
स्मरार- सं॰ ना॰ शिव.
स्मरारि- सं॰ ना॰ शिव.
स्मारक- सं॰ वि॰ स्मरण देणारें अ॰ करणारें.
स्मृति- सं॰ ना॰ १ भगवंताच्यामुखापासून निघालेली वाणी जी श्रुत झालीहोती- ती अवकाशानें स्मरण करून लिहिली ति त्तिचें नांव आणि याच कारणा वरून श्रुत होतांच लिहिलीजी श्रुति ती हून स्मृति कमी योग्यतेची आहे २ स्मरण.
स्यंदन- सं॰ ना॰ रथ.
स्रजणें- सं॰ अप॰ धा॰ ना॰ सृजणें म्ह॰ उत्पन्नकरणें.
स्रष्टा- सं॰ ना॰ ब्रम्हदेव.
स्रोत- सं॰ ना॰ प्रवाह.

स्त्री- सं·ना· बायको·
स्त्रीधर्मिणी- सं·वि· रजस्वला·
स्त्रैण- सं· वि· स्त्रीलुब्ध अथवा स्त्री लोभी·
स्वगतभेदरहित- सं·वि· वृक्षास फांद्यापानें फुलें हे अनेक अवयव आहेत असे जेथें अवयव नाहींत ती· परब्रम्हवस्तु तद्भेदरहित·
स्वर्गलोक- सं·ना· ब्रम्हसृष्टीच्या आंत जें इंद्राचें वसतें स्थान तें·
स्वर्गोनि- सं·अप· अव्य· लावून- ज्ञा·अ·१४ ओ·२१६
स्वजात- प्रा·ना· सार्थक- ज्ञा·अ ·१२ ओ·११९·
स्वतःप्रमाण- सं·ना· वेद अ· वेदांतील श्रुति- यांस प्रमाणांतरापेक्षा नाहीं- वेदाचें अ· वेदश्रुतिचें- स्मृति पुराणादिकांस प्रमाण पाहिजे तसें वेदास कोणाचें प्रमाण नको त्याचें प्रमाण त्यालाच म्हणून वेदश्रुति स्वतः प्रमाण असें समजावें·
स्वधर्म- सं·ना· मानवी प्राण्यानें- आपलें स्वरूप ओळखून तेंच अंतःकरणांत दृढ धरून तदाकार होऊन राहणें त्याचें नाव·
स्वधाम- सं·ना· निजधाम अ· स्वप्रकाश निजरूप तें·
स्वर्धुनी- सं·ना· भागीरथी·
स्वप्नगुरु- सं·ना· स्वप्नांत उपदेश करणारा गुरु तो·
स्वप्नावस्था- सं·ना· कल्पित इंद्रियांनीं कल्पित विषय ग्रहण होतें ती अवस्था·
स्वप्रभ- सं·वि· स्वप्रकाश·
स्वप्रकाशअपरोक्षज्ञान- सं·ना· श्रुतपदार्थाचें ज्ञान तें परोक्षज्ञान- व दृष्ट पदार्थाचें ज्ञान तें अपरोक्षज्ञान असें नैय्यायिकमत आहे- त्यांत जें न्यायोक्त अपरोक्षज्ञान तें पर प्रकाशापरोक्षज्ञान समजावें- त्याहून वेगळें तें स्वप्रकाशापरोक्षज्ञान जें देहादिकांचें साक्षी व अधिष्ठान असें तें·
स्वमेवो- सं· अप· अव्य· स्वयमेव म्ह· आपला आपण·
स्वयंजोती- सं·ना· स्वप्रकाशवस्तु·
स्वयंप्रकाश- सं·ना· स्वप्रकाश ब्रम्ह·
स्वयंभ - सं·अप·ना· स्वयंभु म्ह· स्वतःसिद्धवस्तु·
स्वरूप- सं·ना· निजरूप ब्रम्ह·
स्वरूपतामुक्ति- सं·ना· तिसरी मुक्ति·
स्वरूपलक्षण- सं·ना· स्वाभाविक लक्षण- म्ह· ज्या लक्षणास उत्पत्ति व लय नाहीं असें लक्षण सत्चित् आणि आनंद तें·

स्वसणें- सं० अप० धा० ना० श्वासवा कणें.
स्वसंवेद्य- सं० ना० ज्ञानस्वरूपवस्तु.
स्वसो- सं० अप० ना० संशय- ज्ञा० अ० ११ ओ० २९९.
स्वस्ति- सं० वि० बरें- कल्याणरूप.
स्वांतःकरण- सं० ना० लिंगदेह- ज्ञा० अ० १४ ओ० २८४.
स्वाद- सं० ना० रुचि अ० चव- गोडी.
स्वाधिष्ठानचक्र- सं० ना० मूलाधारावरलें व मणिपुराखालचें षट्चक्रांतील दुसरें शरीरस्थचक्र योगशास्त्रांत मानलें आहे तें.
स्वाध्यावो- सं० अप० ना० अध्ययन.
स्वेतु- सं० अप० ना० सेतु- म्ह० पूल- भा० अ० ४ ओ० २४९.
स्वेद- सं० ना० घाम.
स्वैरत्व- सं० ना० स्वेच्छाचारित्व.
स्वैरिणी- सं० वि० स्वेच्छाचारिणी- अ० व्यभिचारिणी.

ह.

हकारा- प्रा० ना० हकाहाक.
हट- सं० अप० ना० हट्ट म्ह० आग्रह.
हटयोग- सं० अप० ना० हट्टयोग- म्ह० प्राणनिरोधरूपयोगाभ्यास त्याचें नाव.
हटवट- प्रा० ना० बाजार अ० बाजारचौक.
हडप- प्रा० ना० १ गाहण- २ पानदान- ज्ञा० अ० १२ ओ० ४१९.
हडपी- प्रा० ना० विडा देणारा- भा० अ० ९ ओ० १५७.
हलतुक- प्रा० ना० अटकळ- अ० अदमास.
हतवसणें- सं० अप० धा० ना० करतळामळकरणें.
हतासन- प्रा० ना० मिष अ० निमित्त- ज्ञा० अ० ६ ओ० ११९.
हतियार- सं० अप० ना० शस्त्र.
हंदोळविंदोळ- प्रा० वि० १ चळवळीत- २ ना० चळवळ.
हन- प्रा० अव्य० १ आणीक अ० आणखी- ज्ञा० अ० ९ ओ० १८६- अमृ० प्र० ३ ओ० ३२- २ ही- अमृ० प्र० २ ओ० ७७. अमृ० प्र० ६ ओ० ७५.
हनन- सं० ना० वध- मारणें.
हनु- सं० ना० हनवटी.
हनुमंत- सं० ना० मारुती- अंजनीसुत.
हय- सं० ना० घोडा.
हयपति- सं० ना० घोड्यावरील मुख्य अधिकारी.
हयहय- सं० अप० ना० हे हय- पाहा- भा० अ० ४ ओ० २४२.
हय्यंगवीन- सं० ना० साजूक लोणी.
हयारोह- सं० ना० स्वार.

हर-सं॰ ना॰ नित्यमुक्तशिव.
हरद्र- सं॰अप॰ना॰ हार्द-म्ह॰ हृद्गत अभिप्राय- दा॰द॰१९स॰२ओ॰७.
हरपणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ हरवणें; मांडणें.
हर्पणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ हरपणें.
हरंबळणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ तळमळणें. दा॰द॰२ स॰७ओ॰३९.
हराश- सं॰ अप॰ ना॰ ऱ्हास.
हरास- सं॰अप॰ ना॰ ऱ्हास.
हरासु- सं॰अप॰ना॰ हरास-म्ह॰ ऱ्हास- ज्ञा॰ अ॰१६ओ॰१०६- भा॰अ॰ २० ओ॰ २७४.
हरि- सं॰ ना॰१नित्यमुक्तविष्णु-२इंद्र ३ वानर-४ सिंह-५ घोडा.
हरिख-सं॰अप॰ना॰ हर्ष- भा॰अ॰ १ओ॰२४२- दा॰द॰२स॰७ओ॰८३.
हरितणें- सं॰ अप॰ धा॰ना॰ हरण करणें.
हरिहय-सं॰ना॰इंद्र.
हरुषतें- सं॰अप॰वि॰ हर्षित-भा॰ अ॰१ओ॰५.
हरोंन्- सं॰अप॰धा॰अव्य॰ संगर हित लेंतद्रूपकरून- ज्ञा॰ अ॰५ओ॰ २४.
हल- सं॰ना॰ नांगर.
हलकल्लोळ- सं॰ अप॰ ना॰ हाहःकार.
हलधर- सं॰ना॰ बलराम.
हलयाणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ हाणनें- ज्ञा॰ अ॰१६ओ॰१२५
हलायुध- सं॰ ना॰ बलराम.
हलासिणें- प्रा॰ धा॰ ना॰ हाणनें- ज्ञा॰ अ॰११ओ॰१०५.
हलेणें- प्रा॰ धा॰ ना॰१ बडविणें-अमृ॰ प्र॰६ओ॰४४-२ मारणें- अमृ॰प्र॰ ७ओ॰५०
हलुर- प्रा॰ना॰ गाणें- ज्ञा॰ अ॰१२ ओ॰७
हवाई- प्रा॰ना॰ चंद्रजोत.
हवाव- प्रा॰ ना॰ शोभा- ज्ञा॰अ॰६ ओ॰१३२
हवावा- प्रा॰ना॰ शोभा- ज्ञा॰अ॰७ ओ॰२०९.
हवि- सं॰ना॰ होमद्रव्य.
हव्य- सं॰ना॰ यज्ञयागादिकर्म.
हव्यवाट्- सं॰ ना॰ अग्नि.
हव्यास- प्रा॰ना॰१ छंद- विवे॰पू॰ प्र॰२ओ॰८१- दा॰द॰२स॰६ओ॰ २१-२ सुख- दा॰द॰३स॰२ओ॰३९
हंस- सं॰ना॰ सूर्य-२शिव-३विष्णु ४क्षीरनीरनिवडणाराएकपक्षीआहे तो॰५, नित्यानित्यविच्यारकर्त्ते ज्ञानी अ॰श्रीगुरु.
हंसकुलप्रभु- सं॰ना॰श्रीराम- राघव- अ॰ रघुनाथ.
हंसकुलभूषण- सं॰ना॰-श्रीराम श्रीरघुनाथ.
हंसकुलवर्य- सं॰ ना॰ श्रीराम.

श्रीरघुनाथ· उ· भक्तां साठीं झाला जल गार न्याय॥ हंस कुलवर्य कृपासिंधु·॥ ॥
हंसगमनी- सं· अप· ना· हंस गामिनी म्ह· सरस्वती·
हंसवाहन- सं· ना· ब्रम्हदेव·
हंसवाहिनी- सं· ना· सरस्वती·
हस्तमात्रा- सं· ना· कडीं तोडे अ· गोटपाटल्या आदिकरून हस्तभूषणें·
हस्तोदक- सं· ना· संकल्पोदक- ज्ञा· अ· १० ओ· ३२२-३२३
हळ- सं· अप· ना· हल म्ह· नांगर·
हळधर- सं· अप· ना· हलधर म्ह· बलराम·
हळाहळ- सं· अप· ना· हालाहल विष·
हळाळ- सं· अप· ना· हालाहल विष·
हळुवट- प्रा· वि· १ हळू· २ उणें· उ· उपमे देतां द्विजराजभार्या॥ तेही वाटे हळुवट·

हा

हाकारा- सं· अप· ना· दोंडी· भा· अ· ५ ओ· ५५७
हाट- सं· अप· ना· हाटक म्ह· चा जोर·
हाटकरस- प्रा· ना· शाई·
हाठावोवरी- प्रा· अ· येथवर- अमृ· प्र· १ ओ· ६
हाणावन- प्रा· ना· हाणावनी·
हाणावनी- प्रा· ना· आवड· ज्ञा· अ· १८ ओ· १०
हातणें- प्रा· धा· ना· सारवणें- ज्ञा· अ· १८ ओ· ५३२
हाततुक- प्रा· ना· अटकळ· ज्ञा· अ· १८ ओ· १३१·
हातफळी- प्रा· अ· हातोपाती- ज्ञा· अ· १८ ओ· १२२
हातरु- सं· अप· ना· हत्ती·
हातवटी- प्रा· ना· धाटनी- प्रकार ज्ञा· अ· ९ ओ· २२९
हातवसणें- सं· अप· धा· ना· हस्तगत करणें अ· होणें· भा· अ· ७ ओ· १५४
हातवसी- प्रा· धा· ना· हातउगारणें- प्र· ६ ओ· ४३ अमृ·
हातवा- प्रा· ना· काडवात- ज्ञा· अ· १६ ओ· २३
हातिणें- प्रा· धा· ना· मारणें· भा· अ· १ ओ· ३८८·
हातिवा- प्रा· ना· पाहा· हातवा
हातीन्चामळु- सं· अप· ना· करतलामलक·
हातोफळी- प्रा· अव्य· हातोपाती- भा· अ· २२ ओ· ६८२·
हादंशु- सं· अप· ना· हृद्गतांश म्ह· हृद्गताभिप्राय· ज्ञा· अ· ९

ओ॰१२६.
हायन- सं॰ना॰ वर्ष
हार- प्रा॰ना॰ मोतीमाला-ज्ञा॰अ॰ ९ओ॰१४८
हालाहल- सं॰ना॰ विष-कालकूट.
हाव- प्रा॰ना॰ इच्छा-आशा.
हावभाव- प्रा॰ना॰ कामोत्पादक चेष्टा.
हावरें- प्रा॰वि॰ आशाळ-उ॰॥ हावरीनें म्याकं चुकीलोभें॥ वनीं धाडिये लाभर्त्तारे॥
हावाव- प्रा॰ना॰ हवाव अ॰शोभा

हि-ही.

हिंगुरडें- प्रा॰ना॰ हिंगाच्या अपथ्यानें होतें वेडतें.
हिणकट- प्रा॰ना॰ खोटे नाणें-२कि खोटसाळ.
हित- सं॰ना॰ कल्याण.
हिनसुदें- प्रा॰वि॰ हिरमुसें अ॰ हिरमुसलेलें.
हिंपुटी- प्रा॰वि॰ कष्टी-भा॰अ॰७ ओ॰२०४.
हिमनग- सं॰ना॰ हिमाचल.
हिमनगजामात- सं॰ना॰ शिव.
हिमनगबाळा- सं॰अप॰ना॰ पार्वती.
हिमभानु- सं॰ना॰ चंद्र.
हिमाचळ- प्रा॰ना॰ हिमालय.
हिमांशु- सं॰ना॰ चंद्र.
हिमालय- सं॰ना॰ नवखंडात्मक भारतवर्ष त्याच्याउत्तरेस व किन्नर वर्षाच्या दक्षिणेस असाउभयमध्य भागींपर्वत आहेतो.
हियें- सं॰अप॰ना॰ हृदय-ज्ञा॰अ॰६ओ॰२७६-ज्ञा॰अ॰९ओ॰३५ ज्ञा॰अ॰११ ओ॰४७.
हियें- प्रा॰ना॰ भय-ज्ञा॰अ॰६ ओ॰७७.
हिरणें- सं॰अप॰धा॰ना॰ हरण करणें-ज्ञा॰अ॰१६ ओ॰४१५
हिरण्य- सं॰ना॰ सोनें.
हिरण्यगर्भ- सं॰ना॰ ब्रम्हांडीचा सूक्ष्मदेह.
हिरवट- प्रा॰वि॰ तापट- एककल्ली
हिलावणें- प्रा॰धा॰ना॰ हलविणें दा॰द॰१स॰२ओ॰१३
हिवारें- प्रा॰ना॰ शीतज्वर अ॰हींव ताप.
हिवासणें- प्रा॰धा॰ना॰ हिरमुसणें-दा॰द॰३स॰२ओ॰१८.
हिंसक- सं॰ना॰१ खाटीक २कसाब-२वि॰ दयाहीन.
हीन- सं॰वि॰ नीच.
हीर- सं॰वि॰ श्रेष्ठ.
हीरभरणें- प्रा॰धा॰ना॰ लचकणें

हुडक- प्रा॰ना॰हुडुक·
हुडकणें- प्रा॰धा॰ना॰ शोधणें-शो धकरणें·
हुंडका- प्रा॰ना॰ दुःखाचालोट·
हुडा- प्रा॰ना॰ बुरूज·
हुतवह- सं॰ना॰ अग्नि·
हुताश- सं॰ना॰ अग्नि·
हुताशन- सं॰ना॰ अग्नि·
हुतास- सं॰अप॰ना॰हुताश·
हुप- सं॰ना॰१ उत्सुकता-२धैर्य·
हुंबरणें- प्रा॰धा॰ना॰ शद्बकरणें· ओरडणें·
हुंबळी- प्रा॰ हुंबरीहमामा·
हुंबा- प्रा॰वि॰रउका- रड्या-दा॰ द॰१९ स॰९ ओ॰२९·
हुमणी- सं॰ना॰बुकी॰अ॰ठोंसरा·
हुरहूर- प्रा॰ना॰उदासी·
हूण- सं॰ना॰ हूणदेशीयलोक म्ह॰ इंग्रेज·
हृदय- सं॰ना॰१ अंतःकरण-२अ भिप्राय·
हृदयशून्य- सं॰वि॰ निकाळीजें-पा षाणतूल्य·
हृद्य- सं॰वि॰सुंदर·

हे-है-हो·

हेकाड- प्रा॰वि॰ एककली-दा॰द॰ १२स॰४ओ॰१९·
हेजीब- सं॰ना॰दूत- सेवक·
हेत- सं॰अप॰ना॰ हेतु अ॰अ भिप्राय- दा॰द॰११ स॰२ओ॰६
हेती- सं॰ना॰ खड्ग·
हेतु- सं॰ना॰१कल्पना- ज्ञा॰अ॰ ८ओ॰८८॰ २ कारण- ज्ञा॰अ॰९ ओ॰१३१- ३ इच्छा-कामना·
हेतुक- सं॰वि॰ कामनीक·
हेतुकपण- सं॰अप॰ना॰कामना ज्ञा॰अ॰२ओ॰२५२
हेम- सं॰ना॰ सोनें·
हेमकट- सं॰अप॰वि॰ सोनेरी·
हेमधर- सं॰ना॰ सुवर्णाचिळअ॰ मेरू·
हेयोपादेय- सं॰वि॰ त्याज्य ग्रा ह्य·
हेरंब- सं॰ना॰ गणपति·
हेवड- प्रा॰ना॰ गुंताडा- दा॰द॰१५ स॰१ ओ॰५
हेवा- प्रा॰ना॰ मत्सर- दा॰द॰२ स॰१ ओ॰५२·
हेळसणें- सं॰अप॰धा॰ना॰ हेल नाकरणें·
हेळा- प्रा॰ना॰१ क्षण- विवे॰पू॰ प्र॰२ओ॰१- २ दृष्टि- स॰ ओ॰४९३ अ॰३ सत्वर- आ॰पं॰१५स॰१ओ॰ ७॰॥ आम्हागकुनियांहेळा॥ कोठे गेलासीगावाळा॥ अभंग॥
हेळी- सं॰ अप॰ना॰ हेळिक अ॰सू

र्य- मुक्ते॰ वन॰ अ॰१७ओ॰६॰क॰अ॰ १६ ओ॰२७
हैमवती- सं॰ना॰ पार्वती॰
हैरण्यगर्भमती- सं॰ना॰ प्राणा त्मवादी॰
हैहय- सं॰ना॰ सहस्रार्जुन॰
होआवें- प्रा॰ क्रि॰ व्हावें॰
होकरणें- प्रा॰धा॰ना॰ बोलावणें॰
होड- प्रा॰ ना॰ पैज॰
होता- सं॰ना॰ हवनकर्ता॰
होनेणें- प्रा॰ क्रि॰ होऊंनजाणें-हो ऊं जाणेना॰
होपळ- प्रा॰ वि॰ पोकळ- निष्फळ फलकट॰
होमणें- सं॰ अप॰धा॰ना॰ जाळ णें॰
होरपळणें- प्रा॰ धा॰ना॰ भाजणें
होला- प्रा॰ ना॰ घरांतशिरण्यास निंद्यअसापक्षी तो॰
होसरणें- प्रा॰ धा॰ना॰ होणें- अ मृ॰प्र॰६ ओ॰१०२
ह्रद- सं॰ना॰ डोह॰
ह्रस्व- सं॰वि॰ लहान- अरबूड॰
ह्रास- सं॰ना॰ नाश॰

क्ष-क्षा

क्षइष्णु- सं॰वि॰ नश्वर अ॰ नाशिवंत
क्षणदाचर- सं॰ना॰ राक्षस॰
क्षतज- सं॰ना॰ रक्त॰
क्षत्ता- सं॰ना॰ विदुर॰
क्षति- सं॰ना॰ नाश॰
क्षत्रिय- सं॰ना॰ चत्वारवर्णांतील दुसरावर्ण तो॰
क्षत्रियांतक- सं॰ना॰ श्रीपरशुरा मविष्णूचा साहावा अवतार॰
क्षपणकमत- सं॰ना॰ शून्यात्म वादमत अ॰ नास्तिकमत॰
क्षपा- सं॰ना॰ रात्र॰
क्षपाचर- सं॰ना॰ राक्षस॰
क्षमा- सं॰ना॰१ पृथ्वी॰२ सहनता॰
क्षमाध्र- सं॰ना॰ पर्वत॰
क्षयरोग- सं॰ना॰ धातुक्षयव्याधि
क्षर- सं॰वि॰ नाशिवंत॰
क्ष्मा- सं॰ना॰ पृथ्वी॰
क्ष्मापति- सं॰ना॰ राजा॰
क्ष्वेड- सं॰ना॰ विष॰
क्षार- सं॰वि॰ खारट॰
क्षाराब्धि- सं॰ना॰ लवणाब्धि अ॰ क्षारसमुद्र॰
क्षिति- सं॰ना॰ पृथ्वी॰
क्षिती- प्रा॰ना॰ खंती- हुरहूरहूर
क्षीर- सं॰ना॰ दूध॰
क्षीरसागर- सं॰ना॰ दुग्धसमुद्र
क्षीराब्धिकन्या- सं॰ना॰ लक्ष्मी॰
क्षीराब्धिजामात- सं॰ना॰ विष्णु
क्षीराब्धितनया- सं॰ना॰ लक्ष्मी॰
क्षीरोदकपारोळा- सं॰अप॰ना॰

पांदरें पातक·
क्षुद्र- सं· वि· अल्प अ· लहान·
क्षुर- सं· ना· वस्त्रा
क्षुल्लक- सं· वि· नीच· हलका·
क्षुरप्र- सं· ना· बाण·
क्षेत्र- सं· ना· १ पुण्यग्राम- २ देहास संज्ञा·
क्षेत्रज्ञ- सं· ना· जीव- ज्ञा· अ· १३ ओ· १·
क्षेत्री- सं· अप· ना· क्षत्रिय·
क्षेम- सं· ना· १ कल्याण- २ आलिंगन·
क्षोणी- सं· ना· पृथ्वी- २ संख्या·
क्षोभ- सं· ना· क्रोध

ज्ञ-ज्ञा·

ज्ञप्ति- सं· ना· लय साक्षी ज्ञान·
ज्ञप्तिचिन्मात्र- सं· वि· केवळज्ञान स्वरूप·
ज्ञातता- सं· ना· पंचविषयांतून कोणे कविषयीं मनबुध्धिचा विकल्प होऊन गेल्यावर जी ज्ञानाची सामान्यावस्था तिचें नाव·
ज्ञाता- सं· ना· १ ज्ञानी पुरुष- २ वि· ज्ञानवान्·
ज्ञान- सं· ना· कळणेपणा·
ज्ञानकळा- सं· अप· ना· ज्ञानकळा चित्कला·
ज्ञानकांड- सं· ना· त्रिकांडवेदांतील मोक्षकर असें स्वरूपावस्थान रूपतिसरें कांडतें
ज्ञानगुरु- सं· ना· मोक्षगुरु म्हणजे महावाक्योपदेशें करून ब्रम्ह्मप्रत्यगात्मैक्यप्रत्ययास आणून देणारा त्याचें नाव·
ज्ञानघन- सं· वि· ज्ञानपरिपूर्ण
ज्ञानजनक- सं· वि· ज्ञानोत्पादक
ज्ञानदाता- सं· ना· श्रीगुरु·
ज्ञानमात्र- सं· वि· ज्ञानस्वरूप·
ज्ञानशक्ति- सं· ना· ज्ञानेंद्रियपंचकास संज्ञा·
ज्ञानसागर- सं· ना· ज्ञानसमुद्र·
ज्ञानार्क- सं· ना· ज्ञानसूर्य·
ज्ञानांजन- सं· ना· ज्ञानरूप नेत्रौषध·
ज्ञानाब्धि- सं· ना· ज्ञानसमुद्र·
ज्ञानासि- सं· ना· ज्ञानखड्ग·
ज्ञानी- सं· ना· स्वकीयस्वरूप जाणता पुरुष·
ज्ञानेंद्रियपंचक- सं· ना· श्रोत्र- त्वचा- चक्षु- जिव्हा- घ्राण- यांचा समुच्चयाचें नाव·
ज्ञानोत्तरकाल- सं· ना· सविकल्प अ· निर्विकल्प जीवन्मुक्तदशा तिचें नाव·

दुसरा भाग समाप्त·

समाप्त.